

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม
โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

Guideline for Flood Disaster Management by
Klong Bang Bau Environment Development Network

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม และคณะ

มิถุนายน 2558

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม
โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

**Guideline for Flood Disaster Management by
Klong Bang Bau Environment Development Network**

คณะผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา	ภัทรานุกรม
2. นางสาวโรทร	ม่วงเกลี้ยง
3. นางสาวรุ่งอรุณ	จิตคงกาล
4. นางสาวขวัญสุดา	เฮงสมบูรณ์
5. นายกนกศักดิ์	วิภาตกนก
6. นางเนื่อทอง	มาทอง
7. นายสุรศักดิ์	บุญเลี้ยง
8. นางสาวสุภาพ	สายบุตร
9. นางชูศรี	รอดบำรุง
10. นายเสวย	มอญดี
11. พ.ท. สมชาย	จินต์ประยูร
12. นายมานพ	จกเกษมธรรม
13. นางสมศรี	เกิดสาย
14. นางสาวสมร	คุ้มครอง
15. นางสาวพุดธิภา	เพ็งงาม
16. นายนพชัย	พลเรืองทอง
17. นายวันชัย	จิตรงาม
18. นายณัฐภัทรธร	เนติบัณฑิตฤทธิ์

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริก

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเองและสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุฒยถลกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่เกี่ยวข้อง” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง โครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย ผู้การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เป็นโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น(Community-Based Research) มุ่งเน้นให้ชาวบ้านในชุมชนเครือข่ายคลองบางบัวเป็นนักวิจัย โดยการร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัย เพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ชุมชนสามารถแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งวัตถุประสงค์ของศึกษาวิจัยในครั้งนี้เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ตลอดจนศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งนี้ได้มีการศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

คณะนักวิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเกริกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย และหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ตลอดจนผู้ที่สนใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมต่อไป

คณะนักวิจัย

มิถุนายน 2558

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว 3) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เป็นการวิจัยในลักษณะที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้าร่วมกระบวนการวิจัย เพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีอาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเกริกเป็นผู้ประสานงาน ช่วยเหลือวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนนักวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์เก็บข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ศึกษาฐานเครือข่ายชุมชนที่มีการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

จากผลการศึกษา “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” สรุปได้ว่า ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนริมคลองบางบัวเกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ. 2485 พ.ศ. 2518 พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2538 ปริมาณน้ำท่วมสูงสุดไม่เกิน 40 เซนติเมตร แต่เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 นับเป็นอุทกภัยที่รุนแรงมากที่สุด สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก และในอนาคตแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติมีความรุนแรงและบ่อยครั้งมากขึ้น เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จึงมีการปรับปรุงและจัดทำแผนรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น โดยนำบทเรียนจากอุทกภัยในปี 2554 มาปรับปรุงและพัฒนาเป็นระบบและกลไกการบริหารจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว โดยการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชนที่ร่วมคิดร่วมวิเคราะห์ วางแผนและแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนเข้าใจถึงสภาพแวดล้อม จุดอ่อน จุดแข็งของชุมชน ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันนำไปสู่การทำงานเป็นกลุ่มและความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ตลอดจนมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน เอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายในการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเหล่านี้เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ เพื่อนำไปสู่การวางแผนรับมือกับภัยพิบัติเฉียบพลันในรูปแบบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตที่ชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีโอกาสได้รับความรู้และทักษะต่างๆ จากการไปศึกษา

งานการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เพื่อนำไปสู่การแสวงหา
แนวทางในการดำเนินงานร่วมกันในอนาคต และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาปรับปรุง
การจัดการภัยพิบัติชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ABSTRACT

The objectives of this study were 1) to study physical and environmental conditions and related context both inside and outside the community as well as changes relating to the floods and their impacts that occurred in the past and the present ; 2) to study the lessons learned regarding disaster management from the past to present done by the Klong Bangbau Environmental Development Network; 3) to study the lessons learned by other community networks located in the Bangkok Metropolitan Region; 4) to study the guidelines for disaster management development done by the Klong Bangbau Environmental Development Network to be used in the future. The research methodology used in this research was community-based research. It focused on the community's "people" participating in the research process in order to learn from the findings systematically and from action research leading to a solution. In this regard, Krirk's faculty and staff were coordinators assisting in data analysis. The community researchers collected data by conducting in-depth interviews, focus groups, study visits to the community's networks where the effective disaster management was done so that the conclusion could be finalized.

The results revealed that in the past, the Klong Bangbau community was flooded in 1962, 1975, 1983 and 1995. The highest flooding was not over 40 centimeters. Unfortunately, the flooding that occurred during the 2011 was the most severe flooding which caused tremendous damage to life and property. The flooding in the future tends to be more severe and more frequent. The Klong Bangbau Environmental Development Network developed and created a disaster response plan based on the lessons learned from the flooding that occurred in 2011. The plan was to develop and improve the mechanism of Klong Bangbau Environmental Development Network's flooding management systematically by involving community members in the process of thinking, analyzing, planning and problem solving so that the community could understand the environment, the community's weak points and strengths. As a result, the community members worked together as a team and in unanimity and shared their duties and responsibilities to achieve the same goals. In addition, there was coordination with agencies including public sectors, private sectors and people sectors that created disaster management networks. These mentioned processes led to formation of a body of knowledge about a disaster management plan in response to an

acute emergency disaster situation in different forms that may unavoidably occur in a community in the future. Moreover, the community members had opportunities to visit the networks' flooding management in Bangkok and the provinces in order to find out the guidelines for future cooperation and apply them to development of a disaster management plan in the community more effectively.

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เกิดขึ้นเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต เนื่องจากวิกฤตน้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก ชุมชนริมคลองบางบัวถูกน้ำท่วมทั้งหมด ระดับน้ำสูงถึง 1 เมตร 50 เซนติเมตร ชุมชนริมคลองทั้งหมด 15 ชุมชน 3,093 ครัวเรือน ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั้งหมด ประชาชน จำนวน 11,640 คน ได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ต้องสูญเสียทรัพย์สิน สูญเสียรายได้ การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปอย่างยากลำบาก ขาดแคลนอาหารและน้ำดื่ม การคมนาคมไม่สะดวกรถเล็กไม่สามารถสัญจรไปมาได้ จากปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนร่วมมือกันจัดการปัญหาภัยพิบัติ โดยร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริกและกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ตลอดจนศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต ทั้งนี้เป้าหมายสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือเน้นให้ชาวบ้านในชุมชนเครือข่ายคลองบางบัวเป็นนักวิจัย เข้าร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้และสามารถพัฒนาแนวทางแก้ปัญหามหาภัยพิบัติน้ำท่วมของชุมชนได้ด้วยตนเอง ซึ่งสรุปกระบวนการทำงาน ดังนี้

ระยะที่ 1

1. ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงโครงการและวางตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในทีมวิจัย รวมถึงการทำความเข้าใจเป้าหมายของการวิจัยร่วมกัน
2. ทีมวิจัยระดมความคิดในการร่างแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก
3. ทดลองเก็บข้อมูล โดยการฝึกเก็บข้อมูลในห้อง และฝึกเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง โดยมีทีมพี่เลี้ยงประกอบ
4. แบ่งทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่างจาก 3 ชุมชน คือ ชุมชนบางบัว ชุมชนสะพานไม้ 1 และชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา
5. ประชุมทีมวิจัยสรุปข้อมูลที่ได้
6. มีการติดตามข้อมูลจากแบบสอบถาม ข้อมูลไม่ครบต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ระยะที่ 2

7. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ
8. ศึกษาฐานเครือข่ายชุมชน 4 เครือข่าย เพื่อไปศึกษาจุดดีของแต่ละที่ ได้แก่ เครือข่ายชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ เครือข่ายอบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ เครือข่ายอบต.ท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท
9. กลับมาวิเคราะห์ สรุปงานว่าได้อะไรจากการศึกษาฐาน
10. สรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษาฐาน
11. ถอดบทเรียนการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
12. ประชุมทีมวิจัยรวบรวมข้อมูลและจัดระบบข้อมูล
13. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วม ของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
14. การเขียนร่างรายงานวิจัย
15. การนำเสนอผลงานวิจัย
16. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาทีมวิจัยชาวบ้านที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในระยะเวลาประมาณ 12 เดือน มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่ากระบวนการงานวิจัยเป็นสิ่งใหม่ของชุมชน แต่การเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นลงมือทำวิจัยด้วยตนเอง มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนทำงาน การสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ที่ผ่านมา การศึกษาฐานจากภายนอก การลงพื้นที่เก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการถ่ายทอดความรู้เผยแพร่ข้อมูลได้ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ทำให้นักวิจัยชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีม มีการประสานงานและมีความรับผิดชอบร่วมกัน เข้าใจการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เกิดการเรียนรู้และเข้าใจชุมชนของตนดียิ่งขึ้น

จากผลการศึกษา“แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” สรุปได้ว่า ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนริมคลองบางบัวเกิดน้ำท่วมบ้างในปีที่น้ำท่วมกรุงเทพฯหนักๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2485 พ.ศ.2518 พ.ศ.2526 และ พ.ศ.2538 ปริมาณน้ำท่วมสูงสุดไม่เกิน 40 เซนติเมตร ปัจจัยสำคัญที่ทำให้น้ำท่วมชุมชนริมคลองบางบัว คือ การบริหารจัดการน้ำของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหน้าที่ที่ได้ออกแบบไว้จึงทำให้ปัญหาน้ำท่วมรุนแรงกว่าในอดีตที่ผ่านมา อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน อาทิ พื้นที่ทำนาเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรรซึ่งมีการก่อสร้างขวางทางน้ำ ทำให้พื้นที่รองรับน้ำท่วมตามธรรมชาติหรือแก้มลิงไม่เพียงพอที่จะรองรับน้ำปริมาณมากได้ การ

ขยายตัวของเมืองทำให้คนต่างจังหวัดที่อพยพเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ เข้ามาตั้งบ้านเรือนและมีการปลูกบ้านเรือนอย่างหนาแน่นรูกกล้าเข้าไปในลำคลอง ระบบระบายน้ำซึ่งประกอบด้วยท่อระบายน้ำและคลองระบายน้ำในชุมชนไม่สามารถระบายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะว่าขยะมูลฝอยและวัชพืช ผักตบชวา ทำให้น้ำในคลองตื้นเขิน และคลองส่งน้ำของชุมชนเพื่อส่งน้ำไปคลองเปรมประชากรซึ่งเป็นคลองระบายน้ำของกทม.ถูกรูกกล้า ไม่มีการขุดลอกคลอง

อย่างไรก็ตาม ในอนาคตแนวโน้มการเกิดอุทกภัยจะทวีความรุนแรงและบ่อยครั้งมากขึ้น ชุมชนริมคลองบางบัวต้องเผชิญกับปัญหาอุทกภัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จึงมีการปรับปรุงและจัดทำแผนรับมือภัยพิบัติที่เกิดขึ้น โดยนำบทเรียนจากอุทกภัยในปี 2554 มาปรับปรุงและพัฒนาเป็นระบบและกลไกการบริหารจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว รวมทั้งศึกษาดูงานเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต จึงได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคตมีเป้าหมาย คือ อยู่กับน้ำอย่างมีความสุข โดยมีแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ดังนี้ วางแผนรับมือภัยพิบัติน้ำท่วม ซึ่งมีขั้นตอนการปฏิบัติงาน 3 ระยะ ได้แก่ ระยะก่อนน้ำท่วม จัดประชุมเตรียมแผนรับมือภัยพิบัติ และตั้งคณะทำงาน มีการจัดทำแผนที่ชุมชน เช่น กำหนดจุดที่ตั้งศูนย์อพยพ กำหนดสัญลักษณ์ด้วยการใช้สีในการช่วยเหลือกลุ่มคนพิเศษในชุมชน เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วย เป็นต้น

ระยะระหว่างน้ำท่วม เป็นการบริหารงานในภาวะฉุกเฉิน หลักการสำคัญของการบริหารระหว่างกาเกิดภัย คือ การบูรณาการงาน คน ทรัพยากร เทคโนโลยี งบประมาณ การสั่งการ การมอบหมายงาน เน้นการบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนและกำหนดมาตรการที่เหมาะสม และจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานในภาวะฉุกเฉิน ภาวะวิกฤต ภาวะปกติที่สอดคล้องกับการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้สามารถสู้ภัยน้ำท่วมได้ การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ การอพยพเคลื่อนย้ายกลุ่มเสี่ยงให้อยู่ในที่ปลอดภัย เช่น เด็ก สตรีตั้งครรภ์ ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้สูงอายุ เป็นต้น รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการช่วยเหลืออย่างทันการณ์ และทันเวลา และระยะหลังน้ำท่วม เป็นการดำเนินการหลังการเกิดภัย เน้นการฟื้นฟูบูรณะการซ่อมแซมสิ่งชำรุดเสียหายให้กลับสู่สภาพเดิม และการเยียวยาภายหลังน้ำท่วม

นอกจากนี้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการพัฒนากองทุนภัยพิบัติของเครือข่าย โดยคณะกรรมการกลุ่มในชุมชนส่งผู้แทนของแต่ละชุมชนมาเป็นคณะกรรมการเฉพาะดูแลเรื่องภัยพิบัติ รวมทั้งจัดระบบการทำงานของทีมงานให้มีการทำงานที่เชื่อมโยงและประสานสอดคล้องกัน ในทุกช่วงเวลาทั้งก่อน ระหว่าง และภายหลังจากภัยพิบัติ ด้วยการจัดตั้งคณะทำงานหรือจัดชุดทำงานและอาสาสมัครในการปฏิบัติงาน เพื่อมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ และซ่อมการใช้ระบบแนวทางการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวรับมือ

ภัยพิบัติ ปีละ 1 ครั้ง หลังจากนั้นทางเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการติดตามและประเมินผลการจัดการภัยพิบัติ ทุกๆ 2 เดือน เพื่อสร้างความรู้ความ ความเข้าใจให้กับประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ให้สามารถดำเนินการจัดการภัยพิบัติได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนริมคลองบางบัวตระหนักถึงปัญหาอุทกภัยที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวข้างต้นนี้ช่วยให้คนในชุมชนรับทราบสาเหตุของปัญหาอุทกภัยอย่างแท้จริง ทำให้คนในชุมชนมีความร่วมมือกันในการช่วยเหลือตนเองและชุมชน รวมทั้งมีการบริหารจัดการระดับเครือข่ายโดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนภัยพิบัติของเครือข่าย เพื่อรับมือกับวิกฤตต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และยกระดับคุณภาพชุมชนริมคลองบางบัวให้เป็นชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการแก้ไขปัญหา และพัฒนาการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง อีกทั้งเป็นประโยชน์กับชุมชนอื่นๆ ที่ได้มีโอกาสศึกษาผลงานวิจัยชิ้นนี้แล้วนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป

สารบัญ

หน้า

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

คำนำ

I

บทคัดย่อ

II

บทสรุปผู้บริหาร

III

บทที่ 1 บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

1

2. คำถามวิจัย

3

3. วัตถุประสงค์

3

4. ขอบเขตพื้นที่

4

5. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

4

6. ประเด็นการศึกษา

4

7. กรอบแนวคิด

5

8. นิยามศัพท์

7

9. ระยะเวลาการดำเนินการ

8

10. งบประมาณ

8

11. วิธีการดำเนินงาน

8

12. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

8

บทที่ 2 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดการจัดการเครือข่ายชุมชน

10

2.2 กรอบแนวคิดถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

26

2.3 กรอบแนวคิดการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

37

บทที่ 3 บริบทชุมชน

3.1 ประวัติชุมชนริมคลองบางบัว

44

3.2 ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนเครือข่ายพัฒนาคลองบางบัว

45

3.3 ความเป็นมาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

50

3.4 การบริหารงานเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

53

3.5 กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

54

3.6 สถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วม ปี 2554

60

3.7 สาเหตุที่น้ำท่วมกรุงเทพมหานครในเขตดอนเมือง เขตสายไหม และเขตหลักสี่

63

สารบัญ

หน้า

3.8 ผลกระทบต่อชุมชนจากภัยพิบัติน้ำท่วม ในปี 2554	64
บทที่ 4 วิธีการวิจัย	
4.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	66
4.2 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย	66
4.3 วิธีการเก็บข้อมูล	66
4.4 นิยามศัพท์	67
4.5 การดำเนินงาน	68
4.6 กระบวนการทำงาน	75
กิจกรรมที่ 1 ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 1	75
กิจกรรมที่ 2 ศึกษาฐานเครือข่ายศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กทม.	76
กิจกรรมที่ 3 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 2	77
กิจกรรมที่ 4 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 3	78
กิจกรรมที่ 5 เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม	79
กิจกรรมที่ 6 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 4	81
กิจกรรมที่ 7 เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม	82
กิจกรรมที่ 8 ศึกษาฐานเครือข่าย อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	83
กิจกรรมที่ 9 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 5	85
กิจกรรมที่ 10 สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ	87
กิจกรรมที่ 11 นำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัย 50 %	88
กิจกรรมที่ 12 ศึกษาฐานเครือข่ายชุมชนเมืองจังหวัดนครสวรรค์	89
กิจกรรมที่ 13 เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม	91
กิจกรรมที่ 14 ศึกษาฐานเครือข่ายอบต.ท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท	92
กิจกรรมที่ 15 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 6	94
กิจกรรมที่ 16 เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1	95
กิจกรรมที่ 17 เวทีสนทนากลุ่มย่อย ถอดบทเรียนน้ำท่วมจากอดีตถึงปัจจุบันของ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว	97
กิจกรรมที่ 18 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 7	99
กิจกรรมที่ 19 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 8	100

สารบัญ

หน้า

กิจกรรมที่ 20 เข้าร่วมประชุมเวทีเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 2 / 2556	101
กิจกรรมที่ 21 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 9	103
กิจกรรมที่ 22 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 10	104
กิจกรรมที่ 23 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 11	105
กิจกรรมที่ 24 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 12	106
กิจกรรมที่ 25 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 13	108
กิจกรรมที่ 26 เวทีประชุมเสนอผลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว	109
บทที่ 5 ผลการวิจัย	
5.1 การศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน	116
5.2 การศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว	118
5.3 การศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	133
5.4 การศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต	176
บทที่ 6 สรุปและวิเคราะห์ผล	
6.1 กระบวนการทำงานวิจัย	186
6.2 ผลจากการดำเนินงานวิจัย	187
6.2.1 สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย	187
6.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน	188
6.2.3 แนวทางแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน	189
6.2.4 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว	189
6.2.5 การเปลี่ยนแปลงในชุมชน	197
6.3 ข้อเสนอแนะ	197

สารบัญ

หน้า

บทที่ 7 ประโยชน์ที่ได้รับและประสบการณ์ความรู้สึกรจากการทำงานวิจัย	
7.1 ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานวิจัย	199
7.2 ประสบการณ์ บทเรียน ความรู้สึกรจากการทำงานวิจัย	200
บรรณานุกรม	228
ภาคผนวก	
- ประวัติคณะนักวิจัย	233
- แบบฟอร์มในการเก็บข้อมูล	238
- หนังสือขอความอนุเคราะห์ศึกษาดูงาน	244
- หนังสือเชิญหน่วยงานเข้าร่วมประชุมเสนอผลงานวิจัย	245

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

บทเรียนวิกฤติน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 มีราคาแพงมาก เนื่องเป็นภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายสูงสุดแก่ประเทศไทยเป็นประวัติการณ์ มีราษฎรได้รับผลกระทบจำนวนมากถึง 12.8 ล้านคน ธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาท และจัดให้เป็นภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายมากที่สุดเป็นอันดับสี่ของโลก

ภัยพิบัติน้ำท่วมครั้งนี้เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนกรกฎาคม 2554 และสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2555 ส่งผลให้น้ำท่วมเป็นบริเวณกว้างถึง 150 ล้านไร่ (6 ล้านเฮกตาร์) ซึ่งในจำนวนนี้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมใน 65 จังหวัด รวม 684 อำเภอ ราษฎรได้รับความเดือดร้อนทั้งสิ้น 4,086,138ครัวเรือน บ้านเรือนเสียหายทั้งสิ้น 2,329 หลัง บ้านเรือนเสียหายบางส่วนรวม 96,833 หลัง พื้นที่การเกษตรเสียหายจำนวน 11.20 ล้านไร่ ถนนเสียหาย 13,961 สาย ท่อระบายน้ำ 777 แห่ง ฝาย 982 แห่ง ทำนบ 142 แห่ง สะพาน/คอสะพานจำนวน 724 แห่ง บ่อปลา/บ่อกุ้ง/หอย 231,919 ไร่ ปศุสัตว์ 13.41 ล้านตัว มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 813 ราย (44 จังหวัด) สูญหายจำนวน 3 ราย วิกฤติน้ำท่วมครั้งนี้ถูกกล่าวขานว่าเป็น “อุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุดในแง่ของปริมาณน้ำและจำนวนผู้ได้รับผลกระทบ”

เนื่องจากภัยพิบัติน้ำท่วมครั้งนี้เกิดขึ้นในบริเวณกว้างและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวาง ในขณะที่มีระยะเวลาเตรียมการเพื่อการจัดการค่อนข้างสั้น รวมทั้งมีข้อมูลสนับสนุนการแก้ไขปัญหาค่อนข้างน้อย อันทำให้ลำพังรัฐบาลเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถบริหารจัดการภัยพิบัติครั้งนี้ได้ ภายใต้อาณัติการดังกล่าวจึงส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด) องค์กรพัฒนาเอกชน บริษัทเอกชน สถาบันการศึกษา สมาคม มูลนิธิ และเครือข่ายชุมชน รวมทั้งสิ้นหลายร้อยองค์กรที่ได้มาร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาวิกฤติดังกล่าว ทั้งการอพยพผู้ประสบภัย การจัดตั้งและดูแลศูนย์อพยพ การรับบริจาคสิ่งของ การแจกจ่ายถุงยังชีพ การจัดทำกระสอบทราย การแก้ปัญหาฉุกเฉินทั้งสัตว์มีพิษเข้าบ้าน ไฟฟ้าช็อต นำผู้ป่วยส่งโรงพยาบาล ฯลฯ

ภายใต้บริบทของสภาวะวิกฤติดังกล่าวนี้ หากชุมชนขาดความเข้มแข็งก็จะทำให้เจ้าหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้ความช่วยเหลือด้วยความยากลำบาก และมีอาจดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วทั่วถึง และมีประสิทธิภาพได้ เนื่องจากบ้านเรือนของผู้ได้รับความเดือดร้อนตั้งอยู่กระจัดกระจายเป็นพื้นที่กว้างมาก ในขณะที่แต่ละบ้านต่างประสบปัญหาแตกต่างกัน และเส้นทางการคมนาคมตามปกติถูกตัดขาด อันทำให้การเดินทางสัญจรไปมาระหว่างชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก

คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการแก้ปัญหาภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ก็คือ ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนหันหน้ามาร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือตัวเองอย่างกระตือรือร้นและจริงจัง พร้อมกับมีการจัดตั้งในบางระดับ (organizing) เพื่อให้เกิดสถานะการนำ (leading) และนำไปสู่การประสานงานกับหน่วยงานภายนอก (ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน) ที่จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ซึ่งชุมชนที่มีความเข้มแข็งดังกล่าวนี้ จะเอื้ออำนวยให้หน่วยงานภายนอกสามารถเข้าไปทำงานกับชุมชนได้ง่ายขึ้น รวมทั้งยังสามารถเลือกได้ว่า จะเข้าไปให้ความช่วยเหลือในชุมชนไหนก่อน (ขึ้นอยู่กับสภาพความเร่งด่วนของปัญหาที่แต่ละชุมชนกำลังประสบ) ขณะเดียวกัน ชุมชนที่มีการจัดตั้งในรูปของเครือข่ายที่เข้มแข็งก็จะมีความสามารถในการจัดการตนเองได้ อันทำให้สามารถจัดบริการต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาและความต้องการของครัวเรือนสมาชิกได้

สำหรับชุมชนที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ “เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” (ต่อไปจะเรียกว่า เครือข่ายชุมชนบางบัว) ซึ่งเครือข่ายชุมชนแห่งนี้ ประกอบด้วยสมาชิกทั้งสิ้น 15 ชุมชน โดยบางชุมชนมีความเข้มแข็งสูง แต่บางชุมชนยังขาดความเข้มแข็ง ความน่าสนใจของเครือข่ายชุมชนดังกล่าวนี้ก็คือ ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถร่วมมือกัน เพื่อรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในบางชุมชนน้ำจะท่วมเข้าบ้านสูงกว่าหนึ่งเมตร แต่ชาวบ้านก็ยังสามารถบริหารจัดการเพื่อให้สมาชิกแต่ละบ้านอาศัยอยู่กับสภาวะน้ำท่วมขังได้อย่างเป็นปกติ ทั้งการสร้างส้วมลอยน้ำ การใช้เครือข่ายการจัดตั้งของกลุ่มสำหรับประสานงานไปยังหน่วยงานบรรเทาทุกข์ภายนอกที่น่าดูยังชีพมาแจกและนำเรือมาใช้ในการลำเลียงผู้คนเดินทางเข้าออกจากชุมชน การแก้ไขปัญหาผู้ป่วยฉุกเฉินและสัตว์ร้ายเข้ามาภายในบ้าน นอกจากนี้ยังเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสโดยการออกจับปลาที่มีอย่างชุกชุมแล้วนำมาแบ่งปันกันประกอบเป็นอาหาร ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัวเป็นบทเรียนที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ซึ่งควรที่จะได้มีการถอด/สกัดออกมาเป็นบทเรียน เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสนำไปศึกษา ถ่ายทอด และค้นคว้าเพื่อพัฒนาต่อไป เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คลองบางบัว เป็นคลองสายหนึ่งทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร มีความยาวประมาณ 9 กม.กว้างประมาณ 80 เมตร อยู่ในพื้นที่ของสามเขตคือ บางเขน หลักสี่ และดอนเมือง ในอดีตเป็นคลองที่เต็มไปด้วยบัวแดง เรือแทบจะผ่านไปไม่ได้ จึงเรียกว่า คลองบางบัว เดิมทีคลองแห่งนี้เป็นคลองชลประทาน ขุดในราวปี 2470 และชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามริมคลองมาตั้งแต่ในสมัยนั้น โดยทั่วไปประกอบอาชีพทำนา เผาถ่าน และต่อมามีการทำอัญมณียุค มีการนำข้าว ถ่านและอัญมณียุคไปขายที่ตลาดบางบัว ต่อมาเมื่อมีการขยายตัวของเมือง ทำให้มีคนอพยพมาอยู่ริมคลองหนาแน่นมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นับจากปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา อันทำให้ปัจจุบันนี้สองฝั่งคลองเต็มไปด้วยชุมชนแออัด

ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองบางบัว ต่างประสบปัญหาเรื่องของขยะและน้ำเน่าเสีย แต่ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐได้ ทำให้ในปี 2541 ชุมชนแออัดริมคลองบางบัวจำนวน 12 ชุมชน ได้ก่อตั้ง “เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ สร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันเช่น การจัดการขยะในคลอง การทำน้ำหมักชีวภาพเทลงคลองเพื่อบำบัดน้ำเสีย การบำบัดน้ำเสียครัวเรือน การออมทรัพย์ การพัฒนาอาชีพ การรักษาความสะอาดคลอง ฯลฯ และมีการประสานงานกับชุมชนริมคลองอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ การทำงานของเครือข่ายฯ ยังมีการออกแบบและรับผิดชอบงานพัฒนาในด้านต่างๆ อีกด้วย อาทิ ด้านสิ่งแวดล้อม สวัสดิการ ที่อยู่อาศัย องค์กรการเงิน แผนชุมชน/ข้อมูลและประเด็นงานอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน แต่ละประเด็นงานมีคนทำงานไม่ต่ำกว่า 200 คน

ประสบการณ์ในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว ได้ก่อให้เกิดบทเรียนที่มีคุณค่ายิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติศาสตร์การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนคลองบางบัว ลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทิศทางน้ำผ่าน และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อ การเกิดวิกฤตน้ำท่วม อันเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์แนวทางการจัดการน้ำท่วม ในแง่ นี้คณะวิจัยจึงได้ให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของบทเรียนดังกล่าว อันเป็นที่มาของการ ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เพื่อจะได้ถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว พร้อมๆ กับค้นหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพ อันจะเป็น ประโยชน์ต่อเครือข่ายชุมชนบางบัวต่อไปในอนาคต รวมทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ ที่ได้มี โอกาสศึกษาผลงานวิจัยชิ้นนี้ แล้วนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป

คำถามวิจัย

แนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
3. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

4. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

ขอบเขตพื้นที่

ได้แก่ เครือข่ายชุมชนบางบัว เพื่อเข้าไปศึกษาการถอดบทเรียนประวัติศาสตร์น้ำท่วมในอดีตจนถึงปัจจุบันของสายคลองบางบัวทั้งสาย ศึกษาบริบทเชิงกายภาพ (ทำ mapping พื้นที่) ให้เห็นทิศทางน้ำผ่าน ประกอบด้วย 15 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนบางบัว	2. ชุมชนร้อยกรอง	3. ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ
4. ชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้	5. ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา	6. ชุมชนเศรษฐกิจจรวีร์ (รววิพัฒน์บางบัว)
7. ชุมชนชายคลองบางบัว	8. ชุมชนก้าวหน้า	9. ชุมชนสามัคคีร่วมใจ
10. ชุมชนบ้านบางเขน	11. ชุมชนคลองหลุมไผ่	12. ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1
13. ชุมชนอุทิศอนุสรณ์	14. ชุมชนร่วมมิตรแรงศรัทธา	15. ชุมชนรามอินทรา ก.ม. 6

ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ ชาวบ้านใน 3 ชุมชน ประกอบด้วย 1. ชุมชนบางบัว 2. ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา และ 3. ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 เป็นกลุ่มเป้าหมายตัวแทนในการศึกษาแบบเจาะลึกด้านข้อมูล เพื่อสร้างรูปธรรมการเรียนรู้ ถอดบทเรียนจากเหตุการณ์น้ำท่วมอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านเตรียมความพร้อมก่อนน้ำท่วม การจัดการระหว่างท่วมและหลังน้ำท่วมสร้างแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว

ประเด็นการศึกษา

- ศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในอดีตของชุมชน
 - สาเหตุการเกิดน้ำท่วม/ ทิศทางของน้ำ / การจัดการน้ำท่วม / การเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชน
- ประวัติการก่อตั้ง การพัฒนา และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนบางบัว
 - ประวัติศาสตร์การพัฒนาเครือข่าย / ภาวะผู้นำ / โครงสร้างการบริหาร / กลไกการจัดการ / ทูตทางสังคม / การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน / ปัญหาและอุปสรรค
- ทบทวนสาเหตุและสถานการณ์ของน้ำท่วม ในกรุงเทพมหานครและเขตบางเขน
 - ทบทวนบทเรียนการจัดการน้ำท่วมของภาครัฐ เช่น ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน/ภาคประชาชน

4. บทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว

- บทเรียนช่วงการเตรียมการ ระหว่างน้ำท่วม หลังน้ำท่วม (ฟื้นฟู)
- การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมด้านต่างๆ
 - ทุน (การระดมทุน) ก่อนและหลังน้ำท่วม
 - ระบบการขนส่ง
 - ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำ ยา ขยะ ระบบไฟ
 - ระบบการจัดการอาหาร น้ำ ถูยั้งชีพ
 - ระบบการจัดการภาวะฉุกเฉิน เช่น คนป่วย สัตว์มีพิษ ไฟฟ้าช็อต
 - ระบบการจัดการผู้สูงอายุและคนพิการ
 - ระบบการจัดการสันตนาการ (ระบบการจัดการความเครียด)
 - ระบบการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายนอก
 - ระบบการจัดการศูนย์อพยพผู้ประสบภัยน้ำท่วม
 - ระบบการจัดการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม
 - ระบบการสื่อสารในชุมชน

5. แนวทางในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมสำหรับเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

ในอนาคต

- ศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายอื่นๆ 4 เครือข่าย ประกอบด้วย
 1. เครือข่ายศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กทม.
 2. เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
 3. เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
 4. เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เป็นการวิจัยในลักษณะที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผล มุ่งเน้นการพัฒนาชาวบ้านให้เป็นนักวิจัย มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และมุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากกระบวนการวิจัยอย่างแท้จริง

ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย เอาไว้ 3 กรอบ คือ

1. กรอบแนวคิดการจัดการเครือข่ายชุมชน
2. กรอบแนวคิดถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. กรอบแนวคิดการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

ซึ่งแต่ละกรอบแนวคิด จะได้อธิบายรายละเอียดพอสังเขป ดังต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดการจัดการเครือข่ายชุมชน

โดยทั่วไปแล้ว ชุมชนที่ตกอยู่ในสภาวะอ่อนแอ สมาชิกต่างคนต่างอยู่ หรือมีความขัดแย้งกันภายในอย่างสูง จะเป็นชุมชนที่มีโอกาสแสวงหาความร่วมมือจากสมาชิกเพื่อนำไปสู่การจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพได้

ดังนั้น เงื่อนไขเบื้องต้นของการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพก็คือ ชุมชนจะต้องเข้มแข็ง อันแสดงออกในรูปของ การจัดตั้งองค์กรในรูปของเครือข่ายชุมชน เพื่อให้เกิดความสามารถในการจัดการตนเอง ซึ่งโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบดังนี้

- 1.1 ภาวะการนำ (Leadership) จะต้องมีผู้นำที่เสียสละ ซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และเป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน
- 1.2 เครือข่ายทางสังคมของชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล และความไว้วางใจต่อกัน
- 1.3 การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (public participation)

2. กรอบแนวคิดถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำหรับการถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวนั้น จะได้พิจารณาโดยจำแนกการบริหารจัดการออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเตรียมการก่อนน้ำท่วม ช่วงระหว่างที่น้ำท่วมขัง และช่วงหลังน้ำท่วม ดังแสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำท่วม
-จัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อศึกษา บริบทเชิงกายภาพ (ทำ mapping) ให้เห็นทิศทางน้ำผ่าน -จัดตั้งกองทุนน้ำท่วม -ทำแนวป้องกันน้ำท่วม	-การระดมเงินทุน ของบริจาค -ระบบการขนส่ง คมนาคม -ระบบการจัดการข้อมูลข่าวสาร -ระบบการสื่อสารภายในชุมชน -ระบบสาธารณูปโภค (ห้องน้ำ ยา ขยะ ระบบไฟฟ้าภายในบ้าน/นอกบ้าน)	-ระบบการจัดการฟื้นฟู/เยียวยาหลังน้ำลด

การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว		
-ชุดลอกคูคลอง	-ระบบการจัดการอาหาร น้ำ ถูยั้งชีพ	
-เตรียมอุปกรณ์ (เรือ ส้วม ลอยน้ำ รองเท้าบูทสูง)	-ระบบการจัดการภาวะฉุกเฉิน (คนป่วย สัตว์มีพิษ ไฟฟ้าช็อต)	
-ทำสะพานเดิน	-ระบบการจัดการผู้สูงอายุและคนพิการ	
-การอบรมซักซ้อมความเข้าใจ	-ระบบการจัดการสันตนาการ	
-สร้างระบบการเตือนภัย	-การสร้างอาชีพและรายได้ชั่วคราวระหว่างน้ำท่วม	
ฯลฯ	-ระบบการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก	
	-ระบบการจัดการศูนย์อพยพ	

3. กรอบแนวคิดการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

แม้ว่าประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จะเป็นบทเรียนที่มีคุณค่าก็ตาม แต่เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเพิ่งจะได้รับภัยพิบัติน้ำท่วมที่ร้ายแรงที่สุดในปี 2554 อันทำให้เครือข่ายชุมชนบางบัวมีการสะสมบทเรียน/ประสบการณ์ไม่มากนัก

ดังนั้นคณะวิจัยจึงจำเป็นต้องทำการศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมจากเครือข่ายชุมชนอื่นๆ อีกด้วย โดยการคัดเลือกเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในปี 2554 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 4 เครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชน 4 เครือข่าย มาใช้เป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปสู่การพัฒนา รูปแบบการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมสำหรับเครือข่ายชุมชนบางบัวต่อไป

นิยามศัพท์

เครือข่ายชุมชน หมายถึง ชุมชนตั้งแต่ 2 ชุมชนขึ้นไป ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่าย ในรูปของศูนย์ประสานงาน เพื่อดำเนินโครงการ/กิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดตั้ง อันก่อให้เกิดภาวะผู้นำ (leadership) ที่ชัดเจน และมีขีดความสามารถในการจัดการตนเอง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชน ได้ร่วมแรงร่วมใจกัน ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ เพื่อให้สมาชิกของชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างเป็นปกติภายใต้สภาวะน้ำท่วมขัง รวมทั้งการจัดการภาวะฉุกเฉินให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

ระยะเวลาดำเนินการ ระยะเวลา 14 เดือน

งบประมาณ 148,000 บาท (จาก สกว. 86,370 บาท และมหาวิทยาลัยเกริก 61,630 บาท)

วิธีการดำเนินงาน

1. ประชุมทีมนักวิจัย เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อ ออกแบบ เตรียมงาน สรุปงาน
2. ประชุมทำความเข้าใจโครงการ กับสมาชิกของเครือข่ายชุมชนบางบัว ซึ่งเป็นผู้วิจัยร่วม จำนวน 15 ชุมชน อธิบายบทบาทหน้าที่ในการทำวิจัยครั้งนี้โดยชุมชนเข้าร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก เจ้าหน้าที่หน่วยงานสนับสนุนเป็นผู้ประสานงาน ช่วยเหลือวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนนักวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์ชาวบ้านลงสนามเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน
3. เก็บข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม จาก 15 ชุมชน
 - สันทนากลุ่ม (Focus Group)
 - สัมภาษณ์เชิงลึก
 - ศึกษาดูงานเครือข่ายชุมชนที่มีการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ที่มีใช้เครือข่ายชุมชนบางบัว) จำนวน 4 เครือข่ายๆ ละ 2 ครั้ง
4. จัดเวทีประชุมสรุปผลการดำเนินโครงการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล
5. จัดเวทีประชุมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่าย
6. จัดเวทีประชุมเสนอผลงานวิจัย และรับฟังความคิดเห็น โดยการเชิญหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและให้ข้อมูลข่าวสารจากเหตุการณ์น้ำท่วม ในส่วนที่ระดับชุมชนไม่สามารถจัดการเองได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบด้วย สำนักงานเขตบางเขน กองพลทหารราบ 11 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สวพ. 91 สถานีตำรวจบางเขน ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 ศูนย์อพยพมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สื่อมวลชนต่างๆ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและองค์การพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

● มติการวิจัย

1. ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์บทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนคลองบางบัว อาทิ การจัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อศึกษาบริบทเชิงกายภาพ ทิศทางน้ำผ่าน และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อ การเกิดวิกฤติน้ำท่วม อันเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์แนวทางการจัดการน้ำท่วม

2. ได้ทราบถึงองค์ประกอบสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง และปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในบริบทของสังคมเมืองใหม่

3. ได้ทราบถึงแนวทางในการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

4. ได้ทราบถึงประสบการณ์และบทเรียนการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

5. ได้แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมสำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในเครือข่ายชุมชนเมืองต่อไปในอนาคต

● มิติการพัฒนา

1. ทีมวิจัย (ทั้งอาจารย์ เจ้าหน้าที่ และชาวบ้าน) สามารถพัฒนาความรู้และทักษะสำหรับการเป็นนักวิจัยที่ดี ทั้งทักษะการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล การอภิปรายถกเถียง การบันทึกข้อมูล และการเขียนรายงานผลการวิจัย เพื่อสร้างการเรียนรู้และบูรณาการความรู้ร่วมกันในการทำงาน

2. ทีมวิจัยได้มีโอกาสฝึกฝน ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) อันก่อให้เกิดความเชื่อมั่นใน CBR และเป็นพื้นฐานที่จะพัฒนาความชำนาญในการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในอนาคต

3. ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างมหาวิทยาลัยเกริก กับเครือข่ายชุมชนบางบัว อันจะนำไปสู่ความร่วมมือต่อไปในอนาคต

4. ชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้น บทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

5. ชุมชนได้รับความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

บทที่ 2

ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายชุมชนริมคลองบางบัว เนื่องจากสถานการณ์และแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติมีความถี่และความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ระบบเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างใหญ่หลวง ภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถที่จะดำเนินการรับมือกับภัยพิบัติขนาดใหญ่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการบูรณาการจัดการภัยพิบัติร่วมกับภาคเอกชนและภาคประชาชน ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชน และสร้างเครือข่ายทางสังคมในการจัดการปัญหาภัยพิบัติ ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทบทวนวิจัยได้ทบทวนแนวคิดการวิจัยที่ครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

2.1 กรอบแนวคิดการจัดการเครือข่ายชุมชน

- ภาวะการนำ (Leadership)
- เครือข่ายทางสังคมของชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการไว้วางใจต่อกัน
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (public participation)

2.2 กรอบแนวคิดถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.3 กรอบแนวคิดการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

2.1 กรอบแนวคิดการจัดการเครือข่ายชุมชน

ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและและองค์กรชุมชนไว้ ดังนี้

ชุมชน(Community) หมายความว่า กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างเป็นปกติและต่อเนื่อง โดยเหตุที่อยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันหรือมีอาชีพเดียวกันหรือประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือมีวัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน

องค์กรชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนที่มีระบบการจัดการที่สมาชิกของชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ เพิ่มรายได้ พัฒนาที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) อธิบายว่า องค์กรชุมชน คือ การรวมตัวกันของคนในชุมชนที่ต่างคนต่างอยู่ แต่มารวมกันบนฐานปัญหาร่วมกัน ก่อเกิดการค้นหาคิดค้นวิธีการในการแก้ไขและจัดการ โดยในการรวมตัวกันนั้นต้องมีกระบวนการจัดการให้ผู้คนหรือสมาชิกนั้นๆ อยู่ด้วยกันได้อย่างเท่าเทียมกันและมีส่วนร่วม เกิดความตระหนักร่วม ชีดเห็นयर่วม และรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน เพื่อให้ปัญหาต่างๆ ดำเนินไปอย่างลุล่วง

บทบาทหน้าที่ขององค์กรชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการจัดการตนเอง โดยเป็นความต้องการของชาวบ้านที่อยากจะขึ้นมาทำงาน ลูกขึ้นมาจัดการตนเองเป็นกระบวนการการทำงาน of ชาวบ้าน เรื่องวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะพื้นที่ ดังนั้นในการแก้ไขจัดการจึงต้องเกิดจากฐานชุมชน ไม่ได้เกิดจากกลไกของรัฐมาทำให้ การจัดการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจึงต้องมีชุมชนเป็นแกนหลัก มีชาวบ้านเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น

องค์กรชุมชน ประกอบด้วย

- กลุ่มต่างๆ ในชุมชนที่มีการรวมตัว มีกิจกรรมเคลื่อนไหว มีสมาชิกเข้าร่วม
- คณะทำงาน หรือคณะกรรมการองค์กรชุมชน
- คณะทำงานกลุ่มย่อย หรือคณะกรรมการกลุ่ม คณะกรรมการโซน
- สมาชิกที่มีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตาม ชุมชนจะต้องทำงานเป็นองค์กร หลายองค์กรเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีเครือข่ายของกลุ่มองค์กรประชาชนจำนวนมาก มีบรรทัดฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันและมีความไว้วางใจกัน ความมีพลังของการมีส่วนร่วมในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชนสามารถตรวจสอบสภาพได้จาก

- 1) โครงสร้างพื้นฐานทางสังคมของชุมชน
- 2) กระบวนการตัดสินใจของชุมชนในเรื่องส่วนร่วม
- 3) ลักษณะของผู้นำในชุมชน
- 4) รูปแบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนรวมของประชาชน
- 5) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับหน่วยงานต่าง ๆ
- 6) ความรู้สึกถึงความเป็นชุมชนและบรรทัดฐานของชุมชนเกี่ยวกับความร่วมมือ

กล่าวโดยสรุป ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดตั้ง อันก่อให้เกิดภาวะผู้นำ (Leadership) ที่ชัดเจนและมีขีดความสามารถในการจัดการตนเอง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ความหมายและแนวคิดของเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” มีความสำคัญทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ แนวคิดเครือข่ายได้ถูกกล่าวถึงมานานแล้ว มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้หลากหลาย ดังนี้

เสถียร จิรรังสินันต์ (2555) สำนักส่งเสริมและประสานการมีส่วนร่วมองค์กรเครือข่าย สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ให้ความหมายของเครือข่าย (Network) คือ การเชื่อมโยงร้อยรัดเอาความพยายามและการดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันโดยแต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลักของตนต่อไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์ และปรัชญาของตนเอง การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัวกันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น หรืออาจอยู่ในรูปของการจัดองค์กรที่เป็นโครงสร้างของความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน และได้ให้ความหมายของเครือข่าย หรือ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) หมายถึง รูปแบบการประสานงานกลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือกัน โดยการติดต่อสื่อสาร อาจทำได้ทั้งการผ่านศูนย์กลางแม่ข่าย และการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งมีการจัดรูปแบบหรือจัดระเบียบที่ยังคงความอิสระ โดยมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวมๆ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความชัดเจน เครือข่ายทางสังคมเป็นสังคมแห่งกัลยาณมิตร หรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning social networks)

Paul Starkey(1997 อ้างใน ขนิษฐา กาญจนรังสินันท์, 2547 : 3) ให้ความหมายของ "เครือข่าย" ว่า คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระ มากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง

ดังนั้นเครือข่ายสังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายคล้ายใยแมงมุม บุคคลหรือจุดที่เส้นใยที่เครือข่ายมาพบกัน บุคคลหนึ่งย่อมมีสายสัมพันธ์กับคนอื่นอีกจำนวนมากในหลายรูปลักษณะและสถานการณ์ (situation) คนบางคนจะมีความสัมพันธ์กับอื่นเป็นจำนวนมาก บุคคลที่มีเส้นใยความสัมพันธ์กว้างขวางทั้งในและนอกหมู่บ้าน ย่อมมีความสำคัญในสังคมและการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านมากกว่าคนอื่นๆ ที่มีเส้นสายความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคนอื่นๆ จำนวนน้อย บุคคลที่เป็นจุดรวมของสายสัมพันธ์จำนวนมากนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดรวม(nodes) ของความสัมพันธ์ในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นได้

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายเครือข่าย คือ กลุ่ม องค์กรหลายกลุ่มมารวมตัวกันประสานเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์

กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กร และให้ชุมชนเข้มแข็ง หัวใจของเครือข่าย คือ การเชื่อมความสัมพันธ์พลังของเครือข่าย คือเป้าหมายและความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมาย

เสรี พงศ์พิศ (2548) ให้ความหมาย เครือข่ายชุมชน หมายถึงกลุ่มองค์กรชาวบ้านที่สัมพันธ์กัน มีโครงสร้างและระบบการจัดการเครือข่ายเป็นได้หลายระดับ ตั้งแต่ตำบลถึงระดับชาติ

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายชุมชน หมายถึง ชุมชนตั้งแต่ 2 ชุมชนขึ้นไป ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่าย ในรูปของศูนย์ประสานงาน เพื่อดำเนินโครงการ/กิจกรรมร่วมกัน

ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้อธิบายเครือข่าย (Network Theories)

โดยทั่วไปแล้วทฤษฎีที่ใช้อธิบายการทำงานเครือข่าย มี 2 แนวคิดใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ซึ่งอธิบายถึงการแลกเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ระหว่างกันของสมาชิกในเครือข่าย เช่น ประสพการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ผลประโยชน์เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกัน หรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

2. แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) ซึ่งอธิบายได้โดยสมการ $1+1=3$ หรือ $2+2=5$ หมายความว่าเครือข่ายจะมีการรวมพลังกันทำงานจนนำไปสู่ผลที่มีคุณค่าทวีคูณ หรือเข้มแข็งมากกว่าการที่แต่ละหน่วยงานหรือองค์กรจะทำงานเพียงลำพัง

นอกจากนี้ยังมีการอธิบายการดำเนินงานของเครือข่ายโดยใช้หลักหลักที่เรียกว่า LINK หมายถึง การเชื่อมต่อ ตามหลักแนวคิดของ จอห์น เวอร์เนอร์

L- Learning คือ การเรียนรู้ เกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการของตนเองและผู้อื่น

I- Investment คือ การลงทุน ด้านเวลาและพลังงานในการติดต่อและเชื่อมประสานกับบุคคลอื่นๆ

N- Nurture คือ การดูแล ได้แก่การดูแลสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายทั้งในเรื่องการทำงานและสัมพันธภาพส่วนตัว

K- Keeping คือ การรักษา ได้แก่การรักษาทิศทางในการบรรลุเป้าหมาย โดยการตรวจสอบความต้องการของสมาชิกและเปิดใจรับฟังความคิดเห็น เพื่อแสวงหาแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย (ประยูร อัครบวร, <http://ict.moph.go.th>.)

องค์ประกอบของเครือข่าย

1. สมาชิกเครือข่าย
2. จุดมุ่งหมายร่วมกัน
3. การทำหน้าที่ต่อกันอย่างมีจิตสำนึก
4. การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
5. การมีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน

6. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน
7. ความเท่าเทียมของสมาชิก
8. การแบ่งผลประโยชน์

ประเภทและรูปแบบของเครือข่าย

การแบ่งประเภทของเครือข่าย สามารถแบ่งได้หลากหลายขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่นำมาแบ่งสรุปได้ดังนี้

1. เครือข่ายเชิงพื้นที่ (area network) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่ม องค์กร เครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่การดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน

1.1 การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น

- เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบลและอำเภอ เช่น เครือข่ายประชาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
- เครือข่ายระดับจังหวัด เช่น เครือข่ายประชาคม จังหวัดน่าน
- เครือข่ายระดับภูมิภาค เช่น เครือข่ายปทุมชนภาคเหนือ
- เครือข่ายระดับประเทศ เช่น เครือข่ายสมาพันธ์เกษตรกรแห่งประเทศไทย
- เครือข่ายองค์กรระหว่างประเทศ เช่น เครือข่ายการพัฒนาของ UNDP เป็นต้น

1.2 การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ เช่น เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี ฯลฯ

2. เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม (issue network) หมายถึง เครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ อย่างจริงจัง และพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม สามารถแบ่งได้อย่างมากมายตามประเด็นกิจกรรม และความสนใจที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน โดยไม่ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นตัวกำหนดความเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายปทุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายสุขภาพ ฯลฯ

3. เครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ หมายถึงเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจกิจกรรม การก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าวมุ่งเน้น การดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้นๆ ลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้ สำหรับสังคมไทยอาจแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ 4 ภาคส่วนใหญ่ๆ ได้แก่

- 3.1 เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เครือข่ายองค์กรอิสระของภาครัฐ เช่น สถาบันพระปกเกล้า สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น
- 3.2 เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม สมาคมผู้ส่งออก เครือข่าย SME ฯลฯ
- 3.3 เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก เครือข่ายพัฒนาเอกชนภาคเหนือ เครือข่ายด้านแรงงานสวัสดิการสังคม เครือข่ายมูลนิธิ YMCA ฯลฯ
- 3.4 เครือข่ายภาคประชาชน เช่น เครือข่ายปราชญ์อีสาน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย แบ่งเป็น

ปัจจัยภายในชุมชน ประกอบไปด้วยภาวะพื้นฐานชุมชน ได้แก่ ผู้นำ สมาชิก ทรัพยากร ภูมิปัญญา และกระบวนการทางสังคม ได้แก่ ความสามัคคี การมีส่วนร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูล จิตสำนึกของบุคคลในองค์กรหรือเครือข่าย การบริหารจัดการ ระบบสารสนเทศ ระบบการสื่อสาร การจัดการและพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยภายนอก ประกอบไปด้วย กระแสสังคม บทบาทของรัฐ นโยบายของรัฐบาล การสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อม ได้แก่ เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

จากแนวความคิดข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งในกระบวนการเคลื่อนไหวในสังคม ที่ประชาชนสามารถใช้แก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการจัดการกับภัยพิบัติ เพราะการทำงานในลักษณะเครือข่ายสามารถเข้าถึงปัญหาได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ประชาชนถูกดึงให้เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องของส่วนรวม

ภัยพิบัติ (Disaster)

ความหมาย

พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ.2550 ให้ความหมายของ “ภัยพิบัติ” หรือ “สาธารณภัย” ว่าหมายถึง อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย ภัยแล้ง โรคระบาดในมนุษย์ โรคระบาดในสัตว์ โรคระบาดสัตว์น้ำ การระบาดของศัตรูพืช ตลอดจนภัยอื่นๆ อันมีผลกระทบต่อสาธารณสุข ไม่ว่าเกิดจากธรรมชาติ มีผู้ทำให้เกิดขึ้น อุบัติเหตุหรือเหตุอื่นใดซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกายของประชาชนหรือของรัฐและให้หมายความรวมถึงภัยทางอากาศและวินาศกรรมด้วย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย(2550)ให้ความหมายของ “ภัยพิบัติ” ว่าหมายถึง ภัยอันตรายหรือเหตุการณ์ร้ายแรงซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว กะทันหัน จนเป็นเหตุให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สิน กำหนดประเภทของภัยพิบัติไว้ 5 รูปแบบ ได้แก่ อุทกภัย วาตภัย ดินถล่ม อัคคีภัย ภัยจากสารเคมีและวัตถุอันตราย

Charlotte Benson and Edward J. Clay (2004: 5) กล่าวว่า “ภัยพิบัติ” หมายถึง เหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นเหตุการณ์อันตรายส่งผลกระทบต่อชุมชนและสภาพทางภูมิศาสตร์โดยทำให้ชุมชนอยู่ในภาวะที่ไม่มั่นคงและเสี่ยงภัยเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การที่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติต้องอพยพย้ายออกจากชุมชนจะทำให้โครงสร้างของชุมชนเปลี่ยนไป

สำนักเลขาธิการระหว่างองค์การด้านยุทธศาสตร์ระหว่างประเทศเพื่อการลดภัยพิบัติแห่งสหประชาชาติ (2012: 5) (United Nations International Strategy for Disaster Reduction - UNISDR) ให้ความหมายของคำว่า “ภัยพิบัติ” หมายถึง เหตุการณ์ที่ทำให้โครงสร้างของชุมชนหรือสังคมจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อมนุษย์อย่างร้ายแรงทั้งด้านทรัพย์สิน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งชุมชนที่ได้รับผลกระทบนั้นไม่สามารถรับมือได้ด้วยกำลังและทรัพยากรที่มีอยู่ซึ่งภัยพิบัตินี้เป็นส่วนหนึ่งของการเสี่ยงภัยที่เป็นผลจากความล่อแหลม ความเปราะบาง รวมทั้งมาตรการในการลดความเสี่ยงที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะลดความเสี่ยงนั้นได้

กล่าวโดยสรุป ภัยพิบัติ(Disaster) หมายถึง เหตุการณ์รุนแรงที่สร้างความเสียหายต่อชีวิตทรัพย์สิน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมของประชาชนเป็นจำนวนมากซึ่งส่งผลกระทบกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีอยู่ของชุมชนจนมีผลให้ชุมชนนั้นไม่สามารถที่จะรับมือกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยมีปัจจัยเรื่องของความเสี่ยง (risk) ความล่อแหลม (vulnerability) และขีดความสามารถของชุมชน (capacity) ในการรับมือกับภัยพิบัติเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนสำคัญที่ทำให้ระดับของความรุนแรงจากภัยพิบัตินั้นแตกต่างกันไป

ประเภทของภัยพิบัติ

1. ภัยพิบัติที่เกิดจากธรรมชาติ (Natural Disaster)
2. ภัยพิบัติที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ (Man-made Disaster)

และได้กำหนดลักษณะของภัยพิบัติไว้ ได้แก่

ภัยพิบัติจาก ลม ไฟา อากาศและพายุ ภัยนี้เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิในอากาศทั้งความเร็วลม ความกดอากาศและปริมาณไอน้ำในอากาศ โดยมีดวงอาทิตย์เป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของลม ไฟา อากาศ และเกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้นๆ และจะกลายเป็นพายุฟ้าคะนอง ซึ่งจะเกิดฟ้าแลบ ฟ้าร้อง และทำให้เกิดความร้อนในอากาศสูงมากเป็นอันตรายต่อการขึ้น-ลง ของเครื่องบิน และอาจมีความเร็ว 200 กิโลเมตรต่อชั่วโมง พายุฝนฟ้าคะนองรุนแรงหรือพายุฤดูร้อน จะเกิดในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม พายุวงช้าง พายุที่หมุนด้วยความเร็วสูงมาก มีลักษณะคล้ายวงช้างยื่นลงมาสัมผัสพื้นดิน ทำให้เศษวัสดุต่างๆ หมุนรอบ

เข้าในตัวพายุแล้วยกตัวขึ้นเป็นลำ พายุหมุนเขตร้อน จะเกิดในช่วงฤดูร้อนและปลายฤดูร้อน ซึ่งมีเวลาเกิดค่อนข้างแน่นอนของแต่ละปี ซึ่งมันจะถูกแบ่งออกเป็น พายุดีเปรสชัน ความเร็วลม 61 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ที่ทำให้ฝนตกหนักติดต่อกันจนทำให้เกิดน้ำท่วมได้ พายุโซนร้อน ความเร็วลม 62-117 กิโลเมตรต่อชั่วโมง และพายุไต้ฝุ่น ความเร็วลมเกิน 118 กิโลเมตรต่อชั่วโมง

นอกจากนี้ยังมี คลื่นพายุซัดฝั่ง(Storm Surge) ซึ่งเกิดจากระดับน้ำทะเล สัมพันธ์กับระดับความกดอากาศต่ำและความเร็วลมที่พัดแรงทำให้ระดับน้ำสูงขึ้นกว่าปกติ เกิดจากฝนตกหนักเนื่องจากพายุ ทำให้น้ำทะเลเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วพร้อมกับคลื่นลมจัดและจะกวาดเข้าหาฝั่ง

อุทกภัย ภัยและอันตรายที่เกิดจากสภาวะน้ำท่วมฉับพลัน มีสาเหตุมาจากฝนตกหนักหรือฝนตกต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน หรือน้ำล้นตลิ่งของลำน้ำ ซึ่งเกิดจากน้ำหลากบริเวณต้นน้ำที่มีมากเกินกว่าแม่น้ำจะรับได้ ผลกระทบของน้ำท่วมจะสร้างความเสียหายมาก บางส่วนอาจจะเลวร้ายจนถึงไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ ต้องมีการอพยพครั้งใหญ่

แผ่นดินถล่ม เกิดจากการที่ฝนตกหนักมากถึงมากที่สุด ในบริเวณภูเขาทำให้พื้นดินหรือส่วนของพื้นดินเคลื่อน เลื่อน ตกหล่น หรือไหลลงมาที่ลาดชัน หรือลาดเอียงต่างระดับ ตามแรงดึงดูดของโลกในภาวะที่เกิดการเสียสมดุล โดยเฉพาะในที่ที่มีความลาดชันสูง เมื่อเกิดการไหลเลื่อนมักหอบเอาซากไม้มาด้วย ทำให้ยิ่งเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น

แผ่นดินไหว เกิดจากการสั่นสะเทือนของพื้นดิน อันเนื่องมาจากการปลดปล่อยพลังงานที่สะสมไว้ภายในโลกออกอย่างฉับพลัน โดยสาเหตุของการเกิดแผ่นดินไหวนั้น อาจเกิดจากการกระทำของเรา ได้แก่การทดลองระเบิดปรมาณู การกักเก็บน้ำในเขื่อนและแรงระเบิดในการทำเหมืองแร่ รวมทั้งเกิดจากธรรมชาติที่เปลือกโลกเกิดการคดโค้งงออย่างฉับพลันนั่นเอง

สึนามิ เกิดจากแผ่นดินไหวในท้องทะเล ก่อให้เกิดการยกตัวของพื้นทะเลขึ้นหลายเมตร ทำให้น้ำเคลื่อนตัวอย่างทันทีด้วยความสูงที่มากกว่าระดับน้ำปกติ กลายเป็นกลุ่มคลื่นขนาดใหญ่ที่สร้างความเสียหายรุนแรงให้กับชายฝั่ง และเมื่อสึนามิซัดเข้าชายฝั่งทำให้เกิดความเสียหายอย่างมาก รวมถึงอาจจะมีแค่ระลอกเดียว รวมถึงคลื่นลูกหลังจะขนาดใหญ่กว่าลูกแรก

คลื่นความร้อน (Heat Wave) การที่อากาศอุ่นขึ้นอย่างเห็นได้ชัด หรือการที่อากาศร้อนจัดที่สะสมอยู่บริเวณใดบริเวณหนึ่งในแผ่นดิน หรือแม้แต่การพัดมาด้วยกระแสลมแรงก็ทำให้เกิดคลื่นความร้อนได้เหมือนกัน คลื่นความร้อนที่มากับอากาศร้อนสูงมีผลต่อการไหลเวียนเลือดในร่างกาย เมื่อร่างกายทำงานหนักเพื่อจัดการความร้อนในร่างกาย จะเกิดการเหนื่อ หอบ ใจสั่น อาจทำให้ร่างกายล้มเหลวจนเสียชีวิตได้

ภัยแล้ง เกิดจากฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วง เป็นภัยที่เกิดจากการขาดแคลนน้ำในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งนานๆ จนทำให้เกิดความแห้งแล้งและกระทบต่อชุมชน เดือนที่มีโอกาสเกิดภัยแล้งมากที่สุดคือ เดือนมิถุนายนและกรกฎาคม

ไฟฟ้า อาจเกิดจากสาเหตุใดก็ได้ที่ทำให้เกิดไฟแล้วลุกลามไปโดยไม่มีการควบคุมไม่ว่าจะเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์ ความเสี่ยงที่จะเกิดไฟป่ามากที่สุดในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกรกฎาคมของทุกปี และสาเหตุหลักของการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่มาจากมนุษย์จุดไฟเพื่อหาของป่าและล่าสัตว์

อัคคีภัย หรือการเกิดเพลิงไหม้ นับว่าเป็นภัยพิบัติ เพราะมันนำมาซึ่งความเสียหายทั้งทรัพย์สินและร่างกาย และเมื่อเกิดเพลิงไหม้สิ่งที่ตามมาคือควัน ที่จะคร่าชีวิตคนได้ภายในเวลา 1 วินาที เพราะควันสามารถลอยสูงได้ 3 เมตร ทันทีที่เกิดเพลิงไหม้ควันไฟจะปกคลุมอยู่รอบๆ ตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ร่างกายเราสลักรับควันไฟตายก่อนที่จะโดนไฟไหม้เสียอีก

โรคระบาด เกิดจากการระบาดของโรคติดเชื้อที่แพร่กระจายในคนเราบริเวณกว้าง ซึ่งเป็นภัยที่ก่อให้เกิดความเจ็บป่วยและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก รวมถึงเกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และความมั่นคงของประเทศอย่างรุนแรง

ปัญหาภัยพิบัติกำลังเป็นปัญหาของโลกที่นับวันจะมีความรุนแรงมากขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบันโลกต้องเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ มากมาย และประเทศไทยเคยประสบปัญหาภัยพิบัติดังกล่าวข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาอุทกภัย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐและทุกภาคส่วนในสังคมต้องหันมาให้ความสนใจกับการป้องกันและแก้ปัญหาภัยพิบัติอย่างจริงจัง

แนวคิดการจัดการภัยพิบัติ

การจัดการภัยพิบัติ หมายถึง การบริหารจัดการ การกำหนดมาตรการ การดำเนินการ และการปฏิบัติการในหลายด้าน เพื่อลดความรุนแรงและปัญหาที่จะตามมา ตลอดจนหลีกเลี่ยงการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของแนวคิดการจัดการภัยพิบัติไว้ ดังนี้

Mohammad H.I. Dore and David Etkin (2003 : 75-76) ได้อธิบายขั้นตอนการจัดการภัยพิบัติไว้เป็น 3 ขั้นตอนคือ 1.ขั้นเตรียมความพร้อม 2.ขั้นหลีกเลี่ยงจากภัยพิบัติ 3.ขั้นตอนสนองและฟื้นฟู โดยกิจกรรมทั้ง 3 ขั้นตอนนี้เป็นกิจกรรมที่เกิดจากภัยพิบัติ

อย่างไรก็ดี ในการจัดการภัยพิบัตินั้น อาจแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ขั้นตอนลดความเสี่ยงและหลีกเลี่ยงจากภัยพิบัติ (mitigation) เป็นขั้นตอนที่ทำให้ความสำคัญกับการดำเนินงานเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ
2. ขั้นเตรียมความพร้อม (preparedness) เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมเพื่อลดความเสียหายจากภัยพิบัติเช่น เตรียมจัดหาทรัพยากร รวมทั้งจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ เพื่อสนับสนุนและรับผิดชอบต่อการจัดการภัยพิบัติเพื่อเป็นแนวทางให้กับขั้นตอนต่อไป

3. ขั้นตอนตอบสนองและจัดการภัยพิบัติ(response) เป็นขั้นตอนที่ต้องดำเนินการเพื่อลดอันตรายจากภัยพิบัติและเพื่อรักษาชีวิตของประชาชน รวมทั้งป้องกันความเสียหายต่อทรัพย์สินต่างๆ และเป็นช่วงที่ต้องฟื้นฟูการบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นให้กลับมาใช้ได้อย่างเร่งด่วนที่สุด

4. ขั้นฟื้นฟู (recovery) เป็นขั้นตอนที่ต้องฟื้นฟูสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

พจนานุกรม เสนิงส์ (2538) แบ่งระยะของการเกิดภัยไว้ 3 ระยะคือ

1. ช่วงก่อนเกิดภัย เป็นระยะการเตรียมการและเตรียมพร้อมก่อนจะเกิดภัยพิบัติ โดยมีการวางแผนปฏิบัติงาน โดยเตรียมการจัดการเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องมือสื่อสาร ยานพาหนะ และกำลังอาสาสมัครไว้ให้พร้อม มีการฝึกอบรมและทดลองปฏิบัติตามแผนอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการเตือนภัย โดยช่วงเตือนภัยนี้จะมีเวลาสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับชนิดของภัยพิบัติ

2. ขณะเกิดภัย เป็นระยะเวลาที่ทำให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ระยะเวลา รวมทั้งความรุนแรงก็ขึ้นอยู่กับชนิดของภัยพิบัติ

3. หลังจากภัยสงบแล้ว ซึ่งระยะนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง คือ

3.1 ช่วงกู้ภัย เป็นช่วงเวลาที่เข้าไปช่วยและระงับภัย

3.2 ช่วงช่วยเหลือผู้ประสบภัย เป็นระยะที่ภัยสงบหรือผ่านไปแล้ว ต้องเข้าไปให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาพยาบาล

3.3 ช่วงฟื้นฟูบูรณะ เป็นระยะหลังจากภัยสงบแล้วและผ่านพ้นช่วงเวลาที่ต้องช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนไปแล้ว ระยะนี้จึงเป็นการให้ความช่วยเหลือที่มีแผนการช่วยเหลือทั้งในระยะสั้นหรือระยะยาว เช่น การซ่อมแซมสิ่งปรักหักพังต่างๆ การจัดหาที่อยู่อาศัย การพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

Ronald John Hy and William L. Waugh, Jr.(1999: 19) กล่าวว่าแนวทางการจัดการภัยพิบัติในภาวะฉุกเฉินแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นหลีกเลี่ยงภัยพิบัติ (mitigation) คือกิจกรรมต่างๆที่ลดความเสียหายจากภัยพิบัติทั้งที่เกิดจากธรรมชาติและที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ รวมถึงการป้องกันความเสียหายต่างๆ

2. ขั้นเตรียมความพร้อม (preparedness) คือกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาการจัดการให้ตอบสนองและรับมือกับภัยพิบัติให้ได้อย่างเต็มความสามารถ เช่น

- แผนการจัดการในภาวะฉุกเฉิน
- ระบบเตือนภัย
- ศูนย์จัดการภัยพิบัติ
- ระบบเครือข่ายและการจัดการในภาวะฉุกเฉิน
- การฝึกอบรมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติ เป็นต้น

3. ขั้นตอนตอบสนองต่อภัยพิบัติ (response) คือ กิจกรรมต่างๆ ที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนในช่วงที่เกิดภัยพิบัติทั้งก่อนเกิดเหตุ ระหว่างเกิดเหตุ และหลังเกิดเหตุ โดยมีจุดประสงค์เพื่อรักษาชีวิตและลดความเสียหายของทรัพย์สินต่างๆ และจัดหาเครื่องมือแพทย์ ที่พัก การอพยพประชาชน การค้นหาผู้รอดชีวิต รวมทั้งการรายงานสถานการณ์ภัยพิบัติต่อรัฐบาล

4. ขั้นฟื้นฟู (recovery) คือกิจกรรมต่างๆ ที่ฟื้นฟูชีวิตและจัดมาตรฐานการจัดการต่างๆ ในระยะยาวเพื่อฟื้นฟูชีวิตและวิถีชีวิตให้กลับสู่สภาวะปกติ เช่นการซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างต่างๆ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่ว่างงาน การสร้างบ้านพักถาวรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น

การประชุมนานาชาติว่าด้วยเรื่องการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เมื่อวันที่ 2-4 ธันวาคม พ.ศ.2546 ณ เมืองโกเบ ประเทศญี่ปุ่น(The International Conference Disaster Risk Management) สรุปไว้ว่า การจัดการภัยพิบัติมีขั้นตอนที่สัมพันธ์กันอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1. การป้องกันและหลีกเลี่ยงภัยพิบัติ(prevention / mitigation)
2. การเตรียมความพร้อมรับภัยพิบัติ (preparedness)
3. การตอบสนองต่อภัยพิบัติ (response)
4. การฟื้นฟูหลังเหตุการณ์ภัยพิบัติ (rehabilitation / reconstruction)

และยุทธศาสตร์การจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วยความร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

- การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information sharing)
- การตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการภัยพิบัติ รวมทั้งการพร้อมที่จะสนับสนุนการจัดการภัยพิบัติ (public awareness and support)
- การร่วมมือกันระหว่างภาคส่วนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ (collaboration among stakeholders) ซึ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการร่วมมือกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของแต่ละภาคส่วนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชน ภาคธุรกิจ ภาคสื่อมวลชน ภาคการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องประสานความร่วมมือกับภาครัฐบาลและองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพราะภาครัฐหรือองค์กรระหว่างประเทศจะเป็นหน่วยงานเบื้องต้นในการจัดการภัยพิบัติ ทำให้ประชาชนประชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการภัยพิบัติ

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ได้แบ่งขั้นตอนการจัดการภัยพิบัติไว้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ก่อนเกิดภัย (prevention and preparedness) การดำเนินการก่อนเกิดภัยเป็นการดำเนินการป้องกันและลดผลกระทบจากภัยพิบัติและเตรียมความพร้อมเผชิญเหตุ ได้แก่ มีการจัดทำแผนเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ มีการกำหนดพื้นที่เสี่ยงภัยและปรับปรุงให้ตรงกับข้อเท็จจริงตลอดเวลา พร้อมทั้งมีการแจ้งประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทุกคนทราบตามสื่อต่างๆ ตามความเหมาะสม มีการกำหนดพื้นที่ปลอดภัย การกำหนดการอพยพในการแบ่งโซนในการอพยพ การจัดให้มีการฝึกอบรม การเตรียมบุคลากรและเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมตลอดเวลา มี

การฝึกซ้อมแผนรวมกันในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมีการให้ความรู้กับคนในชุมชนเรื่อง ของภัยพิบัติ

2. ขณะเกิดภัย (response, rescue, relief and mitigation) เป็นการดำเนินงานในสถานะ ฉุกเฉิน เมื่อทราบว่าเกิดภัยพิบัติขึ้น ต้องมีการปฏิบัติตามลำดับขั้นตอนชัดเจน ต้องมีการแจ้ง เตือนสมาชิกทุกคนในชุมชน มีการเตรียมอพยพโดยจัดแบ่งประเภทของบุคคลตามลำดับ ความสำคัญ มีการกำหนดจุดนัดหมายและพื้นที่รองรับการอพยพ มีการสำรวจยานพาหนะ น้ำมัน เชื้อเพลิง ระบบสื่อสาร รวมทั้งแจกจ่ายคู่มือการอพยพให้กับประชาชน การดำเนินการอพยพควร ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ จัดระเบียบสถานที่อพยพและการอำนวยความสะดวกบ้านเรือน ประชาชน การอำนวยความสะดวกแก่ผู้อพยพ การปฐมพยาบาล การช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ การแจ้ง ความเคลื่อนไหวของสถานการณ์เพื่อเตรียมการอพยพ

3. หลังเกิดเหตุ (recovery and development) มีการจัดตั้งศูนย์บรรเทาทุกข์หมู่บ้าน โดย ให้มีหน่วยงานปฐมพยาบาล หน่วยกู้ภัย หน่วยค้นหาและกู้ภัย เพื่อสนับสนุนความช่วยเหลือใน ด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการรับแจ้งความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน สำรวจความเสียหายต่างๆ ให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น มีการติดต่อประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ ในการ ดำเนินการให้ความช่วยเหลือ จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพจิตของผู้ที่ได้รับผลกระทบให้สามารถกลับมา เป็นปกติ

บัญชา พงษ์พานิช (2551) กล่าวถึงหลักการของการจัดการภัยพิบัติไว้ว่า การจัดการภัย พิบัติมี 3 ช่วงเวลา คือ

1. ก่อนเกิดภัย

- ควรมีหลักของความทรงจำ ดื่นตัว รับรู้เรื่องภัยพิบัติทั้งความรู้เดิมที่เคย สัญชาต ญาณและความรู้ใหม่
- ความพร้อมเผชิญและอพยพอย่างปลอดภัยได้ทันทั่วทั้งที่ รวมทั้งการมีระบบเตือน ภัยที่ดีถูกต้องและแม่นยำ ทัวทั้งชุมชนมีการซักซ้อมอยู่เสมอ
- การลดระดับความรุนแรงและความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น ตามสภาพความเสี่ยงภัย ของแต่ละพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดินไหว คลื่นยักษ์สึนามิ พายุดินโคลนถล่มหรือ โรคระบาดขนาดใหญ่ เป็นต้น

2. เมื่อเกิดภัย

- การปฏิบัติในภาวะฉุกเฉินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะจากรัฐ ทั้งระดับชาติ และระดับนานาชาติที่ต้องการความรู้ความเชี่ยวชาญที่เฉพาะด้านอย่างเพียงพอ ควบคู่ไปกับชุมชนเพื่อนบ้านและอาสาสมัครที่มีกำลังมาก รู้และเกาะพื้นที่ได้ ดีกว่าโดยเฉพาะการค้นหาและช่วยเหลือผู้ประสบภัยให้ได้ครบถ้วนทั่วทั้งที่โดยไม่มี การสูญเสียมากเกินไปจากภัยพิบัติ การเก็บร่างผู้เสียชีวิต การจัดการพื้นที่เพื่อ ความปลอดภัย การเดินทางขนส่ง การอพยพ ตลอดจนสิ่งสาธารณูปโภคและการ ดูแลสถานะจิตใจ

3. หลังเกิดภัย

- การบรรเทาทุกข์และช่วยเหลือหลังภัยพิบัติ ในเรื่องปัจจัยสี่ ได้แก่ เรื่องน้ำดื่มที่สะอาด อาหาร ยาโรคภัย เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การจัดการถิ่นฐานและชุมชนที่เหมาะสม พร้อมและเอื้อต่อการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์และฟื้นฟูร่วมกัน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการภัยพิบัติเป็นการวางแผนสร้างระบบและบริหารจัดการที่ดี เพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ตั้งแต่ก่อนเกิดภัย ระหว่างเกิดภัย และหลังเกิดภัย ทั้งสามขั้นตอนนี้มีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน

ความหมายและหลักการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน

การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการที่เป็นระบบครบวงจร โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมกันคิด ร่วมตัดสินใจและการดำเนินการทุกขั้นตอน นับตั้งแต่กระบวนการประเมินและวิเคราะห์ความเสี่ยงจากภัยพิบัติ เพื่อการวางแผนและหาแนวทางป้องกัน การวางแผนลดผลกระทบจากความเสี่ยงและการเตรียมความพร้อมก่อนการเกิดภัย การจัดการและดำเนินการในภาวะฉุกเฉินขณะเกิดภัย การฟื้นฟูบูรณะหลังจากเกิดภัย ตลอดจนการติดตาม ตรวจสอบและการประเมินผล

การจัดการภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานดำเนินงานบนหลักการที่ว่า “ชุมชนเป็นผู้เสี่ยงภัย” และรับผลกระทบโดยตรงจากภัยที่เกิดขึ้น จึงต้องต่อสู้เพื่ออยู่ร่วมกับภัยพิบัติโดยมีความสูญเสียน้อยที่สุดเป็นการบริหารจัดการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เพราะไม่มีใครเข้าใจเกี่ยวกับข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรค โอกาส และเส้นทางต่างๆของชุมชนดีเท่าคนในชุมชนเอง ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีส่วนร่วมและต้องเป็นหลักในการจัดการภัยพิบัติของชุมชน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน คือ กระบวนการทำงานเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ตั้งแต่ขั้นวางแผนงาน วิเคราะห์ความเสี่ยง ปฏิบัติงาน ตรวจสอบประเมินผล โดยครอบคลุมระยะก่อนเกิดภัย ระหว่างเกิดภัย และหลังเกิดภัย แต่ทั้งนี้ในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างชุมชนและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนให้ชุมชนสามารถดำเนินงานลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

เป้าหมายของการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน

1. เพื่อลดความเสี่ยงของชุมชนจากผลกระทบของภัยพิบัติในพื้นที่ที่มีโอกาสในการเกิดภัยพิบัติสูง โดยการปรับเปลี่ยนแนวคิดและบทบาทของชุมชนจากผู้ได้รับความช่วยเหลือมาเป็นผู้ป้องกันและลดผลกระทบจากความเสี่ยงที่เกิดจากภัยพิบัติด้วยตนเอง

2. เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเสริมสร้างขีดความสามารถ ในการพึ่งตนเองของชุมชนในการวิเคราะห์และประเมินความเสี่ยงจากผลกระทบของภัยพิบัติ ตลอดจนการประเมินความสามารถของตนเอง

3. ปลุกฝังทัศนคติให้เกิดวัฒนธรรมการป้องกันมากกว่าแก้ไข

4. เพื่อให้เกิดการพัฒนาเนื่องจากชุมชนสามารถป้องกันและรักษาทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตนทำให้รัฐประหยัดงบประมาณในการแก้ปัญหาชุมชนได้

5. เป้าหมายสูงสุดคือชุมชนมีความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัย

ดังนั้น การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนมีหลักการสำคัญคือ ยึดหลักการพึ่งตนเอง คนในชุมชนต้องตั้งฐานความคิดว่าการจัดการภัยพิบัติต้องพึ่งตนเองทุกในระดับ และใช้องค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง ชุมชนจะต้องทำงานเป็นองค์กร มีหลายองค์กรก็เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย จึงจะมีพลังในการบริหารจัดการ เพราะหลายองค์กรหมายถึงหลายผู้นำ หลายแหล่งทรัพยากร หลายทักษะความชำนาญ เมื่อองค์กรชุมชนเชื่อมโยงกันครบแล้ว ตั้งตัวแล้วจึงประสานหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุน หน่วยงานภายนอกทุกหน่วยงานยินดีทำงานกับทุกชุมชนที่มีการจัดระบบของตนเองอย่างเข้มแข็ง และต้องสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตื่นตัวที่จะจัดการปัญหาภัยพิบัติของตนเอง และมีกระบวนการการทำงานที่มุ่งเน้นเจ้าของปัญหาแก้ปัญหาดตนเอง กล่าวคือ ผู้ประสบภัยต้องมีการวางแผนจัดการตนเอง ไม่ใช่ฝากความหวังไว้กับผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือเพียงฝ่ายเดียว นอกจากนั้นต้องมีการสร้างความร่วมมือและเครือข่าย เพราะงานด้านภัยพิบัติไม่มีใครหรือหน่วยงานไหนสามารถทำงานตามลำพังได้ ต้องมีการประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงคน ทักษะ ทรัพยากรอย่างกว้างขวาง ซึ่งเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่ทำงานเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติต้องทำงานแบบเดียวกัน คือ ต้องตั้งตัวจัดการตนเองให้ได้ก่อน เมื่อตั้งตัวได้แล้วค่อยขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น โดยการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายชุมชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า การจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ควรเน้นที่โครงสร้างชุมชน เพราะชุมชนที่มีโครงสร้างที่เข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้นได้ ตรงกันข้ามกับชุมชนที่ตกอยู่ในสถานะอ่อนแอ สมาชิกต่างคนต่างอยู่ หรือมีความขัดแย้งกันภายในจะเป็นชุมชนที่มีโอกาสแสวงหาความร่วมมือจากสมาชิกเพื่อนำไปสู่การจัดการภัยพิบัติอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนั้นเงื่อนไขเบื้องต้นของการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยชุมชนเป็นแกนกลาง คือชุมชนจะต้องเข้มแข็ง อันแสดงออกมาในรูปของการจัดตั้งองค์กรในรูปของเครือข่ายชุมชน เพื่อให้เกิดความสามารถในการจัดการตนเอง ซึ่งโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบดังนี้

1. ภาวะการนำ (leadership) จะต้องมีผู้นำที่เสียสละ ซื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์ เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และเป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้าน

2. เครือข่ายทางสังคมของชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล และความไว้วางใจต่อกัน

3. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (public participation)

อย่างไรก็ตาม ในการจัดการภัยพิบัติที่เป็นรูปธรรมสิ่งที่ชุมชนต้องดำเนินการ คือ

1. แผนการจัดการภัยพิบัติ อาจจะแบ่งเป็นสามระยะคือระยะเตรียมการก่อนเกิดภัย ระยะเผชิญหน้าและระยะฟื้นฟูชุมชน การเตรียมตัวย่อมต้องเตรียมที่อพยพ เตรียมอาหาร เตรียมระบบเตือนภัย ระยะเผชิญหน้าย่อมต้องเข้าถึงระบบการผลิตหรือจัดทำอาหาร การจัดการศูนย์อพยพ การจัดการระบบความปลอดภัยทรัพย์สินและชุมชน การจัดการระบบอุปโภคบริโภค สุขภาพอนามัย การประสานความช่วยเหลือจากภายนอก ฯลฯ ส่วนระยะฟื้นฟูต้องดูถึงการซ่อมแซมบ้าน ระบบสาธารณูปโภค การพัฒนาอาชีพ เป็นต้น

2. พื้นที่ปฏิบัติการ ปฏิบัติการจัดการภัยพิบัติของชุมชนนั้นไม่เพียงปฏิบัติการในชุมชน แต่ยังมีอีกสามพื้นที่ที่ขบวนการองค์กรชุมชนต้อง “แย่งชิง” พื้นที่มาให้ได้ พื้นที่ที่สองคือ พื้นที่นโยบายสาธารณะ เพราะปัญหาอุทกภัยส่วนใหญ่ไม่สามารถแก้ไขได้เฉพาะพื้นที่เล็กๆ ขนาดตำบล อำเภอหรือแม้แต่จังหวัด แต่ต้องแก้ทั้งระบบลุ่มน้ำ ทบพวนระบบระบายน้ำ ระบบการผันน้ำทั้งระบบ ถ้าขบวนการชุมชนไม่ก้าวล่วงไปยังพื้นที่นี้ การตัดสินใจเก็บน้ำ ปล่อยน้ำ ใช้น้ำ ก็จะอยู่ในหน่วยงานต่างๆเป็นหลักและมาจบลงตามสภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน พื้นที่ที่สามคือ พื้นที่เครือข่าย การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรชุมชน ระหว่างองค์กรชุมชนกับภาคประชาสังคม ในตำบล อำเภอ จังหวัด ลุ่มน้ำ เพื่อสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงนโยบายร่วมกัน ช่วยเหลือกันและกันในช่วงวิกฤต พื้นที่ที่สี่ที่ชุมชนต้องเข้าไปมีส่วนคือ พื้นที่ทางอากาศ ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อเปลี่ยนจิตสำนึกและความเคยชินของสังคมว่าต่อจากนี้ไปปัญหาภัยพิบัติ ชุมชนจะเป็นผู้จัดการด้วยตนเอง

3. กองทุนภัยพิบัติ ขบวนการองค์กรชุมชนมีการจัดการกองทุนในเรื่องต่างๆ มายาวนาน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน ฯลฯ ต้องเริ่มนำประสบการณ์เหล่านี้มาปรับใช้กับการจัดการกองทุนภัยพิบัติ จัดตั้งกองทุนระดับชุมชน ตำบล จังหวัด ภาค ประเทศ ตามความเหมาะสม หรือจะขยายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เก็บเงินวันละบาทมาเป็นกองทุนเพื่อภัยพิบัติโดยเฉพาะ เพราะภัยพิบัติจะยังมีอีกแน่นอน กองทุนภัยพิบัติ คือ รูปแบบหนึ่งของการพึ่งตนเองทางการเงินของชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถคิดถึงกองทุนที่ไม่ใช่เงินในรูปแบบอื่นๆ เช่น กองทุนข้าว กองทุนอาหาร กองทุนเมล็ดพันธุ์ ฯลฯ ตามสภาพความพร้อมของแต่ละชุมชน

4. คณะกรรมการ การบริหารจัดการภัยพิบัติชุมชนจำเป็นต้องมีโครงสร้างองค์กรที่มีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย เป็นเครื่องมือขับเคลื่อน คณะกรรมการอาจมีทั้งระดับตำบล อำเภอ จังหวัด หรือแม้แต่ภาค โดยบทบาทที่แตกต่างกัน คณะกรรมการสามารถมีบทบาททั้งในระยะเตรียมตัวเผชิญหน้าและฟื้นฟู คือสามารถทำงานได้ตลอดปี ไม่ใช่เฉพาะช่วงภัยมาเท่านั้น เพราะการเตรียมตัวนั้นอาจต้องทำเป็นปีหรือหลายปี (เช่น สะสมกองทุน สะสมอาหาร ย้ายชุมชน) คณะกรรมการประชาชนระดับจังหวัด ภาคหรือลุ่มน้ำ จะมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายสาธารณะ

เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติและการเชื่อมโยงเครือข่าย ในขณะที่คณะกรรมการระดับชุมชนเน้นที่งานปฏิบัติการผู้ภัยเป็นหลัก

5. ข้อมูล เมื่อเกิดภัยพิบัติทุกฝ่ายจะถามหาข้อมูล และข้อมูลจะมีค่ามากเพราะสามารถแปลงเป็นเงินทองและข้าวของบริจจาคได้จำนวนมาก องค์กรชุมชนและเจ้าของปัญหาจะต้องช่วยกันจัดทำข้อมูลเอง เพื่อความถูกต้องครบถ้วนและทันเวลา เจ้าของปัญหาจะรู้ข้อมูลและแนวทางแก้ไขที่ดีที่สุดและต้องใช้ข้อมูลเพื่อการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้คนในชุมชนเห็นถึงความเสียหาย ความทุกข์ที่มาจากภัยพิบัตินั้นมากมายขนาดไหน และควรวางแผนจัดการชุมชนอย่างไร โดยทั่วไปข้อมูลภัยพิบัติจะมีสองประเภท คือ ข้อมูลความเสียหายทั่วไปและข้อมูลเฉพาะเพื่อการฟื้นฟูและผลักดันนโยบาย อย่าเสียเวลากับข้อมูลประเภทแรกมากเกินไป ให้ลงทุนกับข้อมูลประเภทที่สองให้มาก เพราะเป็นข้อมูลที่นำไปสู่การปฏิบัติการ เช่น ข้อมูลความเสียหายและความต้องการการซ่อมแซมของบ้านรายหลัง ข้อมูลพื้นที่เสียหายเพื่อสนับสนุนข้อเสนอให้ปรับเปลี่ยนรอบการผลิตทางการเกษตรของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กคนพิการ คนป่วยก็จำเป็นสำหรับการเตรียมตัวอพยพก่อนภัยจะมาถึง เป็นต้น

6. การสื่อสาร เป็นองค์ประกอบสำคัญมากของงานภัยพิบัติ การสื่อสารที่ดี ทันทั่วถึง ถูกต้อง สามารถช่วยคนจำนวนมากได้ การสื่อสารจะไม่ใช้การรายงานตัวเลขจากหน่วยงานมาสู่ชุมชน แต่หมายถึงการสร้างเครือข่ายการสื่อสารระหว่างคนที่เกี่ยวข้อง เช่น การสร้างเครือข่ายเตือนภัยระหว่างคนต้นน้ำกับคนปลายน้ำ การแจ้งเตือนภัยคนในชุมชน การระดมความช่วยเหลือจากพื้นที่อื่นๆ หอกระจายข่าวช่วยกระจายข่าวในหมู่บ้านได้ ระดับตำบล อำเภอต้องใช้วิทยุชุมชนระดับจังหวัดต้องใช้วิทยุกระจายเสียงปกติ ที่ควรเปลี่ยนมาทำงานภัยพิบัติอย่างทันทั่วถึงตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การสื่อสารกับสาธารณะก็ต้องทำ ต้องวางแผน กำหนดวาระของชุมชนเพื่อชี้นำสังคมในสื่อสาธารณะเป็นช่วงๆ

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพต้องเน้นบทบาทของชุมชนในการสร้างและบริหารจัดการภัยพิบัติด้วยตนเอง โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนทุกกลุ่ม ทั้งผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและการดำเนินการทุกขั้นตอน สร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการจัดการภัยพิบัติ และมีการประสานความร่วมมือกับภาครัฐและภาคประชาสังคมอย่างใกล้ชิด เพราะงานด้านภัยพิบัติไม่สามารถทำงานตามลำพังได้ ต้องมีการประสานงาน เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ตลอดจนมีการจัดระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารและช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่างๆ เพื่อทำความเข้าใจต่อสถานการณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และตระหนักถึงบทบาทที่เหมาะสมของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นศาสตร์พื้นฐานของการจัดการภัยพิบัติ

2.2 กรอบแนวคิดถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บทเรียน คือความรู้ที่เป็นข้อค้นพบใหม่ หรือบทสรุปที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กระบวนการทำงาน บทเรียนจะอธิบายเหตุการณ์และเงื่อนไขของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น บทเรียนจะมีใช้เพียงการเล่าเรื่องในอดีตแต่ต้องมีคุณค่าที่จะนำไปปฏิบัติต่อ บทเรียนจะช่วยให้ไม่กระทำผิดซ้ำ อีกนัยหนึ่งบทเรียนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ (ศุภวัธย์ พลายน้อย, 2551)

การถอดบทเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการความรู้ เป็นการดึงความรู้ออกมาจากการปฏิบัติ สกัดความรู้และประสบการณ์ บันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน ทั้งสิ่งที่สำเร็จ หรือล้มเหลว เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งสามารถเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้เรียนรู้ บทเรียนมีหลายประเภท ทั้งบทเรียนของปัจเจกบุคคล บทเรียนของกลุ่มหรือทีมงาน

สรุป การถอดบทเรียน คือ การทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของปัจจัยทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว หรือเพื่อสืบค้นความรู้และประสบการณ์ จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงานและความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและสามารถเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

สถานการณ์การเกิดอุทกภัยในประเทศไทย

อุทกภัย (Flood) หมายถึงอันตรายจากน้ำท่วม เกิดจากระดับน้ำในทะเล มหาสมุทร และแม่น้ำสูงมาก จนท่วมล้นฝั่งและตลิ่ง ไหลท่วมบ้านเรือนด้วยความรุนแรงของกระแสน้ำ ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน

ปราโมทย์ ไม้มัด (2555) อดีตอธิบดีกรมชลประทาน อธิบายว่า อุทกภัยในประเทศไทยมี 2 ลักษณะ

1. อุทกภัยลักษณะปริมาณน้ำไหลมากล้นตลิ่ง เข้าไปท่วมพื้นที่ชุมชน เขตเศรษฐกิจ และพื้นที่เพาะปลูกเป็นบริเวณกว้าง พื้นที่ประสบอุทกภัยลักษณะนี้มักเป็นพื้นที่ลุ่ม สภาพค่อนข้างแบนราบ หรือเป็นแอ่งท้องกระทะไม่มีระบบระบายน้ำตามธรรมชาติที่สมบูรณ์ เป็นปัญหาทำให้น้ำท่วมขังอยู่นานนับเดือน ทำความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูก เขตเศรษฐกิจและทรัพย์สินต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง อย่างกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีลักษณะแบบนี้

2. อุทกภัยลักษณะน้ำท่วม ฉับพลันบริเวณที่ราบเชิงเขา ริมลำห้วย ความแรงของกระแสน้ำและปริมาณน้ำที่มีมากไหลบ่าตลิ่งลำน้ำอย่างรวดเร็ว พัดพาบ้านเรือนที่ตั้งถิ่นฐานใกล้กับลำห้วยพังตามน้ำ พร้อมกับมีราษฎรต้องเสียชีวิตไปกับเหตุการณ์แต่ละคราวเป็นจำนวนมาก เพราะไม่สามารถอพยพหนีได้ทัน บางแห่งมีโคลนถล่มและมีท่อนซุงไหลมาพร้อมกับสายน้ำ อาทิ น้ำป่าไหลหลาก แผ่นดินถล่ม ส่วนใหญ่จะเกิดบริเวณพื้นที่ภาคกลางตอนบน และภาคใต้

สาเหตุสำคัญของการเกิดอุทกภัยในประเทศไทย มี 2 สาเหตุ คือ

“สาเหตุธรรมชาติ”

1. พายุหมุนโซนร้อน (Tropical Cyclones) หมายถึงหย่อมความกดอากาศต่ำที่มีกำลังแรง พายุตีเปรสชันที่จะพัฒนาเป็นพายุโซนร้อน พายุไต้ฝุ่นตามลำดับ ความเสียหายที่เกิดจากพายุมาจากสาเหตุใหญ่ 3 ประการ

- ลมพัดแรง
- น้ำท่วมเนื่องจากฝนตกหนักมาก
- คลื่นพายุซัดฝั่ง

2. ร่องมรสุม มีลักษณะเป็นแนวพาดขวางทิศตะวันตก – ตะวันออก ในเขตร้อนใกล้ๆ อีควาเตอร์ ร่องมรสุมจะเลื่อนขึ้นลง และพาดผ่านประเทศไทยช้ากว่าแนวโคจรของดวงอาทิตย์ ประมาณ 1 เดือน ความกว้างของร่องมรสุมประมาณ 6-8 องศาละติจูด

3. ลมมรสุมมีกำลังแรง ลมมรสุม คือลมประจำฤดู ลมมรสุมเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิของพื้นดินและพื้นน้ำในฤดูหนาวและฤดูร้อน ในฤดูหนาวอุณหภูมิของอากาศเหนือพื้นทวีปเย็นกว่าอากาศเหนือพื้นมหาสมุทรที่อยู่ใกล้เคียงอากาศเหนือพื้นน้ำจึงมีอุณหภูมิสูงกว่า และลอยตัวขึ้นสู่เบื้องบน อากาศเหนือทวีปซึ่งเย็นกว่าจึงไหลไปแทนที่ ทำให้เกิดลมพัดออกจากทวีป พอถึงฤดูร้อนอุณหภูมิของดินภาคพื้นทวีปสูงกว่าน้ำในมหาสมุทรเป็นเหตุให้เกิดลมพัดไปในทิศทางตรงกันข้าม ประเทศไทยอยู่ในเขตอิทธิพลของมรสุม 2 ฤดู คือ มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดประมาณฤดูกาลละ 6 เดือน

- มรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (Southwest Monsoon) มรสุมนี้ก่อให้เกิดอุทกภัยได้เนื่องจากเมื่อพัดจากมหาสมุทรอินเดียปะทะขอบฝั่งตะวันตกของภาคใต้ และเมื่อผ่านอ่าวไทยแล้วจะปะทะขอบฝั่งตะวันออก ของอ่าวไทย มรสุมนี้เริ่มต้นตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมและสิ้นสุดลงตอนต้นเดือนตุลาคม ในระยะเมื่อมรสุมตะวันตกเฉียงใต้แรงจัดความเร็วของลมอาจสูงถึง 30 นอต เป็นระยะเวลาหลายวัน คลื่นทางฝั่งตะวันตกของภาคใต้ใหญ่มาก เนื่องจากลมแรงจัดประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งอ่าวเบงกอลและมหาสมุทรอินเดีย มีช่วงระยะที่ลมเคลื่อนที่ไกลมาก คลื่นและลมจึงพัดพาน้ำทะเลในอ่าวเบงกอลมาสะสมทางขอบฝั่งตะวันตกของภาคใต้ตลอดฝั่ง ทำให้ระดับน้ำในทะเลตามขอบฝั่งสูงขึ้นมากจากระดับน้ำทะเลปานกลางในฤดูนี้และในระยะเดียวกันถ้าเกิดพายุตีเปรสชันขึ้นในอ่าวเบงกอลทางฝั่งตะวันตกของภาคใต้ ผลอันเกิดจากความกดอากาศต่ำในบริเวณพายุและผลอันเกิดจากฝนตกหนักบนภูเขาและชายฝั่งรวมเข้าด้วยกันแล้ว จะทำให้เกิดระดับน้ำในทะเลและแม่น้ำสูงจนเป็นน้ำท่วมและเกิดอันตรายได้

- มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast monsoon) เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมถึงสิ้นเดือนกุมภาพันธ์ ตั้งต้นพัดจากประเทศจีนและไซบีเรียผ่านทะเลจีนใต้ปะทะขอบฝั่งเวียดนาม

ส่วนที่หลุดจากปลายแหลมอินโดจีนจะพัดผ่านอ่าวไทยตอนใต้ปะทะขอบฝั่งตะวันออกของภาคใต้หรือฝั่งตะวันตกของอ่าวไทยตั้งแต่ได้สงขลาลงไปมรสุมนี้มีกำลังแรงจัดเป็นคราวๆ เมื่อบริเวณความกดอากาศสูงในประเทศจีนมีกำลังแรงขึ้น ลมในทะเลจีนใต้มีความเร็วถึง 30-35 นอต แต่เนื่องด้วยมรสุมนี้ปะทะขอบฝั่งเวียดนามเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ลมมรสุมที่พัดผ่านเข้ามาในอ่าวนั้นมีระยะที่ลมเคลื่อนที่ไม่ได้ไกล จึงไม่ได้รับความกระทบกระเทือนมากเป็นแต่เพียงคลื่นค่อนข้างใหญ่และรับน้ำสูงกว่าปกติ แต่ก็ไม่สูงมากนักลมที่พัดแหลมญวนและทางใต้ลงไปจะทำให้เกิดผลจากขอบชายฝั่งตะวันออกของภาคใต้ ตั้งแต่ได้สงขลาลงไปได้มากเช่นเดียวกัน คือ ทำให้เกิดคลื่นใหญ่มาก และรับน้ำสูงจากปกติมากจนอาจจะเกิดเป็นน้ำท่วมได้

4. พายุฟ้าคะนอง พายุฝนหรือฟ้าคะนองที่เกิดขึ้นติดต่อกันเป็นเวลาหลายๆ ชั่วโมงทำให้มีฝนตกหนักต่อเนื่องกันนานๆ อาจทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลันในบริเวณภูเขาสูงเกิดน้ำป่าไหลหลาก หรือการเกิดฝนตกหนักและตกนาน ณ บริเวณใดบริเวณหนึ่งในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อยู่เหนือการควบคุม

5. น้ำทะเลหนุน ในระยะเวลาของภาวะน้ำเกิด คือ ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นจากน้ำขึ้นปกติประมาณ ร้อยละ 20 เป็นเพราะโลก ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์อยู่ในแนวตรงกันจะรวมแรงดึงดูดให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นที่เรียกว่า ภาวะน้ำเกิด น้ำทะเลหนุนให้ระดับน้ำในแม่น้ำสูงขึ้นอีกมาก ถ้าเป็นระยะเวลาที่ประจวบระหว่างน้ำป่าและน้ำจากภูเขาไหลลงสู่แม่น้ำ จะทำให้อันตรการไหลของแม่น้ำในแม่น้ำลดลงมากหรืออาจจะหยุดไหล น้ำในแม่น้ำจึงไม่สามารถจะระบายลงสู่ทะเลได้ ถ้าระยะที่น้ำทะเลหนุนนี้เป็นระยะที่น้ำในแม่น้ำมีระดับสูงอยู่แล้ว ย่อมเกิดน้ำล้นตลิ่งท่วมขังบริเวณบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำได้ โดยเฉพาะพื้นที่ราบลุ่มสองฝั่งลำน้ำอยู่ห่างจากปากอ่าวหรือทะเลไม่มากนัก สมุทรปราการ นนทบุรี กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร ปทุมธานี

6. คลื่นสึนามิ เกิดจากแผ่นดินไหว หรือภูเขาไฟระเบิด เมื่อเกิดแผ่นดินไหวหรือเมื่อเกิดภูเขาไฟบนบกและภูเขาไฟใต้น้ำระเบิดเปลือกของผิวโลกบางส่วนจะได้รับความกระทบกระเทือนต่อเนื่องกัน บางส่วนของผิวโลกจะสูงขึ้นบางส่วนจะยุบลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อภูเขาไฟใต้น้ำระเบิด จะทำให้เกิดคลื่นใหญ่ในมหาสมุทรและเกิดน้ำท่วมตามเกาะและเมืองชายฝั่งทะเลได้

นอกจากนี้ สภาพภูมิประเทศตามธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ ความลาดชันหรือความแบนราบและลำน้ำ และบริเวณพื้นที่ทั่วไปมีอิทธิพลและความอ่อนไหวในการเกิดน้ำท่วมขังและอุทกภัย ตัวอย่างเช่น สภาพทางภูมิศาสตร์และภูมิประเทศของกลุ่มน้ำแต่ละลุ่มน้ำมีไม่เหมือนกัน ซึ่งลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง เชื่อมโยงไปแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำบางปะกง พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำน้ำท่วมถึงมีปัญหอุทกภัยทุกปี นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อนเป็นปัจจัยเสริมทำให้ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น อุทกภัยมีความรุนแรงขึ้น “นี่คือสาเหตุของธรรมชาติ” เมื่อเรารู้เข้าใจธรรมชาติเราก็ต้องติดตามข้อมูลทางธรรมชาติ ทำให้เรารู้ทันธรรมชาติ

“สาเหตุจากการกระทำของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ”

- การบุกรุกแผ้วถางป่าไม้อันเป็นทรัพยากรหลักในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำ ลำธาร หรือในเขตพื้นที่ทั่วไป
- การเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมที่มนุษย์ทำขึ้น การใช้ที่ดินโดยไม่มีการควบคุม การขยายตัวของเขตชุมชนรุกราลำทางน้ำ การทำลายระบบระบายน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
- การก่อสร้างบ้านเรือน ถนน และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ กีดขวางทางน้ำไหลหรือบุกรุกทางน้ำ
- แม่น้ำลำธารมีสภาพตื้นเขินและถูกบุกรุก
- แผ่นดินทรุด
- สภาพปัญหาอันเกิดจากการบริหารจัดการ

เรียนรู้เกี่ยวกับอุทกภัยในอดีตที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา กรุงเทพฯและปริมณฑลได้รับผลกระทบรุนแรง

ในอดีตที่ผ่านมาลุ่มน้ำเจ้าพระยาดอนล่างต้องประสบกับปัญหาอุทกภัยครั้งรุนแรงอย่างต่อเนื่อง และเท่าที่มีการบันทึกข้อมูลเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งสำคัญในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีรายละเอียดดังนี้

ปี พ.ศ.2485 ได้เกิดน้ำท่วมใหญ่ เนื่องจากฝนตกหนักในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับสูงมาก ไหลล้นคันกันน้ำทั้งสองฝั่งแม่น้ำตลอดแนว โดยวัดระดับน้ำท่วมที่สะพานสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ได้ 2.27 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งถือว่าเป็นน้ำท่วมที่รุนแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ก่อนที่จะมี การก่อสร้างเขื่อนขนาดใหญ่คือ เขื่อนภูมิพล และเขื่อนสิริกิติ์ เหตุการณ์มหาอุทกภัยในครั้งนั้นที่ยังอยู่ในความทรงจำของผู้คนจำนวนมาก เรือสวน ไร่นา พืชผลต่าง ได้รับความเสียหาย เพราะน้ำท่วมขังแช่อยู่นานหลายเดือน

ปี พ.ศ.2518 เนื่องจากพายุดีเปรสชันพัดผ่านตอนบนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้มีปริมาณน้ำสูงทางภาคกลางตอนบน เป็นเหตุให้น้ำไหลล้นเข้าท่วมกรุงเทพมหานคร

ปี พ.ศ. 2521 เกิดจากพายุ 2 ลูก คือ “เบส” และ “กิท” พัดผ่าน ขณะเดียวกันมีปริมาณน้ำไหลบ่าจากแม่น้ำป่าสักเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดน้ำไหลบ่าจากทุ่งด้านตะวันออกของกรุงเทพมหานครเข้าท่วมพื้นที่ กรุงเทพมหานคร

ปี พ.ศ. 2523 เกิดปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับ สูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ที่สะพานสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ 2.00 เมตร ประกอบกับมีฝนตกในพื้นที่กรุงเทพมหานครในช่วง 4 วัน สูงถึง 200 มม. ทำให้เกิดน้ำท่วมขัง

ปี พ.ศ. 2526 น้ำท่วมในปีนี้มีสภาพรุนแรงมาก เนื่องจากมีพายุพัดผ่านภาคเหนือและภาคกลาง ในช่วงเดือนกันยายน - ตุลาคม ประกอบกับมีพายุหลายลูกพัดผ่านกรุงเทพฯ ในช่วงเดือนตุลาคม โดยวัดปริมาณฝนตลอดทั้งปีได้ 2119 มม. ซึ่งสูงกว่าค่าฝนเกณฑ์เฉลี่ยมาก (ฝนเกณฑ์เฉลี่ยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาปริมาณ 1,200 มม.) จากอิทธิพลของฝนและน้ำเหนือที่ไหลลงมา ทำให้กรุงเทพฯ ต้องตกอยู่ในสภาพน้ำท่วมสูงกว่า 1 เมตรนานหลายเดือนเป็นผลให้กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นเวลานานที่สุดถึง 4 เดือน ซึ่งได้ประเมินความเสียหายสูงถึง 6,598 ล้านบาท

ปี พ.ศ. 2529 ได้เกิดฝนตกหนักมากและตกติดต่อกัน ตั้งแต่วันที่ 8 - 10 พฤษภาคม 2529 เนื่องจากได้มีพายุจรนำฝนตกในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีฝนตก 254 มม. ที่กรมอุตุนิยมวิทยา(บางกะปิ) และ 273 มม. ที่เขตราษฎร์บูรณะ ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน ในพื้นที่ถนนวิภาวดีตั้งแต่ช่วงสะพานลอยเกษรเข้าไป ย่านถนนสุขุมวิท ย่านรามคำแหง ย่านบางนา ทำให้การจราจรติดขัดมาก แต่ไม่อยู่ในช่วงน้ำทะเลหนุน ทำให้การระบายน้ำออกจากพื้นที่เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ใช้เวลาประมาณ 2 วัน นับจากฝนหยุดตก

ปี พ.ศ. 2533 เนื่องจากในเดือนตุลาคมพายุโซนร้อน "อีรา" และ "โลล่า" พัดผ่านภาคตะวันออกเฉียงเหนือทางจังหวัดบุรีรัมย์, สุรินทร์ ทางภาคตะวันออกและภาคกลาง ทำให้ฝนตกหนักที่กรุงเทพมหานครถึง 617 มม. ซึ่งวัดที่ สน.บางชัน โดยปริมาณฝนตกหนักอยู่บริเวณด้านคันกันน้ำตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ทำให้น้ำท่วมขังสูงมากประมาณ 30-60 ซม. ซึ่งทำความเสียหายแก่ประชาชน บริเวณเขตมีนบุรี, หนองจอก, บางเขน, ดอนเมือง, บางกะปิ, พระโขนง, ลาดกระบัง, ลาดพร้าว, บึงกุ่มและปริมณฑลโดยน้ำท่วมขังเป็นเวลานานประมาณเดือนครึ่ง ซึ่งส่งผลให้พืชผลทางการเกษตรเสียหายประมาณ 177 ล้านบาท

ปี พ.ศ. 2537 ได้เกิดพายุฝนฤดูร้อนถล่มกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลเมื่อวันที่ 7 และ 8 พฤษภาคม 2537 วัดปริมาณฝนได้มากที่สุด คือ เขตยานนาวาได้ 457.6 มม. โดยเฉลี่ยในทั่วเขตกรุงเทพฯ มีปริมาณน้ำฝน 200 มม. มากที่สุดในประวัติศาสตร์ เรียกได้ว่าเป็น “ฝนพันปี” ทำให้น้ำท่วมฉับพลันในหลายพื้นที่สร้างความเดือดร้อนไปทั่วกรุงเทพมหานคร

ปี พ.ศ. 2538 มีฝนตกในภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากพายุหลายลูกพัดผ่าน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมเป็นต้นมา และมีสภาพฝนตกหนักในช่วงเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม เนื่องจากพายุ “โอลิส” ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับสูง โดยวัดที่สะพานสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2538 มีค่าระดับสูงถึง 2.27 เมตร (รทก.) ซึ่งสูงสุดเป็นประวัติศาสตร์(เท่านั้นน้ำท่วมปี พ.ศ. 2485) ทำให้น้ำล้นคันป้องกันน้ำท่วมริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าท่วมพื้นที่ริมแม่น้ำในระดับสูงถึง 50 – 100 ซม.

ปี พ.ศ.2539 มีฝนตกหนักในภาคเหนือและภาคกลางทำให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีปริมาณมาก ทำให้ระดับน้ำสูงล้นแนวป้องกันน้ำท่วมเข้าท่วมพื้นที่ริมแม่น้ำฝั่งธนบุรี บริเวณถนนจรดสนิทวงศ์ ถนนเจริญนคร ฝั่งพระนคร บริเวณถนนสามเสนถนนพระอาทิตย์ โดยมีระยะเวลาท่วมขังตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม 2539 ตั้งแต่หลังปี 2539 เป็นต้นมา ยังไม่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมรุนแรงในเขตกรุงเทพมหานคร มีเพียงน้ำท่วมขังในเวลาไม่นานก็ระบายออกได้สู่ภาวะปกติ

ปีพ.ศ.2541 น้ำท่วมเกิดจากฝนตกในพื้นที่กรุงเทพมหานคร วัดน้ำฝนได้สูงสุดที่สถานีดับเพลิงพญาไท 2541 มม. จุดที่น้ำในถนนแห้งช้าที่สุดที่ถนนประชาสงเคราะห์(จากแยกดินแดงยาวตลอดสาย) เขตดินแดงท่วมสูง 20 ซม. นาน 19 ชม. โดยท่วมสูงสุดที่ถนนเพลินจิต และถนนราชดำริ เขตปทุมวัน ท่วมสูง 20 - 40 ซม. นาน 11 ชม.

ปี พ.ศ.2549 น้ำท่วมใหญ่ เกิดอุทกภัยใน 47 จังหวัด ทั่วประเทศ ส่งผลให้หลายพื้นที่มีสภาพน้ำท่วมขัง ประกอบกับการผันน้ำเข้าเก็บกักเอาไว้ในพื้นที่ว่างเพื่อบรรเทาปัญหาน้ำท่วมโดยเฉพาะพื้นที่การเกษตรในจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี ลพบุรี และปทุมธานี รวมประมาณ 1.38 ล้านไร่ ต่อมาจังหวัดดังกล่าวไม่สามารถรับน้ำได้ไหว น้ำจึงไหลเข้าท่วมขังที่กรุงเทพฯ เกือบ 1 เมตร นานกว่าสัปดาห์

และในปี พ.ศ.2554 น้ำท่วมใหญ่ เป็นมหาอุทกภัย

ในรอบ 35 ปีที่ผ่านมาลุ่มน้ำเจ้าพระยา กทม. และปริมณฑลได้รับผลกระทบจากอุทกภัยรุนแรง 13 ปี บ่งบอกอุทกภัยรุนแรงในอนาคตย่อมเกิดขึ้นมีความถี่ดังเช่นในอดีต ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างจึงเป็นบริเวณเสี่ยงกับการเกิดอุทกภัยมากที่สุด

ปราโมทย์ ไม่กล้า อธิบดีอธิบดีกรมชลประทาน กล่าวว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการบริหารจัดการน้ำ คือ รัฐบาลและทุกคนต้องเรียนรู้จากประวัติศาสตร์ ต้องศึกษาข้อมูลอุทกภัยในอดีตที่มีการบันทึกไว้ว่าประเทศไทยเคยมีการเกิดอุทกภัยขนาดไหน มีความถี่และความรุนแรงมากน้อยเพียงใด เพราะข้อมูลดังกล่าวเหล่านี้นอกจากจะเป็นความรู้ที่ใช้แก้ปัญหาอุทกภัยที่เกิดในแต่ละท้องถิ่น หรือแต่ละลุ่มน้ำได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังบ่งบอกถึงแนวโน้มการจะเกิดขึ้นอีกในอนาคตทั้งในแง่ของความถี่และความรุนแรงด้วย ซึ่งจากอดีตที่ผ่านมาเกิดน้ำท่วมในพื้นที่กรุงเทพมหานครตั้งแต่ปี 2485 , ปี 2518 , ปี 2521 หรือมหาอุทกภัยรุนแรงในปี 2554 ข้อมูลเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งชี้ว่าอุทกภัยมีมาตลอด หากจะรับมือกับน้ำท่วมให้ได้ผล ทุกคนต้องตระหนักกับรับรู้รับทราบยอมรับความจริง และต้องติดตามข้อมูลน้ำในอดีตปัจจุบัน เพื่อที่จะรู้ว่าปริมาณน้ำมีเท่าไร แล้วนำมาวิเคราะห์แยกแยะสร้างความเข้าใจกับชุมชน ทุกคนต้องช่วยกันสู้ภัย ปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในลักษณะที่เข้าใจธรรมชาติ เพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่ที่ผ่านมากการบริหารจัดการน้ำของประเทศไทยมีปัญหาทั้งในระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติ เพราะว่่านโยบาย

กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ หลักการและแผนยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาอุทกภัยของรัฐบาล ไม่มีเป็นรูปธรรม อีกทั้งหน่วยงานในระดับสำนักงานทำงานที่ไม่เป็นเอกภาพ มีปัญหาในเรื่องโครงสร้างองค์กร ซึ่งการจัดการอุทกภัยจำเป็นต้องมีองค์กรเข้ามาแก้ไขปัญหาเพื่อขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่องไม่ใช่ตั้งขึ้นมาเฉพาะกิจ เพราะอุทกภัยเกิดขึ้นเกิดขึ้นตลอดทุกภาคของประเทศจึงต้องใช้เวลาในการวางระบบแก้ปัญหาและต้องมีกระบวนการบริหารจัดการในระดับชาติ รัฐบาลต้องมีนโยบายต้องมียุทธศาสตร์มีกระบวนการจัดการที่ถูกต้อง

ดร.เสรี สุภาพรรณ ผู้อำนวยการศูนย์การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติ มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้อำนวยการศูนย์พลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการอุทกภัยในอดีตที่ผ่านมาทำให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเฉพาะจุดหรือเฉพาะด้าน โดยขาดความระมัดระวังในเรื่องผลกระทบต่อชุมชนเหนือน้ำและท้ายน้ำ การพัฒนาพื้นที่น้ำท่วมถึงเป็นพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนเมืองโดยขาดความระมัดระวังและมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาเฉพาะด้าน คือ เศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยเฉพาะลุ่มน้ำขนาดเล็กจะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อปริมาตรของน้ำท่วมสูงสุด และเวลาในการเดินทางของยอดน้ำนั้น กล่าวคือ น้ำจะมามากขึ้นหรือเร็วขึ้น ทั้งนี้เนื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่กั้นน้ำ (น้ำซึมไม่ได้) ทำให้เพิ่มปริมาณน้ำผิวดิน ในขณะเดียวกันต้องมีการออกแบบระบบระบายน้ำชุมชนเมืองโดยพยายามให้น้ำส่วนเกินไหลออกจากพื้นที่ให้เร็วที่สุดผ่านระบบท่อระบายน้ำหรือรางระบายน้ำ จึงทำให้เพิ่มยอดน้ำและลดเวลาการไหลของน้ำส่งผลกระทบให้พื้นที่ที่พัฒนาใหม่มีความเสี่ยงต่ออุทกภัยมากขึ้น ดังเช่น กรณีเหตุการณ์น้ำท่วมลุ่มน้ำเจ้าพระยาในปี 2545 และ 2549 ที่ผ่านมา นอกจากนี้ การจัดรูปแบบองค์กรด้านการบริหารจัดการอุทกภัยของประเทศไทยยังไม่มีชัดเจน กล่าวคือ มีหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับอุทกภัยอยู่กระจัดกระจายตามกรม กอง ภายใต้กระทรวงต่างๆ แต่ขาดหน่วยงานนำในการประสานภารกิจตามวงจรของการจัดการภัยพิบัติ(การเตรียมความพร้อมรับภัย การป้องกันและลดผลกระทบ การจัดการในภาวะฉุกเฉิน และการจัดการหลังการเกิดภัย) ความซ้ำซ้อนของหน่วยงาน ความมีเอกภาพในการสั่งการ การประสานระหว่างหน่วยงานในแนวนอน การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ยังคงเป็นปัญหาหลักที่ต้องแก้ไข เห็นได้จากเหตุการณ์อุทกภัยในหลายพื้นที่ไม่กี่ปีที่ผ่านมา หลายหน่วยงานมุ่งเน้นการดำเนินการในการตั้งรับ กล่าวคือ เน้นในการช่วยเหลือฟื้นฟูมากกว่าการป้องกันและลดผลกระทบ (เสรี สุภาพรรณ. <http://www.thaidisaster.com>)

อัมพร แก้วหนู(2555:13) อธิบายกรอบแนวคิดการจัดการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในอดีตที่ผ่านมาของประเทศไทยมีแนวคิดและแนวปฏิบัติพื้นฐานที่คล้ายกัน คือ เป็นการจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเข้ามาช่วยเหลือและบรรเทาเหตุการณ์เฉพาะหน้า ส่วนผู้ประสบภัยคือผู้ที่รอคอยความช่วยเหลือ แนวคิดนี้มีแนวโน้มที่จะคิดว่าผู้ประสบภัยช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ต้องมีคนไปช่วยอย่างเต็มที่ ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เร็วที่สุด ครอบคลุมมากที่สุด และการจัดการช่วยเหลือ

เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากในระบอบประชาธิปไตยประชาชนมอบหน้าที่บริหารจัดการประเทศให้กับรัฐ ดังนั้นรัฐจึงมีหน้าที่จัดการบริการสาธารณะทั้งหมด รวมถึงการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาสังคม องค์กรชุมชน ภาคธุรกิจ ถ้าจะมาทำงานเรื่องนี้ต้องทำตามแนวคิดแนวทางของรัฐ แนวคิดพื้นฐานสองแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่เก่าแก่และเป็นพื้นฐานของการจัดการภัยพิบัติทั้งหมด เป็นที่มาของหน่วยงานจัดการภัยพิบัติ กฎหมายจัดการภัยพิบัติ ระเบียบ ข้อตกลง คู่มือการทำงานทั้งหมดที่ใช้กันอยู่ในขณะนี้ ซึ่งแนวทางการทำงานที่มาจากแนวคิดดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติมากมายหลายประการดังนี้

1. อำนาจอยู่ที่หน่วยงาน อำนาจในการจัดการงบประมาณ ในการจัดการสิ่งของ ในการวางแผนบริหารจัดการน้ำ ในการกำหนดพื้นที่รองรับน้ำ อำนาจดังกล่าวนี้ตามมาด้วยการทุจริต และความขัดแย้งระหว่างรัฐและชุมชน เพราะชุมชนไม่มีส่วนร่วม การพังทลายของกระสอบทราย คันกั้นน้ำ ประตูน้ำ ล้วนมีผลมาจากระบบที่ว่านี้ทั้งสิ้น

2. การจัดการที่รวมศูนย์ คนส่วนใหญ่คิดว่างานภัยพิบัติเป็นงานเร่งด่วน หวังผลฉับพลัน เพราะฉะนั้นต้องมีการรวมศูนย์สั่งการจึงจะมีประสิทธิภาพ แต่ประสบการณ์ในหลายภัยพิบัติที่ผ่านมาพบว่า การรวมศูนย์จัดการโดยราชการนั้นมีผลเสียมากกว่าผลดี เพราะธรรมชาติของภัยพิบัติขนาดใหญ่อย่างน้ำท่วมในปี 2554 มีขอบข่ายการบริหารจัดการที่กว้างขวาง ซับซ้อนมาก ยิ่งรวมศูนย์ยิ่งช้า ยิ่งผิดพลาดและไร้ประสิทธิภาพ สร้างความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนมากยิ่งขึ้น

3. ประชาชนเป็นเพียงผู้ร้องขอ แนวคิดที่ว่ารัฐจัดการหมดนั้นสร้างความเคยชินว่าประชาชนผู้ประสบภัยทำเพียงร้องขอให้รับและคนอื่นมาช่วย เมื่อหน่วยงานมาช่วยช้า มาช่วยไม่ครบ มาไม่สม่ำเสมอสร้างความไม่พอใจให้กับผู้ร้องขอ เมื่อมีผู้บริจาคประชาชนก็จะวิ่งแข่งของแจกกันอย่างโกลาหล ประชาชนคิดว่าผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้เป็น หน้าที่ของรัฐบาล

นฤมล จันทรีจารุติกุล (2555 : 1-8) ได้สรุปประเด็นการบริหารจัดการอุทกภัยของไทย ในอดีตมีการดำเนินการจัดการภัยธรรมชาติในลักษณะตั้งรับคือการช่วยเหลือผู้ประสบภัยหลังการเกิดพิบัติภัย (Reactive approach) คือการช่วยเหลือฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบเป็นการบรรเทาปัญหาที่ปลายเหตุ จะเห็นได้ว่าอุทกภัยที่เกิดขึ้นใหม่แต่ละครั้งมีแนวโน้มที่จะรุนแรงและเพิ่มมูลค่าความเสียหายมากขึ้น และการดำเนินการที่ใช้เพียงมาตรการตั้งรับอาจทำให้สถานการณ์เลวร้ายยิ่งขึ้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นบางอย่างไม่สามารถแก้ไขกลับมาได้ดังเดิมหลังเกิดอุทกภัย เช่น กรณีโบราณสถานที่สำคัญของชาติและเป็นมรดกโลกในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ล่มหลังจากเกิดอุทกภัยในปี 2554 ความเสียหายบางอย่างเกิดขึ้นแล้วนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่น กรณีนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่งโดนน้ำท่วมในปี 2554 ทำให้โรงงานหลายแห่งต้องปิดกิจการ พนักงานถูกเลิกจ้างหลายหมื่นคน สิ่งตามมาคือปัญหาสังคม ขณะที่บางโรงงานต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูโรงงานทำให้สายการผลิตอุตสาหกรรมบางอย่างชะงัก สินค้าขาดตลาด และมีราคาแพงขึ้น แม้ว่าประเทศไทยจะมีความตื่นตัวในเรื่องการบรรเทาสาธารณภัยมากขึ้น แต่ยังมีการดำเนินการใน

เชิงรุก (Proactive approach) ที่เน้นการป้องกันและลดผลกระทบไม่เพียงพอ ต่างจากประเทศที่พัฒนาแล้วที่มักจะใช้หลักการบริหารจัดการสาธารณสุขเชิงรุกโดยตั้งเป้าหมายลดความรุนแรงและลดผลกระทบจากสาธารณสุขให้ได้มากที่สุด ซึ่งจะเน้นการป้องกันและมีการเตรียมการเพื่อลดผลกระทบ

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจโดยตรงตามกฎหมายคือกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย และมีกรมทรัพยากรน้ำ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการกรมของคณะกรรมการในการบริหารจัดการน้ำ จึงทำให้มีข้อจำกัดเฉพาะด้านภารกิจของกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งไม่ครอบคลุมภารกิจด้านการบริหารจัดการน้ำแบบองค์รวม แต่แผนการจัดการภัยธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับน้ำเกี่ยวข้องกับภาคราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมไปถึงองค์กรอิสระ ในแง่ที่เป็นผู้วางระบบการพัฒนา การวางแผนป้องกัน การปฏิบัติการกู้ภัย บรรเทาภัย และการบูรณะฟื้นฟู ประเทศไทยจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารจัดการอุทกภัยและคอยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสาธารณสุขเพื่อลดความซ้ำซ้อน สามารถระดมความช่วยเหลืออย่างมีแบบแผน นำไปสู่แผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

สภาพปัญหาของการบริหารจัดการอุทกภัยของประเทศไทย

1. ความไม่ชัดเจนในด้านนโยบายและแผนหลัก กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ

ปัจจุบันเรามีพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2550 โดยมีการยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522 ที่ให้ความสำคัญเฉพาะด้านการจัดการในภาวะฉุกเฉิน สำหรับพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 มีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของประเทศและมีการจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ แม้ว่าเราจะมีแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2553-2557 ซึ่งนับว่าเป็นแผนที่ดี แต่มหาอุทกภัยที่เกิดขึ้นในปี 2554 มีพื้นที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั่วประเทศ โดยเฉพาะภาคกลางซึ่งได้รับความเสียหายอย่างมาก จึงอาจต้องพิจารณาเพิ่มเติมในเรื่องของแนวทางในการปฏิบัติตามแผนและนโยบายที่วางไว้ทั้งด้านกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ และด้านองค์กร บุคคล และการจัดการ

2. การขาดประสิทธิภาพในการสั่งการและการสื่อสารกับสาธารณสุข

ความล้มเหลวและความล่าช้าของการบริหารจัดการสาธารณสุขในอดีตเกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงประสานงานในระดับต่างๆ โดยการสั่งการอยู่ภายใต้กระทรวงมหาดไทย โดยหน่วยงานหลักคือกรมการปกครองและกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การสั่งการข้ามกระทรวงที่เกี่ยวข้องในภารกิจของการจัดการสาธารณสุขยังเป็นอุปสรรค การทำงานที่ยังขาดเอกภาพและไม่มี ความชัดเจนของเจ้าภาพ การปฏิบัติงานมักเป็นการเฉพาะกิจ ขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ปัญหายัง

มาจากความไม่ความชัดเจนทั้งในเรื่องขั้นตอนและกรอบการทำงานและบางงานมีการงานที่ซ้ำซ้อน ทั้งยังขาดเอกภาพในการสั่งการ ผู้บริหารในหน่วยงานมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งอยู่เป็นประจำจึงทำให้ไม่สามารถบริหารงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ การขาดแคลนบุคลากรที่เชี่ยวชาญทำให้ขาดทิศทางการพัฒนา

3. องค์การในการบริหารจัดการสาธารณสุขมีโครงสร้างซับซ้อน หลายขั้นตอน ไม่คล่องตัว การบริหารจัดการสาธารณสุขในอดีตและปัจจุบันมีโครงสร้างที่มีความซับซ้อน มีขั้นตอนการบังคับบัญชาหลายชั้น ทั้งข้าราชการฝ่ายพลเรือนและข้าราชการฝ่ายทหาร มีคณะกรรมการหลายคณะอยู่ในระบบการบริหารจัดการ และที่สำคัญไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทั้งจากภาคเอกชนและองค์กรอิสระ

หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ คือ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเกิดขึ้นจากปฏิรูประบบราชการในปี 2545 ประกอบด้วยบุคคลที่ถ่ายโอนจาก 5 หน่วยงาน คือ กรมเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันอุบัติเหตุ กองสภเคราะห์ผู้ประสบภัยและกรมการพัฒนาชุมชน (งานบริการด้านช่างชุมชน) โดยกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีภารกิจในการจัดทำแผนแม่บท วางมาตรการ กำหนดนโยบายด้านความปลอดภัย ส่งเสริมสนับสนุนการป้องกัน เตือนภัย บรรเทาและฟื้นฟูหลังเกิดภัย โครงสร้างของกรมป้องกันบรรเทาสาธารณภัย แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1) ส่วนกลาง 2) ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เขต 18 ศูนย์ 3) สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด โดยมีพระราชบัญญัติ ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ.2550 เป็นเครื่องมือและเป็นกลไกหลักในการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้ความสำคัญกับการป้องกันสาธารณสุขมากกว่าการแก้ไขหรือบรรเทาเมื่อเกิดสาธารณภัย โดยมีการเตรียมความพร้อมเพื่อการป้องกันสาธารณสุข เช่น การพัฒนาเครือข่าย อพปร. การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเตือนภัยโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งทีมกู้ภัย (OTOS) เป็นต้น เมื่อเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจะทำหน้าที่ประกาศสถานการณ์ให้เป็นภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน การตั้งศูนย์อำนวยการช่วยเหลือผู้ประสบภัยระยะเร่งด่วน และเป็นหน่วยงานกลางในการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรเทาสาธารณสุข แม้ว่าภาครัฐจะพยายามให้ความสำคัญกับการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคมมากขึ้น แต่การเปลี่ยนที่รวดเร็วทั้งในมิติการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนการเผชิญหน้ากับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถบริหารจัดการภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มานิตดา ชาญไชย, 2555)

บทเรียนจากภัยพิบัติน้ำท่วม พ.ศ. 2554 ที่ผ่านมามีสัญญาณให้เห็นว่าระบบการบริหารจัดการภัยพิบัติที่รวมศูนย์อยู่ที่ภาครัฐหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งไม่สามารถที่จะพัฒนาให้เป็นระบบที่มีประสิทธิภาพได้ เพราะการเกิดภัยพิบัติในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ครอบคลุม

พื้นที่กว้างขวางและรุนแรงมากกว่าเดิม หน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียวไม่สามารถรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นถี่ขึ้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้นได้ แต่ต้องกระจายความรับผิดชอบไปยังภาคส่วนต่างๆ ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน หน่วยงานเอกชน ชุมชน ให้มีส่วนร่วมในทุกระดับและทุกภาคส่วน เพื่อสามารถดูแลผู้ประสบภัยในพื้นที่ของตนเองได้ รวมทั้งต้องเปลี่ยนจิตสำนึกของประชาชนจากที่รอคอยความช่วยเหลือมาเป็นผู้ที่มีความตื่นตัวที่จะจัดการปัญหาภัยพิบัติของตนเอง เพราะสภาพปัญหาและความต้องการของผู้ประสบภัยเปลี่ยนแปลงทุกวัน หรือในช่วงวิกฤตอาจเปลี่ยนแปลงทุกชั่วโมง ไม่มีหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานภายนอกหน่วยงานไหนที่จะเข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ ความเดือดร้อนของแต่ละครอบครัว และตอบสนองความต้องการดีเท่าคนในชุมชนเอง ดังนั้น การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยชุมชน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพราะว่าชุมชนคือผู้ที่เข้าใจสถานการณ์และข้อจำกัดได้ดีที่สุด การให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นศูนย์กลางในการป้องกัน แก้ไข บรรเทา ฟื้นฟูความเสียหาย จากภัยพิบัติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ กำหนดแนวทางแก้ปัญหาและบริหารจัดการภัย เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภัยพิบัติ และเพิ่มขีดความสามารถให้คนในชุมชนระงับบรรเทาภัยได้ก่อนที่จะหน่วยงานภายนอกจะเข้าไปให้ความช่วยเหลือ

สรุป การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของประเทศที่ผ่านมาอยู่ภายใต้ความคิดหลักในเรื่องการควบคุมและสั่งการ และการรวมศูนย์สั่งการโดยภาครัฐในระดับชาติและระดับภูมิภาค เพื่อเป็นหลักประกันด้านการควบคุมด้านคุณภาพและความถูกต้องแม่นยำในกฎระเบียบ มองข้ามความสำคัญของระดับท้องถิ่น ทั้งๆที่ท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ดังนั้น แนวทางสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อจัดการภัยพิบัติ โดยการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาของตนเองจึงเป็นการบริหารจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพราะว่าถ้าหากคนในชุมชนมีคุณภาพ มีความสามัคคี มีการพึ่งตนเอง สามารถเรียนรู้และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงก็จะสามารถปรับตัวรับกับสถานการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรุนแรงแค่ไหน ชุมชนก็สามารถเรียนรู้และสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยมีสมาชิกในชุมชนเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน เพื่อป้องกันอุทกภัยและลดผลกระทบจากความเสียหายที่จะเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม การถอดบทเรียนในครั้งนี้เป็นการถอดบทเรียนเฉพาะประเด็นที่เน้นการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของเครือข่ายชุมชนบางบัว โดยจำแนกการบริหารจัดการออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเตรียมการก่อนน้ำท่วม ช่วงระหว่างที่น้ำท่วมขัง และช่วงหลังน้ำลด ดังรายละเอียดที่แสดงไว้ในตารางข้างล่างนี้

การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำท่วม
- จัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อศึกษาบริบทเชิงกายภาพ (ทำ mapping) ให้เห็นทิศทางน้ำผ่าน - จัดตั้งกองทุนน้ำท่วม - ทำแนวป้องกันน้ำท่วม - ขุดลอกคูคลอง - เตรียมอุปกรณ์ (เรือ ส้วมลอยน้ำ รองเท้าบูทสูง) - ทำสะพานเดิน - การอบรมซักซ้อมความเข้าใจ - สร้างระบบการเตือนภัย ฯลฯ	- การระดมเงินทุน ของบริจาค - ระบบการขนส่ง คมนาคม - ระบบการจัดการข้อมูลข่าวสาร - ระบบการสื่อสารภายในชุมชน - ระบบสาธารณูปโภค (ห้องน้ำ ยา ขยะ ระบบไฟฟ้าภายในบ้าน / นอกบ้าน) - ระบบการจัดการอาหาร น้ำ ถูยั้งชีพ - ระบบการจัดการภาวะฉุกเฉิน (คนป่วย สัตว์มีพิษ ไฟฟ้าช็อต) - ระบบการจัดการผู้สูงอายุและคนพิการ - ระบบการจัดการสันตนาการ - การสร้างอาชีพและรายได้ชั่วคราวระหว่างน้ำท่วม - ระบบการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก - ระบบการจัดการศูนย์อพยพ	- ระบบการจัดการฟื้นฟู/เยียวยาหลังน้ำลด

2.3 กรอบแนวคิดการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาภัยน้ำท่วมอันเนื่องมาจากพระราชดำริตามแนวทางการบริหารจัดการด้านน้ำท่วมฉับพลัน (Flood Management)

เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตรมรสุมมีฝนตกและปริมาณน้ำฝนสูง จึงเกิดปัญหาน้ำท่วมอยู่ในหลายพื้นที่เกือบทุกภูมิภาค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาญาณในปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ มาและทรงวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมและทรงคำนึง ถึงการเลือกใช้วิธีการต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพท้องที่และสมรรถนะของกำลังเจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ตลอดจนงบประมาณค่าใช้จ่ายในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย

วิธีการต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมคือ

1. การก่อสร้างคันน้ำ เพื่อป้องกันน้ำท่วมซึ่งเป็นวิธีการดั้งเดิมแต่ครั้งโบราณโดยการก่อสร้างคัน ดินกั้นน้ำขนาดที่เหมาะสมขนานไปตามลำน้ำห่างจากขอบตลิ่งพอสมควร เพื่อป้องกันมิให้น้ำล้นตลิ่งไปท่วมในพื้นที่ต่างๆ ด้านใน

2. การก่อสร้างทางผันน้ำ เพื่อผันน้ำทั้งหมดหรือบางส่วนที่ล้นตลิ่งท่วมท้นให้ออกไป โดยการก่อสร้างทางผันน้ำหรือชุดคลองสายใหม่เชื่อมต่อกับลำน้ำที่มีปัญหาน้ำท่วม โดยให้น้ำไหลไปตามทางผันน้ำที่ขุดขึ้นใหม่ไปลงลำน้ำสายอื่น หรือระบายออกสู่ทะเลตามความเหมาะสม

3. การปรับปรุงและตกแต่งสภาพลำน้ำ เพื่อให้พื้นที่ท่วมทะเล็กสามารถไหลไปตามลำน้ำได้สะดวกหรือช่วยให้กระแสน้ำไหล เร็วยิ่งขึ้น อันเป็นการบรรเทาความเสียหายจากน้ำท่วมขังได้โดยใช้วิธีการดังนี้

- ขุดลอกลำน้ำตื้นเขินให้น้ำไหลสะดวกขึ้น
- ตกแต่งดินตามลาดตลิ่งให้เรียบมิให้เป็นอุปสรรคต่อทางเดินของน้ำ
- กำจัดวัชพืช ผักตบชวา และรื้อทำลายสิ่งกีดขวางทางน้ำไหลให้ออกไปจนหมดสิ้น
- หากลำน้ำคดโค้งมาก ให้หาแนวทางขุดคลองใหม่เป็นลำน้ำสายตรงให้น้ำไหลสะดวก
- การก่อสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำเป็นมาตรการป้องกันน้ำท่วมที่สำคัญประการหนึ่งใน
- การกักเก็บน้ำที่ไหลท่วมล้นในฤดูน้ำหลาก โดย เก็บไว้ทางด้านเหนือเขื่อนในลักษณะอ่างเก็บน้ำซึ่งปัจจุบันดำเนินการตามพระ ราชดำริมากมายหลายแห่งในประเทศไทย และการป้องกันน้ำท่วมใหญ่ในระดับประเทศนั้น ขณะนี้ได้อยู่ในระหว่างดำเนินการหลายจุด คือ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำป่าสักอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำนครนายกตอนบนจังหวัดนครนายก

การแก้ไขปัญหาท่วมพื้นที่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลตามพระราชดำริ แก้มลิง

จากสภาพธรรมชาติดั้งเดิมของกรุงเทพมหานครมีลักษณะลุ่มต่ำทำให้มีการระบายน้ำยาก เกิดภาวะน้ำท่วมให้ออกจากพื้นที่เป็นไปอย่างล่าช้า ชุดคลองจำนวนมากมีความลาดเทน้อยอีกทั้งมีจำนวนหลายคลองที่ลำน้ำตื้นเขิน มีวัชพืชปกคลุมกีดขวางทางน้ำไหล ทำให้เกิดเป็นสาเหตุในหลายปัจจัยของการเกิดน้ำท่วมขังในกรุงเทพมหานครและเขต ปริมณฑลเป็นระยะเวลายาวนาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวพระราชดำริให้มีระบบการบริหารจัดการด้านน้ำท่วม ในวิธีการที่ตรัสว่า แก้มลิง ซึ่งได้พระราชทานพระราชอรรถาธิบายว่า

...ลิง โดยทั่วไปถาเราส่งกล้วยให้ลิงจะรีบปอกแล้วเอาเข้าปากเคี้ยวแล้วเอาไปเก็บไว้ที่แก้มลิงจะเอากลับเข้า ไปไว้ที่กระพุ้งแก้มได้เกือบทั้งหวี โดยเอาไปไว้ที่แก้มก่อนแล้วจึงนำมาเคี้ยวบริโภคและกลืนกินเข้าไปภายหลัง...

เปรียบเทียบได้กับเมื่อเกิดน้ำท่วมก็ขุดคลองต่างๆ เพื่อชักน้ำให้มารวมกันแล้วนำมาเก็บไว้เป็นบ่อพักน้ำอันเปรียบได้กับแก้มลิง แล้วจึงระบายน้ำลงทะเลเมื่อปริมาณน้ำทะเลลดลง

ลักษณะและวิธีการของโครงการแก้มลิง

1. ดำเนินการระบายน้ำออกจากพื้นที่ตอนบนให้ไหลไปตามคลองในแนวเหนือ-ใต้ลงคลอง พักน้ำขนาดใหญ่ที่บริเวณชายทะเล เช่น คลองชายทะเลของฝั่งตะวันออก ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นบ่อเก็บน้ำขนาดใหญ่ คือ แก้มลิง ต่อไป
2. เมื่อระดับน้ำทะเลลดต่ำกว่าระดับน้ำในคลอง ก็ทำการระบายน้ำจากคลองดังกล่าวออกทางประตูระบายน้ำ โดยใช้หลักการทฤษฎีแรงโน้มถ่วงของโลก (Gravity Flow) ตามธรรมชาติ
3. สูบออกจากคลองที่ทำหน้าที่ แก้มลิง นี้ ให้ระบายออกในระดับต่ำที่สุดออกสู่ทะเล เพื่อให้ได้ทำให้น้ำตอนบนค่อยๆ ไหลมาเองตลอดเวลาส่งผลให้ปริมาณน้ำท่วมพื้นที่ลัดน้อยลง
4. เมื่อระดับน้ำทะเลสูงกว่าระดับน้ำในลำคลองให้ทำการปิดประตูระบายน้ำ เพื่อป้องกันมิให้น้ำย้อนกลับ โดยยึดหลักน้ำไหลทางเดียว(One Way Flow)

หลักการ 3 ประเด็น ที่โครงการแก้มลิงจะสามารถมีประสิทธิภาพบรรลุผลสำเร็จตามแนวพระราชดำริ คือ

1. การพิจารณาสถานที่ที่จะทำหน้าที่เป็นบ่อพักและวิธีการชักน้ำท่วมไหลเข้าสู่บ่อพักน้ำ
2. เส้นทางน้ำไหลที่สะดวกต่อการระบายน้ำเข้าสู่แหล่งที่ทำหน้าที่บ่อพักน้ำ
3. การระบายน้ำออกจากบ่อพักน้ำอย่างต่อเนื่อง

จากหลักการข้างต้น การสนองพระราชดำริจึงดำเนินการพิจารณาจากการใช้ลำคลองหนอง บึงธรรมชาติ หรือพื้นที่ว่างเปล่านำมาใช้เป็นบ่อพักน้ำแหล่งน้ำที่จะนำน้ำเข้าบ่อพักและ ระบายน้ำออกจากบ่อพักน้ำตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งผลการดำเนินการศึกษาและพิจารณา กำหนดรูปแบบของโครงการแล้วสามารถแบ่งออก ได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. โครงการแก้มลิงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทำการรับน้ำในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา นับตั้งแต่จังหวัดสระบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี และ กรุงเทพมหานคร มาตามคลองสายต่างๆ โดยใช้คลองชายทะเลที่ตั้งอยู่ริมทะเลด้านจังหวัดสมุทรปราการ ทำหน้าที่เป็นบ่อพักน้ำหรือรับน้ำ และพิจารณาหนองบึงหรือพื้นที่ว่างเปล่าตามความเหมาะสม เป็นบ่อพักน้ำเพิ่มเติมโดยใช้คลองธรรมชาติในแนวเหนือ-ใต้ เช่น คลองพระองค์ไชยнуชิต คลองบางปลา คลองด่าน คลองบางปิ้ง คลองตำหรุ คลองชายทะเล เป็นแหล่งระบายน้ำเข้าและออกจากบ่อพักน้ำ

2. โครงการแก้มลิงในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ทำหน้าที่รับน้ำในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่จังหวัดอ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นครปฐม กรุงเทพมหานคร และสมุทรสาคร ไปคลองมหาชัย-สนามชัยและแม่น้ำท่าจีน เพื่อระบายออกสู่ทะเลด้านจังหวัดสมุทรสาคร

นอกจากสภาพพื้นที่ทั่วไปแถบนั้นยังไม่มีคันกั้นน้ำริมฝั่งเจ้าพระยาและคันกั้น น้ำขนานกับชายทะเลแล้ว คลองต่างๆ ที่มีทางน้ำไหลเชื่อมต่อกับชายทะเลแล้ว คลองต่างๆ ที่มีทางน้ำไหล

เชื่อมต่อกับชายทะเลก็ยังไม่มีการควบคุมเพียงพอ ดังนั้นเมื่อน้ำทะเลมีระดับสูงขึ้นจึงหมุนไม่ให้น้ำจืดไหลออกจากทะเลหรือไหล ออกทะเลได้ช้ามากก่อให้เกิดภาวะน้ำท่วมรุนแรงหรือท่วมขังนานวัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อให้การระบายน้ำท่วมออกทะเลเร็วขึ้นด้วยวิธีต่างๆ คือ

โครงการแก้มลิง แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ซึ่งใช้หลักในการควบคุมน้ำในแม่น้ำท่าจีน คือ ระบายน้ำจำนวนมากลงสู่อ่าวไทยเมื่อระดับน้ำทะเลต่ำ ปิดกั้นไม่ให้น้ำจากด้านท้ายน้ำไหลรูกลับเข้าไปในแม่น้ำเมื่อน้ำทะเลมีระดับ สูง ถือเป็นโครงการอเนกประสงค์ที่สำคัญยิ่งในอนาคตด้วย นอก จากช่วยบรรเทาอุทกภัยให้กับพื้นที่บางส่วนของตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ตอนใต้ทางรถไฟสายใต้มาแล้ว ยังจะช่วยป้องกันการรูกลับของน้ำเค็มเข้าไปในแม่น้ำท่าจีนช่วงฤดูแล้ง ระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม โดยสามารถนำน้ำไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และอุปโภคบริโภคได้อีกด้วย โครงการแก้มลิง แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง จะมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ต้องดำเนินการครบระบบ 3 โครงการ ด้วยกัน คือ

1. โครงการแก้มลิง แม่น้ำท่าจีนตอนล่าง ประกอบด้วย

- ประตูระบายน้ำ ค.ส.ล. ปิดกั้นน้ำแม่น้ำท่าจีน
- ประตูเรือสัญจร
- ทำนบกั้นปิดลำนน้ำเค็ม
- บันไดปลา
- สถานีสูบน้ำขนาดใหญ่

2. โครงการแก้มลิง คลองมหาชัย-คลองสนามชัย ดำเนินการก่อสร้างทำนบกั้นในคลองมหาชัย – คลองสนามชัย พร้อมก่อสร้างประตูระบายน้ำ รวมทั้งคลองสาขาต่างๆ คือ

- ประตูระบายน้ำคลองสหกรณ์สาย 3
- ประตูระบายน้ำคลองเจ๊ก
- ประตูระบายน้ำคลองโคกขาม
- ประตูระบายน้ำคลองแสมดำ
- ประตูระบายน้ำคลองแสมดำใต้

พื้นที่ทั้งหมดนี้จะทำหน้าที่รับน้ำและน้ำท่วมขังจากพื้นที่ตอนบนมาเก็บไว้พร้อม กับการระบายลงสู่อ่าวไทยตามจังหวะการขึ้น-ลงของระดับน้ำทะเลโดยอาศัยแรงโน้มถ่วงของโลกและการสูบน้ำที่เหมาะสมและสอดคล้องกัน โดยจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในระบายน้ำตามฤดูกาลธรรมชาติต่างๆ ในช่วงฤดูฝน และช่วยป้องกันการรูกลับของน้ำเค็มมิให้ไหลเข้าไปในแม่น้ำลำคลอง และพื้นที่ การเกษตร รวมทั้งสามารถเก็บกักน้ำจืดไว้ด้านเหนือประตูระบายน้ำ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้อีกด้วย

3. โครงการแก้มลิง คลองสุนัขหอน ประกอบด้วย

- ประตูปิดกั้นคลองสุนัขหอน พร้อมอาคาร ประกอบด้วยสถานีสูบน้ำออกจากคลองสุนัขหอน

โครงการแก้มลิงนับเป็นนิมิตหมายอันเป็นสิ่งที่ชาวไทยทั้งหลายได้รอดพ้นจากทุกภัยที่นำความเดือดร้อนแสนลำเค็ญมาสู่ชีวิตที่อบอุ่นปลอดภัยซึ่งแนวพระราชดำริ อันเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านน้ำท่วมนี้มีพระราชดำริเพิ่มเติม ว่า ...ได้ ดำเนินการในแนวทางที่ถูกต้องแล้ว ขอให้รีบเร่งหาวิธีปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพต่อไปเพราะ โครงการแก้มลิงใน อนาคตจะสามารถช่วยพื้นที่ได้หลายพื้นที่... (มูลนิธิชัยพัฒนา. <http://www.chaipat.or.th>)

ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาอุทกภัย

หลักคิดหลักทำในการจัดการปัญหาอุทกภัย ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

“เราต้องเรียนรู้ธรรมชาติและใช้เป็นครูที่จะสอนเรา ไม่มีใครต้องการให้เกิดอุทกภัย เช่นนั้น เราจะต้องเรียนรู้แม้จะเป็นภัยธรรมชาติที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนเราก็ใช้ภัยพิบัตินั้นเป็นครูที่จะสอนเรา”

พระราชดำรัส 4 ธ.ค. 2533

อาจารย์ปราโมทย์ ไม่ก๊ัด ได้กล่าวถึงหลักคิดหลักทำของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมต้องเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา การเข้าใจคือเรียนรู้ภัยธรรมชาติ เช่น ปริมาณน้ำฝน น้ำท่า คน การตั้งถิ่นฐาน และสภาพภูมิศาสตร์ เป็นต้น โดยนำสิ่งดังกล่าวเหล่านี้มาวิเคราะห์ เพื่อเข้าถึงปัญหาสามารถจัดการแก้ไขปัญหได้อย่างถ่องแท้ และนำไปสู่การพัฒนาทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การจัดการปัญหาอุทกภัยควรยึดหลัก 3 สูตร ได้แก่

1. การสู้ภัย เป็นยุทธศาสตร์ที่ต่อสู้กับเหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นหลัก
2. การปรับตัว เป็นยุทธศาสตร์ทำตัวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมมีความสอดคล้องกับสภาวะธรรมชาติและปัญหาที่เกิดเป็นการจัดการให้อยู่ได้อย่างเป็นสุขกับสภาวะธรรมชาติและปัญหาที่เกิดรู้จักปรับตัวให้สอดคล้องกับธรรมชาตินั่นเอง
3. การหนีภัย เป็นยุทธศาสตร์ทำตัวให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเช่นกันคือ “หลบภัย” หรือไม่สู้ภัยนั่นเอง

การเลือกใช้ยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาอุทกภัยต้องพิจารณาถึงลักษณะของอุทกภัย อาทิ อุทกภัยในลักษณะน้ำปริมาณมากไหลล้นตลิ่งเข้าไปท่วมชุมชน พื้นที่ประสบอุทกภัยลักษณะนี้มักเป็นพื้นที่ลุ่ม หรือเป็นแอ่งท้องกระทะไม่มีระบบระบายน้ำตามธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทำให้น้ำท่วมขังอยู่นานนับเดือน ทำความเสียหายแก่พื้นที่เพาะปลูก เขตเศรษฐกิจและทรัพย์สินต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง อย่างกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การรับมือกับอุทกภัยลักษณะนี้พิจารณาดำเนินการได้ 2 วิธี กล่าวคือ

1. การสู้อยู่ มีขอบเขตจำกัดที่จะดำเนินการให้สัมฤทธิ์ผลในทุกสถานการณ์ สมควรพิจารณาผู้กระทำได้ดำเนินการได้

สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ “การสู้อยู่”

มาตรการ แก้ปัญหาด้วยสิ่งก่อสร้างมีเป้าหมายป้องกันและบรรเทาปัญหาให้เบาบางลงหรือกำจัดให้หมดสิ้นไป

- การสร้างคันกั้นน้ำ
- การสร้างคลองผันน้ำหรือทางระบายน้ำอุทกภัย (Flood Way)
- การปรับปรุงสภาพลำน้ำให้น้ำไหลสะดวก
- การสร้างเขื่อนเก็บกักน้ำ หรือพื้นที่รองรับน้ำหลาก
- การระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่ม โดยการขุดคลองระบายน้ำ
- การอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ ลำธาร
- การแจ้งข้อมูลข่าวสารและการเตือนภัย

2. รู้จักปรับตัวให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นกระบวนการจัดการให้อยู่ได้อย่างเป็นสุขกับสถานะธรรมชาติ และปัญหาที่เกิดขึ้น

สาระสำคัญของยุทธศาสตร์ “ปรับตัว”

หลีกเลี่ยงการปลูกบ้านในบริเวณน้ำท่วมถึง หากหลีกเลี่ยงไม่ได้การปลูกบ้านสูงมีบ้านพื้นระดับน้ำเคยท่วมสูงสุดในอดีต

- พื้นที่เกษตรที่ได้รับผลกระทบน้ำท่วมเสียหายซ้ำซากทุกปีควรปรับระบบทำการเกษตรหรือเลือกชนิดพืชและระยะเวลาปลูกให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่
- การจัดรูปและปรับพื้นที่ทำนาที่น้ำท่วมเสียหายซ้ำซากทุกปี ทำคันดินพูนสูงขึ้นพื้นระดับน้ำสูงสุดที่เคยท่วม (ลักษณะคันดินสวนปลูกไม้ผลทั่วไป) เป็นแนวยาวระหว่างคันดินเป็นร่องหลักหลักซึ่งสามารถเก็บกักน้ำจำนวนมากไว้ใช้ตลอดหน้าแล้งได้ การจัดรูปและปรับพื้นที่ดินดังกล่าว เกษตรกรทำการเกษตรได้หลากหลายตลอดปี ปลูกพืชผลหรือทำนาบนคันดินที่น้ำไม่ท่วม ร่องน้ำระหว่างคันดินปลูกพืชน้ำหรือเลี้ยงปลา และน้ำที่เก็บรักษาในร่องน้ำนี้สามารถสนับสนุนการปลูกพืชบนคันดินในหน้าแล้งได้อีกด้วย

อุทกภัย ลักษณะน้ำท่วมฉับพลัน ณ บริเวณที่ราบเชิงเขา อาทิ น้ำป่าไหลหลาก หรือโคลนถล่ม การรับมือกับอุทกภัยลักษณะนี้วิธีที่ดีที่สุดคือ “การหนีภัย” หรือ “หลบภัย” โดยพิจารณาจัดตั้งชุมชนในบริเวณพื้นที่สูงขึ้นไปก็จะเป็นการดีที่สุด กรณีหมู่บ้านหรือชุมชนบริเวณที่ราบเชิงเขา บริเวณซึ่งลำน้ำมีแนวโค้ง เมื่อฝนตกหนักต่อเนื่องเป็นเวลานานแล้วมีน้ำไหลหลากมาอย่างรวดเร็ว แม้ยังไม่เกิดน้ำท่วมฉับพลันก็จัดว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยสมควรพิจารณาดำเนินการก่อนที่ภัยจะเกิด

สรุป แนวคิดการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมสิ่งสำคัญที่สุดที่ต้องรู้สาเหตุและความรุนแรงของปัญหา ต้องเข้าใจลักษณะของธรรมชาติ เมื่อเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติแล้ว ต้องติดตามข้อมูล ตลอดจนศึกษาประวัติศาสตร์ข้อมูลการเกิดอุทกภัยจากอดีตที่มีการบันทึกไว้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในท้องที่ เนื่องจากข้อมูลอุทกภัยในอดีต สามารถบ่งบอกถึงแนวโน้มของอุทกภัยในอนาคต การที่รู้เท่าทันธรรมชาติทำให้การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมได้ตรงเป้าหมาย โดยเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานครทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา รวมถึงจังหวัดในลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่างถึงอยุธยาจะปลอดภัยจากปัญหาน้ำท่วมรุนแรง ต้องมีทางระบายน้ำฉุกเฉินตามแนวพระราชดำริ อย่างถาวร แต่หากจำเป็นต้องกันน้ำให้เร่งระบายลงสู่ทะเลโดยเร็ว อย่างไรก็ตาม หากชุมชนมีกระบวนการยุทธศาสตร์ตามหลัก เข้าใจ เข้าถึง พัฒนาอย่างแท้จริง ย่อมได้คำตอบว่า หลักการปฏิบัติการจัดการอุทกภัยที่เหมาะสมกับชุมชนควรเป็นรายละเอียดของการสู้ภัย ปรับตัว หรือหนีภัย

บทที่ 3

บริบทชุมชน

3.1 ประวัติชุมชนริมคลองบางบัว

คลองบางบัวเป็นคลองสายหนึ่งอยู่ทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร มีความยาวประมาณ 9 กม. กว้างประมาณ 80 เมตร อยู่ในพื้นที่ของ 3 เขต คือ เขตบางเขน เขตหลักสี่ เขตดอนเมือง ในอดีตคลองบางบัวอยู่ในพื้นที่ทุ่งบางเขนมีสภาพเป็นป่ารกชัฏเป็นที่อยู่อาศัยของช้างป่าและสัตว์นานาชนิด ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 มีการวางแผนขุดคลองและฟื้นฟูคลองอย่างเป็นระบบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกและขยายเส้นทางการคมนาคม เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ดินเรือและสัญจรได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น คลองบางบัวเป็นคลองที่ขุดขึ้น พร้อมกับคลองอื่นๆ อีกหลายคลอง อาทิ คลองถนน คลองสอง คลองบางเขน คลองลาดพร้าว ทั้งนี้ในบริเวณทุ่งบางเขนมีการขุดคลองตัดกัน คือคลองเปรมประชากร ตัดกับคลองบางเขนจึงทำให้เกิดสี่แยกคลอง เรียกว่าสี่แยกบางเขน มีลักษณะเป็นชุมชนทางเรือและมีชาวบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมคลองตั้งแต่สมัยนั้น มีวิถีชีวิตแบบคนริมคลอง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา และค้าขาย วิถีชีวิตของคนชุมชนริมคลองบางบัวเป็นชีวิตที่ผูกพันกับคลองและสายน้ำ ต่อมา พ.ศ.2467 รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการขุดขยายคลองบางบัวเพื่อขยายพื้นที่ทำนา และระบายน้ำออกจากนา “โครงการเขียงรากน้อย-บางเหี้ย(คลองด่าน)” สมุทรปราการ เกิดการขยายพื้นที่การทำนา ชาวบ้านจึงได้เข้ามาจับจองขยายพื้นที่ทำนาทั่วทุ่งบางเขน จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในพื้นที่ระบุว่าคลองบางบัวเดิมคือคลองถนนหรือคลองสองเป็นสายน้ำเดียวที่ไหลมาจากคลองสองรังสิต เมื่อตัดผ่านที่ไหนก็เรียกชื่อตามนั้น อาทิ ผ่านสายไหมเรียกคลองสายไหม ผ่านบางบัวเป็นคลองบางบัว ผ่านลาดพร้าวเรียกคลองลาดพร้าว เดิมทีคลองบางบัวเป็นคลองที่มีน้ำใสและเต็มไปด้วยบัวแดง ชาวบ้านใช้น้ำคลองเพื่ออุปโภค บริโภค และใช้เป็นเส้นทางคมนาคม ชาวบ้านดั้งเดิมมีจำนวนไม่มากนักส่วนใหญ่เป็นเรือญาติกันอาศัยอยู่ในบ้านชายคลอง มีวิถีชีวิตแบบคนริมคลอง ประกอบอาชีพทำนา ปลูกผัก เลี้ยงควาย ค้าขาย เผลอ่น ต่อมามีการทำอิฐมอญ มีการนำข้าว ถ่านและอิฐไปขายที่ตลาดบางเขนและตลาดบางบัว

เมื่อกาลเวลาผ่านไปวิถีชีวิตของคนริมคลองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เนื่องจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงการพัฒนาเมืองและการพัฒนาสาธารณูปโภคได้เปลี่ยนแปลงทุ่งบางเขนสู่พื้นที่เมือง หลังจากมีการพัฒนาระบบคมนาคมทางบกได้แก่การตัดถนน คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน และมีการตัดถนนสายรองเชื่อมกับถนนสายหลัก ทำให้การคมนาคมเริ่มสะดวกมากขึ้น มีประชาชนและหน่วยงานราชการเข้ามา อาทิ การไฟฟ้า การ

ประปา องค์การโทรศัพท์ กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ จึงมีการเวนคืนที่ดินเพื่อสร้างหน่วยงานราชการ และผลพวงจากการตัดสินใจทำให้ราคาที่ดินเพิ่มสูงขึ้น ดึงดูดใจให้เจ้าของที่ดินขายที่ดินให้กับกลุ่มนายทุนที่เข้ามากว้านซื้อที่ดินเพื่อทำบ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนี้จึงถอยร่นลงมาอยู่ริมคลองซึ่งเป็นที่ดินของกรมธนารักษ์ นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองทำให้มีผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ริมคลองหนาแน่นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา มีกลุ่มคนใหม่ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนมากขึ้น โดยเกิดชุมชนบุกรุกพื้นที่สาธารณะในเมืองตลอดแนวคลองบางบัว ผู้บุกรุกส่วนมากเป็นคนในภูมิภาคอื่น ได้ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยในชุมชน ด้วยเหตุนี้ สภาพทางกายภาพของชุมชนริมคลองบางบัวจึงกลายเป็นชุมชนแออัด สองฝั่งคลองมีชุมชนอาศัยอยู่ทั้งสองฝั่ง และมีการรुकล้ำพื้นที่เข้าไปในเขตคลอง ช่วงเวลาดังกล่าวนี้เอง วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ริมคลองบางบัวมีการเปลี่ยนแปลงไป ไม่ได้อาศัยน้ำในคลองในการดำรงชีพบริโภคและอุปโภค หรือแม้แต่การเดินทางสัญจร เนื่องจากคลองที่มีอยู่ได้เปลี่ยนสภาพถูกใช้เป็นแหล่งระบายน้ำจากบ้านเรือนและอุตสาหกรรม โดยไม่ได้รับการบำบัดน้ำเสียให้คืนสภาพดีตามมาตรฐานเสียก่อน จึงทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย และทวีความรุนแรงถึงขั้นวิกฤต ผลกระทบจากน้ำเน่าเสียนี้ทำให้ประชาชนไม่สามารถใช้น้ำเพื่ออุปโภคและบริโภคได้อีกต่อไป

3.2 ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนเครือข่ายพัฒนาคลองบางบัว

3.2.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเครือข่ายคลองบางบัว

ชุมชนในเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว มีทั้งหมด 15 ชุมชน ใน 3 เขต ได้แก่ ชุมชนบางบัว(หลังกองการภาพ) ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ ชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้ ชุมชนสามัคคีร่วมใจ ชุมชนร้อยกรอง ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนาอยู่ในเขตบางเขน ชุมชนชายคลองบางบัว ชุมชนก้าวหน้า และชุมชนสะพานไม้ 1 อยู่ในเขตหลักสี่ ชุมชนร่วมมิตรแรงศรัทธาอยู่ในเขตดอนเมือง ชุมชนดังกล่าวเหล่านี้ตั้งอยู่บริเวณริมคลองบางบัว มีลักษณะเป็นชุมชนริมคลองเช่าที่ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ การปลูกบ้านเรือนที่พักอาศัยของชุมชนอยู่ในโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งเป็นโครงการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนในชุมชนเมือง แต่มีบางชุมชนตั้งบ้านเรือนรุกล้ำลำคลองอยู่ ลักษณะการปลูกสร้างบ้านเรือนเป็นไปอย่างง่าย ๆ และมีสภาพไม่มั่นคง ส่วนชุมชนบ้านบางเขน ชุมชนคลองหลุมไผ่ ชุมชนอุทิศอนุสรณ์ รามอินทรา ก.ม.6 ไม่ได้อยู่บริเวณริมคลองบางบัว แต่เป็นชุมชนในเขตบางเขนที่ประสบปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยจึงเข้าร่วมกับเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

อย่างไรก็ตาม ชุมชนรามอินทรา ก.ม.6 ซึ่งอยู่ในเขตบางเขนเดิมได้ย้ายชุมชนไปอยู่ที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี และชุมชนร่วมมิตรแรงศรัทธา เขตดอนเมือง ไม่ได้เข้าร่วมโครงการของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

ลำดับ ที่	ชุมชน	จำนวน ครัวเรือน	เขต	เจ้าของที่ดิน
1.	บางบัว	229	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
2.	ร้อยกรอง	140	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
3.	ร่วมใจพัฒนาเหนือ	459	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
4.	ร่วมใจพัฒนาใต้	295	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
5.	รุ่นใหม่พัฒนา	387	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
6.	สามัคคีร่วมใจ	195	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
7.	เศรษฐกิจจววิรี (วรวิพัฒนาบางบัว)	45	บางเขน	สาธารณะ (เป็นที่ลำนาง ของกทม.)
8.	บ้านบางเขน	44	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
9.	คลองหลุมไผ่	65	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
10.	อุทิศอนุสรณ์	120	บางเขน	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
11.	ชุมชนรามอินทรา ก.ม.6	82	บางเขน	ย้ายไปอยู่ที่ อ.คลองหลวง ปทุมธานี
12.	ชายคลองบางบัว	396	หลักสี่	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
13.	ก้าวหน้า	296	หลักสี่	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
14.	บางบัวเชิงสะพานไม้ 1	68	หลักสี่	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์
15.	ร่วมมิตรแรงศรัทธา	395	ดอนเมือง	ราชพัสดุ กรมธนารักษ์ (ไม่เข้าร่วมโครงการ)
รวม 15 ชุมชน		3,216 ครัวเรือน		

3.2.2 การประกอบอาชีพ

คนในชุมชนเครือข่ายคลองบางบัวประกอบอาชีพหลากหลายทั้งรับจ้างทั่วไป รับเหมาก่อสร้าง พนักงานบริษัทเอกชน ข้าราชการและลูกจ้างหน่วยงานภาครัฐ

3.2.3 ระบบการคมนาคม

เส้นทางการจราจรทางถนนที่สำคัญ

- ถนนพหลโยธิน
- ถนนแจ้งวัฒนะ
- ถนนรามอินทรา
- ถนนวัชรพล
- ถนนสุขาภิบาล 5
- ถนนวิภาวดี
- ถนนงามวงศ์วาน
- ทางยกระดับอุตราภิมุข

3.2.4 คลองหลัก

- คลองบางบัว
- คลองพระยาสุเรนทร์
- คลองหนองผักชี
- คลองถนน
- คลองเปรมประชากร
- คลองบางเขน
- คลองประปา
- คลองวัดหลักสี่
- คลองสองสายใหม่
- คลองลาดพร้าว

3.2.5 สถานที่สำคัญของชุมชน

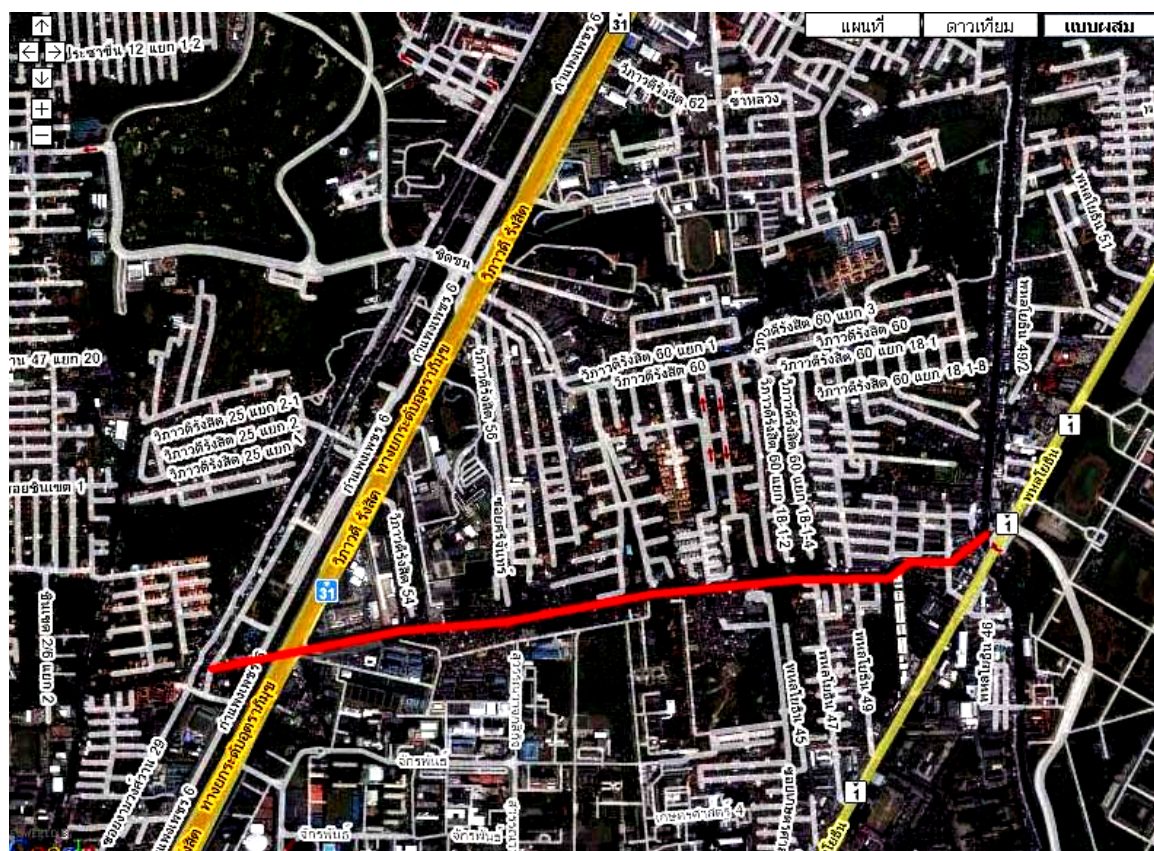
สถานที่ราชการ ได้แก่ สำนักงานเขตบางเขน สำนักงานเขตหลักสี่ สถานีตำรวจนครบาลบางเขน สน.โคกคราม และสถานีตำรวจนครบาลทุ่งสองห้อง กรมทหารราบที่ 11 การไฟฟ้านครหลวง การประปา สำนักงานที่ดินกรุงเทพมหานคร สถานีดับเพลิงบางเขน สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมการกงสุลกระทรวงการต่างประเทศ

สถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนปรางโมทวิทยาทาน โรงเรียนไทยนิคมสงเคราะห์ โรงเรียนไผ่สาโลอนุสรณ์ โรงเรียนวัดไตรรัตนาราม โรงเรียนไทยบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครและพาณิชยการ

สถานที่ทางศาสนา ได้แก่ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดบางบัว วัดไตรรัตนาราม วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต วัดหลักสี่ วัดเทวสุนทร

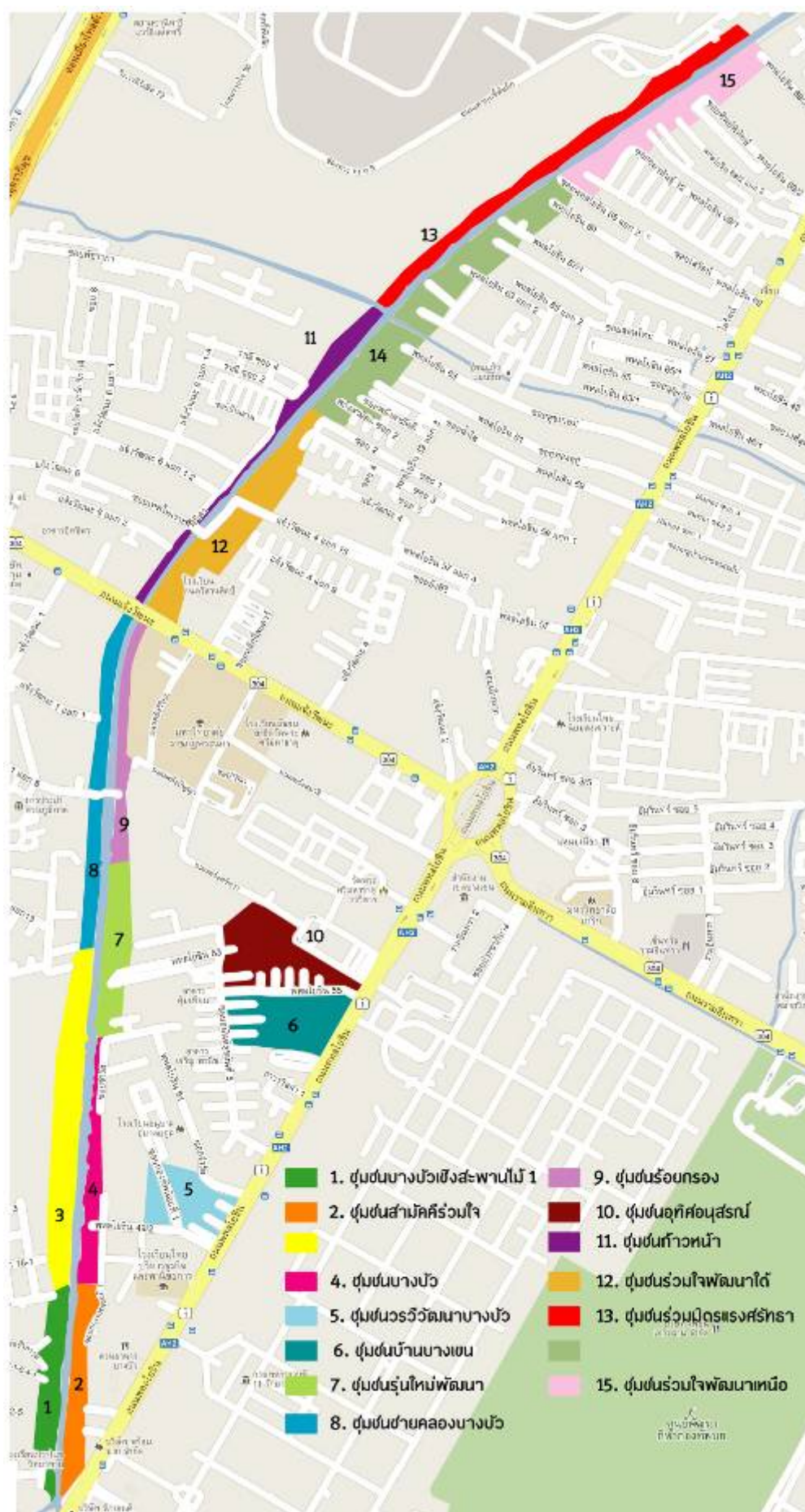
โรงพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์เนอรัล โรงพยาบาลแม่และเด็ก โรงพยาบาลจุฬาภรณ์ ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 บางเขน ศูนย์บริการสาธารณสุข 53 สำนักป้องกันควบคุมโรค เขต 1

คลองบางบัว

ที่มา: ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์สำนักงานเขตหลักสี่

แผนที่แสดงที่ตั้งเครือข่ายชุมชนบางบัว

3.3 ความเป็นมาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542 ในพื้นที่ 6 ชุมชนในเขตบางเขน ซึ่งเป็นชุมชนแออัดที่บุกรุกที่ดินริมฝั่งคลองบางบัว ของกรมธนารักษ์ คือ ชุมชนบางบัว หลังกองการภาพ ชุมชนสามัคคีร่วมใจ ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ ชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้ ชุมชนร้อยกรอง และชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา วัตถุประสงค์และแรงจูงใจในการจัดตั้งเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เพื่อการจัดการน้ำในคลองที่มีสภาพเน่าเหม็นมีสีดำ มีขยะมากมายที่เกิดจากการขาดความรับผิดชอบของคนทุกภาคส่วนในพื้นที่ใกล้เคียง แต่ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองถูกสังคมทั่วไปประณามว่าเป็นผู้ที่ทำให้ลำคลองเน่าเสีย และทิ้งขยะลงในคลอง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเรื่องจริง แต่ไม่ใช่ทั้งหมด ตามสภาพความเป็นจริงเกิดขึ้นหลายภาคส่วน ทั้งตลาด โรงงาน หมู่บ้าน แม้กระทั่งท่อระบายน้ำจากถนนก็ได้ระบายน้ำลงคลองทั้งสิ้น และเพื่อเป็นการลดค่าประณามและการตกเป็นจำเลยของสังคม ชุมชนทั้ง 6 ชุมชน จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว โดยเน้นการพัฒนาในคลองและการเก็บขยะในคลองบางบัวเป็นหลัก ต่อมาภายหลังจึงได้ชักชวน ชุมชนก้าวหน้า ชุมชนชายคลองบางบัว เขตหลักสี่ และชุมชนร่วมมิตรแรงศรัทธาเขตดอนเมืองเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวด้วย

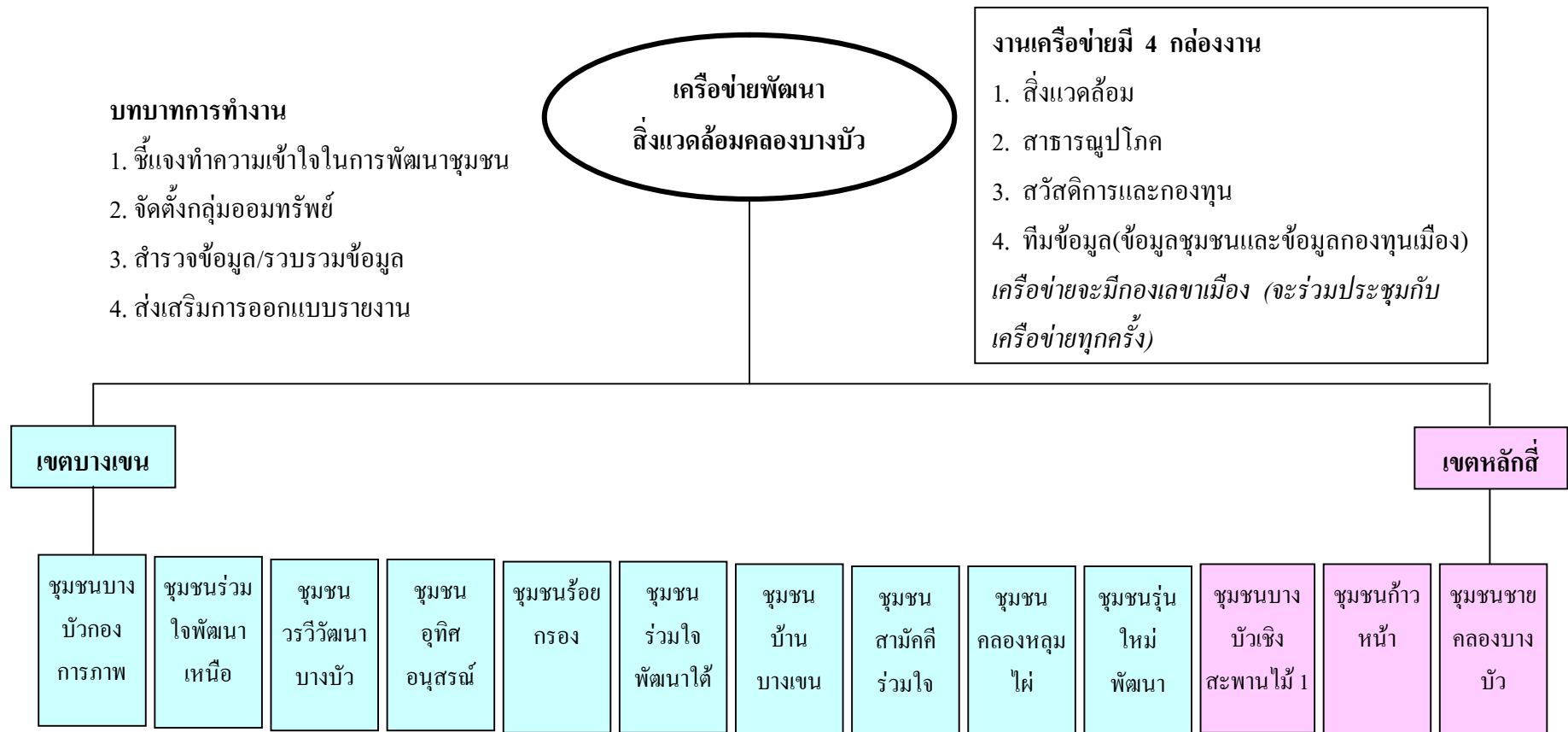
กิจกรรมสำคัญในการดำเนินงานของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เริ่มจากการค้นหาสาเหตุที่มาของน้ำในคลองเน่าเสีย พบว่าน้ำเสียมาจากการระบายน้ำเสียจากครัวเรือนโดยไม่มีการบำบัด การระบายสิ่งปฏิกูลจากห้องน้ำลงคลอง และการทิ้งขยะ เนื่องจากวิถีชีวิตและการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชน ไม่ได้อาศัยการดำชีพในคลองเหมือนเช่นในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการสัญจร การประกอบอาชีพ การอุปโภคบริโภค ทำให้คนในชุมชนริมคลองไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำ สัตว์น้ำ เป็นเหตุให้มีการทิ้งน้ำเสีย สิ่งปฏิกูลต่างๆ รวมทั้งขยะลงในคู คลอง ด้วยเหตุนี้จึงได้กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ ได้มีการค้นประดิษฐ์อุปกรณ์ ในการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือนก่อนระบายลงคลอง โดยการคิดประดิษฐ์ถังดักไขมันประจำบ้านแบบประหยัด โดย จ.ศ.อ.แสวง พงษ์สุข ประธานชุมชนร้อยกรอง มีการออกแบบเรือ เพื่อจัดการกับสิ่งปฏิกูลจากห้องน้ำ และส่งถ่ายให้กับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ชื่อ “เรือเอนกประสงค์” เพราะใช้ประโยชน์ได้หลายประการ เช่น เก็บขยะ ดับเพลิง และการนำเที่ยว รวมทั้งได้รับการสนับสนุนไม้ไผ่จำนวน 5,000 ลำ จากคุณปริญญ์ ธรรมวัฒน์ะ เจ้าของตลาดยิ่งเจริญ ทำที่กั้นขยะทั้ง 2 ฝั่ง ตลอดแนวฝั่งคลอง และมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนไม่ทิ้งขยะลงในลำคลอง มีการจัดหาถังรองรับขยะในชุมชน และจัดอาสาสมัครเก็บขยะ มีการกำหนดระยะเวลาการทำความสะอาดคลอง ของคณะกรรมการและชาวชุมชนลงทำความสะอาดเป็นครั้งคราว มีการอบรมการทำน้ำหมักชีวภาพจากเศษอาหารและผักผลไม้ให้ทุกชุมชน เพื่อเทลงคลอง ปรับสภาพน้ำในคลองให้ดีขึ้น ผลจากการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมทำให้น้ำในคลองเปลี่ยนเป็นสีเขียว ไม่มีกลิ่น เริ่มมีสัตว์น้ำ เช่น ปลาช่อน ปลาดุก และมีการปลูกผักบึงจำนวนมากริมสองฝั่งคลอง

ทำให้สถานศึกษา หน่วยงานราชการและหน่วยงานภายนอกให้ความสนใจและสนับสนุน เช่น กองทุนนิยชาว่าได้มอบงบประมาณผ่านเขตบางเขน จัดซื้ออุปกรณ์ทำถังดักไขมันประจำบ้านแบบ ประหยัดจำนวน 1,000 ชุด พร้อมงบประมาณค่าประกอบชุดละ 100 บาท มหาวิทยาลัยราชภัฏ จันทรเกษม จัดหางบประมาณในการจัดสร้างเรือเอนกประสงค์ เป็นต้น

จากประสบการณ์การทำงานในนามเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ทำให้ชุมชน ทั้ง 9 ชุมชนในเครือข่ายต่างเชื่อมโยงกันด้วยฐานงานการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน แม้ว่าชุมชนจะสามารถจัดการกับปัญหาลำคลอง กู คลอง ในระดับหนึ่ง แต่การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงจุดเริ่มต้นยังไม่ใช่การแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนสำหรับชุมชน เพราะความรู้สึกรังเกียจของคนในชุมชนเอง ความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่รวมถึงสภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของบ้านเรือนในแต่ละชุมชนยังเป็นปัญหาใหญ่ หลายชุมชนในเครือข่ายต้องเผชิญกับการไล่รื้อ การต่อสู้เพื่อการมีที่อยู่อาศัย ขณะที่หลายชุมชนเผชิญกับการไม่ยอมรับและการดูแคลน เนื่องจากที่ดินในชุมชนเป็นที่ดินของกรมธนารักษ์ ซึ่งที่ผ่านมาคนในชุมชนเข้ามาอยู่อาศัยโดยไม่มีการจ่ายค่าเช่า เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่เข้ามาจับจองที่ดินปลูกบ้านมานานแล้ว แต่ต่อมาปัญหาการไล่รื้อเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวมากขึ้นจากที่ไม่เคยจ่ายค่าเช่า ชาวบ้านต้องจ่ายค่าเช่าอย่างถูกต้องตามเงื่อนไขของเจ้าของที่ดิน ซึ่งกลายเป็นภาระอย่างมากสำหรับคนหาเช้ากินค่ำในชุมชนริมคลองบางบัว นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ของชุมชนในสายตาคนภายนอกในเรื่องปัญหา ยาเสพติด การลักขโมย ปัญหาอาชญากรรม เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้หน่วยงานท้องถิ่นต้องการเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาสังคมเหล่านี้

พ.ศ. 2546 กรุงเทพมหานครอนุมัติโครงการก่อสร้างถนนเลียบริมคลองสองฝั่งในเขตบางเขน และเขตหลักสี่ โครงการดังกล่าวนี้กระทบโดยตรงต่อชุมชน เพราะชุมชนทั้งสองฝั่งคลองจะต้องถูกทางการรื้อย้ายไปอยู่ที่อื่น ในขณะเดียวกัน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เริ่มโครงการบ้านมั่นคง โดยมีจุดมุ่งหมายเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของคนจนเมือง สร้างความมั่นคงในการครอบครองที่ดิน พัฒนาสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมชุมชน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการจัดการของชุมชน ต่อมาในปี 2547 คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีมติเห็นชอบดำเนินดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง ทั้งนี้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว อันเป็นฐานการทำงานที่สำคัญของชุมชนริมคลองบางบัวทั้งในเขตบางเขนและหลักสี่ จึงเริ่มเข้าสู่การแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนอย่างจริงจัง จากฐานชุมชนเดิม 9 ชุมชน ขยายผลเพิ่มอีก 5 ชุมชน คือ ชุมชนอุทิศอนุสรณ์ ชุมชนบ้านบางเขน ชุมชนคลองหลุมไผ่ ชุมชนรามอินทรา ก.ม.6 ชุมชนรวีวัฒนาบางบัว และชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 รวมทั้งหมด 15 ชุมชน นอกจากนี้เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายสายคลองต่างๆอีก 9 สายคลอง ได้แก่ คลองบางบัว คลองเปรมประชากร คลองลาดพร้าว คลองบางเขน คลองโองอ่าง คลองหัวลำโพง คลองลำนูน คลองทุ่ง และคลองสวน ทั้งนี้ได้ขยายเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับเขตบางเขน

โครงสร้างเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว			
สมาชิก 15 ชุมชน รวมคณะกรรมการ 48 คน			
เขตบางเขน			
ชุมชน	ชื่อ	ชื่อ	ชื่อ
บางบัวหลังกอง การภาพ	รท.ประกาศ แสงประดับ นายสงวน พลอยขาว	นายกนกศักดิ์ วิชาตทนก	นางสาวสดศิริ วัฒนาพันธ์
ร้อยกรอง	นางเรียม ดวงกระโทก	นางสมลักษณ์ ดวงกระโทก	
รุ่นใหม่พัฒนา	นายวิไลย์ เรืองมา	นางเลววัลย์ พรเสนา	นางสาวปิยนุช จำศรี
สามัคคีร่วมใจ	นายทัศนัย บุญขวัญ	นายทวาท มาทอง	นายเสกสรร เชื้อมัน
ร่วมใจพัฒนาเหนือ	นายละออ บำรุงจิตร	นายชัยรัตน์ เลี้ยงบุตร	นายมานิตย์ สง่าแสง
ร่วมใจพัฒนาใต้	นายฉัฐภัทรธร เนติบันลือฤทธิ์ นางเวทิดา นุ่มเกรียง	นางปาริชาติ สุภษา นางประนอม ดวงสมร	นายวันชัย จิตตริงาม
บ้านบางเขน	น.ส.วราภรณ์ ปานะพิพัฒน์ นายชูชีพ ไต่ะมุดบำรุง	น.ส.กนกพร เรือนพันธ์	น.ส.กรรณิการ์ กอบเจริญ ธรรม
อุทิศอนุสรณ์	น.ส.พิศญากรณ์ สมพงษ์	นางละออง เสือศิริ	นางมะลิวรรณ ทวีสุข
เศรษฐกิจจรวีร์ (วรวิวัฒนาบางบัว)	นายสุชิน แสงศรี	นางสมร กุ่มทอง	นายสิทธิชัย แสงนาค
คลองหลุมไผ่	น.ส.วัชรีย์ เข็นสบาย นางสุพรรณิการ์ รื่นรส	นางสิริยา บำรุงสิน	นางวาสนา อัลถาษณ์
เขตหลักสี่			
ชายคลองบางบัว	นายมานพ จงเกษมธรรม นางประพรณี บุญลือ	นางอุษณีย์ ลีศรีใส	น.ส.สุภาพร ใจอุ่น
ก้าวหน้า	นายเสวย มอญดี นางไสว แดงโชติ	นางชูศรี สุขรอด	นางสมศรี เกิดสาย
สะพานไม้ 1	พท.สมชาย จิตต์ประยูร นางธิดิยา หาญพละ	นางจรัญรัตน์ จิตต์ประยูร	นางพุดิชาดา เพ็งงาม

3.5 กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การทำงานของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เน้นกระบวนการทำงานที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่าย การประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน ซึ่งนำไปสู่การจัดการณ์เองเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก เยาวชน คนในวัยทำงานและผู้สูงอายุ ทั้งนี้ กระบวนการเริ่มต้นจากต้นทุนเดิมของเครือข่ายที่ทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนเอง

รวมทั้งเป็นต้นทุนที่ทำให้แกนนำเครือข่ายได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ของตนเองกับหน่วยงานภาคีภายนอกที่ทำงานร่วมกัน โดยหนึ่งในภาคีที่สำคัญคือ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) หรือ พอช. ที่ทำงานร่วมกันมาตั้งแต่ พ.ศ.2542 ด้วยงานงานสิ่งแวดล้อมชุมชน และกระบวนการโครงการบ้านมั่นคงเป็นเรื่องขั้นต้นที่ชุมชนสนใจใคร่รู้ ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวจึงชักชวน พอช.เข้ามาให้ความรู้แก่ชาวบ้าน โดยเชิญสำนักงานเขตเข้าร่วมสังเกตการณ์ และจากกระบวนการพูดคุยกัน ทำให้ชาวบ้านมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะเรื่องเงินสินเชื่อ และงบประมาณปโภคที่ให้ฟรี ภายหลังทุกชุมชนเห็นประโยชน์จากโครงการบ้านมั่นคง กระบวนการการเข้าร่วมโครงการเริ่มตั้งแต่การจัดเวทีทำความเข้าใจ และขยายผลในระดับชาวบ้านทุกหลังคาเรือนในชุมชนใช้เวลานาน 4 ปี นับตั้งแต่พ.ศ. 2546-2549 ภายใต้กลไกการทำงานของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวและขยับสู่การจัดการด้านที่อยู่อาศัย ระยะเวลากว่า 4 ปี ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจและขับเคลื่อนกระบวนการร่วมในชุมชนเป็นไปอย่างยากลำบาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนต้องทำงานหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว ดังนั้นความเข้าใจหรือความสนใจที่จะร่วมกระบวนการจึงจำกัด ด้วยเงื่อนไขนี้เอง คณะกรรมการเครือข่ายใช้กระบวนการกลุ่มออมทรัพย์เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานบ้านมั่นคง รวมถึงขับเคลื่อนกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในเครือข่ายด้วย บนฐานประเด็นงาน 6 ประเด็น ประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม บริหารจัดการข้อมูลและแผนชุมชน สวัสดิการ เศรษฐกิจและอาชีพชุมชน

ขั้นตอนก้าวสู่บ้านมั่นคง

- ชุมชนสำรวจและรู้ข้อมูลพื้นฐานของตัวเอง
- จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อออมเงิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ออมทรัพย์เพื่อประกอบอาชีพและออมทรัพย์สำหรับบ้านมั่นคง
- เรียกประชุมเปิดเวที โดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม เช่น สถาบันการศึกษา สำนักงานเขตบางเขน และกรมธนารักษ์
- จากนั้นให้ชาวบ้านเลือกคณะกรรมการชุมชน 7,8,9,13,หรือ 15 คน ตามขนาดของชุมชน และกรรมการเหล่านั้นจะจัดสรรตำแหน่งกันเองในแต่ละชุมชน
- ชุมชนแต่ละจะเลือกตัวแทน 7 คน เพื่อเข้ามาเป็นคณะกรรมการเครือข่ายเมืองที่มีการประชุมกันทุกเดือน

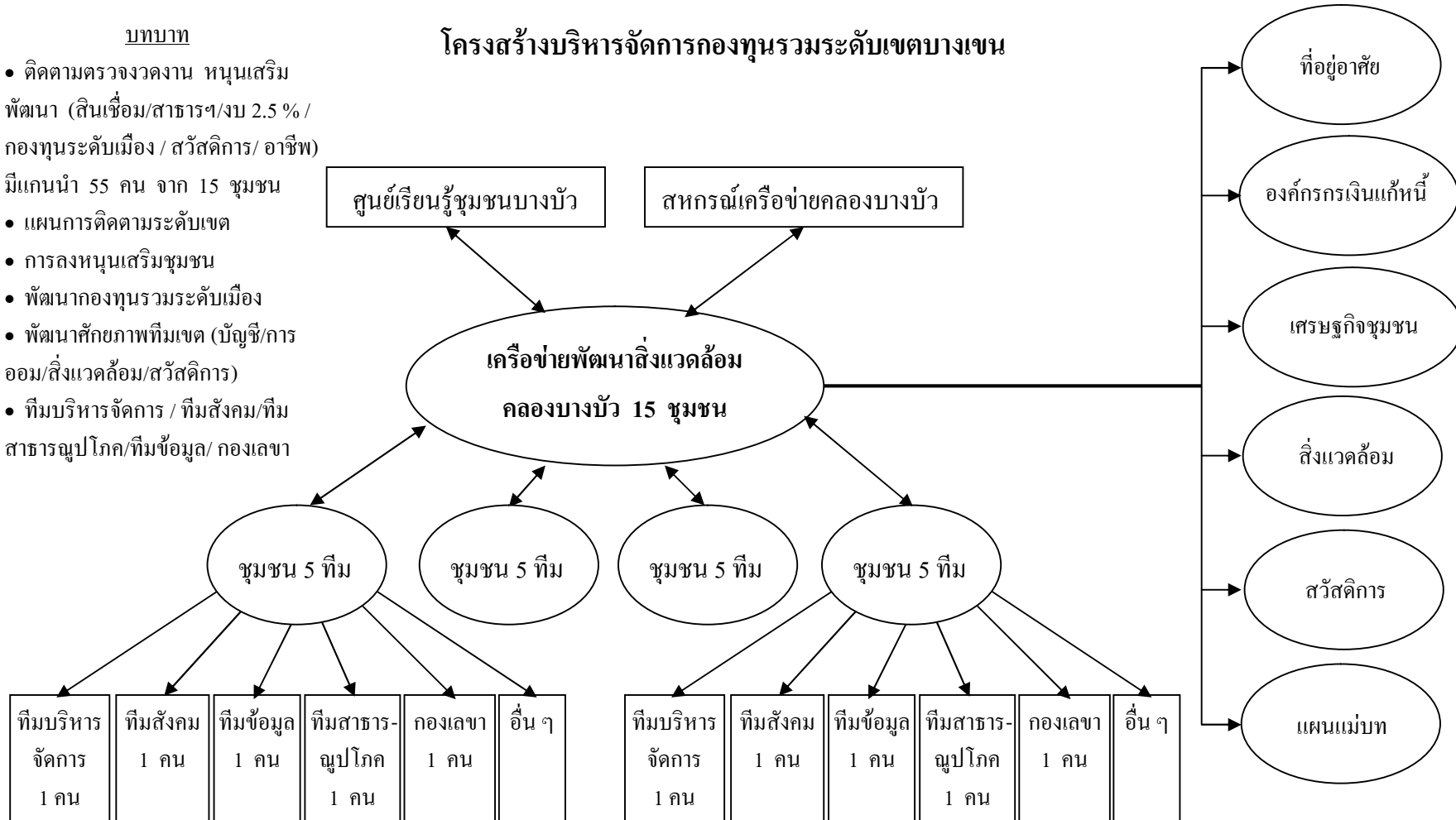
จากบทเรียนและประสบการณ์การทำงานของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ทำให้เครือข่ายตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานของคณะกรรมการมากขึ้น คุณสมบัติ “โปร่งใส เชื่อสัจย์ ตรวจสอบได้” ของคณะกรรมการเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมมือทำงานกันมากขึ้น เพราะทุกคนต่างเชื่อมั่นในตัวของแกนนำ ขณะเดียวกัน ต้นทุนเดิมในการทำงานเชื่อมโยง

ในรูปเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวได้สร้างความรู้สำคัญหลายด้านแก่ชุมชน สมาชิก ทั้งการสร้างการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาโดยชุมชน การมีโอกาสนในการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโลกทัศน์และจุดประกายพลังในการกลับมาพัฒนาชุมชนของตนเอง รวมทั้งเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวยังเป็นห้องเรียนแกนนำที่สำคัญ แกนนำชุมชนหลายคนเติบโตและเป็นดอกผลจากการทำงาน of เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เกิดต้นทุนทั้งทุนคน ทุนชุมชน ทุนความรู้ ที่นำมาทำงานต่อในเรื่องการแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยในเวลาต่อมา จากต้นทุนแกนนำที่ก่อเกิดจากกระบวนการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ขยายต่อมายังการสร้างคนในกระบวนการจัดการบ้านมั่นคง “คน” ได้แก่ สมาชิกในกลุ่ม สมาชิกในชุมชน ทั้งนี้การตระหนักและรับรู้ปัญหา เข้าถึงข้อมูลชุมชนร่วมกันนั้น นับว่าเป็นจุดสำคัญในการเข้าถึงหัวใจของชาวบ้าน หัวใจที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงตัวเองอยากเห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ริเริ่มลงมือด้วยสองมือของตัวเอง และภายใต้ความเปลี่ยนแปลงนั้นก็มิได้เกิดขึ้นในลักษณะตัวใครตัวมัน ไม่ใช่การโตเดี่ยว หากแต่เป็นการเติบโตและก้าวไปพร้อมกัน การอยู่ร่วมกันที่มากกว่าการเอาเงินมาออกเพื่ออยู่ร่วมกัน ได้บ้านแล้วต่างคนต่างอยู่ แต่เป็นการอยู่ร่วมกันที่เอาใจมาลงหุ้น เอาแรงมาร่วมทำ แบ่งทุกข์และปันสุขร่วมกัน ด้วยคุณค่าและความหมายของกระบวนการอยู่ร่วมกันเช่นนี้ทำให้เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวไม่ได้หยุดนิ่งแค่กลุ่มชุมชนภายในเครือข่าย แต่ได้ขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ โดยอาศัยกลไกการทำงานในลักษณะ “คณะกรรมการเมืองบางเขน” คณะกรรมการเมือง เป็นรูปแบบการทำงานที่มีโครงสร้างการทำงานชัดเจน มีภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน การดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและขยับไปสู่เรื่องการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ในการทำงาน of เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวยังมีโครงสร้างการทำงานในระดับเขตที่มีองค์ประกอบชุมชน หน่วยงาน สถาบันการศึกษา ฯลฯ ดังนี้

บทบาท

- ติดตามตรวจผลงาน หนุนเสริมพัฒนา (สินเชื่อ/สาธารณฯ/งบ 2.5 % / กองทุนระดับเมือง / สวัสดิการ/ อาชีพ)
- มีแกนนำ 55 คน จาก 15 ชุมชน
- แผนการติดตามระดับเขต
- การลงหนุนเสริมชุมชน
- พัฒนากองทุนรวมระดับเมือง
- พัฒนาศักยภาพทีมเขต (บัญชี/การออม/สิ่งแวดล้อม/สวัสดิการ)
- ทีมบริหารจัดการ / ทีมสังคม/ทีมสาธารณูปโภค/ทีมข้อมูล/ กองเลข

โครงสร้างบริหารจัดการกองทุนรวมระดับเขตบางเขน

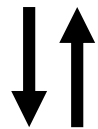
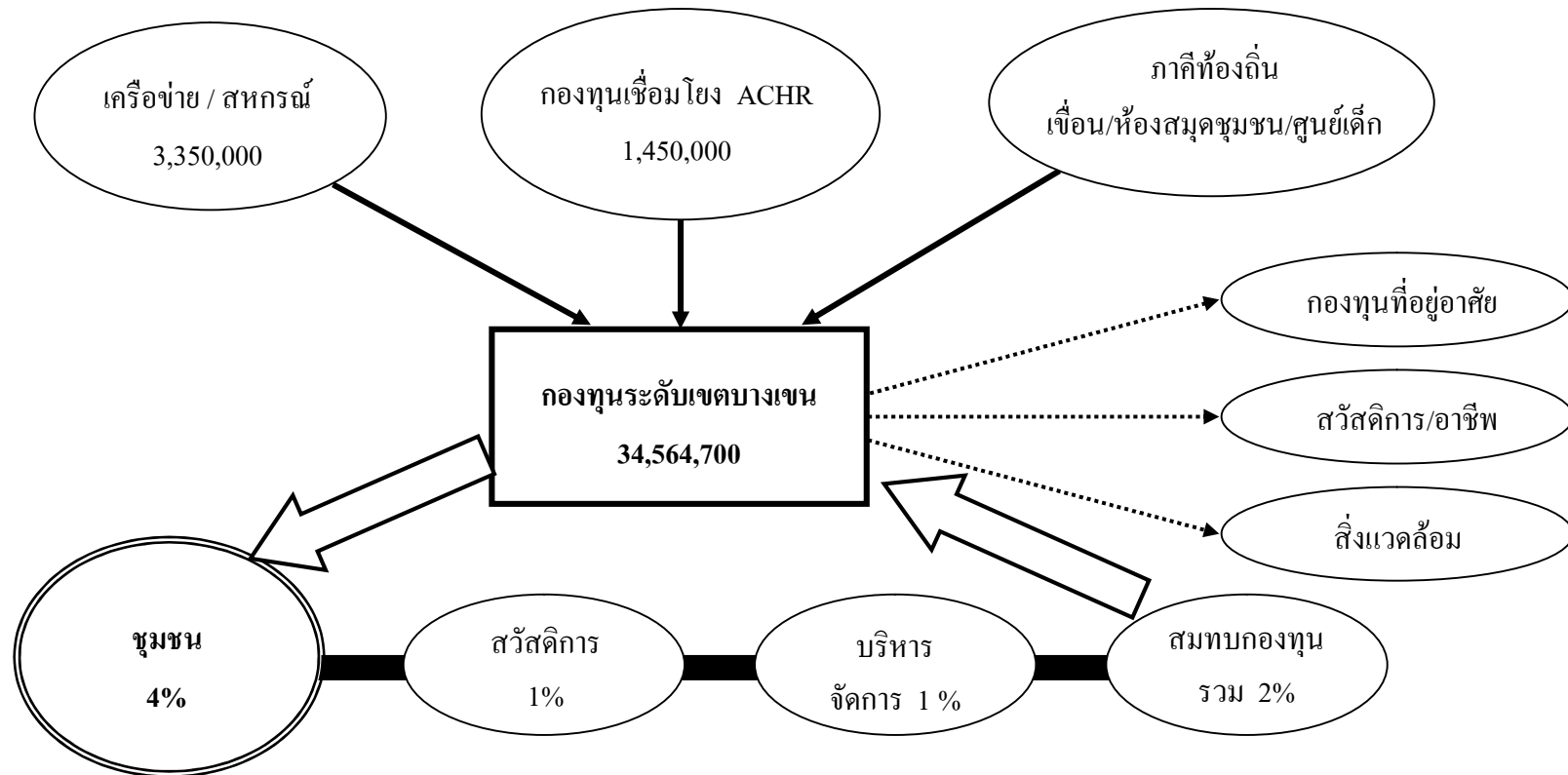
โครงสร้างของคณะกรรมการเมืองประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตบางเขน หัวหน้าฝ่ายงานต่างๆ ของเขต เช่น หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน หัวหน้าฝ่ายรักษาความสะอาดและ สาธารณะ หัวหน้าเทศกิจ หัวหน้าฝ่ายรายได้ หัวหน้าฝ่ายการศึกษา หัวหน้าฝ่ายทะเบียน หัวหน้า ฝ่ายสิ่งแวดล้อมและสุขภาพบาล หัวหน้าฝ่ายการคลัง และเจ้าหน้าที่สำนักงานระบาย เป็นต้น ผู้แทนสำนักงานพัฒนาสังคม รวมทั้งตัวแทนการไฟฟ้านครหลวงและตัวแทนจากชุมชน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร คณะสถาปัตยกรรมมหาวิทยาลัยศรีปทุม

บทบาทหน้าที่นั้นในแต่ละชุมชนจะมีกลไกของเครือข่ายเป็นฐานในการทำงาน โดยอาศัย กรรมการของเครือข่ายที่ชาวบ้านในแต่ละชุมชนเลือกทำหน้าที่ในชุมชนของตนเอง แก้ไขปัญหา ร่วมกันในระดับเครือข่าย แต่ในระดับปัญหาที่เชื่อมโยงทั้งเมือง อาจด้วยเงื่อนไขการเชื่อมโยงกับ หน่วยงานต่างๆ การประสานราชการ และรวมทั้งกลไกราชการที่จะเอื้อประโยชน์ สร้างการ ขอมรับสำหรับชุมชน ทำให้คณะกรรมการเมืองมีบทบาทในส่วนนี้ โดยคณะกรรมการเมืองจะมีการ ประชุมกันทุกเดือน โดยนำมติที่เห็นร่วมกันจากเครือข่ายมาหารือในระดับคณะกรรมการเมือง

กองทุนเมืองบางเขน

เนื่องจากชุมชนไม่สามารถเข้าถึงกองทุนของภาครัฐ และกองทุนสินเชื่อของธนาคารใน ระบบได้ โดยสมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีรายได้น้อย ประกอบอาชีพไม่เป็นหลักแหล่ง เช่น ขับรถ แท็กซี่ เก็บขยะ รับจ้างรายวัน ก่อสร้าง มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ไม่มีใบรับรองเงินเดือนจึงทำให้เกิด กองทุนพึ่งพาตนเอง โดยเริ่มจากกองทุนพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวขยายสู่กองทุนเมือง บางเขน(กองทุนสวัสดิการ กองทุนผู้นำ กองทุนภัยพิบัติ กองทุนอาชีพ กองทุนอื่นๆ) เพื่อที่จะให้ คนจนเข้าถึงกองทุนในระดับเมืองบางเขนได้ และในช่วงวิกฤตที่ผ่านมา วิกฤตการเมืองทำให้ ชุมชนขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เกิดการขัดแย้งทางการเมืองและทางสังคม โดยมีรอยต่อการพัฒนา กองทุน จากที่เคยรับเงินกู้จากภาครัฐจึงเกิดการรวมตัวของคนจนในเมืองบางเขนเพื่อพึ่งพาตนเอง โดยชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา เช่น ชุมชนเป็นผู้เสนอโครงการ เป็นผู้กลั่นกรองโครงการ อนุมัติโครงการภายในเงื่อนไข กฎ กติกาเมือง

โครงสร้างการบริหารจัดการกองทุนเครือข่ายระดับเขตบางเขน

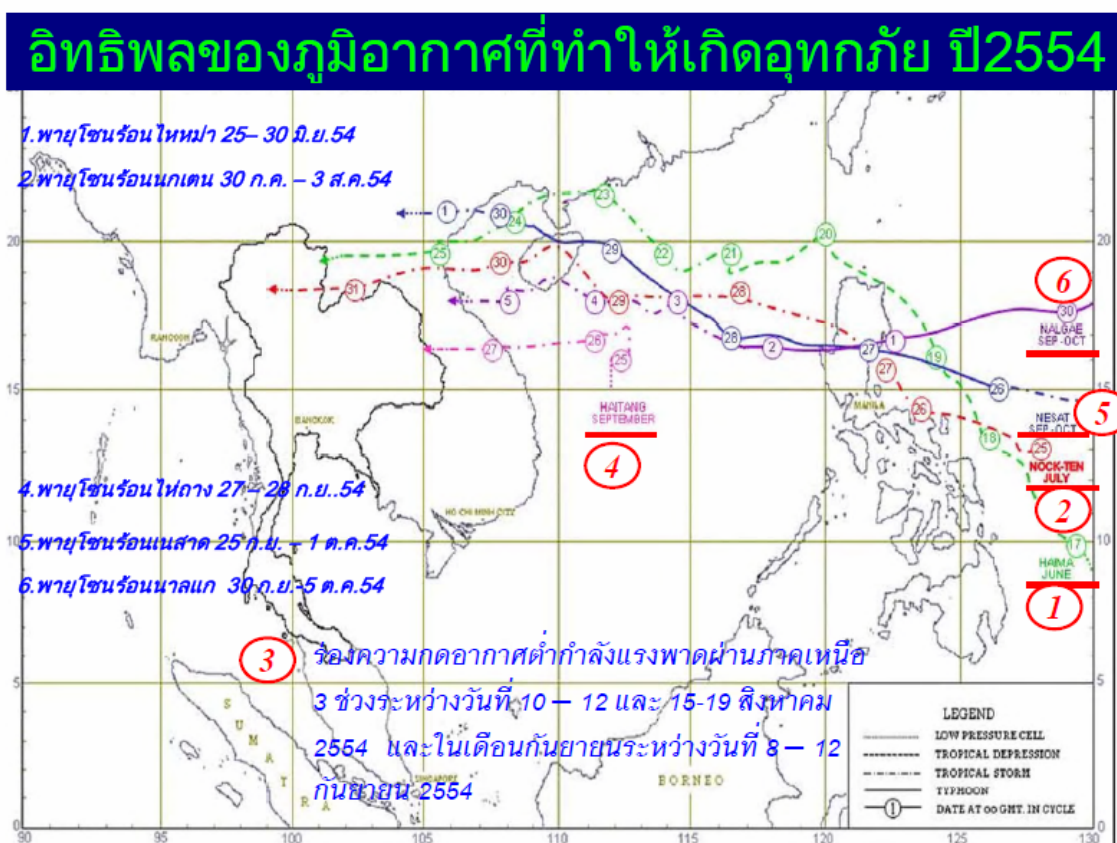

เงื่อนไข ปัจจุบันมีการออมรายชุมชน 15 ชุมชน 21,00,000 บาท แต่ยังไม่มีการเชื่อมโยง จึงเกิดกองทุนเพื่อการเชื่อมโยงให้เกิดกองทุนรวมเพื่อช่วยเหลือกัน

- มีการค้าประกันจากกลุ่มย่อยไปสู่ชุมชนและจากชุมชนไปสู่เครือข่ายเมือง
- มีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เกิด-ตาย สมทบ วันละบาท, มีการออมทรัพย์ผ่านชุมชนเพื่อเป็นกองทุนรวมระดับเขตชุมชน
- มีการสมทบสวัสดิการดูแลบ้าน จากค่าที่ดิน 50 สต./ตรว. อีก 50 สต. เป็นกองทุนที่อยู่อาศัยระดับเขต อีก 50 สต.ระดับชุมชน

3.6 สถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วม ปี 2554

อุทกภัยที่เกิดขึ้นในปี 2554 สืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ และสาเหตุจากการกระทำของมนุษย์ที่ขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มุ่งใช้ทรัพยากรของโลกอย่างทำลายล้างให้หมดไปตามแนวคิดของทุนนิยม ที่มุ่งผลกำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว ไม่สนใจผลสืบเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพการใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไป อาทิ พื้นที่ป่าไม้เปลี่ยนเป็นชุมชน พื้นที่เกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นเขตอุตสาหกรรม และหมู่บ้านจัดสรร รวมไปถึงการตัดไม้ทำลายป่า ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างบ้านเรือนไม่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติจึงก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ขณะเดียวกันในช่วงเดือนมิถุนายน จนถึงเดือนตุลาคม ประเทศไทยเผชิญกับพายุ 5 ลูก คือ ไห่มา นกเต็น ไห่ถาง เนสาด และนาแล ส่งผลให้ฝนตกหนักทางภาคเหนือ น้ำท่วมหลายจังหวัด เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์กักเก็บน้ำในปริมาณที่มากเกินไป ทำให้ระดับน้ำในเขื่อนเพิ่มสูงขึ้นจึงต้องเร่งระบายเพื่อไม่ให้เขื่อนพัง การระบายน้ำจำนวนมากมายมหาศาล 10,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ในช่วงเวลาอันรวดเร็วเกินกว่าแม่น้ำสายต่างๆจะรับได้ น้ำจึงท่วมในพื้นที่ราบลุ่ม 19 จังหวัด สร้างความเสียหายและก่อความทุกข์ยากให้ประชาชนอย่างแสนสาหัส มีผู้ได้รับความเดือดร้อน 724,364 ครัวเรือน

ที่มา : ทองเปลว กองจันทร์ (2555). www.eric.chula.ac.th

นอกจากนี้ สาเหตุที่ทำให้ปัญหาอุทกภัยขยายตัวมากขึ้นกว่าที่ควรจะเป็น คือการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหน้าที่ที่ได้ออกแบบไว้จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปัญหาน้ำท่วมขยายตัว โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำในระดับนโยบายของภาครัฐขาดองค์ความรู้เรื่องหลักธรรมชาติ ไม่มีการศึกษาปัญหาอุทกภัย ทำให้ปัญหาน้ำท่วมบานปลาย อาจารย์ปราโมทย์ ไม่กล้า ได้ให้ความเห็นว่า วิกฤตน้ำท่วมใหญ่ในปี 54 เกิดจากหน่วยงานของรัฐบริหารจัดการน้ำแบบปกติ ภายในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ ไม่มีแผนป้องกันและรับมือ มีข้อมูลน้ำแต่ไม่ใช้บริหารจัดการล่วงหน้า ในช่วงต้นเดือนกันยายนน้ำล้นตลิ่งแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดนครสวรรค์ แต่ยังปฏิบัติหน้าที่แบบเดิม ไม่เหลียวใจเวลาผ่านไปน้ำล้นตลิ่งป่าทุ้ง จังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง อยุธยา และมลน้ำกระทั้งมาเรื่อยๆไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งน้ำเข้ากรุงเทพฯ นี่ก็จุดอ่อน อุทกภัยครั้งนี้เกิดจากราบริหารสภาวะวิกฤติไม่เป็น จนกลายเป็นมหาอุทกภัยครั้งประวัติศาสตร์ แม้จะมีการตั้งศูนย์ปฏิบัติการช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัย(สปท.) แต่บริหารจัดการน้ำแบบไร้ทิศทาง จนเกิดความโกลาหล อีกจุดอ่อนหนึ่งเป็นเรื่องการบริหารจัดการข้อมูลความเลียงตั้งแต่แรก ต้องแปลงปริมาณน้ำฝนเป็นปริมาณน้ำทำปริมาณน้ำไหลผ่านจังหวัดในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เพราะอุทกภัยเกิดจากน้ำล้นตลิ่งป่าทุ้ง และต้องให้ความสำคัญกับการกระจายน้ำเข้าทุ่งทั้งทางฝั่งตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยใช้หลักเฉลี่ยน้ำ เพื่อลดระดับปริมาณไหลผ่านแม่น้ำเจ้าพระยา “การเฉลี่ยน้ำนั้นสำคัญ กรมชลประทานต้องบอกกล่าวประชาชน อย่างให้เกิดความตื่นตระหนก จากนั้นไปองค์กรท้องถิ่นต้องไปให้ความรู้กับประชาชน รวมถึงยึดยุทธศาสตร์การปรับตัวอยู่กับธรรมชาติอย่างปลอดภัยถ้าท้องถิ่นไม่ให้พื้นที่รับน้ำ เป็นหน้าที่ของรัฐบาลต้องไปเจรจา เรื่องค่าชดเชย ค่าตอบแทน ถ้าจะเป็นพื้นที่รับน้ำผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นต้องทำงานไปในทางเดียวกัน ไม่ใช่จังหวัดผมไม่ต้องการน้ำต้องวางเป้าหมาย ไม่ใช่ถกเถียงแสดงอาณาเขตจังหวัดปกป้องน้ำ พอเกิดน้ำท่วมจริงต่างพื้นที่ต่างป้องกันน้ำท่วม” นอกจากนั้น อาจารย์ปราโมทย์ กล่าวถึงประเด็นเขื่อนแก่งเสือเต้น เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ ในช่วงหน้าแล้ง ต้องเร่งพร่องน้ำให้เกษตรกรทำไร่นา การพร่องน้ำเป็นบทเรียนที่ต้องเรียนรู้และป้องกันน้ำท่วม เมื่อเข้าหน้าฝน หน่วยงานต้องมีแผนการจัดการน้ำที่ชัดเจน (ปราโมทย์ ไม่กล้า. <http://thaipost.net>.)

ที่มา: <http://www.thaitambon.com>

ที่มา: <http://saako.exteen.com>

3.7 สาเหตุที่น้ำท่วมกรุงเทพมหานครในเขตดอนเมือง เขตสายไหม และเขตหลักสี่

ในการสัมมนา เรื่อง “วิกฤตอุทกภัยหลายมิติ หลายมุมมอง พร้อมแนวทางการแก้ไขอย่างยั่งยืน” ซึ่งจัดโดย มูลนิธิศิษย์เก่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ วันที่ 6 ธันวาคม 2554 นายวิระ วงศ์แสงนาค อธิบดีรองอธิบดีกรมชลประทาน ได้ชี้แจงสรุปกรณีน้ำท่วมเขตดอนเมือง สายไหม ดังนี้

สาเหตุที่น้ำท่วมหลากผิดทิศทางจากอดีตที่เคยเกิด ดอนเมือง สายไหม เป็นที่สูง หนองเสือ หนองงูเห่า เป็นที่ต่ำ เพราะเหตุใดน้ำจึงไม่ไปทางหนองเสือ และหนองงูเห่า หรือไปแต่เล็กน้อยมาก และสาเหตุที่น้ำส่วนใหญ่ไม่ไหลไปทางตะวันออกของกรุงเทพมหานคร นอกคันกั้นน้ำตามพระราชดำริ เพราะว่า หลังจากนิคมอุตสาหกรรม สหรัตนนคร โรจนะ และบางปะอิน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนน้ำ กรมชลประทานทราบแล้วว่าน้ำจะหลากเข้าปทุมธานี จึงตัดสินใจตัดคันกั้นน้ำตั้งแต่คลอง 26 ถึงคลองระพีพัฒน์แยกตก เพื่อให้มวลน้ำแยกเป็น 2 ทางคือ ไปทางรังสิตคลอง 8 และคลอง 9 ผ่านพื้นที่นอกคันกั้นน้ำตามพระราชดำริ อีกทางหนึ่งไปทางแม่น้ำเจ้าพระยา นายวิระ วงศ์แสงนาค อธิบดีรองอธิบดีกรมชลประทาน จึงได้เข้าพบ นายธีระ วงศ์สมุทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พร้อมอธิบายเหตุผลว่าหากไม่ตัดคันกั้นน้ำจะทำให้ น้ำไหลไปทางรังสิตคลอง 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รังสิต แล้วจะเข้าฟิวเจอร์พาร์ครังสิตผ่านเข้าดอนเมือง ซึ่งจะทำให้บริหารจัดการไม่ได้ นายธีระ วงศ์สมุทร เห็นด้วยจึงเดินทางเข้าไปพบ พล.อ.อ.สุกำพล สุวรรณทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม หลังเจรจากันแล้ว พล.อ.อ.สุกำพล สุวรรณทัต ก็เห็นด้วยในแนวคิด ขณะเดียวกันกรมชลประทานได้เตรียมเครื่องจักรกลเครื่องมือ ตลอดจนอุปกรณ์ต่างๆ และประสานงานกรมทางหลวงขอสะพาน BEARING 2 ชุด เพื่อให้ประชาชนสัญจรเมื่อตัดคันกั้นน้ำ เนื่องจากคันกั้นน้ำดังกล่าวเป็นถนนที่ประชาชนใช้สัญจร

นายวิระ วงศ์แสงนาค อธิบดีรองอธิบดีกรมชลประทาน นายธีระ วงศ์สมุทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และพล.อ.อ.สุกำพล สุวรรณทัต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ได้เดินทางไปพบ พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะ ผอ. ศปก. ของรัฐบาล เพื่อขอความเห็นชอบ

พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก รองนายกรัฐมนตรี แจ้งว่าต้องขอความเห็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ท่านหนึ่งซึ่งมีตำแหน่งใน คณะรัฐมนตรีด้วย ผลการเจรจาปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่ดังกล่าวไม่ยอมให้ตัดคันกั้นน้ำ พล.ต.อ.ประชา พรหมนอก จึงไม่ยอมให้ดำเนินการตัดคันกั้นน้ำตามความเห็นของนายวิระ วงศ์แสงนาค นายธีระ วงศ์สมุทร และพล.อ.อ.สุกำพล สุวรรณทัต การไม่ยินยอมให้ตัดคันกั้นน้ำทำให้กรมชลประทานและกรมทางหลวงจำเป็นต้องมีการขนย้ายเครื่องจักรอุปกรณ์ต่างๆ กลับที่ตั้ง ผลของการไม่ยินยอมให้ตัดคันกั้นน้ำเพื่อแบ่งมวลน้ำเป็น 2 ทาง น้ำทั้งหมดได้ไหลไปทิศทางเดียวเข้าถล่มนิคมอุตสาหกรรม

นวนคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบัน AIT นิคมอุตสาหกรรมบางกระดี่ ตลาดไท ฟิวเจอร์พาร์ครังสิต แล้วเข้าด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร เป็นต้นเหตุให้พื้นที่เขตดอนเมือง สายไหม หลักสี่ จตุจักร คลองสามวา เกิดปัญหาน้ำท่วม แต่กรุงเทพมหานครก็สามารถรับมือน้ำทั้งหมดอยู่ที่คลองบางซื่อด้วยระบบสูบน้ำของกรุงเทพมหานคร (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร, 2555 : 53)¹

3.8 ผลกระทบต่อชุมชนจากภัยพิบัติน้ำท่วม ในปี 2554

น้ำท่วมใหญ่ พ.ศ. 2554 นับเป็นอุทกภัยที่รุนแรงและสร้างความเสียหายสูงสุดของประเทศ ไทย กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่หนึ่งที่น้ำท่วมหนักในรอบ 70 ปี ความเสียหายขยายวงกว้างไปทุกภาคส่วนทั้งภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม อาคารบ้านเรือน สิ่งปลูกสร้าง แหล่งศิลปวัฒนธรรม โครงสร้างสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน ทำให้ได้รับความเดือดร้อนทั้งร่างกายและจิตใจ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ผู้ว่ากรุงเทพมหานคร ประกาศให้ เขตดอนเมือง เขตบางเขน เขตหลักสี่ เป็นพื้นที่ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน และในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ได้ประกาศคำสั่งให้อาศัยอยู่ริมสองฝั่งคลองเปรมประชากร เขตหลักสี่ คลองลาดพร้าว เขตลาดพร้าวและจตุจักร คลองสอง คลองถนน และคลองบางบัว เขตบางเขน เป็นพื้นที่อพยพ อุทกภัยในครั้งนี้เครือข่ายคลองบางบัวถูกน้ำท่วมหนักเป็นประวัติการณ์ เนื่องจากคลองบางบัวเป็นสายน้ำสายเดียวกับคลองสองที่ไหลมาจากคลองรังสิต คลองหกวาสายล่าง ผ่านคลองสายไหม คลองบางบัวออกไปสะพานใหม่ ส่วนบางบัวเหนือขึ้นไปออกพระโขนง คลองแสนแสบ และมีเขตรอยต่อ 3 เขต คือ เขตสายไหม เขตหลักสี่ เขตดอนเมือง เมื่อเขตดังกล่าวน้ำเข้าท่วม ชุมชนที่อาศัยอยู่ริมคลองจึงถูกน้ำท่วมก่อนที่อื่นๆในเขตบางเขน เพราะเป็นพื้นที่รับน้ำ 3 ทั้งด้าน คือ น้ำที่มาจากคลองเปรมประชากร จากคลองสอง และน้ำที่มาจากคลองประปา ชุมชนริมคลองบางบัวจึงถูกน้ำท่วมถึง 98% น้ำท่วมทั้งหมดตั้งแต่ถนนแจ้งวัฒนะถึงคลองบางบัว น้ำเข้าท่วมชุมชน เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2554 เวลา 03.00 น ระดับน้ำสูงถึง 1 เมตร 50 เซนติเมตร ชุมชนริมคลองทั้งหมด 15 ชุมชน 3,093 ครัวเรือน ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั้งหมด ประชาชนที่ประสบอุทกภัย จำนวน 11,640 คน ได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส ต้องสูญเสียทรัพย์สิน สูญเสียรายได้ การดำเนินชีวิตประจำวันเป็นไปอย่างยากลำบาก ขาดแคลนอาหารและน้ำดื่ม การคมนาคมไม่สะดวก รถเล็กไม่สามารถสัญจรไปมาได้ ทั้งนี้ชุมชนริมคลองบางบัวได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติน้ำท่วมมากที่สุด เพราะในอดีตที่ผ่านมาเครือข่ายคลอง

¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ในรายงานการรวบรวมและประมวลเหตุการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขและป้องกันปัญหาน้ำท่วมและการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2554.

บางบัวไม่เคยเกิดมีภัยพิบัติน้ำท่วมหนักอย่างนี้มาก่อน ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลองจึงไม่เชื่อว่าน้ำจะท่วมสูง ประกอบกับการทางเขตบางเขนให้ข้อมูลว่าบางเขนอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1 เมตร 50 เซนติเมตร และประกาศว่าน้ำเข้าท่วมเขตบางเขนประมาณ 30 เซนติเมตร จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนไม่ได้เคลื่อนย้ายสิ่งของเพราะเชื่อว่าระดับน้ำสูงไม่มากสามารถอยู่ได้ อย่างไรก็ตาม ภัยพิบัติน้ำท่วมในปี 2554 ชุมชนริมคลองบางบัวต้องดูแลตนเอง มีการจัดการชุมชนโดยให้การช่วยเหลือเชิงเครือข่าย

บทที่ 4

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เป็นการวิจัยในลักษณะที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้าร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผล มุ่งเน้นการพัฒนาชาวบ้านให้เป็นนักวิจัย มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง และมุ่งเน้นให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการบวนการวิจัยอย่างแท้จริง

4.1 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

พื้นที่การศึกษาบริบทเชิงกายภาพ ได้แก่ เครือข่ายชุมชนบางบัว ประกอบด้วย 15 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนบางบัว	2. ชุมชนร้อยกรอง	3. ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ
4. ชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้	5. ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา	6. ชุมชนเศรษฐกิจวิริยะ (วรวิวัฒนาบางบัว)
7. ชุมชนชายคลองบางบัว	8. ชุมชนก้าวหน้า	9. ชุมชนสามัคคีร่วมใจ
10. ชุมชนบ้านบางเขน	11. ชุมชนคลองหลุมไผ่	12. ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1
13. ชุมชนอุทิศอนุสรณ์	14. ชุมชนร่วมมิตรแรงศรัทธา	15. ชุมชนรามอินทรา ก.ม. 6

4.2 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ ชาวบ้านใน 3 ชุมชน ประกอบด้วย 1.ชุมชนบางบัว 2.ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา และ 3.ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 เป็นกลุ่มเป้าหมายตัวแทนในการศึกษาแบบเจาะลึกด้านข้อมูลเพื่อสร้างรูปธรรมในการเรียนรู้ ถอดบทเรียนจากเหตุการณ์น้ำท่วมอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในด้านการเตรียมความพร้อมก่อนน้ำท่วม การจัดการระหว่างน้ำท่วมและหลังน้ำท่วมสร้างแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว

4.3 วิธีการเก็บข้อมูล

1. ทีมวิจัยวิจัยเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชนริมคลองบางบัว และข้อมูลการเกิดน้ำท่วมภายในชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน และบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องน้ำท่วมชุมชนริมคลองบางบัว

2. ทีมวิจัยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยใช้แบบสอบถามที่ทีมวิจัยสร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ 3 ชุมชน ที่ได้แก่ ชุมชนบางบัว ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา ชุมชนสะพานไม้ 1 เนื่องจากชุมชนดังกล่าวนี้เป็นชุมชนเป้าหมายที่บริหารจัดการภัยพิบัติได้ด้วยตนเอง ซึ่งทีมวิจัยกำหนดเก็บข้อมูลจากชุมชนดังกล่าว 100 % และนำเสนอข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3. ทีมวิจัยเก็บข้อมูล การศึกษาฐานเครือข่ายชุมชนอื่นๆที่มีการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างมีประสิทธิภาพ จำนวน 4 เครือข่าย คือ เครือข่ายวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ เครือข่าย อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายชุมชนวัดจอมคีรีนาคพรต จังหวัดนครสวรรค์ เครือข่าย องค์การบริหารส่วนตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท เพิ่มพูนทักษะและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมให้กับทีมวิจัย โดยการประสานงานผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการภัยพิบัติมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติที่ผ่านมา และสรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษาฐาน เพื่อให้ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคตที่เหมาะสมมากที่สุด

4. ทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม จากการสนทนากลุ่ม(Focus Group) โดยใช้กระบวนการการถอดบทเรียนจากกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ซึ่งทีมวิจัยได้เชิญอาจารย์วีระชัย วีระนันทชาติ เป็นผู้ดำเนินการสนทนาถอดองค์ความรู้ในแง่มุมต่างๆ ซึ่งลักษณะของแนวคำถามสนทนากลุ่ม เป็นคำถามปลายเปิดที่สร้างการเรียนรู้มีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ทีมวิจัยสรุปบทเรียนการจัดการภัยพิบัติที่ผ่านมามาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในอนาคต

4.4 นิยามศัพท์

เครือข่ายชุมชน หมายถึง ชุมชนตั้งแต่ 2 ชุมชนขึ้นไป ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายในรูปของศูนย์ประสานงาน เพื่อดำเนินโครงการ/กิจกรรมร่วมกัน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีการจัดตั้ง อันก่อให้เกิดภาวะผู้นำ (leadership) ที่ชัดเจน และมีขีดความสามารถในการจัดการตนเอง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมโดยชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ หมายถึง การที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจกัน ในการบริหารจัดการด้านต่างๆ เพื่อให้สมาชิกของชุมชนสามารถใช้

ชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างเป็นปกติภายใต้สภาวะน้ำท่วมขัง รวมทั้งการจัดการภาวะฉุกเฉินให้ลุกล่วงไปได้ด้วยดี

4.5 การดำเนินงาน

1. ประชุมทีมนักวิจัย อย่างน้อยเดือนละ 1-2 ครั้ง เพื่อ ออกแบบ เตรียมงาน สรุปงาน
2. ประชุมทำความเข้าใจโครงการ กับสมาชิกของเครือข่ายชุมชนบางบัว ซึ่งเป็นผู้วิจัยร่วมจำนวน 15 ชุมชน อธิบายบทบาทหน้าที่ในการทำวิจัยครั้งนี้โดยชุมชนเข้าร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก เจ้าหน้าที่หน่วยงานสนับสนุนเป็นผู้ประสานงาน ช่วยเหลือวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนนักวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์ชาวบ้านลงสนามเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมด เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน
3. เก็บข้อมูลเกี่ยวกับบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม จาก 3 ชุมชน ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการภัยพิบัติ โดยทีมนักวิจัยชาวบ้านจาก 15 ชุมชนในสายคลองบางบัวโดย
 - สัมภาษณ์เชิงลึก
 - สนทนากลุ่ม (Focus Group)
 - ศึกษาดูงานเครือข่ายชุมชนที่มีการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ที่มีใช้เครือข่ายชุมชนบางบัว) จำนวนประมาณ 5 เครือข่าย
4. จัดเวทีประชุมสรุปผลการดำเนินโครงการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล
5. จัดเวทีประชุมเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่าย
6. จัดเวทีประชุมเสนอผลงานวิจัย และรับฟังความคิดเห็น โดยการเชิญหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการช่วยเหลือและให้ข้อมูลข่าวสารจากเหตุการณ์น้ำท่วม ในส่วนที่ระดับชุมชนไม่สามารถจัดการเองได้มามีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ประกอบด้วย สำนักงานเขตบางเขน กองพลทหารราบ 11 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สวพ. 91 สถานีตำรวจบางเขน ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 ศูนย์อพยพมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สื่อมวลชนต่างๆ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน
7. จัดทำรายงานผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงกิจกรรมการทำงานของทีมวิจัย

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	สถานที่	กิจกรรม	ผลสรุป
1	20/ก.ย./55	ชุมชนบางบัว	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 1	- วางตำแหน่งหน้าที่ทีมวิจัย - ทีมวิจัยเข้าใจเป้าหมายในการทำงาน - ทีมวิจัยขาดประสบการณ์ในการตั้งประเด็นคำถามที่ชัดเจนเพื่อใช้เป็นแนวคำถามในการเก็บข้อมูล
2	28/ก.ย./55	โรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กทม.	ศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติเครือข่ายศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร	ทีมวิจัยได้ข้อมูลและเรียนรู้การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม จากชุมชนวิจิตรการนิมิตร ทั้งในขั้นตอนการเตรียมการ การรับมือภัยน้ำท่วม และการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม
3	9/ต.ค./55	มหาวิทยาลัยเกริก	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 2	- ทีมวิจัยได้ร่วมกันออกแบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เทคนิคการเก็บข้อมูลในชุมชน - ทีมวิจัยเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลและวิธีเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชน - สรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษาดูงานชุมชนวิจิตรการนิมิตร
4	29/ต.ค./55	มหาวิทยาลัยเกริก	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 3	ทีมวิจัยเข้าใจประเด็นคำถามและได้ทดลองสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม
5	8/พ.ย./55	ชุมชนบางบัว	การเก็บข้อมูล	- ที่ชุมชนบางบัว ทีมวิจัยได้ประสบการณ์การและเทคนิคการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นครั้งแรก - ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี
6	9/พ.ย./55	ชุมชนบางบัว	การเก็บข้อมูล	ทีมวิจัยเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลมากขึ้น สามารถสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้ดีขึ้น มีความชำนาญมากขึ้น

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	สถานที่	กิจกรรม	ผลสรุป
7	10-16/พ.ย./55	ชุมชนบางบัว	การเก็บข้อมูล	นักวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์ชาวบ้านและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
8	7/ธ.ค./55	มหาวิทยาลัยเกริก	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 4	- รู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสามารถแก้ปัญหาในการเก็บข้อมูลได้ เก็บข้อมูลได้ลึกและครอบคลุม ประเด็นตามแนวคำถามมากขึ้น - มีการแบ่งทีมวิจัยเพื่อลงไปเก็บข้อมูลในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน คือ ชุมชนบางบัว ชุมชนสะพานไม้ 1 ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา - เตรียมความพร้อมเพื่อศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำที่ อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
9	27/ธ.ค./55	ชุมชนสะพานไม้ 1	การเก็บข้อมูล	ทีมวิจัยเข้าร่วมเก็บข้อมูลในชุมชนสะพานไม้ 1
10	15/ม.ค./56	อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติเครือข่าย อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	ทีมวิจัยได้ข้อมูลและเรียนรู้การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม จาก อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัด นครปฐม ทั้งในขั้นตอนการเตรียมการ การรับมือภัยน้ำท่วมและการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม ไม่เน้นการอพยพแต่มุ่งเน้นให้ชาวบ้านอยู่กับน้ำได้
11	31/ม.ค./56	มหาวิทยาลัยเกริก	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 5	มีการเตรียมความพร้อมในการนำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัย 50% ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง โดยทีมวิจัยชุมชนได้วาง

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	สถานที่	กิจกรรม	ผลสรุป
				แผนการนำเสนอและวางรูปแบบการนำเสนอด้วยตนเอง - มีการติดตามข้อมูลจากแบบสอบถาม ทีมวิจัยชุมชนต้องลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม - ทีมวิจัยวางแผนการไปศึกษาดูงานที่ชุมชนเมืองจังหวัดนครสวรรค์
12	8/ก.พ./56	ศูนย์สุขภาพชุมชนร้อยกรอง	สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ	ทีมวิจัยวิจัยชุมชนมีการประสานงานนัดหมายผู้สูงอายุที่อาศัยในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์การเกิดน้ำท่วมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ซึ่งทีมวิจัยชุมชนเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการจดบันทึกข้อมูล
13	16/ก.พ./56	คณะเทคโนโลยีการเกษตรสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัย 50 %	ทีมวิจัยได้รับประสบการณ์จากการนำเสนอผลงานวิจัยและเข้าใจกระบวนการการนำเสนองานวิจัยท้องถิ่น รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้งานวิจัยท้องถิ่นในต่างๆของโหนดสุวรรณภูมิ
14	20/ก.พ./56	ชุมชนวัดเขาจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์	ศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติเครือข่ายเมืองนครสวรรค์	ทีมวิจัยได้ข้อมูลและเรียนรู้การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมจากเครือข่ายชุมชนเมืองจังหวัดนครสวรรค์ ทั้งในขั้นตอนการเตรียมการ การรับมือภัยน้ำท่วม และการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม ซึ่งมีจุดเด่น คือ มีกองทุนภัยพิบัติ

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	สถานที่	กิจกรรม	ผลสรุป
15	28/มี.ค./56	ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา	การเก็บข้อมูล	ทีมวิจัยเข้าร่วมเก็บข้อมูลในชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา
16	1/พ.ค./56	อบต.ท่าฉนวน อำเภอ มโนรมย์ จังหวัด ชัยนาท	ศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติ เครือข่าย อบต. ท่าฉนวน จังหวัดชัยนาท	ทีมวิจัยได้ข้อมูลและเรียนรู้การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมจากเครือข่าย อบต.ท่าฉนวน จังหวัดชัยนาทซึ่งมีจุดเด่น คือ การมีผู้นำแบบทางการคือผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ประสานงานกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้าน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดวางกระสอบทรายที่กั้นน้ำได้โดยไม่ซึมและไม่พัง
17	20/พ.ค./56	มหาวิทยาลัย เกริก	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 6	- ทีมวิจัยมีการวางแผนการนำเสนอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 อีกรอบ ในวันที่ 29 พ.ค.56 - สรุปการศึกษาดูงานที่ผ่านมาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว - ทีมวิจัยมีการวางแผนการจัด Focus Group โดยเชิญตัวแทนจาก 3 ชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก
18	29/พ.ค./56	มหาวิทยาลัย เกริก	เวทีนำเสนอ รายงาน ความก้าวหน้า ระยะที่ 1	ทีมวิจัยนำเสนอรายงานความก้าวหน้าอีกครั้ง และรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงการนำข้อเสนอแนะต่างๆ ไปปรับปรุงงานวิจัย
19	17/มิ.ย./56	มหาวิทยาลัย เกริก	เวทีสนทนากลุ่ม ย่อย ถอดความรู้ จากผู้นำชุมชน	ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์และบทเรียนการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัว
20	15/ส.ค./56	มหาวิทยาลัย เกริก	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 7	- สรุปประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิจากสกว. ให้ข้อคิดเห็นงานวิจัย - งานวิจัยครั้งหลังทีมวิจัยชุมชนต้องพัฒนาการเขียน

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	สถานที่	กิจกรรม	ผลสรุป
				ทีมวิจัยรับทราบการขยายเวลาของโครงการวิจัยฯ ไปถึงเดือนพ.ย. เนื่องจากมหาวิทยาลัยต้องตรวจประเมินภายนอกกรอบสามของ สมศ.
21	20/ส.ค./56	มหาวิทยาลัยเกริก	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 8	ทีมวิจัยมีความพร้อมในการนำเสนอผลโครงการวิจัย “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ซึ่งจัดโดยเครือข่ายนักวิจัย โหนดสุวรรณภูมิ ณ ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา
22	31/ส.ค./56 และ 1/ก.ย.56	ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปฏิรูปที่ดิน อ.บางไทรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	เข้าร่วมประชุมเวทีเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 2 / 2556	ทีมวิจัยนำเสนอผลโครงการวิจัย “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งได้รับความรู้จากการเข้าร่วมอบรมและการเข้าร่วมกิจกรรม Work Shop ในหัวข้อ กระบวนการการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และการเขียนรายงานวิจัย
23	20/ ก.ย./56	มหาวิทยาลัยเกริก	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 9	- สรุปข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว - วางแผนการเตรียมงานนิทรรศการด้านสถานที่ และรายชื่อของหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนร่วมงานเผยแพร่ผลงานวิจัย

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	สถานที่	กิจกรรม	ผลสรุป
24	30/ ก.ย. / 56	มหาวิทยาลัย เกริก	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 10	- ทีมวิจัยชุมชนนำจดหมายเชิญไปให้หน่วยงานต่างๆ - จัดทำรายชื่อสำหรับลงทะเบียนและเตรียมอาหารว่าง
25	15 ต.ค.56	มหาวิทยาลัย เกริก	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 11	- ทีมวิจัยวางแผนการเตรียมงาน นิทรรศการและนำเสนอผลงานวิจัย ในวันที่ 1 พ.ย.2556 เวลา 13.00 น.-16.00 น. โดยการแบ่งหน้าที่ และความรับผิดชอบให้ทีมวิจัยชุมชน จัดเตรียมอุปกรณ์เพื่อใช้จัดนิทรรศการ - ทีมวิจัยมีการสรุปเนื้อหาที่ใช้ นำเสนอใน Power Point
26	29 ต.ค.56	มหาวิทยาลัย เกริก	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 12	วางแผนการนำเสนอผลงานวิจัย มีการปรับประเด็นหัวข้อการนำเสนอ เพื่อความเหมาะสม และแบ่งหัวข้อ ประเด็นการนำเสนอผลงานให้วิจัย แก่ทีมวิจัยชุมชน
27	30 ต.ค.56	มหาวิทยาลัย เกริก	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 13	ทีมวิจัยชุมชนซ้อมการนำเสนอ งานวิจัยและช่วยกันจัดบอร์ด เตรียมงานนิทรรศการ
28	1 ก.ย.56	มหาวิทยาลัย เกริก	เปิดเวทีประชุม เสนอผลงานวิจัย และรับฟังความ คิดเห็น โดยการ เชิญหน่วยงานที่ มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อหาข้อสรุป ร่วมกัน	ทีมวิจัยมีการเผยแพร่ผลงานวิจัย โครงการ แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

4.6 กระบวนการทำงาน

กิจกรรมที่ 1 **ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 1**

วันที่ 20 กันยายน 2555

สถานที่ ชุมชนบางบัว

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 10 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมของโครงการวิจัยฯ และบทบาทของทีมวิจัย
2. เพื่อวางแผนการทำงานร่วมกัน
3. เพื่อทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการวิจัย ตลอดจนตั้งประเด็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกใช้การพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับทีมวิจัยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
2. หัวหน้าโครงการวิจัยชี้แจงบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน
3. หัวหน้าโครงการวิจัยอธิบายกระบวนการทำงานวิจัย และแผนการดำเนินงานของทีมวิจัย
4. ให้ทีมวิจัยชุมชนช่วยกันระดมสมอง คิดประเด็นคำถามที่เราอยากรู้

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาฐานเครือข่ายศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กทม.

วันที่ 28 กันยายน 2555

สถานที่ โรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตรในปี 2554
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้มาเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

กระบวนการในการทำงาน

1. ใช้กิจกรรมการศึกษาดูงานเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ นักวิจัยชุมชน
2. ใช้วิธีการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์จากสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วมที่ผ่านมา
3. ให้นักวิจัยชุมชนมีการจดบันทึกความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน
4. มีการสรุปบทเรียนหลังจากการศึกษาดูงาน

ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานเครือข่ายศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กทม. รวมทั้งหมด จำนวน 10 คน คุณกนกศักดิ์ วิชาคณก ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ประสานงาน กับทีมวิจัยเครือข่ายชุมชนบางบัว เพื่อให้ทีมวิจัยชาวบ้านมีการทำงานที่ใกล้ชิดและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น

กิจกรรมที่ 3 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 2

วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2555

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อร่วมปรึกษาหารือแนวทางการเก็บข้อมูลในชุมชน
2. เพื่อให้คณะวิจัยได้จัดทำร่างแบบสอบถามงานวิจัยและปรับแก้ตามความเหมาะสม

กระบวนการในการทำงาน

1. หัวหน้าโครงการวิจัยอธิบายถึงกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีการเก็บข้อมูลวิจัยจากแบบสัมภาษณ์ให้ทีมวิจัยชุมชนมีความเข้าใจ
2. ทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเกริกมีการทำร่างแบบสอบถามให้ทีมวิจัยชุมชนดูเป็นตัวอย่าง โดยเน้นการใช้คำถามปลายเปิด
3. ให้ทีมวิจัยชุมชนร่วมกันพิจารณาแบบสอบถามที่ได้ร่างไว้ และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความครอบคลุมและมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อใช้สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

กิจกรรมที่ 4 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 3

วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2555

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก ห้องประชุม 5410

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจประเด็นคำถามในแบบสอบถามให้มีความเข้าใจตรงกัน ตลอดจนวิธีการและเทคนิคการเก็บข้อมูลในชุมชน
2. เพื่อให้คณะวิจัยนำแบบสอบถามที่ทีมวิจัยช่วยกันปรับมาทดลองสัมภาษณ์ โดยจำลองสถานการณ์ต่างๆ ในขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชน

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกอธิบายให้ทีมวิจัยชุมชนเข้าใจหลักปฏิบัติของการวิจัยและเทคนิคการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม
2. ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริกสาธิตการเก็บข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ให้ดูเป็นแบบอย่าง
3. ให้ทีมวิจัยชุมชนทดลองสัมภาษณ์ เพื่อทำความเข้าใจประเด็นคำถาม และมีการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

กิจกรรมที่ 5 เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม

วันที่ 8-16 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555

สถานที่ ชุมชนบางบัว

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 10 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามวิจัย และจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างละเอียดและถูกต้อง
2. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของชุมชนบางบัว

กระบวนการในการทำงาน

1. ในวันที่ 8 พ.ย.2555 มีการแบ่งทีมวิจัยชาวบ้านออกเป็น 3 ทีม โดยมีนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกเป็นที่เล็งในการเก็บข้อมูล
2. ในวันที่ 9 พ.ย.2555 ให้ทีมวิจัยชุมชนจับคู่กันเพื่อช่วยกันเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยไม่มีที่เล็งตามประกบ ซึ่งทีมวิจัยชุมชนเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลมากขึ้น สามารถสัมภาษณ์แบบเจาะลึกได้ดีขึ้น มีความชำนาญมากขึ้น
3. วันที่ 10 -16 พ.ย.2555 นักวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์ชาวบ้านและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และนำแบบสอบถามที่ได้มาให้ทีมวิเคราะห์ข้อมูลของมหาวิทยาลัยเกริก

ปัญหาที่พบในการเก็บข้อมูล

1. ทีมวิจัยชุมชนขาดทักษะและประสบการณ์ในการสัมภาษณ์ ช่วงแรกๆถามเองตอบเอง
2. ทีมวิจัยชุมชนไม่ถนัดในการจดบันทึก บางครั้งสัมภาษณ์ไปเยอะแต่จดบันทึกเพียงนิดเดียว

การแก้ไขปัญหา

1. ในกรณีที่ทีมวิจัยชาวบ้านขาดทักษะในการสัมภาษณ์ หัวหน้าโครงการและผู้ร่วมทีมที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยได้ฝึกทักษะ ทดลองฝึกสัมภาษณ์หลายครั้ง เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึก
2. ในกรณีการจดบันทึก พยายามให้ผู้สัมภาษณ์จับคู่ ทำหน้าที่สัมภาษณ์และจดบันทึกตามความถนัด

กิจกรรมที่ 6 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 4

วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2555

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 15 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปผลการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม หลังการลงพื้นที่ชุมชนบางบัว
2. เพื่อวางแผนการดำเนินงานในช่วงต่อไป

กระบวนการในการทำงาน

1. หัวหน้าโครงการวิจัยฯ รายงานผลการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม หลังการลงพื้นที่ชุมชนบางบัว พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคจากการเก็บข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยชาวบ้านที่เข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนบางบัว และร่วมกันคิดแก้ปัญหาาร่วมกัน
2. ทีมวิจัยวางแผนการเก็บข้อมูล โดยมีการแบ่งทีมวิจัยเป็น 3 ทีม เพื่อลงไปเก็บข้อมูลในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน คือ ชุมชนบางบัว ชุมชนสะพานไม้ 1 ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา และได้นัดหมายทีมวิจัยเพื่อลงไปเก็บข้อมูลที่ชุมชนสะพานไม้ 1 โดยนัดกับทีมงานวิจัยของผู้พันธมิตรฯ ในวันพฤหัสบดีที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2555 เวลา 10.00 น. ที่ทำการสะพานไม้ 1
3. ทีมวิจัยร่วมกันวางแผนการไปศึกษาดูงานเตรียมความพร้อมเพื่อศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำที่ อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยคุณกนกศักดิ์เป็นผู้ประสานงานระหว่างทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเกริก และทีมวิจัยเครือข่ายพัฒนาชุมชนบางบัว นัดหมายเวลาที่จะไปศึกษาดูงาน ในวันอังคารที่ 15 มกราคม พ.ศ.2556 ซึ่งคุณมานพ จงเกษมธรรม เป็นผู้รับผิดชอบในการเตรียมรถตู้สำหรับการเดินทาง

กิจกรรมที่ 7 เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม

วันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2555

สถานที่ ชุมชนสะพานไม้ 1

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเข้าใจวิธีการเก็บข้อมูลเชิงลึกตามแนวคำถามในแบบสัมภาษณ์
2. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของชุมชนสะพานไม้ 1

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกและทีมวิจัยชาวบ้านที่มีการแบ่งเป็นทีมเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนสะพานไม้ 1 โดยมีผู้พันสมชาย จินต์ประยูร เป็นผู้ประสานงาน นัดเจอกันที่ชุมชนสะพานไม้ 1 เวลา 10.00 น. ซึ่งในการนัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 6 คน ขาดสมาชิกของทีม 3 คน เนื่องจากติดภารกิจไม่สามารถมาได้
2. หัวหน้าโครงการจึงอธิบายทำความเข้าใจประเด็นคำถามในแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ตลอดจนขั้นตอนการเก็บข้อมูลวิจัยให้ทีมวิจัยชาวบ้านได้เข้าใจตรงกัน เพื่อร่วมกันเก็บข้อมูลจากชุมชนสะพานไม้ 1 ก่อนที่จะลงเก็บข้อมูลจริง
3. ในการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้พันสมชายมีทีมงานที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลจากชุมชนสะพานไม้ 1 เนื่องจากเคยมีประสบการณ์การทำวิจัยร่วมกับนักศึกษาประเทศเยอรมัน จึงเข้าใจกระบวนการการเก็บข้อมูลวิจัยเบื้องต้น

กิจกรรมที่ 8 **ศึกษาดูงานเครือข่าย อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**
วันที่ วันที่ 15 มกราคม 2556
สถานที่ อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 12 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษายบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่าย อบต.บางระกำ ในปี 2554
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้มาเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

กระบวนการในการทำงาน

1. ใช้กิจกรรมการศึกษาดูงานเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ นักวิจัยชุมชน
2. ใช้วิธีการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์จากสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วมที่ผ่านมา
3. ให้นักวิจัยชุมชนมีการจดบันทึกความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน
4. การสรุปบทเรียนหลังจากการศึกษาดูงาน

การศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่าย อบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นการศึกษาดูงานครั้งที่ 2 มีผู้เข้าร่วมรวมทั้งหมด จำนวน 16 คน คุณกนกศักดิ์ วิภาคกนก ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ประสานงานกับทีมวิจัยเครือข่ายชุมชนบางบัว ซึ่งในการศึกษาดูงานการบริหารจัดการภัยพิบัติของเครือข่ายอบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นเครือข่ายการจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งนี้มีความแตกต่างจากเครือข่ายแรก คือ ไม่เน้นอพยพ แต่มุ่งให้ชาวบ้านอยู่กับน้ำได้ โดยเครือข่ายจะประสานกับงานให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การบริหารจัดการด้านอาหารการกินในชุมชน การดูแลผู้ป่วย และกลุ่มอื่นๆในชุมชน

กิจกรรมที่ 9 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 5

วันที่ 31 มกราคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมทีมวิจัยชุมชนในการนำเสนอรายงานความก้าวหน้า 50% ในวันเสาร์ที่ 16 กุมภาพันธ์ 2556 ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
2. เพื่อติดตามข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม
3. เพื่อวางแผนการศึกษาฐานเครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์

กระบวนการในการทำงาน

1. ให้ทีมวิจัยเสนอบุคคลที่จะนำเสนอรายงานความก้าวหน้า 50 % ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ทีมวิจัยได้คัดเลือกบุคคลที่จะนำเสนอในครั้งนี้ จำนวน 5 คน โดย รับผิดชอบหัวข้อในการนำเสนอ ดังนี้
 - นางเนื่อทอง มาทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ และรับผิดชอบหัวข้อการเตรียมการในปีต่อไป แผนการดำเนินงานในระยะไป ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และแนวทางแก้ไข ปัญหาในการดำเนินงาน
 - นายกนกศักดิ์ วิภาตกนก รับผิดชอบหัวข้อ ผลการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน
 - นางสุภาพ สายบุตร คุณสุภาพ สายบุตร รับผิดชอบหัวข้อพื้นที่ดำเนินการ ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย และประเด็นการศึกษา
 - นางรารวรรณ วัดเมือง รับผิดชอบหัวข้อที่มาของปัญหา คำถามวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - นายสุรศักดิ์ บุญเลี้ยง รับผิดชอบหัวข้อ วิธีการดำเนินงาน
 - นายณพชัย พลเรืองทอง รับผิดชอบ รับผิดชอบการกด Power point
2. ทีมวิจัยชุมชนมีการวางรูปแบบการนำเสนอ และออกแบบเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการนำเสนอด้วยตนเอง โดยตกลงรวมกันว่าจะเตรียมเสื้อผ้าแบบชาวบ้าน ส่วนรายละเอียดของ Power point ทีมวิจัยพี่เลี้ยงเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ซึ่งทีมวิจัยชุมชนต้องการให้เพิ่มประเด็นบางประเด็น และเพิ่มรูปบางรูป และมีการซ้อมการนำเสนอ ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย โดยแบ่งหัวข้อพูด ซึ่งกำหนดการงานเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ทีมวิจัยภัยพิบัติฯ จะนำเสนอในช่วงบ่าย เวลา 14.10 – 14.50 การนำเสนอจะนำเสนอประมาณ 20 นาที และแลกเปลี่ยน 20 นาที คุณเนื่อทอง เสนอว่า อยากนำเสนอแบบเป็นพิธีกร แล้วโยนคำถาม เพราะเคยไปดูงานที่สถานทูตแล้วประทับใจมาก จะมีพิธีกรดำเนินรายการ มีการแนะนำตัว พูดเกริ่นนำ และ

โยนประเด็นคำถามในการวิจัยและวัตถุประสงค์ไปให้คุณวันชัย คุณวันชัยก็พูดไป อยากให้มีการนำเสนอแบบนี้ ซึ่งทีมวิจัยก็เห็นด้วย จากนั้นทีมวิจัยได้ฝึกซ้อมการนำเสนองานวิจัยพร้อมทั้งมีการจับเวลา

3. หลังจากทีมวิจัยชุมชนลงไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ หัวหน้าโครงการวิจัยได้มีการติดตามข้อมูลจากแบบสอบถาม คุณกนกศักดิ์ ผู้ประสานงานทีมวิจัยชุมชน ได้ชี้แจงว่าข้อมูลจากแบบสอบถาม ทีมวิจัยชุมชนยังเก็บข้อมูลไม่ครบต้องลงพื้นที่ทขอยเก็บข้อมูลต่อไป และได้นัดสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ศูนย์สุขภาพชุมชนร้อยกรอง เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสายคลองบางบัวในอดีต
4. หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนการไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการน้ำที่จังหวัดนครสวรรค์ซึ่งทีมวิจัยสะดวกที่จะไปดูงาน ในวันพฤหัสบดีที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2556 และได้มอบหมายให้คุณกนกศักดิ์เป็นผู้ติดต่อประสานงานกับ คุณอร่ามศรี จันทรสุขศรี ผู้นำชุมชนวัดเขาจอมคีรีนาคพรต เทศบาลนครนครสวรรค์

กิจกรรมที่ 10 สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2556

สถานที่ ศูนย์สุขภาพชุมชนร้อยกรอง

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 6 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเข้าในกระบวนการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน
2. เพื่อเก็บข้อมูลประวัติความเป็นมาของชุมชน และประวัติศาสตร์เรื่องน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชน

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้นำทีมผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองบางบัว เพื่อขอสัมภาษณ์ โดยผู้สูงอายุ
2. กระบวนการเก็บข้อมูลใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งในระยะแรกพี่เลี้ยงนักวิจัยเป็นผู้ตั้งประเด็นคำถามเพื่อเป็นแนวทางให้นักวิจัยชุมชนพร้อมทั้งจดบันทึกข้อมูลเป็นแบบอย่างจากการสัมภาษณ์ หลังจากนั้นนักวิจัยชุมชนเป็นผู้สัมภาษณ์และบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง

กิจกรรมที่ 11 นำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัย 50 %

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2556

สถานที่ คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 14 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักวิจัยชุมชนได้เข้าร่วมและนำเสนอผลงานวิจัยเบื้องต้น
2. เพื่อให้นักวิจัยชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการการนำเสนอผลงานวิจัยท้องถิ่น

กระบวนการ

1. ทีมวิจัยทั้งหมดได้เข้าร่วมงานเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 1/2556 พร้อมทั้งร่วมฟังเสวนาในหัวข้อ “ประสบการณ์และบทเรียนจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” และร่วมฟังการปาฐกถา โดยผศ.ดร.บัญชา แก้วส่อง เรื่อง ประชาคมอาเซียนกับชุมชนท้องถิ่นไทย
2. ทีมวิจัยชุมชนนำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัย 50% ที่ห้อง C102 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ
3. ทีมวิจัยได้มีการตอบคำถามของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้สนใจในเรื่องแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชน

กิจกรรมที่ 12 ศึกษางานเครือข่ายชุมชนเมืองจังหวัดนครสวรรค์

วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2556

สถานที่ ชุมชนวัดจอมคีรีนาคพรต อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 5 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่าย ชุมชนเมืองนครสวรรค์ในปี 2554
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

กระบวนการในการทำงาน

1. ใช้กิจกรรมการศึกษาดูงานเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ นักวิจัยชุมชน
2. ใช้วิธีการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์จากสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วมที่ผ่านมา
3. ให้นักวิจัยชุมชนมีการจดบันทึกความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน
4. มีการสรุปบทเรียนหลังจากการศึกษาดูงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลและเรียนรู้การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมจากเครือข่ายชุมชนเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยคุณอร่ามศรี จันสุขศรี ทั้งในขั้นตอนการเตรียมการ การรับมือภัยน้ำท่วม และการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม ซึ่งก่อนที่จะน้ำจะเข้าท่วมทางชุมชนมีการวางแผนป้องกัน มีประธาน ชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัคร ฯลฯ หลายฝ่ายช่วยกันคิดวางแผน จุดเด่นของเครือข่าย จังหวัดนครสวรรค์ คือ มีกองทุนภัยพิบัติซึ่งมีความสำคัญมาก และเป็นทางออกที่ดีสำหรับการ แก้ปัญหาน้ำท่วมได้รวดเร็ว เพราะระเบียบการใช้เงินของหน่วยงานราชการล่าช้า ไม่สามารถ จัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันทั่วทั้งที่ และการเสียสละของผู้นำที่เป็นชาวบ้าน

กิจกรรมที่ 13 เก็บข้อมูลการสัมภาษณ์จากแบบสอบถาม

วันที่ 28 มีนาคม 2556

สถานที่ ชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน
เจ้าหน้าที่สกว. 2คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเข้าใจกระบวนการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามวิจัย และจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างละเอียดและถูกต้อง
2. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่างของชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกและทีมวิจัยชาวบ้านที่มีการแบ่งเป็นทีมเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนสะพานไม้ 1 โดยมีผู้พันสมชาย จินต์ประยูร เป็นผู้ประสานงาน นัดเจอกันที่ชุมชนสะพานไม้ 1 เวลา 10.00 น. ซึ่งในการนัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 6 คน ขาดสมาชิกของทีม 3 คน เนื่องจากติดภารกิจไม่สามารถมาได้
2. หัวหน้าโครงการจึงอธิบายทำความเข้าใจประเด็นคำถามในแบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ตลอดจนขั้นตอนการเก็บข้อมูลวิจัยให้ทีมวิจัยชาวบ้านได้เข้าใจในตรงกัน เพื่อร่วมกันเก็บข้อมูลจากชุมชนสะพานไม้ 1 ก่อนที่จะลงเก็บข้อมูลจริง
3. ในการเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ผู้พันสมชายมีทีมงานที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลจากชุมชนสะพานไม้ 1 เนื่องจากเคยมีประสบการณ์การทำวิจัยร่วมกับนักศึกษาประเทศเยอรมัน จึงเข้าใจกระบวนการการเก็บข้อมูลวิจัยเบื้องต้น

กิจกรรมที่ 14 ศึกษางานเครือข่ายอบต.ท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

วันที่ 1 พฤษภาคม 2556

สถานที่ อบต.ท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชุมชน 10 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน และมี
เจ้าหน้าที่ของ สกว. 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่าย อบต.ท่าฉนวน จังหวัดชัยนาท ในปี 2554
2. เพื่อนำความรู้ที่ได้มาเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

กระบวนการในการทำงาน

1. ใช้กิจกรรมการศึกษางานเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ นักวิจัยชุมชน
2. ใช้วิธีการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีการเรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์จากสถานการณ์ภัยพิบัติน้ำท่วมที่ผ่านมา
3. ให้นักวิจัยชุมชนมีการจดบันทึกความรู้ที่ได้จากการศึกษางาน
4. มีการสรุปบทเรียนหลังจากการศึกษางาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลและเรียนรู้การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมจากเครือข่าย อบต.ท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท ซึ่งเป็นการจัดการภัยพิบัติภาคประชาชน โดยมีศูนย์แก้ไขปัญหามลพิษพิบัติภาคประชาชนเป็นศูนย์ประสานงาน ทั้งนี้ในการจัดการมีระดับแกนนำประกอบด้วย ประธานแก้ไขปัญหามลพิษพิบัติท่าฉนวน ซึ่งมีอีกตำแหน่ง คือ เป็นกำนันของตำบลท่าฉนวน นายก อบต.ท่าฉนวน ผู้ใหญ่บ้าน 10 หมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และพัฒนาการจังหวัด โดยผู้นำมีการประสานงานกับลูกบ้าน มีการช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ จุดเด่นประการหนึ่ง คือ องค์ความรู้จากการใช้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดวางกระสอบทรายที่สามารถกันน้ำได้โดยไม่ซึมและไม่พัง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวได้

กิจกรรมที่ 15 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 6

วันที่ 20 พฤษภาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 9 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมในการนำเสนอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 สกว.
2. เพื่อเตรียมเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group)
3. เพื่อสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานเครือข่ายภัยพิบัติน้ำท่วม

กระบวนการ

1. ทีมวิจัยมีการวางแผนการการนำเสนอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 อีกรอบ ในวันที่ 29 พ.ค.56
2. ทีมวิจัยได้วางแผนการนำเสนองานวิจัยซึ่งจะนำเสนอในลักษณะเดิม จากนั้นทีมวิจัยชุมชนช่วยกันดูข้อมูลที่จะนำเสนอว่าจะเพิ่มข้อมูลและตัดข้อมูลอะไร
3. มีการแบ่งหัวข้อการนำเสนอตาม Power Point รายละเอียด ดังนี้
 - นางเนื่อทอง มาทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ และนำเสนอประเด็นที่มาของปัญหาการวิจัย
 - ประเด็นการเตรียมการในปีต่อไป
 - นางชูศรี รอดบำรุง นำเสนอประเด็น คำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - นางสุภาพ แสงบุตร นำเสนอประเด็นพื้นที่การดำเนินการ และขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย
 - นายสุรศักดิ์ บุญเลี้ยง นำเสนอประเด็นการศึกษา และวิธีการดำเนินงาน
 - นายกนกศักดิ์ วิภาตกนก นำเสนอผลการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงปัจจุบัน
 - นางสาวพุดิชาฎา เพ็งงาม(ปุนิม) นำเสนอแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน การแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน
 - นายพนพชัย พลเรืองทอง เป็นผู้กลั่น Power Point
4. มีการซ้อมการนำเสนอ และจับเวลา
5. หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ร่วมกันวางแผนการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยเชิญตัวแทนจาก 3 ชุมชนเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย มีอาจารย์วีระชัย วีระนันทชาติ เป็นผู้ดำเนินการถอดความรู้ในครั้งนี้ ส่วนทีมวิจัยเป็นผู้จัดบันทึก ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกจะนำมารวบรวมทั้งหมด
6. ทีมวิจัยมีการสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานเครือข่ายภัยพิบัติน้ำท่วมที่ผ่านมา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

กิจกรรมที่ 16 เวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

วันที่ 29 พฤษภาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าการดำเนินงานของโครงการฯ และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

กระบวนการทำงาน

1. ทีมวิจัยนำเสนอความก้าวหน้าของโครงการวิจัยปี 30 นาที ทั้งนี้ทีมวิจัยได้จัดทำรายงานความก้าวหน้า ระยะที่ 1 ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิของ สกว. อ่านก่อนจะมีการนำเสนอรายงานความก้าวหน้า
2. ทีมวิจัยตอบคำถามและรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้
 - ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
 - ผศ.ดร.ทิพวัลย์ สัจจันทร์
 - ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง
 - ผศ.ดร.บัญชากร แก้วส่อง ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยท้องถิ่น สกว.

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

- ผศ.ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง
 - ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงานเป็นไปด้วยดี ในเชิงกระบวนการให้ชาวบ้านทำวิจัยด้วยตัวเอง แต่อ่านเอกสาร มีปัญหาเรื่องผลผลิตและกระบวนการนำบทเรียนมาใช้
- ศ.ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
 - มีการนำเสนอดี แต่เอกสารการเขียนบรรยายขาดความน่าเชื่อถือ ขาดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยเฉพาะกระบวนการถอดบทเรียน เพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดการภัยพิบัติในวังหน้าต้องหาข้อสรุป อาทิ ระบบที่ชุมชนทำ เช่น ระบบการคัดแยกของต้องนำมารวมที่ส่วนกลางและจัดสรรใหม่ หรือการจัดตั้งยังชีพ เรียนรู้จากสิ่งที่ผ่านมา รวมทั้งที่ไปศึกษาดูงานต้องนำมาใช้ประโยชน์สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราได้บทเรียน ให้นำบทเรียนดังกล่าวมาสังเคราะห์เพื่อจัดทำแผนภัยพิบัติ ซึ่งทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเกริกต้องช่วยในเรื่องการวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้มากขึ้น เพราะในมุมมองของอาจารย์คิดว่าบทเรียนที่เราวิเคราะห์และสังเคราะห์ ให้ช่วยชาวบ้านในเรื่องการนำเสนอข้อมูล การลำดับเรียงข้อมูลต้องเขียนว่าอะไรที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องใหญ่ การเขียนต้องน่าเชื่อถือ
 - ผศ.ดร.บัญชากร แก้วส่อง ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยท้องถิ่น สกว.
 1. ก่อนที่เราจะวางแผนการจัดการน้ำท่วมเราต้องมีความรู้เบื้องต้น ความรู้มาจากมาจาประสบการณ์เราเอง อยากให้ถอดออกมาให้ชัด บางทีอาจต้องแยก เป็นการเตรียมการก่อนน้ำ

ท่วม ระหว่างน้ำท่วม หลังน้ำท่วม การบอกเล่าอาจเด่นกว่าเอกสาร เช่น การจัดการสิ่งของทำไมถึงจัดการแบบนี้ได้ เพื่อใช้จัดการที่อื่นๆที่ไม่มีฐานเบื้องหลังเหมือนเรา ทำไมถึงทำอย่างนั้น ผลเป็นอย่างไร ออกแบบแนวคิด เครือข่าย การถอดบทเรียน

2. หัวใจของภัยพิบัติคือ แผนปฏิบัติการเพื่อนำมาซ้อม แผนของชุมชนเอง หรือแผนสนับสนุนชุมชนต้องทำอะไรบ้าง (จะมีแผน 2 ชุด)

- เตรียมการภายใน แผนปฏิบัติการภายใน ระบบเฝ้าระวัง ระบบสื่อสาร การเรียนรู้ระดับน้ำจากนครสวรรค์ ระบบการเตือนภัย ระบบการเตรียมชุมชนมีการเตรียมอย่างไร ต้องซ้อมใหม่ มีการซ้อมกลุ่มจัดการเฉพาะ

- เชื่อมต่อกับภายนอก วิเคราะห์ตัวเอง ให้รู้จักตัวเอง อะไรที่เราทำได้ดี อะไรที่เราทำได้ อะไรที่เราทำไม่ได้ ไปเรียนรู้จากที่อื่นมาวิเคราะห์ตัวเอง

- ระบบแนวทางการจัดการภัยพิบัติอย่างเป็นรูปธรรมต้องมี Implementation Plan แผนปฏิบัติการก่อนระหว่าง/หลัง ภัยพิบัติมีการเฝ้าระวัง

3. จากนั้นนำเสนอการแก้ไขปัญหากลุ่มประชาชน เปิดเวทีสาธารณะ

เป้าหมายของงานวิจัยท้องถิ่น คือ ให้ชุมชนรู้จักตนเองและเดินไปในแนวทางที่ดี ที่นี้มีอะไรดีให้ดึงมาเป็นแบบอย่าง

- รู้จักชุมชน
- ชุมชนมีของดีอะไร
- 15 ชุมชน เป็น 1 เครือข่าย ชุมชนมีกรรมการอยู่แล้ว
- กระบวนการเรียนรู้ชุมชน ถอดความรู้จากคนในชุมชนดึงออกมา และการไปศึกษาดูงานต้องรู้จักตนเอง สามารถคิดวิเคราะห์ได้ ไม่ใช่ไปดูงานแล้วไปลอกมา ต้องรู้จักปรับใช้

กิจกรรมที่ 17 เวทีสนทนากลุ่มย่อย ถอดบทเรียนน้ำท่วมจากอดีตถึงปัจจุบันของเครือข่าย พัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

วันที่ 17 มิถุนายน 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 11 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน
เจ้าหน้าที่จาก สกว. 2 คน

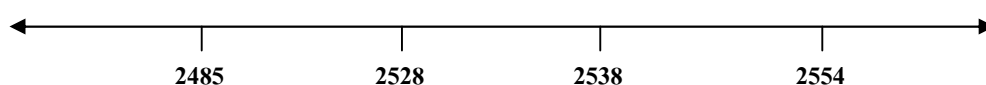
วัตถุประสงค์

1. เพื่อทบทวนและสรุปประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติที่ผ่านมาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
2. เพื่อสืบค้นความรู้จากประสบการณ์และความรู้จากกลุ่มเป้าหมายในแง่มุมต่างๆ พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ๆจากการบริหารจัดการภัยพิบัติที่ผ่านมาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
3. เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปบทเรียนและใช้เป็นแนวทางการในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยได้จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยเพื่อถอดบทเรียนจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัครและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการน้ำท่วมที่ผ่านมาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จึงได้มีการเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวมาร่วมสนทนากลุ่มย่อย
2. ทีมวิจัยได้เชิญ อาจารย์วีระชัย วีระนันทชาติ เป็นผู้ถอดความรู้จากผู้นำชุมชน อาสาสมัครและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว โดยใช้เทคนิคตั้งประเด็นคำถามถึงประสบการณ์การรับภัยพิบัติในปีที่ผ่านมาทั้งด้านการเตรียมการก่อนน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมและหลังน้ำลด ซึ่งลักษณะของแนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดที่สร้างการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้นักวิจัยชาวบ้านนำเสนอข้อมูลมาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. ทีมวิจัยชาวบ้านมีการจดบันทึก และจับประเด็นในระหว่างการถอดบทเรียน โดยคุณสุภาพ สายบุตรและคุณพุดธิภา ฝรั่งาม เป็นผู้จดประเด็น
4. เจ้าหน้าที่จากสกว. ได้แนะนำทีมวิจัย ดังนี้
 - 4.1 เพิ่มข้อมูล ประวัติศาสตร์การเกิดน้ำท่วมในชุมชน อดีต – ปัจจุบัน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

- 4.2 ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ➡ บวก
 4.3 ประวัติการพัฒนาของเครือข่าย ➡ ลบ
 4.4 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
 - ทิศทางน้ำ 3 ชุมชน
 - ระดับน้ำ สูง-ต่ำ
 4.6 ทำตาราง การจัดเตรียมภัยพิบัติน้ำท่วมด้านต่างๆในแต่ละช่วง ดังนี้

ก่อน		ระหว่าง		หลัง	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่

5. ทีมวิจัยมีการสรุปข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์และบทเรียนการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนบางบัวอย่างเป็นระบบ มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อหาแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

6. ทีมวิจัยวางแผนการทำงานต่อไป คือ

- สรุป + วิเคราะห์
- หาแนวทาง
- เสนอผลงาน
- จัดทำเล่มฉบับสมบูรณ์

วันที่ 15 สิงหาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการทีมวิจัย ทีมวิจัยชาวบ้าน 7 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปการนำเสนอข้อมูลงานวิจัยที่ผ่านมา และชี้แจงทำความเข้าใจประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิ จาก สกว. ให้ข้อคิดเห็นงานวิจัย 50 %
2. เพื่อแจ้งทีมวิจัยเรื่องการขอขยายเวลาของโครงการวิจัย

กระบวนการในการทำงาน

1. จากที่สกว.ได้ให้ข้อคิดเห็นงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” หัวหน้าโครงการวิจัยได้ชี้แจงทำความเข้าใจในประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิ Comment จากการนำเสนอรายงานความก้าวหน้า 50 % ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในรายงานวิจัยข้อมูลยังไม่สมบูรณ์ ขาดการวิเคราะห์เนื่องจากที่มาของข้อมูลได้มาจากแบบสอบถามและการไปศึกษาดูงานที่ โรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร ซึ่งยังขาดการเก็บข้อมูลจากการFocus Group รวมทั้งการศึกษาดูงานเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมอื่นๆอีก 3 เครือข่าย งานวิจัยจึงขาดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากข้อมูลที่ทีมวิจัยได้นำเสนอเป็นเพียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาดูงานในเบื้องต้นเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม กระบวนการทำงานในขั้นตอนนี้ ทีมวิจัยชาวบ้านมีการตั้งประเด็นคำถามเป็น แต่ยังมีจุดอ่อนเรื่องการจดบันทึก ดังนั้นงานวิจัยในครั้งหลัง ทีมวิจัยชุมชนต้องมีพัฒนาการในด้านการเขียน โดยการไปศึกษาดูงานทุกครั้งต้องกำหนดให้มีการจดบันทึกอย่างละเอียด มีบทเรียนที่ได้จากการไปศึกษาดูงาน และนำมาส่งให้ทีมวิจัยพี่เลี้ยง

2. หัวหน้าโครงการวิจัยฯได้แจ้งให้ทีมวิจัยทราบถึงเรื่องการขอขยายเวลาของโครงการวิจัยฯไปจนถึงเดือนพฤศจิกายน 2556 เนื่องจากมหาวิทยาลัยต้องตรวจประเมินภายนอกรอบสามของ สมศ.

กิจกรรมที่ 19 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 8

วันที่ 20 สิงหาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 10 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมทีมวิจัยในการนำเสนอผลการวิจัย วันที่ 31 สิงหาคม 2556 ณ ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา

กระบวนการในการทำงาน

1. เนื่องจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (โหนดสุวรรณภูมิ) ได้จัดการประชุมเวทีเครือข่ายนักวิจัย โหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 2 /2556 ณ ศูนย์การเรียนรู้การปฏิรูปที่ดิน อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา ทีมวิจัยจึงได้มีการวางแผนการนำเสนอผลการวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยมีการปรับปรุงเนื้อหาใน Power Point และได้คัดเลือกบุคคลที่จะนำเสนอผลงานวิจัยงานในครั้งนี้ จำนวน 6 คน ซึ่งรับผิดชอบหัวข้อในการนำเสนอ ดังนี้

- นางเนื่อทอง มาทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ และนำเสนอหัวข้อสาเหตุการเกิดอุทกภัยในปี 2554 และประวัติศาสตร์การเกิดน้ำท่วมในอดีตของชุมชนริมคลองบางบัว

- ชุศรี รอดบำรุง นำเสนอหัวข้อที่มาของปัญหาวิจัย คำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย และผลการวิจัยข้อที่ 1.การศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- นางสาวพุดธิภา ฝรั่งงาม และนายนายสุรศักดิ์ บุญเลี้ยง นำเสนอผลการวิจัยข้อ 2 การศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

- นางสุภาพ สายบุตร นำเสนอประเด็นการศึกษายบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

- นายณพชัย พลเรืองทอง รับผิดชอบ รับผิดชอบการกด Power point

2. ทีมวิจัยชุมชนมีการวางแผนการนำเสนอผลงานวิจัย โดยมีการจัดทำแผนผังชุมชนเพื่อนำเสนอในครั้งนี้ด้วย ส่วนรายละเอียดของ Power point ทีมวิจัยพี่เลี้ยงเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ซึ่งทีมวิจัยชุมชนต้องการให้เพิ่มเติมบางประเด็นและเพิ่มรูปบางรูป และมีการซ้อมการนำเสนอ ตามหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย โดยแบ่งหัวข้อพูด ซึ่งกำหนดการงานเครือข่ายนักวิจัย โหนดสุวรรณภูมิ ทีมวิจัยภัยพิบัติฯ จะนำเสนอในช่วงเช้า วันที่ 31 สิงหาคม 2556 เวลา 11.15 – 11.35 การนำเสนอจะนำเสนอประมาณ 20 นาที และแลกเปลี่ยน ชักถามและรับฟังข้อเสนอแนะ 10 จากนั้นทีมวิจัยได้ฝึกซ้อมการนำเสนองานวิจัยพร้อมทั้งมีการจับเวลา

กิจกรรมที่ 20 เข้าร่วมประชุมเวทีเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 2 / 2556

วันที่ 31 สิงหาคม – 1 กันยายน 2556

สถานที่ ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปที่ดิน อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเสนอผลโครงการวิจัย “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ
2. เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำงานวิจัยระหว่างโครงการวิจัยในแต่ละโครงการ รวมทั้งเข้าร่วมอบรมหัวข้อ กระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และการเขียนรายงานวิจัย

กระบวนการ

1. ทีมวิจัยเข้าร่วมงานเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 2/2556 ทั้งนี้ทีมวิจัยชุมชนได้นำเสนอโครงการวิจัย “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
2. ทีมวิจัยชุมชนมีการตอบข้อซักของผู้ที่สนใจในเรื่องแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และรับฟังข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ
 - ข้อเสนอแนะของ คุณชนนศ มณีศรีขำ ผู้ทรงคุณวุฒิ
 - ได้อะไรจากการทำวิจัย ให้นักวิจัยแต่ละคนส่งสิ่งที่เรารู้และได้อะไรจากการวิจัย พูดและแลกเปลี่ยนความรู้ให้แก่ทีม และแนบไว้ในรูปเล่มรายงานวิจัย
 - กลับมาดูวัตถุประสงค์ และประเด็นการศึกษาว่าครบถ้วนแล้วหรือยัง
 - นำข้อมูลแต่ละส่วนมาวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการน้ำท่วม

ทำไมต้องมี ก่อน ระหว่าง หลัง } ร่วมกันทำ ร่วมกันวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญ และแบ่งความสำคัญ ได้อย่างไร ทำไมต้องมี

- ประวัติศาสตร์ ได้อย่างไรต่อการจัดการน้ำท่วม เช่น ได้เรียนรู้ระดับน้ำในแต่ละพ.ศ. รวมทั้งผลกระทบ บ้านเรือนในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร ความแออัดของชุมชน ปลุกบ้านติดกัน (รูปประกอบ) ลำรางในอดีตเป็นอย่างไร อดีตและปัจจุบันได้อย่างไร ไม่ใช้อย่างไร และ ทบทวนเป้าหมายนำมาวิเคราะห์ ปัญหาการวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม

3. ในวันที่ 1 กันยายน 2556 ทีมวิจัยทั้งหมดได้เข้าร่วมอบรมหัวข้อ กระบวนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ผล และการเขียนรายงานวิจัย จาก ดร.อิสระ ชูศรี หลังจากนั้นทีมวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรม Work Shop เทคนิคการเขียนงานวิจัย ซึ่งทีมวิจัยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ โดยทีมวิจัยร่วมกันคิดและวางแผนการเขียนงานวิจัย มีคุณสุภาพ สายบุตร และพุดธิชาภา เพ็งงาม เป็นผู้จัดบันทึกประเด็นที่ทีมวิจัยได้ร่วมกันเสนอ คุณชูศรี รอดบำรุง คุณเนื่อทอง มาทอง พุดธิชาภา เพ็งงาม และคุณสุรศักดิ์ บุญเลี้ยงออกไปนำเสนอขั้นตอนและเนื้อหาการเขียนรายงานวิจัย

กิจกรรมที่ 21 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 9

วันที่ 20 กันยายน 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
2. เพื่อวางแผนจัดนิทรรศการและเตรียมนำเสนอผลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยที่เลี้ยงมีการรวบรวมข้อมูลที่ทีมวิจัยชุมชนได้เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลการไปศึกษาดูงานเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมทั้งในกรุงเทพและปริมณฑล รวมทั้งข้อมูลการถอดบทเรียนจากการสนทนากลุ่มย่อย และประเด็นต่างๆที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยนำมาข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และสรุปข้อมูลงานวิจัย และได้้นำข้อมูลงานวิจัยดังกล่าวมาให้ทีมวิจัยชุมชนร่วมกันพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมส่วนต่างๆให้เหมาะสมกับแนวทางการจัดการภัยพิบัติบางบัว จากนั้นทีมวิจัยที่เลี้ยงได้มอบหมายให้ทีมวิจัยชุมชนเขียนบรรยายประสบการณ์ที่ได้จากการวิจัย สิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้ ตั้งแต่เริ่มทำวิจัยจนกระทั่งปัจจุบันรวมระยะเวลา 1 ปี โดยทีมวิจัยได้จัดทำประเด็นหัวข้อไว้ให้ทีมวิจัยชาวบ้านเขียน และนำมาส่งตามระยะเวลาที่กำหนด
2. ทีมวิจัยวางแผนการเตรียมนงานนิทรรศการและนำเสนอผลงานวิจัย ในวันที่ 1 พ.ย.2556 เวลา 13.00 น.-16.00 น. การจัดเตรียมสถานที่ซึ่งทีมวิจัยได้ใช้ห้อง 2100 เป็นห้องจัดนิทรรศการ และใช้ห้อง 2102 นำเสนอรายงานผลการวิจัย หลังจากนั้นทีมวิจัยชุมชนได้ส่งรายชื่อตัวแทนชุมชน ชุมชนละ 5 คน ให้กับทีมวิจัยที่เลี้ยง และทีมวิจัยมีการสรุปรายชื่อหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เพื่อเตรียมทำจดหมายเชิญเข้าร่วมเวทีประชุมเสนอผลงานวิจัย และรับฟังความคิดเห็น

กิจกรรมที่ 22 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 10

วันที่ 30 กันยายน 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 8 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมงานจัดนิทรรศการและเตรียมข้อมูลสำหรับเผยแพร่ผลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

กระบวนการ

1. ทีมวิจัยชุมชนส่งรายงานการเขียนบรรยายประสบการณ์ที่ได้จากการวิจัย สิ่งทีทีมวิจัยได้เรียนรู้ ตั้งแต่เริ่มทำวิจัยจนกระทั่งปัจจุบันรวมระยะเวลา 1 ปี
2. ทีมวิจัยได้มีการส่งจดหมายเชิญทีมวิจัยหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม ในวันที่ 1 พ.ย. 2556 ดังนี้

- กองพลทหารราบที่ 11
- สำนักงานเขตบางเขน
- สำนักงานเขตหลักสี่
- สถานีตำรวจนครบาลบางเขน
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 24
- องค์กร ActionAid Thailand
- สำนักงานที่ราชพัสดุกรุงเทพ กรมธนารักษ์
- สหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ (สอช.)
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)
- กรมพัฒนาสังคม
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สจล.
- ส.ส.อนุสรณ์ ปั่นทอง
- ส.ก.สาธิต จันทน์เหมือนเผือก
- ทีมงานส.ข.บางเขน
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- สื่อมวลชนเครือเนชั่น และ สถานีโทรทัศน์ Thai PBS

นอกจากนี้ยังมีตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเผยแพร่ผลงานวิจัยของโครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จำนวน 15 ชุมชน

3. ทีมมีการสรุปจำนวนผู้เข้าร่วมทั้งหมด เพื่อจัดทำรายชื่อสำหรับลงทะเบียน และเตรียมอาหารว่างเพื่อใช้ในงานดังกล่าว

กิจกรรมที่ 23 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 11

วันที่ 15 ตุลาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 11 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมจัดนิทรรศการและเตรียมข้อมูลสำหรับเผยแพร่ผลงานวิจัย

กระบวนการในการทำงาน

1. ทีมวิจัยมีการออกแบบรูปแบบการนำเสนอนิทรรศการ มีการเตรียมจัดบอร์ดโดยมีข้อมูลของพื้นที่ มีภาพกระบวนการการทำงานของทีมวิจัย และดึงประเด็นจากการวิจัยโดยนำผลของการวิจัยมานำเสนอ รวมทั้งมีการจำลองกระสอบทราย
2. ทีมวิจัยมีการสรุปเนื้อหาที่ใช้นำเสนอใน Power Point
3. ทีมวิจัยแบ่งหน้าที่โดยมอบหมายให้ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริกจัดเตรียมสถานที่ที่ใช้จัดนิทรรศการ เตรียมห้องประชุม จัดบอร์ดนิทรรศการ เตรียมเนื้อหาที่จะนำเสนอใน Power Point รวมถึงมอบหมายให้คณาณกศักดิ์ เตรียมกระสอบทราย และคุณชูศรีเตรียมทราย เพื่อสาธิตการกรอกถุงทรายเพื่อป้องกันน้ำท่วม

กิจกรรมที่ 24 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 12

วันที่ 29 ตุลาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 11 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน
เจ้าหน้าที่สกว. 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมในการนำเสนอผลงานวิจัย ในวันที่ 1 พ.ย. 2556

กระบวนการ

1. ทีมวิจัยวางแผนการนำเสนองานวิจัย โดยเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ ซึ่งการนำเสนอในผลงานวิจัยในครั้งนี้ ทีมวิจัยต้องการนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 4 ข้อ ไม่เน้นกระบวนการวิจัย แต่เจ้าหน้าที่สกว.ให้ข้อเสนอแนะว่า ในการนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อเปิดเวทีแลกเปลี่ยนในครั้งนี้กระบวนการทำงานเป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อแสดงให้เห็นหน่วยงานและภาคีท้องถิ่นเข้าใจสิ่งที่ทีมวิจัยทำและนำเสนอ อาจจะประมวลภาพในการทำงาน ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ทีมวิจัยจึงมีการปรับประเด็นการนำเสนอใหม่โดยเพิ่มกระบวนการทำงานใน Power Point และแบ่งหัวข้อในการนำเสนอ รายละเอียดดังนี้

- นางเนื่อทอง มาทอง เป็นผู้ดำเนินรายการ และนำเสนอนางประเด็นที่มาของปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย กระบวนการการทำงานวิจัย และแนวทางในการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคตในส่วนของกองทุนภัยพิบัติ

- นางชูศรี รอดบำรุง นำเสนอประเด็นผลการวิจัยข้อที่ 1 การศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

- นางสุภาพ สายบุตร นายสุรศักดิ์ บุญเลี้ยง และนางสาวพุดธิชาฎา เพ็งงาม(ปุ่นม) นำเสนอประเด็นผลการศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

- นายกนกศักดิ์ วิภาตกนก นำเสนอประเด็นผลการศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

- พ.ท.สมชาย จินต์ประยูร นำเสนอประเด็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต ในส่วนของแผนรับมือภัยพิบัติ ทั้ง 3 ระยะ

- นายณพชัย พลเรืองทอง เป็นผู้กดเลื่อน Power Point เช่นเดิม

ทั้งนี้หลังจากมีการนำเสนอ Power Point เสร็จสิ้นแล้ว ทีมวิจัยจะเชิญให้นายมานพ จงเกษม และนายชนกศักดิ์ วิภาตคนก เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็น โดยการเชิญหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อทีมวิจัยจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขในรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

กิจกรรมที่ 25 ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 13

วันที่ 30 ตุลาคม 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม หัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยชาวบ้าน 11 คน ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 2 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทีมวิจัยร่วมกันจัดนิทรรศการและซ่อมการนำเสนอผลงานวิจัย ในวันที่ 1 พ.ย. 2556

กระบวนการ

1. ทีมวิจัยชุมชนมีการซ่อมการนำเสนองานวิจัยตามหัวข้อที่ได้เตรียมไว้รวมทั้งให้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการนำเสนอ
2. ในส่วนของกิจกรรมในวันงานทีมวิจัยมีการแบ่งงานกันทำ โดยสอบหน้าที่ให้นางสุภาพ สายบุตร นางสาวพุดิชาภา เพ็งงามและดูแลเรื่องการลงทะเบียน นายกนกศักดิ์ วิภาตกนก เป็นผู้เชิญผู้เข้าร่วมงานนิทรรศการของทีมวิจัย นายมานพ จงเกษม เป็นผู้บรรยายภาพรวมของนิทรรศการแก่ผู้เข้าร่วมงาน นายสุรศักดิ์ บุญเลี้ยง รับผิดชอบมุมกระสอบทราย ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก จัดเตรียมเอกสารบทความ เพื่อแจกให้ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอผลงานวิจัย และจัดเตรียมอาหารว่างเลี้ยงแขก ในวันที่ 1 พ.ย. 2556
3. จากนั้นทีมวิจัยทั้งหมดร่วมกันจัดนิทรรศการ โดยทีมวิจัยชาวบ้านรับผิดชอบการจัดบอร์ดป้ายไวนิลและการจัดวางกระสอบทราย ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริกรับผิดชอบบอร์ดผลการวิจัย

กิจกรรมที่ 26 เวทีประชุมเสนอผลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดย
เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2556

สถานที่ มหาวิทยาลัยเกริก

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกริก 3 คน ทีมวิจัยชาวบ้าน 14 คน
ผู้เข้าร่วม 80 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปิดเวทีและนำเสนอผลงานวิจัยโครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
2. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้จากงานวิจัย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

กระบวนการ

1. ลงทะเบียน / รับเอกสาร
2. เชิญผู้เข้าร่วมงานชมนิทรรศการ
3. เวลา 14.00 น. เชิญผู้เข้าร่วมงาน เข้าห้องประชุม
4. พิธีกรอาจารย์ชเนตติ พิพัฒนางกูร กล่าวเปิดงาน
5. ทีมวิจัยชุมชนแนะนำตัวและนำเสนอผลงานวิจัย โครงการ “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม” โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
6. แลกเปลี่ยนเรียนรู้และรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมทุกภาคส่วน
7. สรุปการประชุมและกล่าวปิดการประชุม

สรุปประเด็นข้อเสนอและข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเผยแพร่ผลงานวิจัย

หน่วยงาน

- ตัวแทน ส.ส. อนุสรณ์ ปั่นทอง ให้ความเห็นว่า “จากการเข้าชมนิทรรศการ และร่วมฟังผลการวิจัย ได้รับความรู้หลายอย่าง เป็นสิ่งที่ดี และรับเรื่องในส่วนที่เพิ่มเติม คลองบางบัวเป็นเรื่องที่สำคัญ อยากพัฒนาคลองบางบัว เพราะเป็นคลองที่สำคัญและชุมชนมีความเข้มแข็ง ถ้ารู้ว่าชุมชนมีการทำงานวิจัยแบบนี้ จะประสานหน่วยงาน ยินดีนำเสนอ ส.ส. อนุสรณ์ ปั่นทอง การทำงานต่างๆ การมีส่วนร่วมภาคประชาชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ต้องปลูกจิตสำนึกให้ได้ สายเลือดของเรามีความจำเป็นต้องช่วยกัน”

- ตัวแทน สถานีตำรวจนครบาลบางเขน ให้ความเห็นว่า “เป็นผลการวิจัยที่ชัดเจนพอสมควร และจากประสบการณ์การไปช่วยชุมชนตอนน้ำท่วม อยากให้ชุมชนมีขั้นตอนการจัดระบบการจราจรอย่างไรในระหว่างน้ำท่วม เพราะจะต้องเข้าไปช่วยในชุมชนน้ำเซียวมากนั่งเรือไปไปปะทะกับเสาชาวบ้าน เรือจม แก้ปัญหาโดยการเกาะไปตามรั้ว มีคอนไฟช็อต หลังจากนั้นช่อง 3 ให้เรือใหญ่มาเข้าไม่ได้ อยากให้นำไปเป็นข้อคิดวาระระบบการจราจรกับไฟฟ้า เพราะสายไฟบริเวณหลายคลองไม่เรียบร้อย”
- ผู้อำนวยการศูนย์คุ้มครองสวัสดิการชุมชนเขต 5 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้ความเห็นว่า “ขณะที่น้ำท่วมมีประสบการณ์ที่เขตสายไหม และเขตหลักสี่ น้ำท่วม 100 % เห็นด้วยต้องมีการเตรียมการก่อน ระหว่าง หลัง เป็นสิ่งที่ดีแต่เป้าหมายของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานที่เชี่ยวชาญภายหลังการเกิดภัยธรรมชาติ อยากเรียนเพิ่มเติมในเรื่องข้อมูล มีดูแลกลุ่มเป้าหมาย เด็ก คนพิการ ถ้าเรามีข้อมูลทั้งหมด มีข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายชัดเจน”
- ผู้อำนวยการ ศูนย์คุ้มครองสวัสดิการชุมชนเขต 23 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้ความเห็นว่า “เพิ่งมาดูแลรับผิดชอบทั้งหมด จากประสบการณ์ที่ผ่านมาอยากจะเสนอ ในกรณีที่ตนเองได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือและปฏิบัติงานที่ศูนย์ราชการดูแลเขตคอนเมืองและหลักสี่ มีข้อเสนอแนะดังนี้”
 1. การวางแผนก่อนที่จะเกิดเหตุ
 2. กลไกของชุมชนเอง ประชาชนเองต้องมีความสามัคคีและประสานงานอย่างต่อเนื่อง และมีผู้สั่งการ และมีผู้บริหารและผู้จัดการมืออาชีพ ต้องมีการสั่งการที่ดี
 3. การสื่อสารที่ดีสำคัญมากในระหว่างที่เกิดเหตุ เพราะเป็นเรื่องด่วน การสื่อสารต้องฟังง่าย และการประกาศต้องชัดเจน เช่น น้ำท่วมท่วมเท่าไร เวลาไหน ต้องให้ประชาชนทราบก่อนล่วงหน้า ต้องสื่อสารให้ดี และการเตรียมจุดที่เรากำหนดต้องพร้อม
 4. เมื่อเข้าไปอยู่แล้ว การคัดแยกกลุ่มให้ดี ผู้สูงอายุ เด็ก/เด็กอ่อน คนท้อง เมื่อไปอยู่ในกลุ่มจะชัดเจน คัดแยกตั้งแต่ลงทะเบียน
 5. เรื่องเด็กและเยาวชน การทะเลาะกันต้องดูให้ดี มั่วสุม การจัดการยากมากต้องอาศัยกลไกอาสาสมัคร พี่เลี้ยงพูดคุยกัน จากประสบการณ์จริงที่ผ่านมาอย่างที่ศูนย์ฯ ที่ดูและอยู่เยาวชนมีการดื่มเบียร์ ตำรวจต้องเข้ามาช่วย เอาไม่อยู่เหมือนกันเป็นปัญหาสร้างปัญหามาก บางครั้งมีติดยาเสพติดด้วยทั้งเด็กชายและเด็กหญิง ต้องมีการจัดการให้ดีทั้งเด็กและเยาวชน มีการวางแผนการเตรียมการระยะยาว แผนที่ดีน่าจะนำมาปรับใช้ได้กับทุกสถานการณ์

- ผู้แทนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ให้ความเห็นว่า “งานวิจัยดี ชาวบ้านสามารถพัฒนาแนวคิด แต่คำถามคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรในสายคลอง หลังน้ำลด จะมีแผนรองรับอย่างไร อาทิ กองทุน แพลนสิ่งแวดล้อม แผนระดับพื้นที่ ระดับเขต ยังไม่เห็น และในเชิงปริมาณ 15 ชุมชนที่โดนน้ำท่วม สิ่งที่ไม่เห็นคือจำนวนเด็ก ผู้ป่วย ผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน”
- ผู้แทนจากสหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ (สอช.) ให้ความเห็นว่า “ดีใจกับเครือข่ายพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว มีการพัฒนาตนเอง แต่คำถามคือ ในอนาคตจะมีการป้องกันแบบนี้ทุกปีหรือเปล่า ในอนาคต 5 ปี 10 ปี จะเป็นแบบนี้อีกหรือเปล่า และจะจัดการปัญหาอย่างไรกับรัฐบาลที่บอกว่าเราขวางทางน้ำ ต้องฝากไว้ ต้องต่อขอว่าอนาคตเป็นอย่างไร”
- หัวหน้าโครงการวิจัย ผศ.ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม ให้ความเห็นว่า “ทีมวิจัยชาวบ้านมีความรู้เยอะมาก ทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเพียงแค่ช่วยจัดระบบข้อมูลที่มีอยู่ให้ชัดเจนขึ้น ทีมวิจัยชาวบ้านต้องฝึกการเขียนรายงาน การจัดระบบข้อมูล เพื่อเขียนงานวิจัยให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ซึ่งอาจมีการทดลองในอนาคต”
- รศ.สุวัฒน์ วีระเวชเจริญชัย รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ให้ความเห็นว่า “อยากให้ทีมวิจัยช่วยกรุณาสรุปข้อเสนอแนะของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้หน่วยงานแต่ละหน่วยรู้ว่าจะมีส่วนร่วมช่วยเหลืออะไรบ้าง ในการป้องกันปัญหาเหล่านี้ เพราะหน่วยงานคงรู้ และจากการอ่านบทความจะเห็นได้ว่ามี ประโยชน์เยอะมาก คือ ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทั้งกับอาจารย์และประชาชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อยากให้ต่อยอดทำต่อไป เพราะทำให้เกิดการพัฒนา ทำแล้วให้เป็นอย่างแก่หน่วยงานต่างๆ ต่อไป เป็นการพัฒนาทฤษฎากรรมมนุษย์ที่สำคัญมาก”
- ผศ.ดร.บุญชร แก้วส่อง ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว. “ตั้งมุมมอง 3 ประเด็น”
 1. ทิศทางและเป้าหมายของการวิจัยแบบนี้ (คือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น)
 2. แนวทางการจัดการภัยพิบัติ
 3. ทิศทางที่อาจจะไปข้างหน้า

ประเด็นที่หนึ่ง งานวิจัยแบบนี้เราเรียกว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ท้องถิ่นต้องลุกขึ้นมาทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง โจทย์การวิจัยแตกต่างจากการพัฒนา คือ ต้องอยากรู้โดยชาวบ้านแต่การพัฒนาคือทำให้ดีขึ้น เป้าหมายของงานวิจัยท้องถิ่น คือ ต้องให้ของตัวเองมาและต้องเป็นนักวิจัย ความรู้ที่ได้มาจากการปฏิบัติ ความรู้ที่ได้มาจากคนอื่น ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ไม่ใช่การยกเมฆ

เป้าหมายสำคัญของการวิจัยท้องถิ่น ผลการวิจัยมีอยู่ 3 อย่าง คือ

1. คนซึ่งเป็นนักวิจัยอยู่บ้านเปลี่ยนใหม่ ได้รับการพัฒนาใหม่ เป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การที่ชาวบ้านทำวิจัยได้ถือว่าสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญให้กับชุมชนท้องถิ่น สร้างคนให้กับชุมชนเอง

2. เมื่อเป็นงานวิจัย สิ่งที่ต้องได้คือความรู้ ความรู้แบบง่ายๆก็ต้องรู้สภาพปัญหา รู้วิธีการจัดการ ข้างหน้าจะแก้ปัญหาอย่างไร และที่อื่นเขาแก้กันอย่างไร และความรู้ที่นั่นความรู้ชุดเดิมนำมาขมวดเป็นองค์ความรู้ใหม่

3. ผลจากการวิจัยแบบนี้ ท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง ชุมชนท้องถิ่นนักวิจัยเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงจริงๆต้องเกิดในชุมชน ต้องดูว่าชุมชนเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง

3.1 ชุมชนรู้จักตนเองมากขึ้น เป็นคนในพื้นที่ รักพื้นที่มากขึ้น คล่องอาจเปลี่ยนระบบจัดการภัยพิบัติ อาจเปลี่ยนแปลง อาจต้องมีการชักชวน จัดกลไกและทดลองกัน อาจมีการทดลองแต่ไม่ทุกเรื่องก็ได้ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยนใหม่ การวิจัยท้องถิ่นเป็นการปฏิบัติการทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนอาจเปลี่ยนไปในทางที่ดี ทำให้คนในชุมชนรักกันมากขึ้น ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงานและชุมชน

มุมมองการวิจัยท้องถิ่นแตกต่างจากงานวิจัยอื่น รู้จักตนเองมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนท้องถิ่น

สิ่งที่มหาวิทยาลัย ได้รับ	- การวิจัย
	- การบริการวิชาการ
	- อาจได้ศิลปวัฒนธรรม
	- หรือได้นักศึกษาด้วย ประกอบการเรียนการสอน
สิ่งที่ชุมชน ได้รับ	- ชุมชนได้นักวิจัย
	- ความรู้ใหม่ของชุมชน
	- เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในชุมชน

ประเด็นที่สอง โครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว แนวทางต้องได้จากการลงทำมาจากการปฏิบัติการ

- ต้องมีแผนปฏิบัติการออกมา
- ตั้งระบบกลไกขึ้นมา ฝึกและเตรียมการกลุ่ม เช่น การลงทำกระสอบทราย

การเก็บข้อมูล : ตัวอย่างการเก็บข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลของเราเองจะเห็นแต่ประเด็นของเราเอง เราต้องเก็บข้อมูลจากกลุ่มอื่นๆ เช่น ข้อมูลของตำรวจ จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง

ของมนุษย์ ซึ่งยังไม่เคยเก็บข้อมูล และวิธีการจัดการศูนย์อพยพ เรายังไม่ชี้ประเด็นออกมา เรื่องเหล่านี้ต้องมีการเก็บข้อมูลออกมา เราต้องมีการเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ข้อมูลไม่พอ อาจต้องเก็บเพิ่มจากหน่วยงานใกล้เคียงจะเห็นความชัดเจนมากขึ้น

การเขียนรายงาน : เขียนอย่างไรให้รายงานสมบูรณ์มากขึ้น เขียนเป็นภาษาชาวบ้าน ข้อมูลถ้านำมาจากที่อื่นต้องเขียนอ้างอิงด้วย เพื่อความน่าเชื่อถือ รวมถึงรูปภาพต่างๆ

ประเด็นที่สาม ในอนาคตถ้าจะทำวิจัยเพื่อยกระดับชุมชน ชุมชนริมคลองบางบัวอาจจะทำงานวิจัย เรื่องชุมชน คลองสวาย น้ำใส คนใจงาม ซึ่งอาจเป็นตัวอย่างสังคมไทย เพราะปัจจุบันหาชุมชนใจงามยากมาก เช่น ตอนน้ำท่วมใจงามอย่างนี้ เป็นต้น

คุณค่าของการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่น

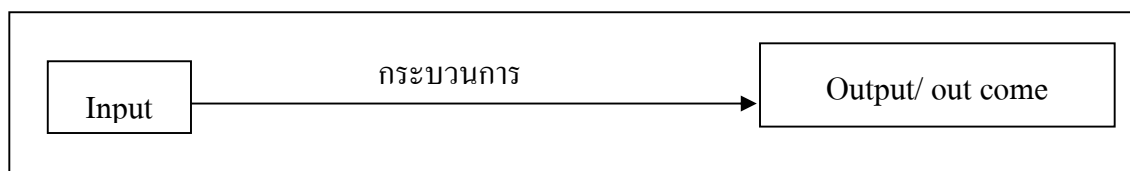
1. ถ้าเห็นว่าเรื่องที่เราทำมันดีกับชุมชน ทำอย่างไรให้ชุมชนอื่นรู้
2. ถ้าเป็นเรื่องดีๆ ทำอย่างไร คนจะพบว่าจะดีอย่างไร เช่น โทรศัพท์
3. ถ้าเป็นเรื่องราวดีๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนชาวบ้าน ทำอย่างไรจึงจะสนับสนุน อาจเป็นทางด้านนโยบาย ดึงประเด็นนโยบายออกมา เป็นงานวิจัยที่จุลประภาชงานวิจัยอื่นๆ

- ทีมวิจัยชาวบ้าน เสนอว่า “ทีมวิจัยชาวบ้านทั้ง 6 โครงการ อยากขอเกียรติบัตรเพื่อแสดงว่าชุมชนเข้าร่วมงานวิจัยกับมหาวิทยาลัยเกริกและสกว.”

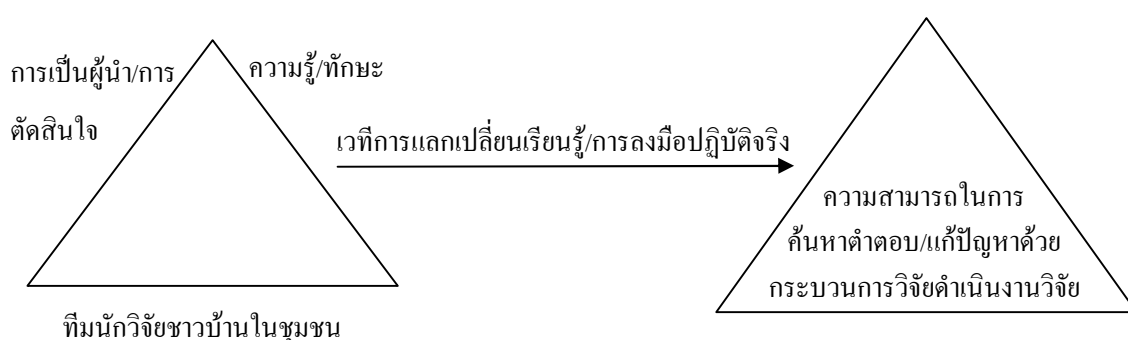

กล่าวโดยสรุปการดำเนินการวิจัยที่ผ่านมาเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งในส่วนของทีมวิจัยชาวบ้านและทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกโดยผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ โดยเฉพาะทีมวิจัยชาวบ้านซึ่งได้ตั้งสมมติฐานจริงจากการประสบภัยน้ำท่วมเป็นระยะเวลาในปี 2554 ที่ผ่านมา โดยกระบวนการทำงานสามารถสรุปภายใต้แนวคิดระบบ ดังนี้

รวมถึงมุ่งให้ทีมวิจัยชาวบ้านผ่านกระบวนการโดยการลงไปปฏิบัติจริงและเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะเพื่อการเปลี่ยนแปลง อันจะนำไปสู่การพัฒนา

ดังนั้นในกระบวนการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านในชุมชนเกิดความรู้และทักษะในการค้นหาคำตอบในข้อสงสัยหรือแก้ปัญหาในชุมชนด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนตนเอง รวมถึงสามารถขยายผลการดำเนินงานไปสู่ภาคส่วนหรือกลุ่มบุคคลอื่นๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder) โดยทุกคนสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง/แก้ไขปัญหาก็ได้ แม้เป็นเพียงสมาชิกในสังคมที่ไม่ได้มีความโดดเด่น และวิธีการหนึ่งของการนำสู่การเปลี่ยนแปลง คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การถอดบทเรียน หรือการนำความรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อค้นหาข้อดีหรือแนวทางที่ดีที่ทำแล้วประสบความสำเร็จหรือส่งผลดีในการพัฒนาชุมชนและสังคม รวมถึงต้องระวังสิ่งที่เป็นปัญหาที่จะส่งผลในทางลบ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไป

บทที่ 5

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีวัตถุประสงค์ 4 ประเด็น คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว 3) เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 4) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

5.1 จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พบว่า

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เรื่องน้ำท่วมตั้งแต่อดีตของชุมชนริมคลองบางบัวโดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชน และใช้วิธีประชุมกลุ่มย่อย พบว่าใน พ.ศ. 2485 พ.ศ. 2518 พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2538 มีเหตุน้ำท่วมในพื้นที่ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ชุมชนริมคลองบางบัวได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเช่นเดียวกัน ปริมาณน้ำที่เข้าท่วมชุมชนริมคลองบางบัวสูงสุดประมาณ 30-40 เซนติเมตร โดยเฉพาะบ้านที่อยู่ริมตลิ่งน้ำท่วมสูงสุดประมาณ 40 เซนติเมตร จากการศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชนในอดีต พบว่า พื้นที่ริมคลองบางบัวเป็นพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาซึ่งเป็นพื้นที่รับน้ำตามธรรมชาติ และในอดีตคลองบางบัวเป็นคลองชลประทาน ได้มีการขุดเพื่อส่งน้ำเข้ากับพื้นที่นาและระบายน้ำออกจากนา มีลำรางสาธารณะที่เป็นเส้นทางน้ำไหลผ่าน ลำคลองบางบัวไม่มีขยะและสิ่งปฏิกูล น้ำในคลองใสมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด และน้ำในคลองสามารถใช้อุปโภคและบริโภคได้ อีกทั้งลักษณะของอาคารบ้านเรือนในอดีตไม่แออัด เป็นบ้านยกเสาสูงทำให้น้ำไม่เข้าท่วมบ้านเรือน นอกจากนี้ คลองบางบัวมีประตูลดน้ำที่ระบายน้ำ มีคลองส่งน้ำผ่านไปยังคลองลาดพร้าวและคลองเปรมประชากร ทำให้การระบายน้ำเป็นไปอย่างสะดวก ช่วยบรรเทาในช่วงน้ำหลาก อีกทั้งขยะและสิ่งปฏิกูลไม่มีไม่กีดขวางทางระบายน้ำ ทำให้น้ำที่เข้าท่วมชุมชนริมคลองบางบัวไม่สูงมาก ระดับน้ำไม่เคยท่วมชุมชนสูงกว่า 40 เซนติเมตร

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ พ.ศ.2554 นับเป็นอุทกภัยที่รุนแรงมาก เขตบางเขน เป็นเขตประกาศภัยพิบัติที่ 7 ของกรุงเทพมหานคร หลังจากเขตสายไหม เขตหลักสี่ เขตดอนเมือง ชาวบ้านที่อยู่บริเวณริมคลองบางบัวจึงถูกน้ำท่วมหนักและท่วมก่อนที่อื่นๆในเขตบางเขน เพราะเป็นพื้นที่รับน้ำทั้ง 3 ด้าน คือน้ำที่มาจากคลองเปรมประชากร จากคลองสอง และน้ำที่มาจากคลองประปา ชุมชนริมคลองบางบัวถูกน้ำท่วมถึง 98 % น้ำท่วมทั้งหมด ตั้งแต่ถนนแจ้งวัฒนะถึงคลองบางบัว น้ำเข้าท่วมชุมชนเครือข่ายคลองบางบัว เวลาประมาณ 03.00 น. ของวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2554 ระดับน้ำสูงถึง 1 เมตร 50 เซนติเมตร ชุมชนริมคลองทั้งหมด 15 ชุมชน 3,093 ครัวเรือน ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั้งหมด

จากการศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนริมคลองบางบัวได้รับผลกระทบจากสถานการณ์น้ำท่วม คือ

1. การบริหารจัดการน้ำของหน่วยภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหน้าที่ที่ได้ออกแบบไว้จึงทำให้น้ำท่วมน้ำท่วมรุนแรงกว่าในอดีตที่ผ่านมา
2. การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพราะลักษณะการเติบโตของชุมชนและสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อาทิ พื้นที่ทำนาเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร ซึ่งมีการก่อสร้างขวางทางน้ำ ทำให้พื้นที่รองรับน้ำท่วมตามธรรมชาติหรือแก้มลิงไม่เพียงพอที่จะรองรับน้ำปริมาณมากได้
3. การขยายตัวของเมือง ทำให้คนต่างจังหวัดที่อพยพเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ เข้ามาตั้งบ้านเรือนและมีการปลูกบ้านเรือนอย่างหนาแน่นรุกล้ำเข้าไปในลำคลอง
4. ระบบระบายน้ำซึ่งประกอบด้วยท่อระบายน้ำและคลองระบายน้ำในชุมชนไม่สามารถระบายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะขยะมูลฝอยและวัชพืช ผักตบชวา ทำให้น้ำในคลองคั่งเงิน
5. การเปลี่ยนแปลงตำราสารธารณะโดยการสร้างบ้านเรือนถมทับลำรางทำให้ชุมชนไม่มีที่ระบายน้ำ และคลองส่งน้ำของชุมชนที่ส่งน้ำไปคลองเปรมประชากรอย่างเช่น คลองบางเหี้ยซึ่งเป็นคลองระบายน้ำของกรุงเทพมหานครถูกรุกล้ำ และไม่มีการขุดลอกคูคลอง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เองที่ส่งผลให้ชุมชนริมคลองบางบัวได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วมซึ่งสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินมากเป็นประวัติการณ์

5.2 จากการศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

การศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมี 2 ระบบใหญ่ คือ ระบบที่ 1 การช่วยเหลือผู้ประสบภัย ระบบที่ 2 การบริหารจัดการภัยพิบัติ ซึ่งใน 2 ระบบใหญ่นี้จะมีระบบย่อยอยู่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระบบที่ 1 การช่วยเหลือผู้ประสบภัย แบ่งเป็น

1.1 ระบบการช่วยเหลือการเตรียมความพร้อมของครอบครัวในการที่จะป้องกันภัยพิบัติ

1.1.1 การเตรียมความพร้อมเรื่องการป้องกันที่อยู่อาศัย มีการเตรียมการกันบ้านที่อยู่อาศัยตามเสียงตามสาย มีการกันหน้าบ้าน เตรียมก่ออิฐรอบบ้าน อุดตามรอยน้ำรั่ว เอากระสอบทรายมาถ่วงกันน้ำเข้าบ้าน มีการรื้อปลั๊กไฟ และยกของไว้ที่สูง ถ้าบ้านสองชั้นยกของสำคัญๆ ขึ้นไว้บนชั้นสอง และอยู่อาศัยด้านบนของบ้าน แต่บางบ้านไม่ได้มีการเตรียมตัว ไม่ได้เก็บ เก็บของไม่ทัน ได้รับความเสียหายมาก

1.1.2 การเตรียมการด้านอาหาร ก่อนน้ำท่วมแต่ละครอบครัวมีการเตรียมซื้อเสบียง สินค้าอุปโภค บริโภค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง และอาหารสำเร็จรูปมา

เก็บไว้ที่บ้าน โดยแต่ละครอบครัวมีการเตรียมกักตุนอาหารของใครของมัน ซึ่งเป็นการช่วยเหลือตนเองก่อนจะรับความช่วยเหลือ โดยมีวิธีคิดในเรื่องการเตรียมอาหาร 2 แบบ คือ

1. การเตรียมอาหารขึ้นอยู่กับประมาณ หรือทุนทรัพย์ ของแต่ละครอบครัว
2. เรื่องของเวลา แต่ละครอบครัวมีค่านิยามว่าน่าจะท่วมนานเท่าไร จึงเตรียมอาหารไว้ตามระยะเวลาที่ได้คาดการณ์ไว้

1.1.3 การดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว โดยในแต่ละครอบครัวที่มีผู้ป่วยจะมีการเตรียมการ ดูแลเรื่องยารักษาโรค ยาเฉพาะโรค ยาเฉพาะทาง เพราะคนใกล้ชิดมีความรู้ในการดูแลคนในครอบครัวจึงมีการจัดเตรียมไว้

1.1.4 การดูแลสุขภาพปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน จัดเตรียมเอกสารสำคัญ และของมีค่าเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย มีการดูแลเรื่องของไฟฟ้าและสัตว์ที่มีพิษในแต่ละครัวเรือน

1.2 การช่วยเหลือเยียวยา (หลังน้ำลด)

1.2.1 การช่วยเหลือเยียวยาด้วยตัวเงิน

- เงินช่วยเหลือจากรัฐบาล
- เงินช่วยเหลือจากสำนักงานเขต (กทม.)
- เงินช่วยเหลือจากกรมบรรเทาสาธารณภัย (ค่าซ่อมสร้าง)

1.2.2 การช่วยเหลือเยียวยาที่ไม่ใช่ตัวเงิน

- ในระดับครัวเรือนได้มีสาธารณสุขเข้ามาช่วยเหลือดูแลสุขภาพจิตของแต่ละครอบครัว ผู้สูงอายุ เด็ก มีคนมาดูแล
- ได้รับอุปถัมภ์ซื้อเครื่องไฟฟ้าจากกระทรวงพลังงาน
- สวพ.91 ช่วยเหลือข้าวสาร อาหารแห้ง
- ได้รับถุงยังชีพของทหาร ตำรวจ
- สส. นำของมาแจก
- การช่วยเหลือบูรณะสาธารณูปโภคต่างๆ มีหน่วยงานเอกชนเข้ามาช่วยเหลือซ่อมแซมบ้าน วิทยาลัยเทคนิคและโรงเรียนมาช่วยทาสี ทำความสะอาด เป็นการบูรณะฟื้นฟูชุมชน

ระบบที่ 2 การบริหารจัดการภัยพิบัติ แบ่งเป็น

2.1 ระบบการแจ้งเตือนภัย

2.1.1 ข้อมูลข่าวสาร

ระบบการเฝ้าระวังและเตือนภัยน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวจะมีการเฝ้าติดตามข้อมูลข่าวสารสถานการณ์น้ำจากสื่อกระแสหลัก คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลซึ่งส่งมาที่เขต และเขต ส่งต่อมาที่ชุมชน นอกจากนี้ชุมชนมีการติดตามสถานการณ์น้ำโดยผู้สื่อข่าวชุมชน ทำหน้าที่ รายงานข่าวและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้และเตรียมการได้ทันทั่วทั้งที่ และคุณภาพของ ข้อมูลข่าวสารนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวอยู่ในฐานะ ผู้รับสารและส่งสาร จึงจำเป็นต้องแน่ใจว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมานั้นมีความถูกต้องแม่นยำ ดังนั้นข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากหน่วยงานภาครัฐ จากสื่อกระแสหลัก หรือจากผู้สื่อข่าวภาคสนาม ซึ่งเป็นอาสาสมัครของชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวภาคสนามรายงานข่าวจากสถานการณ์จริง จึง ต้องมีการตรวจสอบข้อมูล เพื่อความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ดังนั้นจึงมี คณะกรรมการชุมชนเป็นผู้กลั่นกรองและประมวลข้อมูลจากแหล่งข่าว เพื่อส่งต่อไปให้ชุดกระจาย ข่าวทำหน้าที่ส่งต่อไปสู่พี่น้องชาวชุมชนต่อไป

2.1.2 วิธีการแจ้งเตือนภัย

- หอกระจายข่าว ประกาศเสียงตามสาย วิธีการออกอากาศ ผู้ ประกาศข่าวในชุมชนจะออกอากาศทุกๆต้นชั่วโมง ซึ่งรายละเอียดของข่าวเป็นข้อมูลจากสื่อ กระแสหลัก จากหน่วยงานภาครัฐและจากทีมข่าวชุมชนที่ผ่านการกลั่นกรองข้อมูลจาก คณะกรรมการชุมชน ก่อนจะกระจายข่าวออกไป
- การแจ้งเตือนทางโทรศัพท์มือถือ โดยคณะกรรมการชุมชนจะโทร บอกคนเป็นกลุ่มๆ
- การเดินบอกตามบ้าน โดยใช้โทรโข่ง เพราะการเดินไปบอกตาม บ้านนอกจากจะไ้แวะพุดคุยทักทายกับสมาชิกในชุมชนแล้ว ยังเป็นการสำรวจข้อมูลว่าบ้านไหน อยู่บ้านไหนอพยพ

ในกรณี ผู้พิการ คนตาบอด คนหูหนวก ผู้สูงอายุมีการแจ้งให้ครอบครัวญาติ พี่น้องทราบ เพื่อความปลอดภัย

2.2 ระบบการเตรียมการระหว่างน้ำท่วม

2.2.1 การระดมทุน

เนื่องจากเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเป็นชุมชนที่พัฒนาที่ อยู่อาศัยจึงมีรากฐานการออมทรัพย์ของชุมชนและได้พัฒนาต่อยอดเป็นระบบสวัสดิการชุมชน เป็นกองทุนเมือง จึงมีกองทุนเป็นของตนเอง และเงินทุนส่วนหนึ่งมาจากการบริจาค เงินทุน ดังกล่าวเหล่านี้ทางคณะกรรมการชุมชนได้นำมาใช้ในการบริหารจัดการภัยพิบัติ

2.2.2 การเตรียมการด้านที่อยู่อาศัย

คณะกรรมการชุมชนมีการประกาศเตือนให้ชาวบ้านเตรียมยกของขึ้นที่สูง เนื่องจากในชุมชนลักษณะบ้านแต่ละบ้านมีการยกระดับสูงต่ำไม่เท่ากัน แต่หลักการคิดคำนวณใช้แบบเหมารวม คือยกให้สูงที่สุดเท่าที่จะสูงได้ รวมทั้งมีการติดต่อประสานงานกับการไฟฟ้า เพื่อให้มาแนะนำคนในชุมชนในเรื่องไฟฟ้า และมีการดำเนินการเคลื่อนย้ายปลั๊กไฟก่อนน้ำท่วมโดยทีมช่างในชุมชน เพราะทุกชุมชนมีช่างอยู่แล้ว

2.2.3 การจัดการด้านอาหารและสาธารณสุข

- อาหาร การจัดการเรื่องอาหารมีการวางสต็อกเป็นของส่วนกลาง คือ นำสิ่งของที่บริจาคทั้งหมดมารวมกัน จัดแยกเป็นหมวดหมู่ และมีการทำบัญชีรับเข้าและจำหน่ายออก วิธีการนี้อาจเสียเวลาบ้าง แต่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ตรงเป้าหมาย เพราะว่าในระยะแรกๆมีปัญหาคือการได้รับของไม่ทั่วถึง และของที่มาบริจาคใครได้ก็เอาไปไม่รู้ว่าข้างในมีอะไรบ้าง เช่น ผู้ชายได้ผ้าอนามัย ตอนหลังจึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการโดยการเปิดดูของแล้วคัดแยกของทำบัญชีเป็นพัสดุภัณฑ์ แยกผู้ชาย ผู้หญิง เด็ก เพื่อแจกจ่ายไปให้พี่น้องในสายคลองได้ใช้ประโยชน์จริงๆ

นอกจากนี้ ในชุมชนมีการจัดตั้งครัวกลาง เพื่อประกอบอาหารให้กับพี่น้องในชุมชน รวมถึงจัดส่งอาหารให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน เนื่องจากอาหารสดที่ได้รับบริจาค เช่น ข้าวกล่องบูดก่อนบริโภค เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้นี้ คณะกรรมการชุมชนจึงได้จัดตั้งครัวกลางที่บางบัว โดยมีทีมงานมีแม่ครัวซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้ครัวกลางต้องมี เตาแก๊ส เชื้อเพลิง อาหารแห้ง อาหารสดจัดเป็นหมวดหมู่ มีการเช็คสต็อกทุกวัน รวมทั้งต้องมีเทคนิคการจัดการอาหารสด การถนอมอาหาร รวมทั้งวางแผนการทำอาหารให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มี

- ยารักษาโรค ในชุมชนมีการจัดเตรียมยาไว้ของส่วนกลาง คือ ยาสามัญประจำบ้านซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีอาสาสมัครสาธารณสุข(ออส.) ให้คำแนะนำเรื่องยาและดูแลเรื่องสุขภาพของสมาชิกชุมชน ส่วนยาเฉพาะทางไม่มีเตรียมไว้ให้

- สาธารณูปโภค ในชุมชนมีสาธารณูปโภคที่จัดเตรียมไว้ คือ ส้วมลอยน้ำซึ่งได้รับการบริจาค กับเรือใหญ่และเรือท้องแบน

2.3 ระบบการให้ความช่วยเหลือ

2.3.1 การให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนต่างๆ ในชุมชน เช่น

- ผู้สูงอายุ
- กลุ่มเด็กอายุ 0 – 6 ปี
- กลุ่มผู้ป่วย
- กลุ่มแม่หม้าย หญิงมีครรภ์ กลุ่มพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว
- กลุ่มคนพิการ

ในชุมชนมีคณะกรรมการชุมชนไปสำรวจกลุ่มคนที่มีความต้องการพิเศษในชุมชน และวางแนวทางการช่วยเหลือ โดยแบ่งเป็นโซนซึ่งในแต่ละโซนมีตัวแทนกลุ่มดูแล เช่น ผู้สูงอายุต้องการอยู่หรือเคลื่อนย้ายออกนอกชุมชน สามารถแจ้งตัวแทนดังกล่าวได้ ซึ่งกลุ่มคนที่มีความต้องการพิเศษดังกล่าวนี้มีการผูกผ้าหรือผูกโบว์เป็นสัญลักษณ์ เพื่อช่วยต่อการดูแลและการช่วยเหลือในด้านต่างๆ อาทิ ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ มีการพาเที่ยวแจกถุงยังชีพ เช่น น้ำดื่ม ข้าวกล่อง อาหารแห้งให้แก่ผู้สูงอายุ และมีการตรวจเยี่ยมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ไปตรวจสุขภาพ กลุ่มเด็กอายุ 0-6 ปี ในชุมชนมีตัวแทนกลุ่มดูแลเช่นเดียวกัน มีการประสานงานกับศูนย์รับบริจาค โดยครอบครัวที่มีเด็กจะมีอุปการะรับของจากหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือ มีการแจกนมผง นม ขนมนม ของใช้เด็ก ยาสระผมเด็ก แปรงฟัน ฟันปลอม ของเล่นต่างๆ รวมทั้งมีอสม. เข้ามาตรวจดูภูมิด้านทาน น้ำหนักของเด็ก การให้ความช่วยเหลือกลุ่มแม่หม้าย หญิงมีครรภ์ กลุ่มพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยวดูแลเช่นเดียวกัน ส่วนคนพิการ กลุ่มผู้ป่วยโรคไต โรคมะเร็ง หรือผู้ป่วยติดเตียง จะพยายามผลักดันให้อพยพออกไปอยู่ในที่ปลอดภัย และช่วยติดต่อประสานศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิงต่างๆ นอกจากนี้ยังมีทีมกู้ชีพ กู้ภัยดูแล เป็นพิเศษ

2.3.2 การจัดการภาวะฉุกเฉิน เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนบางบัวมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) และกู้ชีพ กู้ภัย และตำรวจบ้าน

2.3.3 การจัดตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพ

ศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพที่จัดตั้งโดยภาครัฐ ในเขตบางเขน คือ วัดบางบัว โรงเรียนประชาภิบาลโรงเรียนไทยนิคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร พรรคการเมือง) ในเขตหลักสี่ มีวัดหลักสี่ วัดเทวราชสุนทร นอกจากนี้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการจัดตั้งศูนย์พักพิงขึ้นเองโดยใช้โรงเรียนบางเขน(ไผ่สาธิตอนุสรณ์)เป็นศูนย์พักพิง มีคณะกรรมการเครือข่ายฯเป็นผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ มีระบบบริหารจัดการเหมือนที่อื่นๆ คือ มีอาสาสมัครจิตอาสา มีระบบการเข้าพัก มีการจัดการด้านอาหาร และสาธารณสุข อย่างไรก็ตาม ศูนย์พักพิงที่จัดตั้งโดยภาครัฐมีจำนวนน้อย แออัด ถึงแม้ว่าเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวได้จัดตั้งศูนย์พักพิงเพื่อรองรับการอพยพเข้ามาพักอาศัยของชาวบ้านในชุมชน แต่ศูนย์พักพิงที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้พักอาศัย ประกอบกับศูนย์อพยพที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ถูกน้ำท่วมผู้อพยพส่วนหนึ่งจึงต้องย้ายไปอยู่ศูนย์อพยพที่ชลบุรี และบางส่วนไม่ต้องการย้ายไปอยู่ที่ชลบุรีเพราะไกลบ้านจึงย้ายกลับไปอาศัยยังชุมชนเดิม

2.3.4 การคมนาคม

ในระหว่างน้ำท่วม เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการออกแบบเส้นทางจราจรในยามวิกฤต โดยกำหนดเส้นทางเดิน กำหนดทางเข้าและทางออกในชุมชน มีการจึงเชือกไว้เพื่อไม่ให้ผู้ที่สัญจรใช้เส้นทางตกน้ำ รวมทั้งมีเครื่องส่องสว่างและหมายแนวสะท้อนแสง เพื่อการมองเห็นและความปลอดภัยของคนในชุมชน

ปัญหาในระหว่างน้ำท่วม

- ปัญหาสิ่งแวดลอม คือ น้ำเน่าเสีย ส่งกลิ่นเหม็น ปลาตายเน่า หนูตายส่งกลิ่นเหม็น มีขยะและสิ่งปฏิกูลเยอะมาก

- ปัญหาเรื่องห้องน้ำ คือ การเข้าห้องน้ำเป็นปัญหามาก ห้องน้ำใช้ไม่ได้ ขาดแคลนห้องน้ำ สุขาไม่เพียงพอต่อความต้องการ การขับถ่ายไม่สะดวก อาบน้ำไม่สะดวก ในช่วงแรกจะใช้ถุงพลาสติกแล้วโยน และเจาะเก้าอี้พลาสติกทำสุขาด้วยตัวเอง ช่วงหลังได้รับสุขาลอยน้ำ แต่สุขาลอยน้ำเวลานั่งมันจะโยกเขยสร้างรำคาญในการใช้สุขาลอยน้ำมาก

- ปัญหาเรื่องอาหาร คือ จำนวนอาหารไม่เพียงพอ ขาดแคลนน้ำดื่ม ได้รับของบริจาคไม่ทั่วถึง เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง เครื่องอุปโภคบริโภค ผู้นำชุมชนแจกไม่ทั่วถึง และของที่รับบริจาคได้ไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ผู้ชายได้ผ้าอนามัย คนแก่ได้นมผง เป็นต้น รวมทั้งรอของแจกนานและให้ไม่เพียงพอต่อจำนวนสมาชิกในบ้าน อีกทั้ง อาหารล่าช้าทำให้ทำให้ทานอาหารไม่เป็นเวลา และบางครั้งข้าวกล่องที่ส่งมาจนกระทั่งถึงผู้บริโภคนั้น

- ปัญหาการเดินทาง คือ ในช่วงน้ำท่วมเดินทางลำบากมาก เนื่องจากน้ำท่วมถนนพื้นดินเป็นตะไคร่ ไปซื้ออาหารไม่สะดวก ต้องใช้เรือ เรือก็ไม่มีคุณภาพมันคันและลมน้ำโดยเฉพาเรือเหล็กและสังกะสี นอกจากนี้จำนวนเรือไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรในการใช้งาน

- ปัญหาเรื่องขโมย ช่วงน้ำท่วมมีขโมยเยอะ

- ปัญหาเรื่องสัตว์มีพิษ ยุง สัตว์เลื้อยคลาน งู ตะขาบ ตัวเงินตัวทอง

- ปัญหาค่าใช้จ่าย ในช่วงน้ำท่วมค่าใช้จ่ายสูง

- ปัญหาอุบัติเหตุในระหว่างน้ำท่วม เช่น โดนแก้วหรือของมีคมบาด

- ปัญหาโรคที่มากับน้ำ ในช่วงน้ำท่วมมีคนเป็นโรคน้ำกัดเท้าเยอะมาก และตอนน้ำท่วมมีผู้เสียชีวิต 1 คน ซึ่งผู้เสียชีวิตมีโรคประจำตัว มีการประสานงานของรถแต่ไม่สามารถเข้ามาได้ต้องนำออกไปโดยทางเรือ หลังจากนั้นทางกรมทหารราบที่ 11 นารดมารับออกไปส่งที่โรงพยาบาล ต้องฝากศพไว้ที่โรงพยาบาลต่อจากนั้นจึงนำมาไว้ที่วัดพระศรีมหาธาตุ

- ปัญหาเรื่องศูนย์อพยพ หรือ ศูนย์พักพิง คือ ศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิง มีจำนวนน้อยและแออัด นอกจากนั้นในการเลือกศูนย์ไม่คำนึงถึงทำเลที่ตั้ง เมื่อน้ำท่วมต้องเคลื่อนย้ายหลายครั้ง และศูนย์พักพิงอยู่ไกลบ้าน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สมาชิกในชุมชนริมคลองมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนขณะน้ำท่วม โดยเป็นผู้ประสานงานในเรื่องอาหาร และเครื่องอุปโภค บริโภค ช่วยขนและยกของลงจากรถ ส่งต่อกันเป็นแถวๆ ช่วยคัดแยกสิ่งของ แยกของ แบ่งของ แจกของตามบ้าน ช่วยแจกอาหาร

ทุกอย่าง อาทิ น้ำ ข้าวสาร อาหารกล่อง ช่วยอำนวยความสะดวก ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ชาวบ้าน พาชาวบ้านไปตลาด รับฝากซื้อของตามบ้าน เน้นการช่วยเหลือบ้านใกล้เคียง ช่วยเดินสำรวจชุมชน เก็บขยะ ทำสะพานเดินในชุมชน ช่วยจัดพื้นที่ ช่วยถ่ายรูป ดูแลชุมชน และที่สำคัญช่วยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

การเตรียมการในปีต่อไป

ระบบการแจ้งเตือนภัย

ปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสาร การแจ้งข่าว จากเดิมทางเครือข่ายชุมชนบางบัวมีการแจ้งข่าวทางโทรศัพท์ มีหอกระจายข่าวทุกต้นชั่วโมง มีผู้สื่อข่าวภาคสนาม และมีคณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร การเตรียมการในปีต่อไป ต้องมีการเพิ่มจำนวนอาสาสมัครในการกระจายข่าว และส่งข่าวไปภายนอกชุมชน รวมทั้งมีการกระจายจำนวนอาสาสมัครให้ไปอยู่หลายพื้นที่ และเชื่อมโยงเครือข่ายน้ำทางภาคเหนือตั้งแต่เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชัยนาท และสามโคก เนื่องจากเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีเครือข่ายอยู่แล้ว ทีมประมวลข้อมูลต้องนำข้อมูลของเครือข่ายดังกล่าวมาวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์น้ำ ในปีต่อไปถ้าน้ำท่วมนครสวรรค์เกิน 7 วัน ต้องมีการเตรียมตัว นอกจากนี้ทีมประมวลข้อมูลต้องนำข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา กรมชลประทาน และกรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

กองทุนภัยพิบัติ ในอนาคตควรมีกระบวนการพัฒนากองทุนภัยพิบัติให้มีความเข้มแข็งขึ้น

การเตรียมศูนย์อพยพและศูนย์พักพิง

ศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิงควรอยู่ใกล้ละแวกชุมชน และมีขนาดไม่ใหญ่นักบรรจุจำนวนประชากรได้ประมาณ 200 คน เพราะศูนย์ขนาดเล็กสามารถบริหารจัดการง่าย ไม่แออัด ซึ่งได้มีการเตรียมวัดและโรงเรียนเพื่อเป็นศูนย์พักพิง และมีการประสานหน่วยงานรองรับคนพิการและผู้สูงอายุ

โรงครัวกลาง มีการเตรียมอาคารเอนกประสงค์ที่ชุมชนบางบัวเป็นครัวกลางทำอาหารแจกในชุมชน รวมทั้งจัดเตรียมแพลอยน้ำเป็นพื้นที่ส่วนกลางในเรื่องอาหาร

เตรียมสาธารณูปโภค อาทิ ห้องน้ำ เรือ ท่าเรือ ทางเดิน โดยมีการเตรียมออกแบบระบบการจราจรในยามวิกฤต การจัดเส้นทางเดิน ต้องรองรับในระดับหนึ่ง เมื่อเกิดเหตุน้ำท่วมแล้วสามารถนำมาใช้ได้ทันที

อาสาสมัคร จัดหาอาสาสมัครให้มากกว่าเดิม กลุ่มที่มีจิตอาสา เพื่อช่วยเหลือในขณะน้ำท่วม

ตาราง สรุปการถอดบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
ระบบการเฝ้าระวังและเตือนภัยน้ำท่วม 1. มีการเฝ้าติดตามข้อมูลข่าวสารสถานการณ์น้ำจากสื่อกระแสหลัก คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งข้อมูลข่าวสารจากรัฐบาลซึ่งส่งมาที่เขต และเขตส่งต่อมาที่ชุมชน 2. ชุมชนมีการติดตามสถานการณ์น้ำโดยผู้สื่อข่าวชุมชน ทำหน้าที่รายงานข่าวและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้และเตรียมการได้ทันทั่วทั้ง - คุณภาพของข้อมูลข่าวสารมีความถูกต้องแม่นยำ มีการตรวจสอบข้อมูล เพื่อความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ โดยคณะกรรมการชุมชน	ระบบการเฝ้าระวังและเตือนภัยน้ำท่วม 1. ทีมประมวลข้อมูลต้องนำข้อมูลของเครือข่ายภาคเหนือ ตั้งแต่เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชัยนาท และสามโคก มาวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์น้ำ ในปีต่อไปถ้าน้ำท่วม นครสวรรค์เกิน 7 วัน ต้องมีการเตรียมตัว 2. ทีมประมวลข้อมูลต้องนำข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา กรมชลประทาน และกรมอุทกศาสตร์กองทัพเรือ มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น	ระบบการสื่อสารภายในชุมชน 1. มีหอกระจายข่าวประกาศเสียงตามสาย 2. การแจ้งข่าวทางโทรศัพท์ 3. เดินบอกตามบ้าน	ระบบการสื่อสารภายในชุมชน - ปรับปรุงระบบข้อมูลเพิ่มจำนวนอาสาสมัครในการกระจายข่าวและส่งข่าวรวมทั้งมีการกระจายจำนวนอาสาสมัครให้ไปอยู่หลายพื้นที่	ระบบการช่วยเหลือเยียวยา 1. ช่วยเหลือเยียวยาด้วยตัวเงิน เงินช่วยเหลือจากรัฐบาล เงินช่วยเหลือจากสำนักงานเขต (กทม.) เงินช่วยเหลือจากกรมบรรเทาสาธารณภัย (ค่าซ่อมสร้าง)	ระบบการช่วยเหลือเยียวยา - ชาวบ้านอยากให้มีภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่างๆ เข้ามาดูแล มาช่วยเหลือบ้าง - ภาครัฐต้องเข้ามาเยียวยา การเงิน ช่วยฝึกอาชีพ ช่วยซ่อมแซมบ้าง - ภาคเอกชน ต้องช่วยให้ชาวบ้านมีงานทำ / ช่วยหาอุปกรณ์ซ่อมแซมบ้าน

เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
เป็นผู้กลั่นกรองและประมวล ข้อมูลจากแหล่งข่าว เพื่อส่งต่อไป ให้ชุดกระจายข่าวทำหน้าที่ส่งต่อ ข่าวไปสู่พี่น้องชาวชุมชนต่อไป					
○ จัดทำแผนที่ชุมชนเพื่อศึกษา บริบทเชิงกายภาพ (ทำmapping) ให้เห็นทิศทางการผ่าน	○ การให้คู่มือ ข้อมูลความรู้ รับสถานการณ์น้ำท่วม	การระดมทุน - มีทุนเดิมกลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการชุมชน กองทุนเมือง - ขอบริจาค	พัฒนาทุน - ต้องมีการจัดตั้งกองทุนภัย พิบัติของชุมชน - ต้องมีการจัดการเงินออมของ ชุมชน - จะต้องการเงินจากภาครัฐ เอกชนเข้ามาเยียวยาบ้าง	2. การช่วยเหลือเยียวยาที่ ไม่ใช่ตัวเงิน - ในระดับครัวเรือนได้มี สาธารณสุขเข้ามาช่วยเหลือ ดูแลสุขภาพจิตของแต่ละ ครอบครัว ผู้สูงอายุ เด็ก มี คนมาดูแล - ได้รับอุปถัมภ์เครื่อง ไฟฟ้าจากกระทรวง พลังงาน - สวท.91 ช่วยเหลือ ข้าวสาร อาหารแห้ง - ได้รับถุงยังชีพของ ทหาร ตำรวจ - สส. นำของมาแจก	เตรียมฟื้นฟูชุมชนหลัง น้ำลด - สำรวจข้อมูลครัวเรือน ที่ประสบภัย ทั้งเรื่องที่ อยู่อาศัย ทรัพย์สิน การ ประกอบอาชีพ ฯลฯ เพื่อนำมาประมวลและ จัดทำแผนฟื้นฟู

เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
				- การช่วยเหลือบูรณะ สาธารณูปโภคต่างๆ มี หน่วยงานเอกชนเข้ามา ช่วยเหลือซ่อมแซมบ้าน วิทยาลัยเทคนิคและ โรงเรียนมาช่วยทาสี ทำ ความสะอาด เป็นการ บูรณะฟื้นฟูชุมชน	
การเตรียมความพร้อมเรื่องการ ป้องกันที่อยู่อาศัย คณะกรรมการชุมชนประกาศ เตือนให้ชาวบ้านเตรียมยกของ ขึ้นที่สูง - มีการดำเนินการเคลื่อนย้าย ปลั๊กไฟก่อนน้ำท่วมโดยทีมช่าง ในชุมชน เพราะทุกชุมชนมีช่าง อยู่แล้ว	การเตรียมความพร้อมเรื่องการ ป้องกันที่อยู่อาศัย - เริ่มจากครอบครัวตัวเองก่อน เมื่อครอบครัวเรียบร้อยแล้วจึง เข้าไปช่วยชุมชน - ทำการปรับปรุงบ้านให้สูง กว่าเก่า - ต้องดูสถานการณ์เป็นอย่างไร จึงจะช่วยเหลือตามที่ต้องการ กันกระสอบทราย	การจัดตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์ อพยพ ศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพที่ จัดตั้งโดยภาครัฐ ในเขตบางเขน คือ วัดบางบัว โรงเรียน ประชาธิปไตยโรงเรียนไทยนิคม สงเคราะห์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนคร ในเขตหลักสี่ มีวัด หลักสี่ วัดเทวราชสุนทร นอกจากนี้ เครือข่ายพัฒนา ชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบาง	การจัดตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์ อพยพ 1. ศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิง ควรอยู่ใกล้สะพานชุมชน 2. จัดตั้งศูนย์พักพิงให้เพียงพอ กับจำนวนผู้พักอาศัย 3. ศูนย์พักพิงมีขนาดไม่ใหญ่นัก บรรจุจำนวนประชากรได้ ประมาณ 200 คน เพราะศูนย์ ขนาดเล็กสามารถบริหาร จัดการง่าย ไม่แออัด		

เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
		บัวมีการจัดตั้งศูนย์พักพิงขึ้นเอง โดยใช้โรงเรียนบางเขน(ไผ่สาธิตอนุสรณ์)เป็นศูนย์พักพิง มีคณะกรรมการเครือข่ายฯเป็นผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ มีระบบบริหารจัดการเหมือนที่อื่นๆ คือ มีอาสาสมัครจิตอาสา มีระบบการเข้าพัก มีการจัดการด้านอาหาร และสาธารณสุข	3.ได้มีการเตรียมวัดและโรงเรียนเพื่อเป็นศูนย์พักพิง และมีการประสานหน่วยงานรองรับคนพิการและผู้สูงอายุ 4.จัดระบบการทำงานในศูนย์พักพิง โดยกระตุ้นให้ผู้พักอาศัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามความสมัครใจและความถนัด		
การเตรียมการด้านอาหาร เครื่องใช้ เวชภัณฑ์ ก่อนน้ำท่วมแต่ละครอบครัวมีการเตรียมซื้อเสบียง สินค้าอุปโภค บริโภค เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง และอาหารสำเร็จรูปมาเก็บไว้ที่บ้าน โดยมีวิธีคิดในเรื่องการเตรียมอาหาร 2 แบบ คือ 1. การเตรียมอาหารขึ้นอยู่		การจัดการด้านอาหาร น้ำ และถุงยังชีพ - การจัดการเรื่องอาหารมีการวางสต็อกเป็นของส่วนกลาง คือ นำสิ่งของที่บริจาคทั้งหมดมารวมกัน จัดแยกเป็นหมวดหมู่ และมีการทำบัญชีรับเข้าและจำหน่ายออก - มีการจัดตั้งครัวกลาง เพื่อประกอบอาหารให้กับพี่น้องในชุมชน รวมถึงจัดส่งอาหาร	โรงครัวกลาง มีการเตรียมอาคารเอนกประสงค์ที่ชุมชนบางบัวเป็นครัวกลางทำอาหารแจกในชุมชน รวมทั้งจัดเตรียมแพลอยน้ำเป็นพื้นที่ส่วนกลางในเรื่องอาหาร - แต่ละชุมชนมีโรงครัวย่อยเป็นของตนเอง - จัดระบบครัวกลาง - มีโรงครัวใหญ่อยู่ที่บางบางบัวเป็นกองบัญชาการ เป็น		

เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
งบประมาณ หรือทุนทรัพย์ ของแต่ละครอบครัว 2. เรื่องของเวลา แต่ละ ครอบครัวมีจำนวนว่าน้ำจะท่วม นานเท่าไร จึงเตรียมอาหารไว้ ตามระยะเวลาที่ได้คาดการณ์ไว้		ให้กับผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชน โดยมีทีมแม่ครัวซึ่งเป็นสมาชิก ของชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ - มีอาสาสมัคร เป็นชาวบ้านใน ชุมชนมาช่วยคัดแยกอาหาร ถุง ยังชีพ	ศูนย์รวมของบริจาค และปรุง อาหารแจกให้กับคนในชุมชน และมีครัวย่อยในแต่ละชุมชน ด้วย		
	การเตรียมความพร้อมด้าน โครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค ต้องมีการเตรียมส้วมลอยน้ำ กับเรือใหญ่และเรือท้องแบน	การจัดการด้านสาธารณูปโภค ในชุมชนมีสาธารณูปโภคที่ จัดเตรียมไว้ คือส้วมลอยน้ำซึ่ง ได้รับจากการบริจาค กับเรือ ใหญ่และเรือท้องแบน			
การดูแลสุขภาพของคนใน ครอบครัว ในแต่ละครอบครัวที่มีผู้ป่วยจะมี การเตรียมการ ดูแลเรื่องยารักษา โรค ยาเฉพาะโรค ยาเฉพาะทาง เพราะคนใกล้ชิดมีความรู้ในการ ดูแลคนในครอบครัวจึงมีการ จัดเตรียมไว้		สุขภาพอนามัย - มีการจัดเตรียมยาไว้ของส่วน กลาง คือ ยาสามัญประจำบ้าน ซึ่งในแต่ละชุมชนจะมีอาสา สมัครสาธารณสุข (ออส.) ให้ คำแนะนำเรื่องยาและดูแลเรื่อง สุขภาพของสมาชิกชุมชน ส่วน ยาเฉพาะทางไม่มีเตรียมไว้ให้	สุขภาพ ภาคองค์กรต่างๆ ควรนำแพทย์ สาธารณสุขเข้ามาตรวจสุขภาพ และให้การแนะนำบ้าง		

เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
การดูแลความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินจัดเตรียมเอกสารสำคัญและของมีค่าเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย มีการดูแลเรื่องของไฟฟ้าและสัตว์ที่มีพิษในแต่ละครัวเรือน		การคมนาคม ในระหว่างน้ำท่วม เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการออกแบบเส้นทางจราจรในยามวิกฤต โดยกำหนดเส้นทางเดินกำหนดทางเข้าและทางออกในชุมชน มีการชิงเชือกไว้เพื่อไม่ให้ผู้ที่สัญจรใช้เส้นทางตกลน้ำ รวมทั้งมีเครื่องส่องสว่างและหมายแนวสะท้อนแสงเพื่อการมองเห็นและความปลอดภัยของคนในชุมชน	การคมนาคม มีการเตรียมออกแบบระบบการจราจรในยามวิกฤต การจัดเส้นทางเดิน ท่าเรือ การต่อรถระบบการขนส่ง ต้องรองรับในระดับหนึ่ง เมื่อเกิดเหตุน้ำท่วมแล้วสามารถนำมาใช้ได้ทันที		
		การให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนต่างๆในชุมชน อาทิ ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ กลุ่มผู้ป่วย กลุ่มแม่หม้าย หญิงมีครรภ์ กลุ่มพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว กลุ่มคนพิการ - มีคณะกรรมการชุมชนไปสำรวจกลุ่มคนที่มีความต้องการพิเศษในชุมชน	- จะต้องทำแบบสอบถามว่าบ้านไหนมีผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ ผู้เป็นโรคประจำตัวบ้าง		

เตรียมการก่อนนำท่วม		ระหว่างนำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
		- มีการแบ่งเป็นโซนซึ่งในแต่ละโซนมีตัวแทนกลุ่มดูแล - มีการผูกผ้าหรือผูกโบว์ไว้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อง่ายต่อการดูแลและการช่วยเหลือในด้านต่างๆ - มีการแจกคู่มือกลุ่มผู้มีความต้องการพิเศษ - มีการตรวจเยี่ยมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ไปตรวจสุขภาพกลุ่มเด็กอายุ 0-6 ปี และกลุ่มผู้มีความต้องการพิเศษในชุมชน - ส่วนคนพิการ กลุ่มผู้ป่วยโรคไต โรคเมเร็ง หรือผู้ป่วยติดเตียง จะพยายามผลักดันให้อพยพออกไปอยู่ในที่ปลอดภัยและช่วยติดต่อประสานศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิงต่างๆ - มีทีมกู้ชีพ กู้ภัยดูแลเป็นพิเศษ			

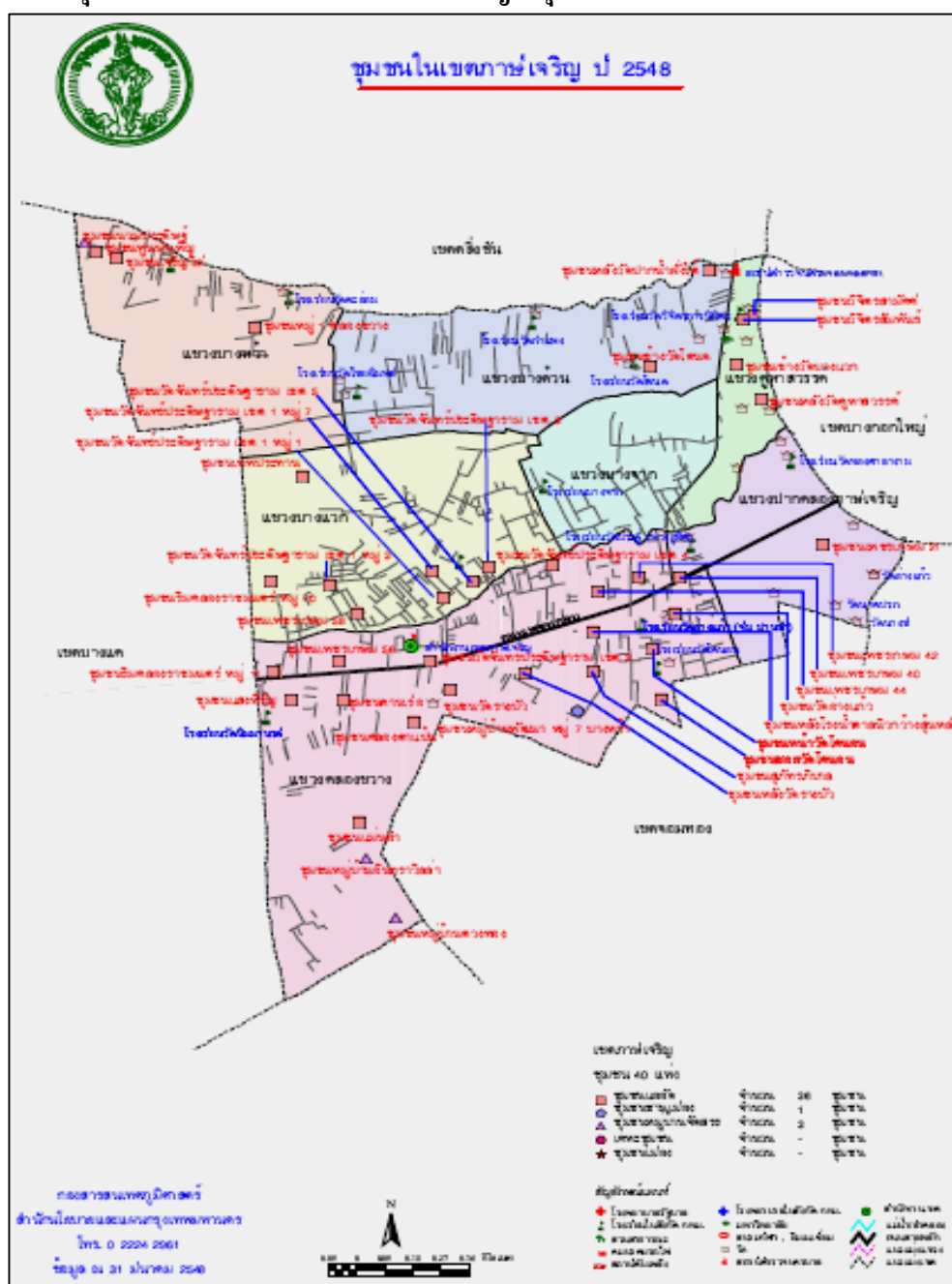
เตรียมการก่อนน้ำท่วม		ระหว่างน้ำท่วม		หลังน้ำลด	
ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่	ข้อมูลเดิม	ข้อมูลใหม่
		การจัดการภาวะฉุกเฉิน เครือข่ายพัฒนาชุมชนและ สิ่งแวดล้อมชุมชนบางบัวมี อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่าย พลเรือน (อปพร.) และกู้ชีพ กู้ภัย และตำรวจบ้าน			

5.3 จากการศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ในระยะเวลาที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ไปศึกษาดูงาน 4 เครือข่าย ซึ่งเป็นเครือข่ายในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด คือ

- 1) เครือข่ายชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ
- 2) เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
- 3) เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์
- 4) ศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติ ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

1) เครือข่ายชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ พ.ศ. 2554 ชาวบ้านในชุมชนวัดจิตรการนิมิตร ชุมชนวัดจิตรสัมพันธ์ ชุมชนวัดจิตรสามัคคี ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมมาก เพราะพื้นที่ชุมชนอยู่ไม่ไกลจากแม่น้ำเจ้าพระยา มีลำคลองไหลผ่าน คือ คลองบางแวก เชื่อมกับคลองบางเชือกหนัง ออกคลองภาษีเจริญและแม่น้ำเจ้าพระยา ภัยพิบัติน้ำท่วมใหญ่ที่ผ่านมาชุมชนวัดจิตรการนิมิตรได้รับผลกระทบจากน้ำที่เอ่อล้นจากคลองทวีวัฒนา ระดับน้ำในชุมชนสูงประมาณ 120-160 เซนติเมตร ชาวบ้านในชุมชนต่างได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม แต่โรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรเป็นพื้นที่ที่ไม่ถูกน้ำท่วม ชุมชนจึงได้ขออนุญาตทางโรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรเปิดเป็นศูนย์พักพิงของชุมชน เนื่องจากเครือข่ายชุมชนวัดจิตรการนิมิตรมีประสบการณ์ช่วยเหลือพี่น้องอยุธยา ปทุมธานีมาก่อน หลังจากที่เกิดภัยพิบัติน้ำท่วมในปี 2554 จึงนำวิธีมาประยุกต์ใช้โดยตั้งศูนย์พักพิงในพื้นที่ใกล้ท้องถนนมากที่สุด ศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรจะเป็นศูนย์กลาง มี 3 ชุมชน คือ ชุมชนวัดจิตรการนิมิตร ชุมชนวัดจิตรสามัคคี ชุมชนวัดจิตรสัมพันธ์

โรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา และเปิดโอกาสให้เด็กพิเศษ (ออทิสติก พิการ ปัญญาเลิศ) เข้ามาเรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไปได้มีนักเรียนทั้งหมดประมาณ 380 คน มีข้าราชการครูทั้งหมด 18 คน ผู้อำนวยการ 1 คน รองผู้อำนวยการ 1 คน ชุกรการ 1 คน พี่เลี้ยงเด็กอนุบาล 5 คนภารโรงและพนักงานสถานที่ 4 คน โดยทางโรงเรียนมีการสร้างอาคารเรียนใหม่ มีลิฟต์ มีทางลาด ทำให้เด็กนักเรียนพิเศษสามารถเรียนร่วมกับเด็กนักเรียนปกติได้ โรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรเป็นสถานที่อพยพของเขตภาษีเจริญได้รับความร่วมมือจากชุมชน เครือข่ายผู้ปกครอง ครู และสำนักงานเขต ในช่วงที่น้ำท่วมเป็นช่วงเวลาที่เด็กนักเรียนกำลังปิดเทอม ชุมชนจึงได้ขออนุญาตทางโรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรใช้อาคารเรียนชั้นบนที่มีอยู่ 4 ชั้นเป็นที่พักพิง ชาวบ้านที่บ้านเรือนถูกน้ำท่วม และไม่อยากจะอพยพไปไหนไกลๆ จึงเข้ามาอยู่อาศัยสาเหตุที่ใช้โรงเรียนเป็นศูนย์พักพิงเพราะโรงเรียนวัดจิตรการนิมิตรอยู่ใกล้ชุมชน การตั้งศูนย์พักพิงต้องดูพื้นที่ เพราะคนในชุมชนไม่อยากจะทิ้งบ้าน ศูนย์พักพิงที่ทนมตั้งอยู่ไกลไม่มีใครอยากไป เพราะคนอพยพส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ชุมชนบริเวณนี้ดั้งเดิม อยู่กันมานาน ถ้างั้นศูนย์พักพิงใกล้ เขาสามารถเดินไปหมู่บ้าน

● การเตรียมการก่อนน้ำท่วม

มีการวางแผน ต้องมีการวางแผน มีการระดมทุน งบประมาณ และทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ มีการประเมินศักยภาพของตนเอง ต้องสร้างทำเนียบสร้างต้นทุนของเราเอง หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ธนาคาร หน่วยงานที่สามารถช่วยเราได้ เพื่อระดมทรัพยากรทั้งภายในและภายนอก เมื่อเกิดภัยพิบัติต้องพึ่งตนเองไม่ต้องรอให้ใครมาช่วย ดูเครือข่ายของเรา ตั้งคณะกรรมการวางแผน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในชุมชนของเรา

ภาวะผู้นำ ประธานชุมชนวิจิตรสัมพันธ์ คุณศิริวรรณ หว่างรักษาวงศ์ หรือพี่แจ้ว เป็นผู้มีส่วนร่วมตั้งศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ เป็นผู้นำชุมชนที่ทำงานหลายตำแหน่ง อาทิ ทำเครือข่ายบ้านมั่นคง เป็นอาสาสมัครส่งเสริมสิทธิ ทำงานเกี่ยวกับคนไทยที่ไม่มีบัตรประชาชน คณะกรรมการสำรวจชุมชนฯ เป็นเครือข่ายศูนย์พักพิงของรัฐและชุมชน เป็นผู้มีประสบการณ์ช่วยเหลือน้ำท่วมที่บางบาล อโยธยา สุพรรณบุรี หลักลี้ รวมทั้งมีการประสานงานกับเครือข่ายต่างๆ อาทิ มูลนิธิเพื่อนพึ่ง(ภาฯ)ยามยาก สภากาชาดไทย มูลนิธิกระจกเงา เครือข่ายทางภาคเหนือ เมื่อชุมชนเกิดภัยน้ำท่วมจึงได้นำประสบการณ์การบริหารจัดการภัยพิบัติมาประยุกต์ใช้กับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางระบบที่ดี มีการประสานงาน มีคนทำงานแทนได้ต้องทำงานเป็นทีม ถ้าผู้นำไม่อยู่ต้องวางทีมงานที่สามารถบริหารจัดการได้ การบริหารงานของชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตรคือวางระบบที่ดี มีการหมุนเวียนงาน ใช้คนให้ถูกกับงาน

ชุมชนมีการสำรวจแผนที่เดินเท้าของชุมชน มีการทำแผนที่ชุมชนแสดง การเข้าออกทางเดินเท้า และมีเขียนเป็นตาราง แสดงจำนวนสมาชิกในชุมชน มีแยกหมวดผู้ชายเท่าไร ผู้หญิงเท่าไร จำนวนครัวเรือน 220 เด็กแรกเกิด เด็ก 3 ขวบ เด็ก 15 ปี หรือเยาวชน คนพิการมีเครื่องหมายสีแดง เด็กน้อยมีเครื่องหมายสีฟ้า คนแก่ผู้สูงอายุมีเครื่องหมายสีเขียว

ชุมชนมีการคัดกรองโรค ก่อนเปิดศูนย์พักพิงต้องมีการประสานกับศูนย์บริการสาธารณสุขในพื้นที่ให้มาคัดกรองโรค ตรวจโรคให้ เช่น โรคเบาหวาน โรคความดัน เพื่อเตรียมยาให้เพียงพอในช่วงน้ำท่วม หรือหากมีผู้ป่วยที่เป็นโรคติดต่อที่แพร่เชื้อจะประสานเพื่อส่งต่อผู้ป่วยไปโรงพยาบาล

● ระหว่างน้ำท่วมขัง

ระบบการจัดการศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วมโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าพักในศูนย์พักพิงวัดวิจิตรการนิมิตรเป็นคนที่มาอยู่เป็นคนในชุมชน และมาจากที่อื่นบ้างคือเขตเอามาฝากไว้ แต่ส่วนมากเป็นคนที่อยู่ในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมคนในชุมชนรู้จักกันอยู่แล้ว ไม่ใช่เป็นประชากรแฝง เป็นคนที่มาจากบ้านเช่า เช่าชั้นล่างอยู่ ประมาณ 100 ครอบครัว เกือบ 200 กว่าคน ส่วนบ้านเช่าที่มี 2 ชั้น พวกที่อยู่ชั้น 2 สามารถอยู่ได้ ในตอนแรกศูนย์ฯจะรับผู้พักพิงแค่ 150 คน แต่ต้องรับมากกว่านั้น ในการเข้าพักที่ศูนย์พักพิงจะมีการบันทึกรวบรวมข้อมูลครัวเรือนทั้งหมด

○ ออกกฎระเบียบการอยู่ร่วมกัน

ศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตรมีกฎสำหรับคนที่มาอยู่อาศัย ห้ามดื่มเหล้า ห้ามเล่นการพนัน ห้ามส่งเสียงดัง เป็นกฎกติกาของศูนย์พักพิง ก่อนที่ผู้ประสบภัยจะเข้ามาอยู่ในศูนย์ฯต้องมีการเซ็นรับทราบข้อบังคับของศูนย์ฯ การอยู่ร่วมกันต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่นข้างๆ ต้องมีกติการ่วมกัน เพราะไม่อย่างนั้นปกครองไม่ได้ ข้อดีของที่นี่คือชุมชนหน่วยงานให้ความร่วมมือ ชุมชนดูแลและชุมชน มีการจัดการกันเอง

○ การจัดการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม

โรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตรจัดเตรียมสถานที่ให้ผู้พักพิงได้พักอาศัยและทำกิจกรรมต่างๆ โดยจัดชั้นล่างของตึกเป็นพื้นที่ให้เป็นโรงอาหารและให้ผู้พลอยที่เป็นครอบครัวและผู้สูงอายุพักอาศัย ครอบครัวมีที่คนแบ่งตามล๊อค ทั้งนี้ผู้พักพิงต้องเตรียมที่นอน หมอนมุ้ง เครื่องใช้ส่วนตัวมาเอง ศูนย์ฯจัดเตรียมที่ทิ้งขยะ การทิ้งขยะแยกเป็นขยะเปียก ขยะแห้ง สถานที่ซักล้าง มีห้องซักล้าง ห้องอาบน้ำ ซึ่งมีคนทำเป็นแบบอยู่แล้ว ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยต้องดูแลแบบอย่างและทำตาม ต้องฟังกัน ต้องฟังกติกา ให้ผู้อยู่อาศัยหมั่นเวียนกันทำความสะอาด กวาดดู ช่วยกันดูแลความสะอาดศูนย์พักพิง

○ การจัดแบ่งงาน

โรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตรได้เป็นศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยน้ำท่วม ตั้งแต่เดือนตุลาคม – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2554 โดยการจัดการศูนย์พักพิงมีการจัดระบบดูแลกันเอง เพราะในชุมชนมีอาสาสมัครต่างๆ เช่น อสส. อปพร. แบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบการทำงาน ทำครัวทำความสะอาด จะง่ายต่อการทำงานถ้ามีการแบ่งแยกงาน โดยพี่แจ้ว ศิริวรรณ เป็นผู้นำเป็นผู้ติดต่อประสานงานเครือข่ายต่างๆ ดูแลด้านอาหารออกหาข้าวของให้เพื่อน ขอของสนับสนุนจากที่อื่นมายังศูนย์พักพิง ส่วนตึกนี้จะมีคนดูแล มีการกวาดดู มีหัวหน้าตึกดูแล มีการโรงดูความปลอดภัยให้ ต้องมีการวางระบบให้ดี มีการทำงานเป็นทีม มีการประสานงาน และมีการจัดแบ่งงาน ใช้นคนให้ถูกกับงาน มีการหมุนเวียนงาน ถ้าผู้นำไม่อยู่จะมีทีมงานที่ทำงานแทนกันได้

○ การรับบริจาค

ระบบการจัดการของบริจาค จะแบ่งเป็น 2 ระบบ คือ

1. ถ้ามีหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ติดต่อมาที่ศูนย์ฯ เพื่อต้องการนำของมาแจกชาวบ้าน ทางศูนย์ฯจะบอกจำนวนไปว่าภายในชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตมีจำนวนประชากรทั้งหมดเท่าไร ชาวบ้านสามารถมารับของได้เลย มาเข้าแถวรับของไปใช้ส่วนตัวไปเก็บรักษาเอง ตัวอย่างเช่น ก่อนที่ศูนย์ฯจะปิดมีถุงยังชีพพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทางทีมงานจะโทรถามก่อนว่าในชุมชนมีทั้งหมดกี่คน ทางศูนย์ฯ แจ้งไปว่า 400 คน ได้รับของพระราชทานทั้งหมด

2. ศูนย์ฯ ดูแลบริหารจัดการของกองกลาง ในกรณีที่ยกบริจาคมาไม่ครบตามจำนวนของคนในชุมชน ทางศูนย์ฯจะนำมารวมกันแล้วจัดสรรใหม่ มีการจัดทำสต็อกของ แบ่งประเภทหมวดหมู่ เช่น น้ำเปล่า ผ้าอนามัย นมผงสำหรับเด็ก แพมเพิร์ส มีการบันทึกไว้ว่าของเข้ามาเท่าไร ออกไปเท่าไร ส่วนการเบิกใช้สิ่งของมีทีมงานจัดการหยิบให้ เช่น เบิกแพมเพิร์ส เอาไปให้ใช้ได้ 7 วัน มีการบันทึกไว้ การเช็คสต็อกของบริจาคมีคนดูแลจัดการโดยทีมแม่ครัวของโรงเรียน 5 คน เป็นทีมงานหลักรับผิดชอบในเรื่องการอาหารและการวางสต็อกของบริจาค และมีอาสาสมัครในการคัดแยกของ ในการรับของบริจาคคนในศูนย์ต้องรับก่อน หลังจากนั้นเป็นคนภายนอกเข้ามาเข้าแถวรับไป

○ การจัดการด้านอาหาร

ศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตจัดทำโรงครัวจะมีอาหารให้ 3 มื้อ คือ ช่วงเช้า เวลา 8.00 น- 9.00 น. กลางวัน เวลา 12.00 น. และช่วงเย็น เวลา 17.00 น. อาหารจะมีเข้ามาอย่างสม่ำเสมอโดยมูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่ง(ภาฯ) เป็นเจ้าภาพใหญ่ เตรียมอาหารให้ 500 กล่องต่อวัน และทางศูนย์ฯ มีแม่ครัวทำอาหาร ซึ่งในการตักอาหารต้องเอาไปแต่พอดี ไม่อ้อมมาตักใหม่ ห้ามเหลือ เพราะของเหลือจะกลายเป็นขยะ จะให้ตักแต่น้อยแต่บ่อย ๆ เพื่อลดขยะ จะให้ผู้อพยพเตรียมถ้วยจาน ของใช้ส่วนตัวต้องเอามา ทางศูนย์พักพิงฯจะไม่ใช้โฟม เพราะโฟมมีปัญหากับศูนย์อพยพมาก ดูจากที่ศูนย์ราชการ หรือ สปภ. ขยะเยอะมาก แต่ถ้ามีผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นนำมาให้ที่ศูนย์มีจำนวนมากแล้ว ทางศูนย์พักพิงฯจะโทรถามเครือข่ายว่ามีข้าวกินหรือเปล่า ถ้าไม่มีจะเอาไปให้ อย่างเช่นเครือข่ายคลังชัน มารับข้าวกล่อง 200 กล่อง มารับที่ศูนย์ฯนี้เลย ลากเรือมา ที่คลังชันก็มีศูนย์พักพิงแต่ตอนเย็นไม่ทำอาหารเลยมารับที่นี่ ส่วนผู้สูงอายุจะมีอาสาสมัครนำอาหารกล่องไปฝากผู้สูงอายุ ใส่เรือลากไปให้

○ การจัดการด้านการแพทย์และสาธารณสุข

ก่อนเปิดโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตเป็นศูนย์พักพิง ได้มีการประสานงานกับศูนย์บริการสาธารณสุขในพื้นที่ให้เข้ามาคัดกรองโรค ผู้ป่วยเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน ความดัน เพื่อเตรียมยาให้เพียงพอในช่วงน้ำท่วม หรือหากมีผู้ป่วยที่เป็นโรคติดต่อที่แพร่เชื้อจะประสานเพื่อส่งต่อผู้ป่วยไปโรงพยาบาล ในเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่ผ่านมาศูนย์พักพิงมีผู้ป่วยเป็นอัมพฤกษ์

และความดัน รวมทั้งมีผู้ป่วยโรคไต ฟอกไตเอง แต่คนที่ฟอกไตอยู่ได้ไม่กี่วัน กลัวว่าที่โลงแจ้งรวมอยู่หลายคนอากาศไม่ดีอาจส่งผลกับโรค โดยติดต่อให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเอารถไฟร่วลมารับส่งไปโรงพยาบาลตากสิน ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินมีคนแก่ผู้ชายล้มหัวแตก ปฐมพยาบาลเบื้องต้นก่อนจะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำส่งโรงพยาบาล นอกจากนั้นยังมีจิตอาสาเป็นทีมแพทย์จากบริษัทแพนราเชเท็กกรุ๊ป จำกัด เข้ามาช่วยตรวจสอบสุขภาพให้ชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งจัดกิจกรรมร่วมกันเด็กๆ ในศูนย์พักพิงฯ

○ การจัดการผู้สูงอายุและคนพิการ

ผู้สูงอายุจะมีอาสาสมัครนำอาหารกล่องไปให้โดยการใส่เรือลากไปให้ ส่วนคนพิการในชุมชนมีคนพิการ 5 คน

○ กิจกรรมนันทนาการและการผ่อนคลาย

ในช่วงระหว่างน้ำท่วมทางศูนย์ฯมีกิจกรรมคลายเครียดคือให้วาดภาพ และมีหน่วยงานกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) มาสอนทำชาลาเปา ขนมนิปปิ ผู้ที่มาอาศัยอยู่ที่ศูนย์พักพิงฯ ส่วนใหญ่ เครียด กังวล กลัวโจรขึ้นบ้าน แต่ว่าคนอยู่ในชุมชนสามารถเดินไปมาได้ ยืมเรือไปหมู่บ้านได้ สำหรับเด็กๆ มีขนมมากแจก และมีมูลนิธิกระเจงมาถอดบทเรียนกับเด็ก แต่กติกาคือถ้าอายุเกิน 15 ปี ไม่ให้ขนม

○ ปัญหาในศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร

มีปัญหาคือ เรื่องอาหารคนนั้นได้น้อย คนนี้ได้มาก มีการทะเลาะกัน แต่มีการจัดการความขัดแย้งโดยบอกว่าไม่เป็นไร งดหน้าค้อยเอาใหม่ และเรื่องความปลอดภัย การถูกทำร้ายของความปลอดภัยการถูกทำร้ายของสาวประเภทสองที่กลางซอย เห็นว่ามีเงิน

○ การปิดศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร

หลังน้ำลดผู้พักพิงในศูนย์พักพิง ใครสะดวกก็กลับไปทำความสะอาดบ้านแล้วค่อยมาใหม่ ก่อนจะปิดศูนย์ มีการจัดเลี้ยงสนุก สนาน กับข้าวทั้งหมดที่มีนำมาฉลองปิดศูนย์ฯ กินข้าว สรวลเสเฮฮา แล้วทำพิธีปิด โดยมีรองเลขามูลนิธิเพื่อนพึ่ง(ภาฯ) เข้ามาปิดศูนย์หลังจากนั้นมีการทำความสะอาดโรงเรียน ก่อนที่จะเปิดเทอม ส่วนของที่เหลือมีเยอะมาก เช่น ข้าวสาร น้ำดื่ม แจกกลับบ้าน

● การเตรียมตัวรองรับภัยพิบัติน้ำท่วมในอนาคต

บทเรียนจากอุทกภัยในปี 2554 การสื่อสารของรัฐบาล และสปก. มีปัญหามาก การแจ้งเตือนระดับน้ำควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย แบบอาคม มกรานนท์ เช่น บอกว่าน้ำท่วมระดับเข่า น้ำแข็ง หรือเอว อย่างใช้ภาษาแบบทางการ น้ำท่วมบอกเป็นลูกบาศก์เมตรเพราะชาวบ้านไม่สามารถคำนวณได้

การเตรียมการในคราวต่อไปชุมชนต้องพึ่งตนเอง ต้องคิดว่าตนเป็นที่พึ่งแห่งตน อย่างแรกที่ต้องเตรียมคือคน อาสาสมัคร ต้องเตรียมคนมาช่วยเรา พวกหน่วยดูแลรักษาความปลอดภัย อปพร. อสม.หรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานแทนเราได้ และประสานงานกับคนที่พูดจารู้เรื่อง

การจัดการคนในชุมชนแบ่งเป็น คนไม่อพยพ คนรอบชุมชน คนที่มีบ้านสองชั้นอยู่ได้ไม่ไหน คนที่อพยพไปเลย (ต้องมีคนดูแล) ส่วนผู้สูงอายุจะมีอาสาสมัครเอาของไปให้ และเมื่อปี 2554 ไม่มีการสร้างอาชีพเสริมในระหว่างน้ำท่วม แต่ถ้าเกิดภัยพิบัติน้ำท่วมอีกครั้งต้องให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ช่วยสร้างอาชีพเสริมให้ผู้พักพิงมีรายได้ในระหว่างน้ำท่วม รวมทั้งและหาตลาดให้ด้วย อาชีพที่ชาวบ้านในชุมชนอยากให้มีสอน อย่างเช่น ทำตะกร้าพลาสติกสานเพราะขายดี

ส่วนเรื่องใหม่ที่ได้จากการตั้งศูนย์พักพิงฯ คือ เรื่องห้องน้ำ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญสำหรับผู้ที่มาจากภายนอก ที่ศูนย์ฯ ห้องน้ำไม่มีปัญหา ไม่เดือดร้อน แต่ภายนอกห้องน้ำสำคัญที่สุด มีผู้บริจาคห้องน้ำมาให้ก็นำไปบริจาคให้ที่อื่น

2) เครือข่ายองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

- สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
สภาพทางภูมิศาสตร์

องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบางเลน ระยะห่างจากอำเภอบางเลน ประมาณ 17 กิโลเมตร มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 30 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 18,750 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ จรด ตำบลลำพญา และตำบลคลองนกกระทุง ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน

ทิศใต้ จรด ตำบลบางแก้วฟ้า และตำบลบางพระ อำเภอนครชัยศรี

ทิศตะวันออก จรด ตำบลนราภิรมย์ และตำบลคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล

ทิศตะวันตก จรด ตำบลบ้านหลวง และตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม

ภูมิประเทศ

เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำไหลผ่าน แบ่งตำบลออกเป็นสองฝั่ง คือฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นสีเขียว มีความอุดมสมบูรณ์

การปกครอง

การแบ่งการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ ได้แบ่งการปกครองออกเป็น 15 หมู่บ้าน 1,320 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 4,634 คน ปัจจุบัน นายณัฐวัฒน์ ชื่นอินงาม เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

สภาพทางเศรษฐกิจ ลักษณะอาชีพ

ราษฎรในพื้นที่บางระกำ ประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร คือทำนา ปลูกผัก ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ เลี้ยงสัตว์และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ มีรายได้จากการเกษตรเป็นหลัก รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้าง และทำธุรกิจส่วนตัว

การคมนาคม

มีการคมนาคมติดต่อทั่วไปส่วนมากทางรถยนต์ จะมีการใช้การคมนาคมทางน้ำบ้าง เป็นส่วนน้อย มีถนนลาดยางสายหลักเชื่อมต่อระหว่างตำบล อำเภอและจังหวัด จำนวน 2 สาย และมีถนนเชื่อมติดต่อกันทุกหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง รวมทั้งสิ้น 17 สาย สภาพชำรุด ต้องการซ่อมแซมทุกปี ส่วนทางน้ำ มีแม่น้ำท่าจีน จำนวน 1 สาย

การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- แม่น้ำ 1 สายคือแม่น้ำท่าจีน
- คลอง 30 คลอง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- บ่อน้ำบาดาล 19 แห่ง

สภาพทางสังคม

- โรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง
- โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง (ขยายโอกาสทางการศึกษา)
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 5 แห่ง
- วัด 1 แห่ง คือ วัดสุขวัฒนาราม หรือวัดบางระกำ
- สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง
- สถานีตำรวจชุมชน 1 แห่ง
- อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จำนวน 77 คน และอสม.น้อย 45 คน
- อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อสส.) จำนวน 40 คน

- อาสาสมัครกู้ชีพ จำนวน 10 คน (หนึ่งตำบล หนึ่งทีมกู้ภัย)
- อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) จำนวน 60 นาย
- จำนวนผู้สูงอายุทั้งหมด 746 คน
- จำนวนคนพิการ 87 คน
- ผู้ด้อยโอกาส 8 คน

• ความเสียหายจากภัยพิบัติอุทกภัย

อุทกภัยในปี 2554 พื้นที่ตำบลบางระกำต้องเผชิญกับวิกฤตน้ำท่วมหนักมาก เนื่องจากพื้นที่อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ที่รับมลน้ำทั้งจากกรุงเทพมหานคร ปทุมธานี นนทบุรี ผ่านแม่น้ำสายหลักคือแม่น้ำท่าจีนก่อนที่จะเคลื่อนตัวลงทะเล ด้วยมลน้ำมากมายมหาศาลทำให้อำเภอบางเลนกลายเป็นทะเลสาบในช่วงข้ามคืน น้ำท่วมตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 – กุมภาพันธ์ 2555 น้ำท่วมเกือบ 100 % ท่วมทุกเส้นทางคมนาคม เส้นทางจราจรถูกตัดขาด 100% ได้รับความเสียหาย ต้องใช้เรือในการเดินทาง ประชากร 4,450 คน ได้รับความผลกระทบจากน้ำท่วม บ้านเรือน 1,315 หลังคาเรือนถูกน้ำท่วม มีประมาณ 5 ครัวเรือนที่น้ำไม่ท่วม พื้นที่ทางการเกษตรได้รับความเสียหาย นาข้าวเสียหาย 1,588 ไร่ พืชสวน 3,429 ไร่ พืชไร่ 96 ไร่ พื้นที่ประมง 429 ไร่ รวมพื้นที่ทางการเกษตรที่ได้รับความเสียหาย 5,542 ไร่ จะเห็นได้ว่านาข้าวเสียหายน้อยเพราะเก็บเกี่ยวไปแล้ว ส่วนพืชสวน พืชไร่เสียหายมาก ซึ่งสิ่งทั้งหลายดังกล่าวนี้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับคนบางระกำอย่างมหาศาล รวมถึงสถานที่สำคัญ พื้นที่ที่เป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยถูกน้ำท่วม บางที่ระดับน้ำสูงกว่า 2-3 เมตร

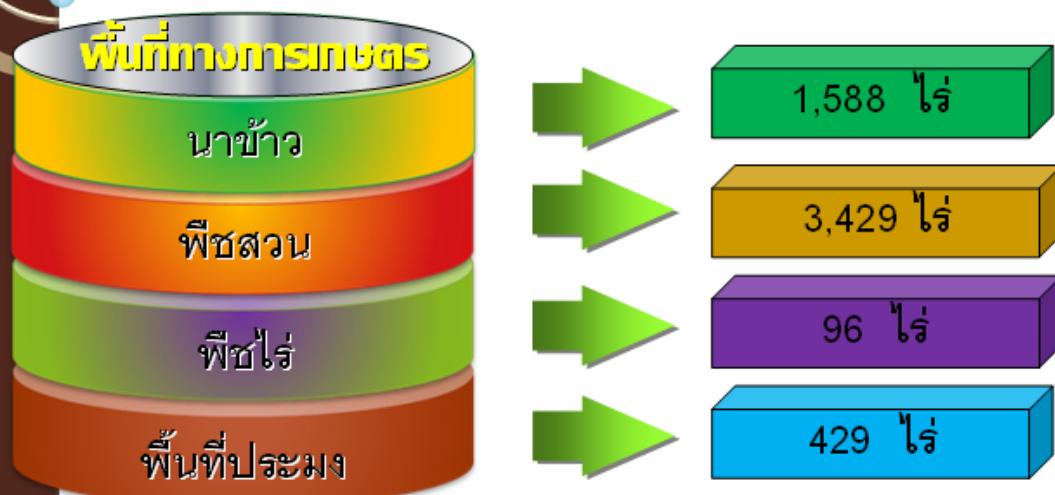
ความเสียหายจากภัยพิบัติ (อุทกภัย) ด้านสังคม

ความเสียหายจากภัยพิบัติ (อุทกภัย) ด้านสังคม

ข้อมูลพื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม
ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

รวมพื้นที่ทางการเกษตรที่ได้รับความเสียหาย 5,542 ไร่

ความเสียหายจากภัยพิบัติ (อุทกภัย) ด้านพื้นที่ทางการเกษตร

● กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาลภัยพิบัติ(อุทกภัย) ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

นายก อบต.บางระกำ อธิบายรูปแบบการดำเนินการของ "บางระกำโมเดล" เริ่มต้นด้วยการร่วมกันวางแผนของคนในตำบลร่วมกับตำบลข้างเคียง โดยการพิจารณาสภาพพื้นที่ หากพื้นที่ไหนคาดว่าจะน้ำท่วมก็จะมีการเตรียมอพยพคนไปยังพื้นที่ส่วนกลางที่จัดเตรียมไว้ ส่วนเส้นทางที่คิดว่าจะเป็นเส้นทางสัญจรหลักจะมีการทำคันดินกัน หรือพื้นที่สำคัญ เช่น พื้นที่เขตเศรษฐกิจ พื้นที่ที่มีชุมชนอยู่หนาแน่น สถานที่ราชการ ฯลฯ จะมีการทำระบบบล็อกน้ำเพื่อรักษาพื้นที่ "บางระกำโมเดล" ของ ต.บางระกำ เป็นเรื่องของคนในพื้นที่ที่มาร่วมจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตัวเอง โดยมุ่งเน้นที่การวางแผนเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ และฟื้นฟูหลังภัยพิบัติเพื่อให้คนในชุมชนยืนอยู่ได้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อมเพื่อรับอุทกภัย

พื้นที่ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมเป็นประจำอยู่แล้ว จึงวางแผนพื้นที่ป้องกันรับมือกับน้ำท่วมใหญ่โดยคาดการณ์ว่าระดับน้ำสูงสุดไว้ถึง 1 เมตร ในเบื้องต้นชาวชุมชนมีการพูดคุยระดมสมองในการแก้ไขปัญหามีการวางแผนจัดพื้นที่ที่รอการอพยพสำหรับผู้ประสบภัย กำหนดโครงสร้างแบ่งหน้าที่อย่างเป็นระบบภายในชุมชน ประกอบด้วย ชุดอพยพหรือชุดฉุกเฉิน ชุดประสานงาน ชุดระดมทุน ชุดจัดการข้อมูล ส่งเช็คของและแจกจ่ายสิ่งของบริจาค รวมไปถึงชุดส่งข่าวและสื่อสาร และชุดรักษาความปลอดภัยชุมชน โดยมีการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดนครปฐมและเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ กำหนดแผนงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในระยะเร่งด่วน ระยะน้ำลดรวมไปถึงระยะฟื้นฟู โดยทางชุมชนเห็นว่าควรมีพื้นที่ส่วนกลางเพื่อใช้เป็นศูนย์รวมของคนบางระกำ จึงกำหนดให้พื้นที่วัดบางระกำและพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำเป็นศูนย์ปฏิบัติการแก้ไขปัญหาลภัยพิบัติภาคประชาชน โดยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำในการกู้พื้นที่ดังกล่าว มีการเตรียมการทำระบบบล็อกน้ำเพื่อรักษาพื้นที่ที่ทำการอบต.บางระกำพยายามบล็อกเส้นทางหลักทั้งหมด โดยใช้คันดินทำคันกันน้ำเพื่อบล็อกปิดน้ำทุกเส้นทาง มีการระดมเครื่องสูบน้ำประมาณ 20 ตัว มาสูบน้ำ ใช้เครื่องสูบน้ำดูดน้ำออก เพราะปี 2549 วางแผนลงทุนสูบน้ำมากมีประสบการณ์ คิดว่าคงเอาอยู่ เพราะทุกปีเอาอยู่ ในระยะแรกคิดว่าน้ำคงไม่ท่วมมากแต่โดนน้ำตลบหลังน้ำมาจากบางบัวทองไม่ไหลมาจากแม่น้ำท่าจีน ปริมาณน้ำมีมาก ท่วมก่อนแห้งทีหลัง แต่ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำน้ำไม่ท่วมจึงเป็นศูนย์กลางทุกอย่างรวมของบริจาค ของใช้ ถุงยังชีพ และกระจายสิ่งของไปตามหมู่บ้านต่างๆ

**กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย)
ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**

**กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย)
ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**

ระยะที่ 2 การบริหารจัดการให้ความช่วยเหลือประชาชนในช่วงระยะเวลาที่เกิดอุทกภัย

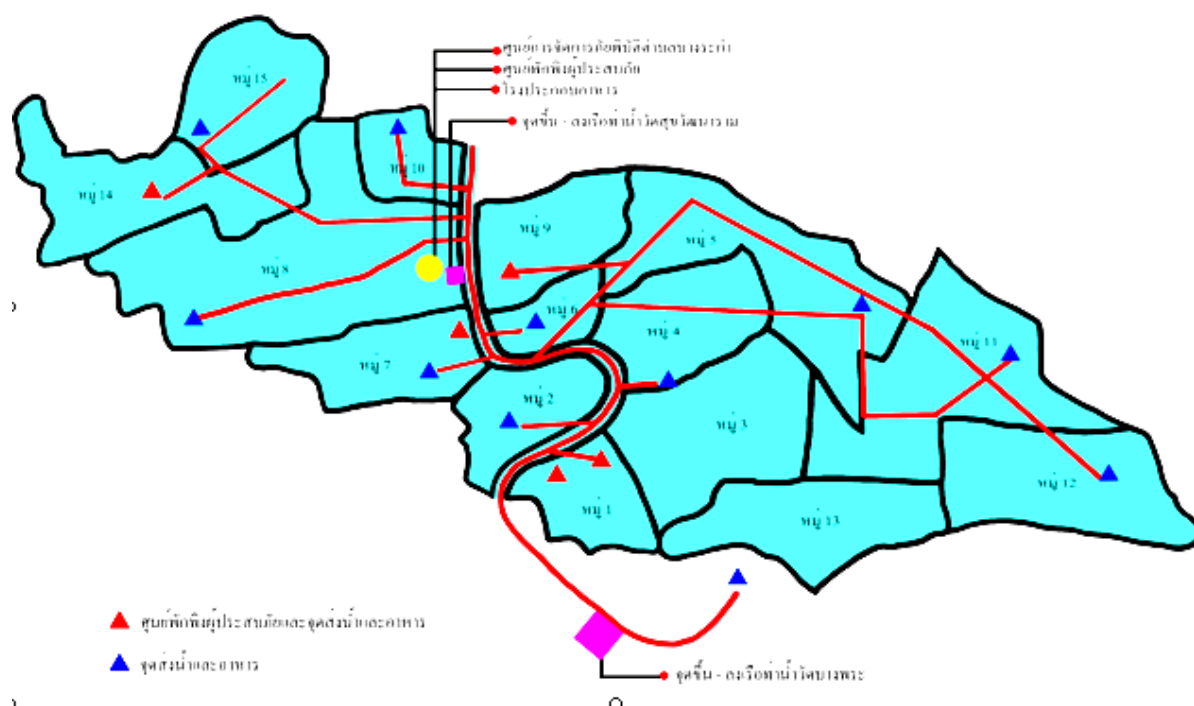
เมื่อน้ำเริ่มท่วมการสัญจรมีการจัดทำแผนที่เดินเรือ มีการระดมทุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำและเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำอาหารเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้ประสบอุทกภัย มีการแจกของยังชีพ มีหน่วยงานอื่นนำของมาแจก ในระยะแรก อบต.บางระกำไม่มีโรงครัว แต่หลังจากนั้นได้ตัดสินใจทำโรงครัว เพราะข้าวกล่องที่นำมาแจกเสียหมด จึงตัดสินใจทำโรงครัวที่วัด รวม 3 เดือน จะมีแม่ครัวหลักอยู่ 5 คน เพราะมีการตกลงกันได้แม่ครัวเป็นแม่ครัวของวัดอยู่แล้ว ใครมาบริจาคจะเป็นวัตถุดิบ ของแห้ง ขอหมู ไก่ ผัก ในช่วงน้ำท่วมชาวบ้านมาช่วยทำกับข้าว ชาวบ้านต้องมีข้าวเย็นจะมีความสุขมาก ตอนน้ำท่วมมีปลาเยอะมีการนำปลามาทำปลาร้า และกับข้าวก็จะมีแกงส้มกับน้ำพริกปลาร้า

ส่วนพื้นที่ที่ทำการอบต.บางระกำน้ำไม่ท่วม เนื่องจากมีการทำคันกั้นน้ำบล็อกปิดน้ำทุกเส้นทาง และใช้เครื่องสูบน้ำดูดน้ำออก เพราะต้องใช้ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นศูนย์กลางทุกอย่างรวมรวมของบริจาค ของใช้ ของยังชีพ และกระจายไปตามหมู่บ้านต่างๆ ที่นี้ไม่มีศูนย์พักพิงแต่มีจุดพักพิงผู้ประสบภัยตามหมู่บ้าน ทำเป็นจุดพักเล็กๆ เพื่อกระจายของไปตามหมู่บ้านและชุมชน เนื่องจาก มีการจัดเตรียมศูนย์อพยพที่โรงเรียน มีศาลาผู้อพยพแต่มีผู้อพยพมาอยู่แค่ 2 ครัวเรือน ส่วนใหญ่จะไปอยู่บ้านญาติ ดังนั้นจึงมีจุดพักพิงผู้ประสบภัยตามหมู่บ้าน เพราะไม่เป็นศูนย์พักพิงแต่มีจุดพักพิงเป็นจุดย่อยลงไปอีก เน้นให้อยู่บ้าน ให้ชาวบ้านอยู่ที่บ้านและกระจายของไปตามหมู่บ้าน ชุมชน ชาวบ้านก็จะต่อต่อมอยกพื้นนอน แต่มีปัญหาห้องน้ำมาก และช่วงน้ำท่วมอาชีพเรือรับจ้างรวมมาก

ปัญหาที่ผ่านมาคือของยังชีพ มีการแจกจ่ายยากต้องเรียกชาวบ้านมาแล้วแจก อีกปัญหาหนึ่งคือหน่วยงานที่มีของมาแจกแต่จำนวนของไม่พอ อย่างช่อง 3 นำของมากแจก 400 ชุด แต่ประชากรมี 1,300 ครัวเรือน กรณีนี้ทางอบต. ก็จะแจ้งผู้ต้องการบริจาคให้พยายามจัดมาให้ครบ เรื่องสำคัญคือหน่วยงานหรือผู้นำของมาบริจาคต้องการเอาของไปแจกเอง สร้างความยุ่งยาก เพราะเส้นทางที่เดินทางได้ใช้เรืออย่างเดียว การเดินทางลำบากมาก แต่การสื่อสารชาวบ้านไว้มาก นอกจากนี้ปัญหามีการขนย้ายผู้ป่วยในช่วงน้ำท่วม มีกรณีผู้ป่วยหนักหลายรายและมีผู้เสียชีวิต ในขณะที่น้ำท่วม Thai PBS มาตั้งศูนย์บัญชาการที่นี่ ทำให้เป็นโอกาสที่สื่อช่วยให้หน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือจำนวนมาก

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย) ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

แผนที่เดินเรือช่วงน้ำท่วมตำบลบางระกำ

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย) ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ระยะที่ 2

การบริหารจัดการให้ความช่วยเหลือประชาชน
ในช่วงระยะเวลาที่เกิดอุทกภัย

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย) ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ระยะที่ 2

การบริหารจัดการให้ความช่วยเหลือประชาชน
ในช่วงระยะเวลาที่ติดอุทกภัย

ระยะที่ 3 การช่วยเหลือ เยียวยาและฟื้นฟูหลังน้ำลด

ประสานหน่วยงานมาฟื้นฟูให้มากที่สุด ปตท.ให้น้ำมัน อุตสาหกรรม ให้เครื่องสูบน้ำ
ตอนน้ำแห้งมีกิจกรรมร่วมกับหน่วยงาน สถาบันการศึกษาการจัดงาน Big Cleaning Day ในการ
ทำความสะอาดสถานที่ วัด โรงเรียน ถนน ด้านการฟื้นฟูภายหลังน้ำลดตำบลบางระกำมีจัดตั้ง
"กองทุนพันธุ์พืช" อาทิ พันธุ์ข้าว พันธุ์พืชไม้ดอกและไม้สวน โดยการสำรวจความต้องการจาก
เกษตรกร และให้ชาวบ้านมาขี้มไปเพาะปลูก เมื่อเก็บเกี่ยวแล้วก็นำมาใช้กิน เพื่อแบ่งเบาภาระใน
การดำรงชีวิตต่อไป เพราะหลังน้ำลดชาวบ้านส่วนหนึ่งจะมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย การส่งเสริมเรื่อง
อาชีพจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะปัญหาหลักของน้ำท่วมในพื้นที่นี้คือการขาดแคลนรายได้
นอกจากนั้นจะมีการฟื้นฟูโดยจัดทีมในการซ่อมแซมบ้านเรือนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะ
วิทยาลัยการอาชีพในพื้นที่

กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย) ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

บทเรียนที่ผ่านมา / ความคาดหวัง จากการดำเนินงาน ป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ (อุทกภัย)

จากบทเรียนที่ผ่านมาตำบลบางระกำมีแนวทางการบริหารจัดการภัยพิบัติ โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน เนื่องจากพื้นที่ของตำบลบางระกำเป็นที่ลุ่มแอ่งกระทะ มีปัญหาน้ำท่วมทุกปี ปัญหาที่ผ่านมาการที่ชุมชนจะอยู่กับน้ำได้ต้องมียุทธศาสตร์ภาคีเครือข่าย อบต.มีแนวคิดให้ชาวบ้านเรียนรู้การอยู่กับน้ำเพราะพื้นที่น้ำท่วมบ่อยท่วมเป็นประจำต้องมีการปรับตัวปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ มีการทำแผนป้องกันและแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมและที่สำคัญควรมีกองทุนภัยพิบัติ เพราะท้องถิ่นมีงบประมาณที่จำกัดและขั้นตอนมากในการช่วยเหลือชาวบ้านทำให้ไม่ทันต่อสถานการณ์ การตั้งกองทุนจะทำให้มีความคล่องตัว จึงมีแนวคิดไว้ในอนาคตต้องมีกองทุนภัยพิบัติจัดตั้งโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นศูนย์กลาง

อุทกภัยในปีที่ 54 ที่ผ่านมามีปัญหาเรื่องห้องน้ำและเรือขาดแคลนมาก จึงคิดให้มีทีมออกแบบห้องน้ำง่ายๆ โดยใช้ลมเป่า หมู่บ้านหนึ่งมีประมาณ 5 หลัง มีการใช้ร่วมกัน ในกรณีห้องน้ำของ SCG ทำดีมากแต่หนักมาก ค่าขนย้ายแพงมาก รวมทั้งมีการวางแผนทำเส้นทางเรือ มีเส้นทางน้ำและระดับน้ำ เพราะตอนน้ำท่วมใหญ่หลวงทางมีบทเรียนต้องทำเส้นทางสัญจรทางน้ำ มีเส้นทางเดินเรือให้ชาวบ้านสัญจรไปได้ และมีจุดพักพิงผู้ประสบภัยตามหมู่บ้าน เพราะที่นี้ไม่มีศูนย์พักพิงแต่มีจุดพักพิงผู้ประสบภัยตามหมู่บ้านซึ่งเป็นจุดย่อยลงไปอีก

ในปี 2555 มีการวางแผนอย่างดีมีการเก็บข้อมูลก่อน เรือขามีการเก็บเตรียมไว้เลย มีการเซ็นสัญญากับโรงพยาบาล (โรงพยาบาลแถบนี้อพยพหมด) แต่โชคดีน้ำไม่ท่วม นอกจากนี้ชาวบ้านบางระกำต้องมีการปรับตัว ปรับวิถีชีวิต ให้เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์โดยการหันกลับไปปลูกบ้านได้สูงในแบบเดิม หรือการไม่เพาะปลูกครั้งที่ 3 เพื่อเตรียมพื้นที่ไว้รับน้ำในช่วงปลายปี หันไปทำอาชีพที่อยู่กับน้ำได้ และขณะนี้ชาวบ้านในพื้นที่ก็เริ่มทำการปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด ซึ่งเป็นพืชที่ชอบน้ำ

หลังน้ำลดตำบลบางระกำมีกิจกรรมหลายประเภท เช่น บริษัทสุกี้ M.K มาดูความพร้อมของชุมชนเพื่อเซ็น MOU และมูลนิธิเพื่อนพึ่ง(ภาฯ)ยามยาก สภากาชาดไทย ได้เข้ามาอบรมให้ความรู้ในโครงการชุมชนเข้มแข็งผลิตอาหารรับประทาน อยู่รอดได้ภายใน 90 วัน หลังน้ำท่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ พื้นฟูผู้ประสบภัยหลังน้ำท่วม โดยการลดรายจ่าย เพิ่มอาชีพ และมีบ้านต้นแบบ นอกจากนี้รัฐบาลกลางกู้เงินมาทำคันกันน้ำโดยแบ่งเป็นหลายส่วนคือคันน้ำคือทางเหนือกลางน้ำ คือนครสวรรค์ และปลายน้ำ คือนครปฐม โดยได้สร้างแนวกันน้ำให้ใหม่ น้ำจะไม่ท่วม แต่แม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันตกจะมีน้ำท่วม ครั้งหนึ่งของบางระกำจะปลอดภัย

● โครงการบ้านต้นแบบ

เนื่องจากพื้นที่บางระกำเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมซ้ำซาก ท่วมทุกปี และประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม จึงมีแนวคิดคนอยู่กับน้ำปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งอาจต้องมีการปรับตัว ปรับวิถีชีวิต เพราะคนบางระกำเองก็ได้ปรับกันมาในบางส่วนแล้ว ทั้งการหันกลับไปปลูกบ้านได้สูงในแบบเดิม หรือการไม่เพาะปลูกครั้งที่ 3 เพื่อเตรียม

พื้นที่ไว้รับน้ำในช่วงปลายปี หันไปทำอาชีพที่อยู่กับน้ำได้ ขณะนี้ชาวบ้านในพื้นที่ก็เริ่มทำการปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด ซึ่งเป็นพืชที่ชอบน้ำกันบ้างแล้ว และหลังจากวิกฤตมหาอุทกภัยได้ผ่านพ้นไป เกษตรกรในตำบลบางระกำ ได้พยายามฟื้นฟูพื้นที่ที่เรียกสวนไร่นา แต่ยังขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ และเงินทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทางองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ นำโดยนายกณัฐวัฒน์ ชื่นอินทร์งาม ได้ประสานงานกับ มูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่งพา (ภา) ยามยาก และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์สาขาบางเลน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบเพื่อนพึ่งพา (ภา) ยามยาก ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ขึ้น ณ หมู่ ๘ บ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เพื่อช่วยเหลือและฟื้นฟู ผู้ประสบภัยหลังน้ำลด โดยมูลนิธิอาสาเพื่อนพึ่งพา (ภา) ยามยาก เข้ามาให้ความรู้กับชาวบ้านบางระกำ จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบในโครงการชุมชนเข้มแข็งผลิตอาหารรับประทานใน 45 วัน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประสบผลสำเร็จและเปิดเป็นศูนย์สาธิตต้นแบบฯ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 บ้านบางระกำ ตำบลบางระกำ เล่าให้ทีมวิจัยฟังว่า “ปีที่แล้วท่าน (พระองค์เจ้าโสมฯ) เาถูกยิงชีพมาแจก แต่ท่านบอกว่าการเอาถูกยิงชีพมาแจกพอหมดแล้วก็หมดไป แต่ปีนี้เอาความรู้มาแจกมีการเตรียมแผนให้อยู่กับน้ำได้ พึ่งตนเองก่อน” ดังนั้นโครงการ 45 วันผลิตอาหารกินเองได้ จึงเป็นแผนฟื้นฟูชุมชนหลังน้ำท่วมเป็นการพัฒนาในระยะยาว เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเอง มีชาวบ้านในตำบลบางระกำ 150 คน ที่เข้าอบรมกับมูลนิธิเพื่อนพึ่งพาฯ โดยการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับน้ำซึ่งเป็นวิถีของชุมชนอยู่แล้ว แต่ทางมูลนิธิเพื่อนพึ่งพาฯ เขาแนะนำกระบวนการวิธีว่าตอนน้ำท่วมใช้ชีวิตอยู่กับน้ำอย่างไร ให้มีอาหารกินตอนน้ำท่วม โดยนำยางรถยนต์ที่ใช้แล้วมาทำเป็นกระถางบัวขาง ยกเป็นชั้นๆ สูง 3 ชั้น เพื่อใช้ปลูกผัก เช่น ผักกาดขาว ผักชี คลื่นไข่ ถ้าน้ำไม่ท่วมก็เป็นไม้ประดับ เวลาน้ำท่วมสามารถนำมาทำอาหารได้ มีการทำน้ำหมักชีวภาพมาใช้แทนสารเคมี เลี้ยงไก่ เลี้ยงไล่เดือนในกล่อง มีการสอนวิธีทำสบู่ น้ำยาล้างจาน ยาสีฟันใช้เอง เพื่อลดรายจ่ายภายในครัวเรือนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3) เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน 9 จังหวัดภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และจังหวัดสุพรรณบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ภาคกลางได้ประสบกับปัญหาอุทกภัยขนาดหนักมาอย่างต่อเนื่อง ระหว่างปี 2538-2554 โดยในปี 2549 ขบวนการองค์กรชุมชนและท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาภัยพิบัติในระดับลุ่มน้ำและชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยแก้ปัญหาในการป้องกันและระบายนํ้า รวมทั้งการจัดตั้งกองทุนและใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและช่วยเหลือกันและกัน ได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนเมือง กองทุนภัยพิบัติ ฯลฯ และในปี 2553 ขบวนการองค์กรชุมชนได้ยกระดับการจัดการภัยพิบัติจากระดับชุมชนเป็นศูนย์กลางการแก้ปัญหาภัยพิบัติระดับตำบล พร้อมร่วมสรุปบทเรียนการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน ได้แก่ พื้นที่เทศบาลนครนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดภาคกลาง เพื่อยกระดับการเรียนรู้สู่การวางแผนและรับมือเพื่อการแก้ปัญหาภัยพิบัติของขบวนการองค์กรชุมชนและท้องถิ่นที่จะลดการสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และพื้นที่ทำกินของประชาชน และมหาอุทกภัยในปี 2554 ขบวนการองค์กรชุมชนและท้องถิ่นในลุ่มน้ำภาคกลาง ได้ประสานความร่วมมือและรวมกลุ่มองค์กรชุมชนเป็นเครือข่าย ขบวนการองค์กรชุมชน 9 จังหวัด เพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันในระดับภาคและลุ่มน้ำที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ร่วมกัน โดยจัดตั้งศูนย์ประสานเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยของภาคประชาชน ซึ่งมีบทบาทในการจัดหาอาหารช่วยเหลือผู้ประสบภัยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรชุมชนสนับสนุนการจัดทำข้อมูลเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยในเหตุการณ์เฉพาะหน้า และการวางแผนฟื้นฟูชุมชนที่ประสบอุทกภัยในระยะยาว

● สภาพภูมิศาสตร์

นครสวรรค์ เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในระหว่างภาคกลางและภาคเหนือ และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่สำคัญของภาคเหนือตอนล่าง มีพื้นที่ประมาณ 9,597,677 ตารางกิโลเมตร ประชากร 1,071,686 คน เป็นจังหวัดที่เจริญเป็นอันดับที่ 12 ของประเทศไทย และจังหวัดนี้ยังมีความสำคัญตรงที่เป็นจุดบรรจบกันของแม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน เรียกว่าปากน้ำโพ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสายสำคัญของประเทศไทย เทศบาลนครนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของจังหวัดนครสวรรค์ เป็นเทศบาลขนาดใหญ่และมีชุมชนรวม 65 ชุมชน ชุมชนมีสภาพภูมิประเทศและการอยู่อาศัยที่แตกต่างกัน ทั้งอยู่บริเวณเขา พื้นที่ราบ เขตเศรษฐกิจการค้าริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นต้น ซึ่งมีชุมชนที่อยู่ริมน้ำถึง 12 ชุมชน 1,375 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งการหาปลา การเลี้ยงปลาในกระชัง การแปรรูปปลาในรูปแบบต่างๆ เช่น ลูกชิ้นปลากราย ปลาร้า ฯลฯ นอกจากนี้ ยังเป็นที่ตั้งของบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ คือ บึงบอระเพ็ด ซึ่งอุดมไปด้วยพืชพรรณ ฝูงนกนานาชนิด และยังเป็นที่อยู่อาศัยของปลาอีกนักร้อยชนิด เพราะมีอาหารอุดมสมบูรณ์

● นโยบายการจัดการน้ำที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดนครสวรรค์

พื้นที่ภาคกลางตอนบน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ อุทัยธานี พิจิตร กำแพงเพชร และชัยนาท ได้ให้ความสำคัญกับการหน่วงน้ำ เพื่อชะลอการไหลของน้ำ โดย

1. จัดหาพื้นที่แก้มลิง ทั้งที่เป็นบึงธรรมชาติและพื้นที่เกษตรกรรม
2. คั่นน้ำระหว่างลุ่มน้ำ โดยใช้ประโยชน์จากบึงธรรมชาติให้เต็มศักยภาพด้วยการเชื่อม บึงด้วยคลอง เชื่อมคลองสู่คลอง เชื่อมคลองสู่แม่น้ำและข้ามลุ่มน้ำ
3. บริหารจัดการน้ำบริเวณเขื่อนเจ้าพระยา และประตูน้ำต่างๆ เช่น ช่อมแซมประตูน้ำ บางโฉมศรี และประตูระบายน้ำพลเทพ เป็นต้น

ให้จังหวัดนครสวรรค์ฟื้นฟูบึงบอระเพ็ดให้เป็นแก้มลิง โดยในระยะแรกให้จัดทำแนวเขต เพื่อป้องกันการบุกรุก และให้แต่ละจังหวัดในพื้นที่กลางน้ำตอนบนต่อยอดแนวคิดบางระกำโมเดล จังหวัดพิษณุโลก เป็นการแก้ปัญหาตามหลัก 2P2R ในแบบ One Stop Service¹ และสำรวจและ ขุดลอกคลองที่ตื้นเขิน โดยติดตั้งระบบ GPS ในทุกโครงการเพื่อใช้ในการติดตามตรวจสอบการทำงานและให้แต่ละจังหวัดในพื้นที่ภาคกลางตอนล่างทำการป้องกันพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของแต่ละ จังหวัด รวมทั้งพื้นที่โบราณสถานให้ปลอดภัยจากน้ำท่วม

● สภาพปัญหา

อุทกภัยในปี 2554 จังหวัดนครสวรรค์ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติครั้งนี้อย่างมหาศาล ถึงแม้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านปากน้ำโพผูกพันกับแม่น้ำทั้งสี่สาย คือ ปิง วัง ยม น่าน และแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ปัญหาอุทกภัยที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรง และระดับน้ำมีปริมาณสูงขึ้นทุกปี โดยเฉพาะมวลน้ำขนาดใหญ่ที่ไหลเข้าท่วมบ้านเรือนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และพื้นที่ลุ่มในเขตเมือง นับเป็นอุทกภัยที่รุนแรงสร้างความเสียหายมากที่สุด จากการสัมภาษณ์คุณอร่ามศรี จันทรสุขศรี ผู้นำชุมชนวัดเขาจอมคีรีนาคพรตได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางน้ำที่เข้าท่วมชุมชนในเขตเทศบาลนครสวรรค์ว่า มวลน้ำมาจากแม่น้ำ 4 สาย คือ ปิง วัง ยม น่าน และรับน้ำจากบึง สาเหตุที่น้ำไหลเข้าท่วมชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเนื่องจากพื้นที่ในบริเวณนี้มีการกั้นน้ำโดยใช้กระสอบทรายและเสริมคันดินเป็นพนังกั้นน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาไหลเข้ามาท่วมใน

¹ 2P2R คือ นโยบายการแก้ปัญหาน้ำท่วมแบบน้ำเน่า “บางระกำโมเดล” ของรัฐบาลนายกยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แบ่งเป็น

- 1) การเตรียมความพร้อม (Preparation) ป้องกันภัยน้ำท่วมหรือภัยแล้งที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อม ป้องกันล่วงหน้าทุกขั้นตอน
- 2) การเผชิญเหตุที่ดี (Response) เพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าขบวนการที่ดึงพื้นที่อำเภอบางระกำ หรือ บางระกำโมเดล ได้มีการช่วยเหลือและเยียวยาอย่างรวดเร็ว
- 3) การเยียวยาฟื้นฟู (Recovery) เร่งฟื้นฟู ช่วยเหลือเยียวยาดูแลสุขภาพ เยียวยาเรื่องพื้นที่เกษตรกรรมที่เสียหาย
- 4) การป้องกันที่ยั่งยืน (Prevention) การวางแผนระยะยาวเพื่อแก้ไขปัญหานานาการทั้งประเทศ

ชุมชนที่อยู่ริมฝั่งเจ้าพระยา แต่ปรากฏว่าลักษณะของน้ำที่กั้นสูงๆ มวลน้ำจากข้างล่างดันดินจากข้างล่าง น้ำดันมาจากใต้ดินแล้วเกิดระเบิด ทำให้พังกั้นน้ำทุดตัวลงมา น้ำจึงไหลทะลักเข้าท่วมชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เวลา 3.00 น. ระดับน้ำสูงกว่า 3 เมตร จากการสำรวจข้อมูลชุมชนผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมในเขตเทศบาลนครสวรรค์ พบว่ามีชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้รับความเดือดร้อน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชุมชนในเขตเทศบาลนครสวรรค์ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ลำดับ	ชุมชน	จำนวน(หลังคาเรือน)	เจ้าของที่ดิน
1.	วัดเขาจอมคีรีนาคพรต	129	วัดเขาจอมคีรีนาคพรต
2.	หนองปลาแห้ง	96	สำนักงานพระพุทธศาสนา
3.	เทวดาสร้าง	145	วัด
4.	วัดตะแบก	54	วัดตะแบก
5.	เกาะขม	246	มีเอกสารสิทธิ์ สค1
6.	บางปรอง	216	มีเอกสารสิทธิ์ สค1
7.	เกาะญวน	73	มีเอกสารสิทธิ์ สค1
8.	หน้าวัดนครสวรรค์	75	เอกชน
9.	เดชาพัฒนา	55	มีเอกสารสิทธิ์ สค1
10.	ตลาดใหม่	80	มีเอกสารสิทธิ์ สค1
11.	ซอนตะวัน	86	กรมธนารักษ์
12.	สถานีปากน้ำโพ	120	การรถไฟแห่งประเทศไทย
รวม		1,375	

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม โดยเครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์และเทศบาลนครสวรรค์ พ.ศ.2553

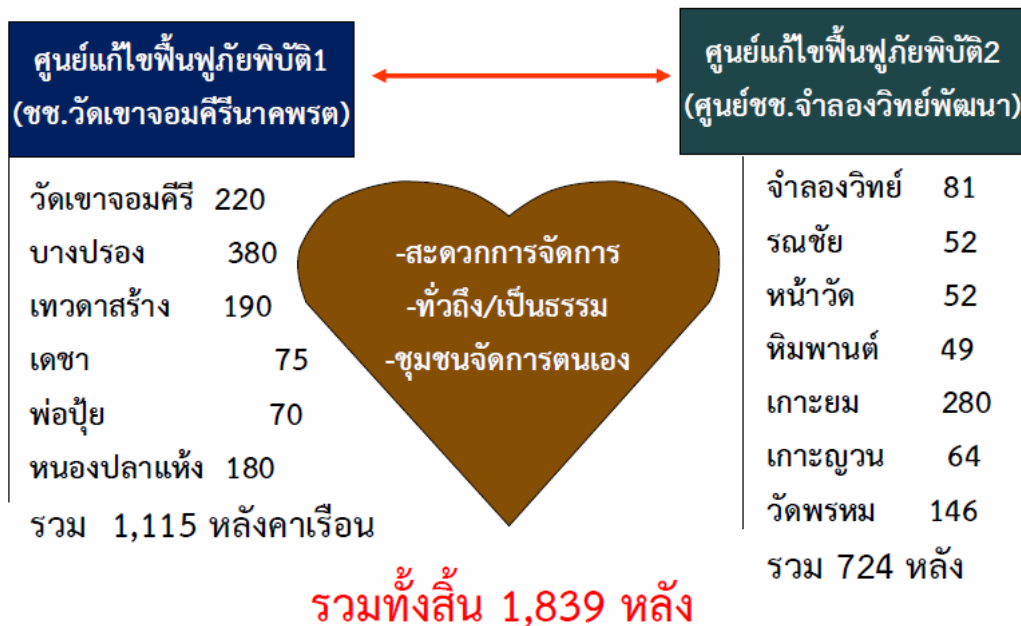
● กระบวนการแก้ไขปัญหา น้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนเมืองนครศรีธรรมราช

เนื่องจากเทศบาลที่ผ่านมามหาวิทยาลัยนครศรีธรรมราชได้รับบทเรียนน้ำท่วมตั้งแต่ พ.ศ. 2538 พ.ศ. 2545 พ.ศ. 2549 และพ.ศ. 2553 ซึ่งจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับจังหวัดและเทศบาลนคร นครสวรรค์ ได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาอุทกภัยอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากการจัดทำโครงการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การตั้งกระสอบทราย การช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน การจัดตั้งเครื่องสูบน้ำในชุมชนต่างๆ ตลอดจนการสร้างเขื่อนกันน้ำ แต่เนื่องจากเขตเทศบาลนคร นครสวรรค์มีขนาดใหญ่ และครอบคลุมริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง ทำให้การแก้ไขปัญหามีความทำได้ในระดับหนึ่ง โดยภายหลังจากการสำรวจข้อมูลชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมเมื่อ พ.ศ. 2553 เครือข่ายชุมชนเมืองนครศรีธรรมราชได้มีการประชุมร่วมกับเทศบาลนคร นครสวรรค์ เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมขององค์กรชุมชนและท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปสู่การบริหารจัดการปัญหาน้ำท่วมขององค์กรชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยมีสาระสำคัญของแผนงาน ดังนี้

1. ส่งเสริมการสร้างพื้นที่ในการร่วมคิดและดำเนินการแต่ละชุมชน
2. สร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาการดำเนินการในด้านต่างๆ ทั้งนี้มีชุมชนที่เริ่มดำเนินการแล้ว คือ ชุมชนวัดเขาจอมคีรีนาคพรต ชุมชนหนองปลาแห้ง ชุมชนเกาะยม ชุมชนเกาะยวน ชุมชนหน้าวัดนครสวรรค์ ชุมชนปรางปรอง
3. มีกองทุนภัยพิบัติ โดยมุ่งเน้นที่ปัญหาอุทกภัยเป็นหลักในการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนที่ประสบปัญหาอุทกภัย เป็นกองทุนกลางในการสนับสนุน ส่งเสริมและฟื้นฟูชุมชนเป้าหมายเมื่อประสบปัญหาอุทกภัย
4. เชื่อมโยงการปรับปรุงชุมชนตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง เนื่องจากหลายชุมชนมีคุณสมบัติตามแนวทางบ้านมั่นคง ซึ่งจะทำให้การป้องกันและการจัดการน้ำท่วมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

- การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมเครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

ศูนย์แก้ไขฟื้นฟูภัยพิบัติ (โดยชาวบ้าน)

สร้างการเชื่อมโยงเครือข่ายน้ำใจ สู่การสร้างการจัดการภัยพิบัติโดยองค์กรชุมชน

- เป้าหมายร่วมการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนจัดการตนเอง

1. การเชื่อมโยงกลุ่มเครือข่ายต่างๆ และผู้ประสบภัยพิบัติร่วมการจัดการแก้ไขปัญหา และวางแผนเฝ้าระวังระดับจังหวัด เมือง
2. จัดระบบกองทุนผู้ประสบภัยพิบัติ โดยมีแกนนำและเครือข่ายประชาชนเป็นทีมทำงานร่วม ท้องถิ่นสนับสนุน
3. ศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์ เพื่อนำไปสู่การจัดระบบศูนย์แก้ไขฟื้นฟูภัยพิบัติทั้งก่อน และหลังประสบภัยพิบัติ (ระบบศูนย์ฯ การเฝ้าระวัง การซ่อมแซมบ้าน)

- แนวทางการทำงานของศูนย์แก้ไขฟื้นฟูภัยพิบัติ

1. จัดทีมงาน 4 ทีม คือ ทีมช่าง ทีมข้อมูล ทีมจัดการ ทีมอำนวยการ
2. การสำรวจข้อมูลความเสียหาย เช่น บ้าน ทรัพย์สิน

วิธีการสำรวจ

- ลงพื้นที่สำรวจความเสียหาย (ถ่ายรูปบ้าน / เจ้าของบ้าน)
- รวบรวมข้อมูลเพื่อวางแผนการจัดการ (แบบสำรวจครัวเรือน / ฟังชุมชน)
- สรุปวางแผน

3. การรับบริจาคสิ่งของผ่านศูนย์ (รับของบริจาค) รับบริจาควัสดุก่อสร้างทุกชนิดและต้นไม้เพื่อปรับภูมิทัศน์ (ไม้ ปูน อิฐบล็อก สังกะสี ฝาเมอร่า ตะปู ประติมากรรม หน้าต่าง สี่เหลี่ยม อุปกรณ์)

4. การปฏิบัติการ “น้ำใจ”

- ทำอาหารช่วยเหลือพี่น้องผู้ประสบภัย
- ร่วมกับสำนักงานภาค สนับสนุนเดินทัพพิงชั่วคราว
- ล้างบ้าน ล้างชุมชน
- ร่วมซ่อมแซมบ้านพี่น้องที่ประสบภัย
- สร้างบ้านเกิดพระเกียรตินิลาจารให้กับคนที่ด้อยโอกาสที่สุดในชุมชน
- สร้างกองทุนภัยพิบัติเมืองนครสวรรค์

● การบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ ในปี 2554

การเตรียมการก่อนน้ำท่วม

- การวางแผน วิเคราะห์ข้อมูล และการป้องกัน

ก่อนที่จะน้ำจะเข้าท่วมทางชุมชนมีการวางแผนป้องกัน โดยประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน อาสา ฯลฯ หลายฝ่ายช่วยกันคิดวางแผน โดยมีการจัดทีมทำงานออกเป็น 4 ทีม คือ ทีมข้อมูล ทีมช่างทีมจัดการ ทีมอำนวย ซึ่งจะมีโรงครัวเป็นศูนย์อำนวยความสะดวก รวมทั้งมีการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารโดยทีมข้อมูล คือ สมาชิกในชุมชนที่มีความรู้ทางด้านการหาข่าวทางอินเทอร์เน็ต ฟังข่าวจากทางเหนือแล้วบอกข่าวให้ทีมงานทราบเพื่อวางแผนงาน เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐมีไม่เพียงพอและไม่ถูกต้อง ดังนั้น ทีมข้อมูลจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลข่าวสารและมีการรวบรวมข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวต่างๆ เช่น จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือเว็บไซต์ของเขื่อนต่างๆ มีการทำข่าวและรายงานข่าวตามสถานการณ์ต่างๆ ชั่วโมง เพื่อประเมินสถานการณ์ของน้ำ และดำเนินการป้องกันน้ำท่วมชุมชนโดยการนำกระสอบทรายมากั้นบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่งสูงประมาณ 5 เมตร ในช่วงกลางคืนมีการจัดเวรยามคอยดูระดับน้ำ ถ้าน้ำเกินกระสอบทรายจะมีการเตรียมเสริมคันดินตลอดเวลา แต่ปรากฏว่าลักษณะของน้ำที่กั้นสูงๆ มวลน้ำจากข้างล่างดันน้ำมาจากใต้ดินแล้วเกิดระเบิด ทำให้น้ำไหลเข้าท่วมชุมชนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา สาเหตุที่น้ำเข้าท่วมชุมชนไม่ใช่ น้ำล้นคันกันกระสอบทราย แต่เกิดจากแรงดันน้ำใต้ดินที่พุ่งมาจากข้างล่าง น้ำแรงมากเหวี่ยงตัวบ้าน คันกระสอบทรายแตกน้ำไหลเข้าท่วมชุมชนเวลา 3.00 น.

นอกจากนี้ ช่วงสะพานเดชาติวงศ์เป็นช่องแคบ มีกำแพงปูนหนาแน่นน้ำไหลไปไม่ได้ จึงซัดเข้าหาชุมชนอีก ก่อนที่น้ำจะไหลเข้าท่วมชุมชน คุณอร่ามศรีและทีมงานเคยนั่งเรือไปดูน้ำ เห็นมวลน้ำจำนวนมากไหลวนหมุนเป็นก้นหอย เลยกั้นตลอดแนวมันเลยพัง เป็นการ

เรียนรู้ใหม่ว่าการกั้นปริมาณน้ำที่มากเกินไป ถ้าความแน่นของดิน รากไม้ เป็นตามค พวกน้ำจะ
มาได้ แต่การที่มีช่องเล็กแล้วความแรงของน้ำดันมาไม่ได้ก็ระเบิดขึ้นมา การกั้นกำแพงจึงไม่
สามารถกั้นน้ำเข้าชุมชนได้ แรงน้ำมันจะแรง อาจมีช่องเป็นรากไม้ น้ำสามารถไหลออกมาได้
การกั้นทำให้น้ำไหลแรง ลักษณะของน้ำที่กั้นสูงๆ มวลน้ำจากข้างล่างจะดันดิน เกิดการระเบิด
และน้ำทะลักออกมา ประชานชุมชน คณะกรรมการ วางแผนกันว่าจะไม่กั้นแล้ว ปล่อยไปตาม
ธรรมชาติ ถ้าคันระดับก็ปล่อยไป ถ้ากั้นสูงน้ำจะย้อนตีเรา เพราะมันเลาะดินเขา ถ้ากั้นได้มันก็
ย้อนเข้ามา จึงได้บทเรียนการจัดการน้ำว่าการทำกำแพงกันสามารถป้องกันน้ำได้ระดับหนึ่งเท่านั้น
ที่สุดแล้วต้องปล่อยให้น้ำไหลไปตามธรรมชาติ ไม่ควรไปกั้นขวางทางน้ำ

การจัดทำแผน 3 ระยะ รับมือน้ำท่วม		
ก่อนน้ำท่วม (ส.ค.54)	ระหว่างน้ำท่วม (ก.ย.-พ.ย.54)	หลังน้ำท่วม (พ.ย.เป็นต้นไป)
- ประชุมทำแผนรับมือ เช่น การจัดการที่อยู่อาศัย (เก็บของต่อเติม ย้ายไปเช่าบ้านข้างนอก) สะพานเชื่อมทางเดิน จัดสถานที่สำหรับคนพิการ ทำแผนเสนอของบประมาณจากหน่วยงานเพื่อสร้างผนังกันดินจัดตั้งโรงครัว - จัดระบบเงินกองทุนและจัดสรรการนำเงินกองทุนสนับสนุนการรับมือน้ำท่วม - จัดทีมอาสา(เผ่าระวัง ครัวทีมวางกระสอบทราย ทีมกรอกกระสอบทราย ทีมประสานงาน) - ปรับแผนงานเดิม ปี 2553 จัดทำแผนปฏิบัติการปี 2554 และแผนการสนับสนุนงบประมาณ	- สร้างศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย - อพยพสมาชิกไปอาศัยในที่ปลอดภัย - ประสานงานทั้งภายในและภายนอกเพื่อขอสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือ เช่น ยา อาหาร ของใช้ - จัดเรือโดยสารร่วมกันในชุมชน - จัดคนเผ่าระวังขโมยในชุมชน - จัดกิจกรรมคลายเครียดภายในชุมชน เช่น แข่งเรือ จั๊บลากถุงยังชีพ เล่นดนตรี - กิจกรรมฝึกอาชีพ เช่น ทำขนม เย็บผ้า ทำอาหาร	- ประชุมวางแผนฟื้นฟู เช่น สำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อน - ลงแขกทำความสะอาดบ้านและชุมชน เช่น กวาดขยะ - ทำแผนลงพื้นที่ จัดทีมทำงาน จัดทำปฏิทินฟื้นฟู - สรุปข้อมูลการสำรวจเพื่อเสนอหน่วยงาน - จัดทำแผนซ่อมสร้างบ้าน

การเตรียมการระหว่างน้ำท่วม

- ระบบการแจ้งเตือนภัย

ในกรณีมีเหตุฉุกเฉินทางเครือข่ายจะมีหอกระจายข่าว เพื่อประกาศให้สมาชิกในชุมชนรับทราบ แต่วันนั้นหอกระจายข่าวใช้ไม่ได้ จึงต้องใช้มอเตอร์ไซด์เป็นพาหนะในการกระจายข่าวเท่าที่จะทำได้ หลังจากนั้นก็มีกำลังทหารจากค่ายจิรประวัติมาช่วย ทหารเข้ามาชุดแรกเวลา 3.00 น. ตอนคันดินแตกน้ำไหลเข้าท่วมชุมชน น้ำมาเร็วมาก ประมาณ 40 นาที หลังจากนั้นเป็นน้ำเขื่อนปล่อยมา เวลาประมาณ 5.00 น. ระดับน้ำนิ่งเท่าระดับแม่น้ำ หลังจากนั้นน้ำเหนือปล่อย มีการประเมินว่าระดับน้ำล้นแน่ คิดว่า 5 เมตร ไม่อยู่แน่นอน จึงมีการวางแผนจัดเตรียมอุปกรณ์โดยเฉพาะเต็นท์สำหรับอยู่อาศัย มีการคำนวณเต็นท์เพื่อใช้ในชุมชนไว้ว่าใช้จำนวนเท่าไรสำหรับคนบ้านชั้นเดียว บ้านสองชั้น ที่ต้องใช้เต็นท์แน่นอน จะรู้จำนวนของเต็นท์ทั้งชุมชน รวมทั้งได้เตรียมการเพื่อรับมือระหว่างน้ำท่วม โดยยึดหลัก

- วางแผน
- ประมวลข้อมูล
- จัดเตรียมอุปกรณ์
- แก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า

- กองทุนเมืองปากน้ำโพกับการแก้ไขชุมชนหลังภัยพิบัติ

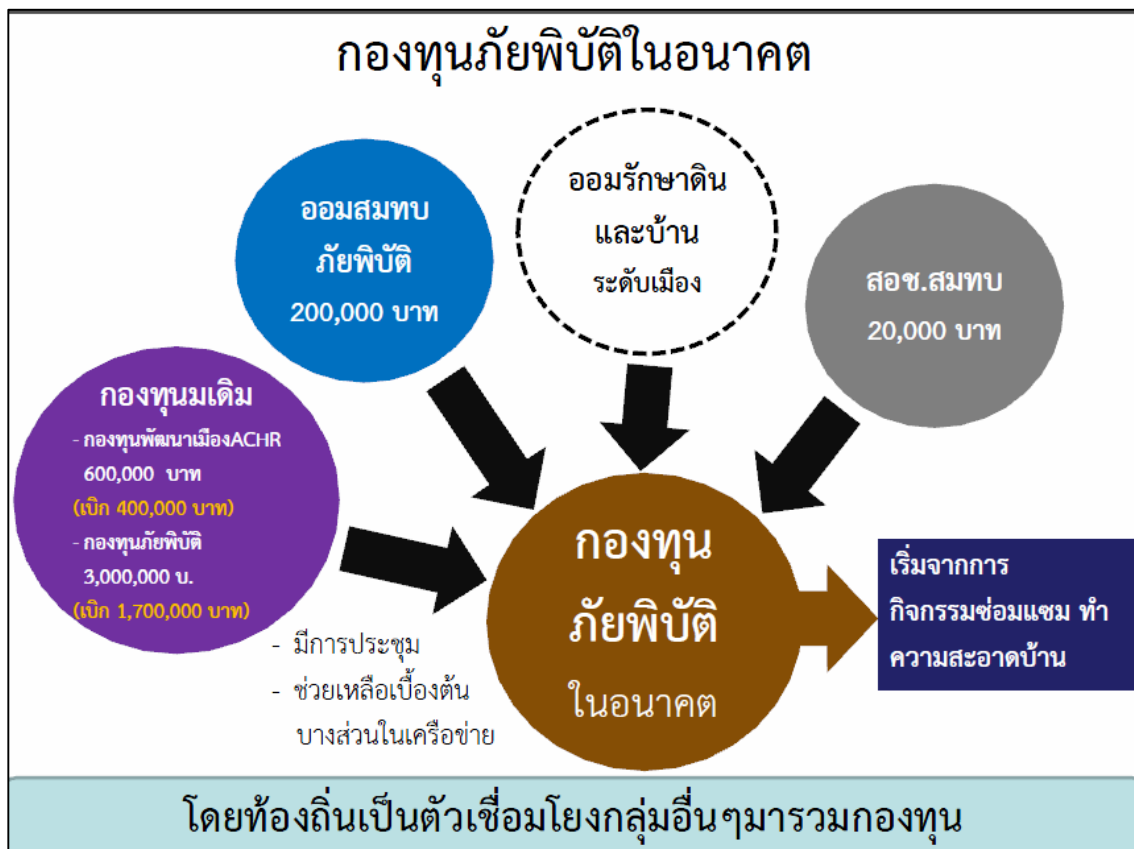
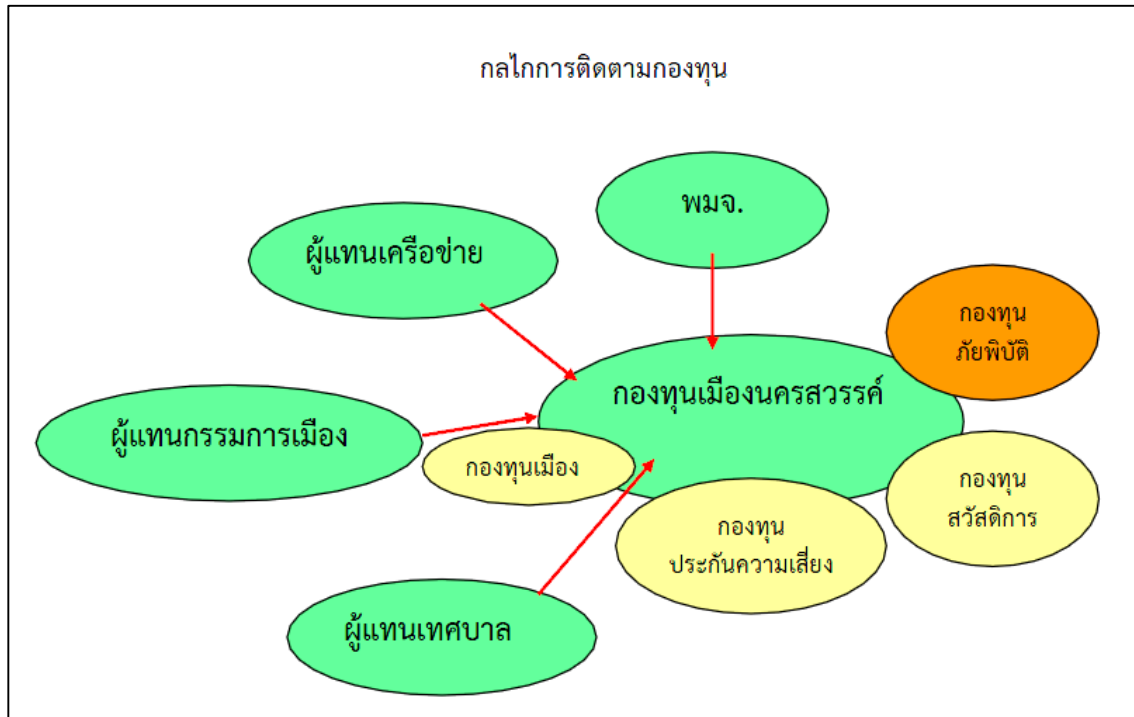
ชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์ มีทั้งสิ้นประมาณ 71 ชุมชน จากการสำรวจชุมชนเมื่อ พ.ศ.2553 พบว่ามีชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมทั้งหมด จำนวน 21 ชุมชน 1,507 ครัวเรือน โดยเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมประจำ จำนวน 12 ชุมชน 1,375 ครัวเรือน ซึ่งมีเครือข่ายชุมชนนครสวรรค์เป็นองค์กรที่เชื่อมโยงการทำงานของชุมชนในเขตเมือง ที่ผ่านมามีการพัฒนาเครื่องมือการทำงานต่างๆ เช่น การจัดการองค์กรการเงิน การพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง การจัดสวัสดิการและกองทุนเมือง เป็นต้น

จากแนวทางชุมชนและท้องถิ่นจัดการตนเอง ผู้การหารือการวางแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมด้วยกระบวนการเชื่อมโยงการทำงานองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือการสร้างการยอมรับและการจัดการชุมชนเมือง เพราะที่ผ่านมาเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น เทศบาลนครนครสวรรค์จัดงบประมาณปีละ 9,000,000 บาท ในการทำแนวกระสอบป้องกัน การสูบน้ำออกจากเมือง ตั้งเต็นท์ให้อยู่อาศัยชั่วคราว และการแจกถุงยังชีพ ดังนั้นเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหายั่งยืน ชุมชนเมืองนครสวรรค์ร่วมกับท้องถิ่นจึงได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหายั่งยืนเป็นระบบ จึงก่อให้เกิดโครงการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนประสบภัยน้ำท่วมเมืองนครสวรรค์ขึ้น ภายใต้วรร่วมมือระหว่างชุมชนท้องถิ่น

- การระดมทุน

เนื่องจากชุมชนมีกองทุนเดิมที่ดูแลด้านภัยพิบัติ ตั้งแต่ปี 2549 โดยเริ่มจากการที่ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาการดำเนินการในด้านต่างๆ โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจากโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งต่อมาได้ขยายผลเป็นกองทุนภัยพิบัติ และได้รับเงินจาก ACCA (Asian Coalition for Community Action Program) ซึ่งเป็นโครงการของมูลนิธิศูนย์ศึกษาที่อยู่อาศัยแห่งเอเชีย (Asian Coalition for Housing Right : ACHR) เป็นการช่วยเหลือโครงการขนาดเล็ก คูแลสาธารณูปโภคพื้นฐาน เข้ามาช่วยเหลือ โดยทางมูลนิธิจะเป็นผู้เลือกชุมชนเอง มีคุณสมบัติ บัญชีบัญชี เป็นเลขากองทุน ACHR อยู่ ทางชุมชนมีการนำเงินกองทุนมีอยู่และเงินที่เขาเอามาให้ 1 ครั้ง จากACHR เราเอามาบริหารจัดการเองให้มีเพิ่มขึ้น คืบ ยืม กู้ ในกลุ่มแล้วคืนกลับมา ยืมผ่านกลุ่มออมทรัพย์ของเครือข่ายเมืองนครสวรรค์มีระบบอยู่แล้ว มีการเวียนให้กลับคืนมา มีการคุยตกลงเรื่องดอกเบี้ย เอาเงินมาหมุนเวียน ช่วยได้หลายชุมชน และมีคณะกรรมการเมืองคูบประมาณด้วยกัน ปี 2554 เห็นได้ว่ากองทุนภัยพิบัติมีความสำคัญมาก เนื่องจากการใช้เงินของหน่วยงานราชการจะมีปัญหาระเบียบการใช้เงิน กองทุนภัยพิบัติเป็นทางออกที่ดีมาก ถ้ากลุ่มมีมาตรฐานของกลุ่มมีระบบเรื่องการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มีการประชุมดูฐานความเดือดร้อนให้เร็วที่สุด และมีการปฏิบัติการทันที

นอกจากนี้เทศบาลนครนครสวรรค์จัดงบประมาณปีละ 9,000,000 บาท ในการทำแนวกระสอบป้องกัน ถุงยังชีพ การสูบน้ำออกจากเมือง และตั้งเต็นท์การอยู่อาศัยชั่วคราว ซึ่งใน

- การจัดตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพ

เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์มี 12 ชุมชน อยู่ริมน้ำ อยู่ตามสายคลอง ก่อนน้ำท่วมเครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์มีการวางแผน เรื่องอาหารการกิน มีการรับของบริจาค มีการวางแผนนำมาพักไว้ที่ศูนย์ฯ มีการทำข้อมูลของผู้เดือดร้อนมีการเก็บข้อมูล ฯลฯ เพราะเรามองเห็นปัญหา ตอนที่น้ำไม่ท่วมยังไม่มีศูนย์อพยพ เพราะเป็นช่วงของการป้องกัน ในระหว่างน้ำท่วมจึงมีศูนย์อพยพ ศูนย์อพยพตั้งอยู่สองถึงสามเดือนกว่า คูแล่น่อง 3 ชุมชนอยู่จุดเดียวกัน เพราะระดับน้ำสูงมากพื้นที่ถูกตัดขาด บ้านชั้นเดียวไม่สามารถอยู่ได้ต้องย้ายไปอยู่บ้านสองชั้นหรือไปอยู่บนที่สูงมาก โดยมีเต็นท์ให้พวกบ้านชั้นเดียวใช้พักพิงชั่วคราว

- การจัดการเรื่องอาหารและการรับของบริจาค

คุณอร่ามศรีเล่าว่า “ตอนแรกโรงครัวอยู่ริมแม่น้ำต่อมาย้ายมาอยู่ข้างบนชั้นสอง เพราะคิดว่าน้ำท่วมคงท่วมชุมชน แต่ไม่คิดว่าน้ำจะท่วมถึงขนาดนี้ เดือนกันยายน - ตุลาคม ตอนนั้นเป็นช่วงที่น้ำท่วม แต่มีการเตรียมตัวตั้งแต่เดือนสิงหาคม มีการตั้งโรงครัวทำอาหารสด และไปช่วยเหลือพี่น้องแถวพยุหะคีรี ในช่วงน้ำท่วมสโมสรไลออนส์ เข้ามาบริจาคข้าวกล่อง แต่กว่าจะรอนายกสโมสร การรับข้าวกล่อง สร้างภาพ ข้าวบูด กินไม่ได้ เราก็ไม่อยากให้เขาเสียหน้า กลัวเขาเสียหน้า เขาตั้งใจมา เฝยบไว้ก่อน เมื่อเขาไปแล้วก็ประกาศให้พี่น้องเรารู้ว่า ข้าวกินไม่ได้ เดียวมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ท้องเสีย”

นอกจากนี้ ขณะที่น้ำท่วมประเทศได้วันมาช่วยทำอาหารให้แก่ผู้ประสบภัย ซึ่งมีระบบมาก มีกล่องมาให้ใช้ ใช้เสร็จต้องล้างไปคืน แต่คนไทยไม่มีระบบ ไม่ชอบระบบ และลักษณะการกินไม่เหมือนกันทางให้วันกินรสจืดกว่าเรา จึงต้องถอนออกไป ดังนั้นการมีโรงครัวเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ถ้าอยากช่วยมีข่าวสาร อาหาร น้ำปลา ตั้งครัวเลย ใครมีของต้องการช่วยนำของมาวางไว้ วางเป็นตลาด มีการวางรายการอาหารช่วงน้ำท่วม เช่น น้ำปลากระป๋องมาแกงส้มใส่ผัก รวมกินได้หลายคน ใครอยากทานอะไรก็บอกมาถ้ามีวัตถุดิบก็จัดให้ ช่วงน้ำท่วมมีทหารให้ความช่วยเหลือตั้งแต่แรก ช่วยวางกระสอบทราย ทหารรับรู้ข้อมูลจากชาวบ้าน และทหารมีการวางแผนพัฒนาร่วมกับชุมชนรอบค่ายจิรประวัติ

- อาชีพเสริมในช่วงน้ำท่วม

ในระหว่างน้ำท่วมมีการสร้างรายได้ คือ ช่วงน้ำท่วมรับจ้างพายเรือรับจ้างรับจ้างก่ออิฐในตลาด ช่วงนี้ช่างไม่วางเลยออกไปซ่อมแซมบ้าน ปลาเยอะมากตอนน้ำท่วม ได้ปลามาขาย ทำปลาร้า มีรับจ้างล้างบ้าน ชาวบ้านรักกันมากขึ้นตอนน้ำท่วมเพราะได้รับปัญหาเหมือนกัน ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน

- การดูแลสุขภาพและกลุ่มคนพิเศษ

เครือข่ายชุมชนมีกลุ่มงานอสม. ซึ่งมีข้อมูลของชุมชนมีผู้พิการเท่าไร ผู้สูงอายุเท่าไร มีคนทำงานในจุดนี้ คนด้อยโอกาสจะอยู่ใกล้กองอำนาจการ ใช้ อสม. ประสานงานกับ

หม้ออีกที ส่วนโรกระบาดไม่มี มีโรคน้ำกัดเท้า ช่วงระหว่างน้ำท่วมคนไม่ค่อยเครียด เพราะมีการจัดกิจกรรมตลอด มีการแข่งเรือ มีหนังให้ดู มีลิเกให้ดูจะได้ไม่เครียดเพราะอยู่กับน้ำมาก่อน แต่ผู้สูงอายุ เครียด ห่วงบ้าน ทีมงานจึงร่วมกันคิดกับกลุ่มงาน อสม.ว่าจะผ่อนคลายอย่างไร มีการเอาจอที่เครือข่ายมาเปิดลิเกให้ดู พวกกลุ่มสตรีมาทำบัวลอยให้กินตอนกลางคืน มีเรือพายเอาอาหารมาส่ง

ระหว่างน้ำท่วมมีผู้เสียชีวิตถูกไฟช็อตตายตอนน้ำท่วม ต้องนำศพต้องไปเผาวัดเทพเพราะที่บ้านเผาไม่ได้ น้ำท่วมหมด

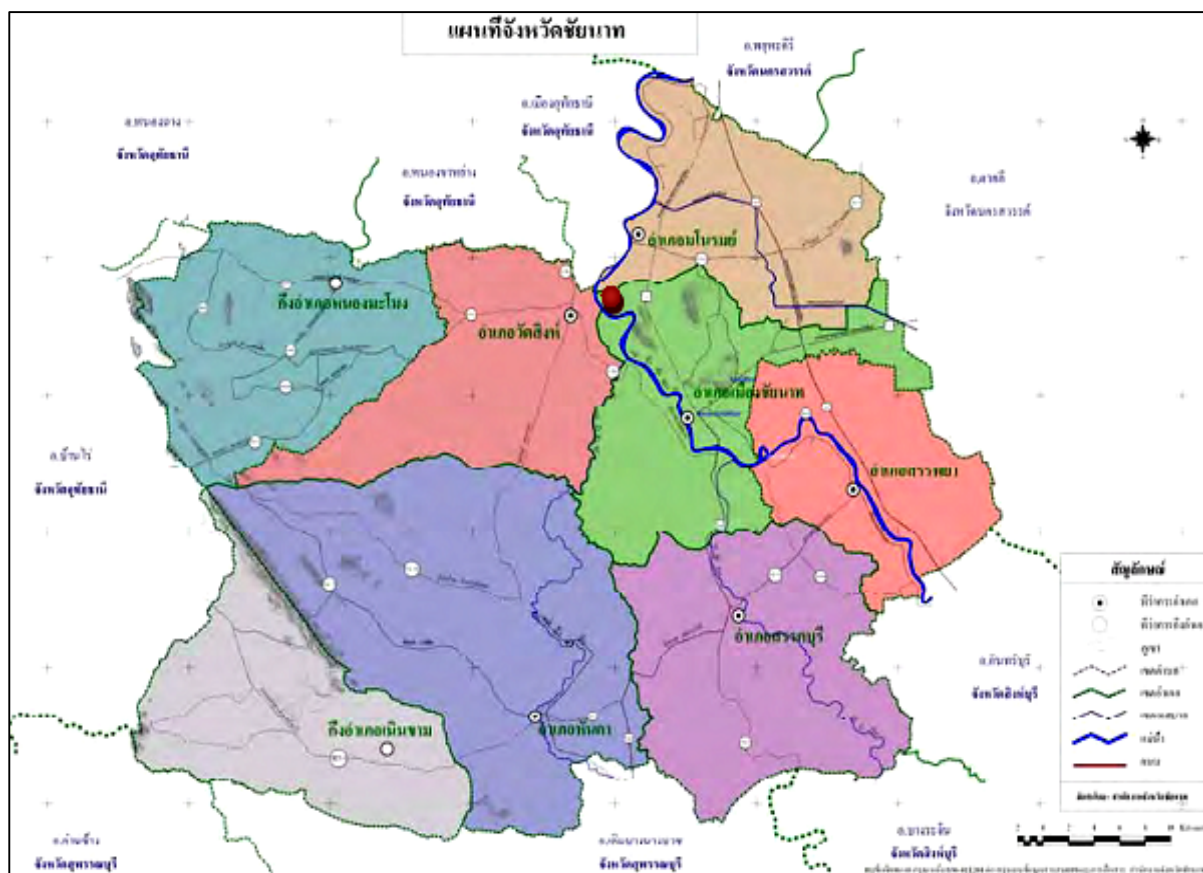
หลังน้ำลดจะเห็นว่าคันดินจะสูงกว่าชุมชนเยอะ ถ้าปล่อยให้ไปเป็นไปตามธรรมชาติน้ำจะเห่มนมาก ต้องสูบน้ำออก ขยะเยอะมาก

การเตรียมการในปีต่อไป

สำหรับการเตรียมการในปีต่อไปชุมชนมีแผนของชุมชนเอง มีเรื่องของบ้าน ได้คุยกับทางเทศบาลให้ออกเทศบัญญัติเกี่ยวกับการออกแบบบ้านห้ามก่อสร้างบ้านชั้นเดียว ให้ก่อสร้างบ้านสองชั้นหรือบ้านยกพื้นสูง นอกจากนั้นชุมชนมีการออกแบบบ้านลอยน้ำ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน วางแผนเรื่องกองทุน เตรียมเรื่องภูมิคุ้มกัน โรคภัยสุขภาพ เตรียมห้องน้ำให้มีมาตรฐาน วางแผนศูนย์อพยพจะวางไว้สองชั้นคือใช้ที่เดิม และประสานกับทางโรงเรียนใช้สนามฟุตบอล ศูนย์อพยพจะเตรียมไว้เสร็จเลยว่าจะใช้แบบไหน จะใช้จุดไหนเป็นศูนย์อพยพ ปีที่ผ่านมา (2554) มีข่าวสารและของบริจาคจำนวนมาก แต่ดูการบริหารจัดการของบริจาค อยากให้ปรับวิธีคิดเปลี่ยนจากการลดยังชีพเป็นอาหารสด เนื่องจากของยังชีพอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็น และบางครั้งก็อาจเกินความจำเป็น

คุณอร่ามศรีเชื่อว่าการจัดการภัยพิบัติไม่ใช่เรื่องยาก ถ้าชุมชนมีระบบการจัดการแบบโครงการบ้านมั่นคง มีคนทำงานและมีกองทุนภัยพิบัติ แต่อุปสรรคสำคัญคือการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาล รัฐบาลขาดการวางแผน ขาดการวางระบบที่ดี น้ำท่วมที่ผ่านมาเป็นน้ำการเมือง และการจะทำบึงบอระเพ็ดเป็นแก้มลิงก็อาจเป็นอีกปัญหาหนึ่งของชุมชนที่ต้องทำความเข้าใจ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาสามารถเรียนรู้ได้ว่าชุมชนเข้มแข็งเป็นฐานที่สำคัญในการจัดการภัยพิบัติ เช่นเดียวกับการพัฒนาในด้านอื่นๆ ของชุมชนและเครือข่าย

4) ศึกษางานการจัดการภัยพิบัติ ตำบลท่าฉนวน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

- **ลักษณะที่ตั้งของชุมชน**

ตำบลท่าฉนวน ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท ตำบลท่าฉนวน ห่างจากศาลากลางจังหวัดชัยนาท ไปทางทิศเหนือ ระยะทางประมาณ 27 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอโนนรมย์ไปทางทิศเหนือ ระยะทาง 15 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 41.92 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 26,200 ไร่ มีทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ประชากร 6,726 คน ครัวเรือน 2,225 ครัวเรือน ในอดีตพื้นที่แห่งนี้เป็นจวนเจ้าเมืองเก่าท่านขุนสิริสัทธภักดิ์ เป็นเจ้าเมืองท่านแรกของมโนรมย์ เป็นผู้มีความสามารถในการจับช้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ปัจจุบันได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ท่าฉนวน อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท

- **อาณาเขตติดต่อ**

ทิศเหนือ	ติดกับตำบลม่วงหัก อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลศิลาदान อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลไร่พัฒนา อำเภอโนนรมย์ จังหวัดชัยนาท
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยาเขตติดต่อกับจังหวัดอุทัยธานี

- **สภาพภูมิประเทศ**

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นดินตะกอนที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน เหมาะแก่การทำการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกไม้ผล และพืชผักหลากหลายชนิด อากาศไม่ร้อนเกินไปในฤดูร้อนฤดูหนาวเป็นปกติและในฤดูฝนมีฝนตกชุกพอสมควร

- **สภาพทางเศรษฐกิจ**

อาชีพ

- ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ประชากรยังประกอบอาชีพเสริมต่างๆเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับครอบครัว เช่น การทอเสื่อจักสาน ปลูกดอกไม้ ร้อยพวงมาลัย
- หน่วยธุรกิจ ปิมน้ำมัน 2 แห่ง (หมู่ที่ 6 10)
- ร้านค้าจำนวน 96 ร้าน
- โรงงานอุตสาหกรรมมี 5 แห่ง
- บริษัทบางกอกรับเบอร์ หมู่ที่ 2 โรงงานผลิตลวดทองแดง หมู่ที่ 8
- โรงสีข้าวมโนรมย์รัฐกิจ หมู่ที่ 6
- หจก.วีระนันท์ หมู่ที่ 8

- **สภาพทางสังคม**

- การศึกษา มีโรงเรียน 5 โรง ป.1 – ป.6
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มี 2 ศูนย์
- ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง
- ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล 1 แห่ง
- ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 1 แห่ง
- กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล จำนวน 1 กองทุน
- วัด จำนวน 7 แห่ง
- สำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง
- สถานีอนามัย / โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) 2 แห่ง
- ร้านขายยาแผนปัจจุบัน แผนโบราณ 5 แห่ง
- กองทุนหมู่บ้าน จำนวน 10 กองทุน

- ประเพณีวัฒนธรรม
 - ประเพณีแห่หลวงพ่อไกร หมู่ที่ 1
 - ประเพณีแห่ขุนสิริสัตถิภัณฑ์ หมู่ที่ 2
 - ประเพณีแห่พ่อปู่แก้ว หมู่ที่ 3
 - ประเพณีรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ หมู่ที่ 1-10
 - ประเพณีแห่หลวงพ่อก๊ำ หมู่ที่ 9
 - ประเพณีแห่หลวงพ่อเชย หมู่ที่ 5
 - ประเพณีแห่หลวงปู่พุด หมู่ที่ 6
 - ประเพณีแห่หลวงพ่อโอ หมู่ที่ 8
 - ประเพณีแห่เทียนพรรษา
- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
 - มีป้อมยามตำรวจ 1 แห่ง
 - ตำรวจชุมชนตำบลท่าฉนวน 10 คน
 - มีการอยู่เวรยามประจำหมู่บ้าน
 - มีศูนย์อพปร. ประจำตำบลท่าฉนวน 1 ศูนย์

ชุมชนในเขตเทศบาลนครสวรรค์ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร			จำนวน หลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1.	บ้านวัดใหญ่	283	344	627	204
2.	บ้านท่าฉนวน	482	545	1,027	442
3.	บ้านวัดโรงช้าง	469	548	1,017	299
4.	บ้านหลัก	254	270	524	146
5.	บ้านหัวยาง	551	598	1,149	297
6.	บ้านดอนฉนวน	250	271	521	178
7.	บ้านหางน้ำหนองแหม	79	85	164	55
8.	บ้านหางน้ำหนองแหม	459	516	975	390
9.	บ้านสะพานหิน	251	283	534	163
10.	บ้านดอนสำราญ	92	96	188	51
รวม		3,170	3,556	6,726	2,225

● สภาพปัญหา

ตำบลท่าฉนวนเป็นพื้นที่ที่รับผลกระทบทางภัยพิบัติน้ำท่วมเกือบทุกปี เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในพื้นที่ ตำบลท่าฉนวนเริ่มได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมตั้งแต่ พ.ศ. 2538 มีผู้คนได้รับความเดือดร้อนมากมายทุกปี ซึ่งในแต่ละปีได้รับความเสียหายมากน้อยต่างกัน และจากภavnน้ำท่วมบ่อยๆ ทำให้ชาวชุมชนสามารถอยู่กับน้ำได้ ถึงแม้ว่าจะลำบากมากในเรื่องของการเดินทาง อาหารการกิน การทำงานทุกอย่าง และต้องปรับวิถีชีวิตใหม่ทั้งหมด แต่เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 ชาวบ้านท่าฉนวนได้รับความเดือดร้อนอย่างมากจากภัยพิบัติในครั้งนี้ มีหมู่บ้านที่ถูกน้ำท่วม 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 2 3 4 5 และหมู่ 9 กลุ่มแกนนำชาวบ้านเล่าว่า สาเหตุที่ทำให้ น้ำท่วมมากจนเกินความคาดหมายของชาวตำบลท่าฉนวน เนื่องจากการบริหารจัดการน้ำใช้ไม่ได้ และเป็นเพราะหลายพื้นที่ที่กั้นน้ำจะท่วมในพื้นที่ของตนเอง รวมทั้งมีอะไรแอบแฝงเกินกว่าจะอธิบายได้ ผลประโยชน์ และอะไรอีกหลายอย่าง

อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่ผ่านมาทำให้ชาวตำบลท่าฉนวนมีการเตรียมตัว ป้องกัน และช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ดังนั้นชาวบ้านได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและเตรียมรับมือกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น ตำบลท่าฉนวนจึงผ่านวิกฤตครั้งนี้ไปได้ด้วยดี

● การเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ

เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าฉนวน อำเภอโมรเมย์ จังหวัดชัยนาท มีการจัดการภัยพิบัติโดยตั้งเป็นศูนย์แก้ไขปัญหากลุ่มภัยพิบัติภาคประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหากลุ่มภัยพิบัติตำบลท่าฉนวน ประกอบด้วย ประธานศูนย์แก้ไขปัญหากลุ่มภัยพิบัติตำบลท่าฉนวนคือกำนันของตำบลท่าฉนวน นายก อบต.ท่าฉนวน กลุ่มแกนนำคือผู้ใหญ่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และทีมชาวบ้านที่ช่วยเหลือระหว่างเกิดภัยพิบัติ ก่อนน้ำท่วมสภาองค์กรชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้นำของแต่ละหมู่บ้าน นายก อบต. ท่าฉนวน ได้ศึกษาข้อมูลน้ำท่วมตำบลท่าฉนวนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงมีการจดบันทึกระดับน้ำที่ไหลเข้าท่วมชุมชนในอดีตที่ผ่านมา และเปรียบเทียบให้เห็นความเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่ขั้นวิกฤต หลังจากศึกษาข้อมูลแล้วทางศูนย์แก้ไขปัญหากลุ่มภัยพิบัติภาคประชาชน จึงได้ประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำ เพื่อวางแผนเตรียมการรับมือกับมวลน้ำมหาศาลที่กำลังจะเข้ามาในพื้นที่อยู่อาศัย และที่ทำกินของชาวบ้าน โดยวางแผนการจัดการน้ำว่าจะ “สู้” เพื่อการป้องกันไม่ให้น้ำเข้าท่วมชุมชน เพราะมีชาวตำบลท่าฉนวนมีประสบการณ์กันน้ำอยู่ตั้งแต่ปี 2538 โดยประเมินสถานการณ์ ระดับน้ำสูง 1 เมตร - 1.50 เมตร เมื่อได้แนวทางและข้อสรุปในแผนการต่างๆ ผู้นำของแต่ละหมู่บ้านมีการสื่อสารออกไปให้ลูกบ้านทุกคนได้รับรู้ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของหมู่บ้าน มีการสื่อสารทุกเรื่องทั้งขอความร่วมมือ ขอความช่วยเหลือ ขอความคิดเห็นต่างๆ เท่าที่ชาวบ้านในทุกหมู่บ้านจะช่วยให้ได้ หลังจากที่ชาวบ้านรับรู้ข่าวสารจึงได้เตรียมการป้องกันน้ำท่วมโดยรวมแรงร่วมใจในการสร้างคันกันน้ำ เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมชุมชน

● กระบวนการทำงาน

ศูนย์แก้ไขปัญหามลพิษพิบัติตำบลท่าฉนวน มีกระบวนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม คือ การใช้พลังชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ซึ่งชุมชนต้องเข้มแข็งต้องช่วยเหลือตนเองก่อน พึ่งตนเองก่อนพึ่งคนอื่น เพราะการจัดการน้ำใช้ไม่ได้เลยถ้าคนในชุมชนไม่มีความสามัคคี

ขั้นตอนในการดำเนินงานของ อบต.ท่าฉนวน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ก่อนน้ำท่วมมีการประชุมกันในระดับแกนนำ มีการวางแผนเพื่อวางแผนแนวทางในการจัดการน้ำ ซึ่งทางแกนนำในพื้นที่ประกอบด้วย นายกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีการปรึกษากันว่าจะ “สู้” เพราะมีประสบการณ์กันน้ำอยู่

2. รับข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ ที่วิ รับข่าว มีข้อมูลมาจากกรมอุตุส่งมา มีการออกตระเวนดูน้ำและมีการแจ้ง มีการประเมินสถานการณ์ของน้ำ

3. มีหอกระจายข่าว เพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ทราบ

4. มีการหากระสอบทรายเตรียมไว้ เพื่อทำคันกั้นน้ำ

5. เนื่องจากกำลังคนของเราไม่พอ จึงมีการประสานไปที่ ปต.อ. พัน 5 ลพบุรี ผบ.ทบ.ก็มา มาตรวจดูตรวจว่าท่าฉนวนป้องกันน้ำอยู่ มีการประสานหน่วยงาน ศูนย์เอกชน การประสานงานไปที่ผอ.เขื่อนเจ้าพระยา เลี้ยววิโรจน์เจ้าของบริษัทมโนรมย์บริจาคข้าวสาร ให้กระสอบทราย 1 หมื่นลูก แล้วมาตรวจดูให้ความช่วยเหลือ ขอกระสอบปุย ถ้าทรายมาไม่พอ ประสานไปที่อำเภอ พื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลัก ประสานขอกำลังจากเขตอื่นมา ประสานพื้นที่ขอกำลังจากผู้ใหญ่บ้านที่น้ำไม่ท่วม มีหมู่ 10 หมู่ 8 หมู่ 6 พวกชาวบ้านมาช่วย หมู่ 8 เป็นพื้นที่เกษตร พื้นที่นา

6. มีผู้ใหญ่บ้าน อบต.ทำงานร่วมกันอยู่ แต่ภาพรวมมีการมาร่วมประชุมที่ศูนย์

7. คนในพื้นที่ทุกคนออกมาช่วยพับกระสอบเพราะน้ำท่วมไฟร์ผู้คืนน้ำท่วมเหมือนกันหมด

8. มีการเฝ้าเวรยาม เข้า 6 โมงเย็น ออก 6 โมงเช้า ผลัดกันเวรยามแต่ละวันจะมีการประชุมกันที่กองบัญชาการกลาง การเดินเวรยามทำให้เรารู้ว่าน้ำขึ้นทุกระยะ และกลับมาประชุมและมีการวางแผนกันใหม่ ถ้าเกิดวิกฤตขณะเดินก็ขอประกาศเรียกชาวบ้านมาช่วยกันกรอกกระสอบทราย นอกจากนั้นเมื่อวางกระสอบทรายกั้นน้ำแล้วต้องดูแลควบคุม ต้องตั้งเวรยามสอดส่องดูแล

อย่างไรก็ตาม การป้องกันน้ำท่วมท่าฉนวนในครั้งนี้ชาวชุมชนส่วนหนึ่งต้องมีการยอมสละบ้าน โดยมีฝั่งหนึ่งถูกน้ำท่วม อีกฝั่งจะรอด ฝั่งที่ถูกน้ำท่วมรู้อยู่แล้วว่าน้ำต้องท่วม ก็มีเตรียมที่ไว้อีกฝั่งไม่ให้น้ำท่วม ถ้าไม่ให้กันบ้านเขาก็ท่วมอยู่แล้ว แต่ถ้ายอมให้กันแล้วไร่นาเป็น 100 ไร่ ช่วยป้องกันได้ เพราะทางนี้เป็นพื้นที่การเกษตร ถ้าน้ำท่วมเดียวไม่เหลืออะไรเลย และได้รับความร่วมมือจาก 5 หมู่ การเสียสละเป็นการเสียสละด้วยใจ บรรยายากความร่วมมือมีมาแต่เดิมแล้ว

นางพวงทิพย์ อุ่มโพธิ์นาค อบต.ท่าฉนวนกล่าวเพิ่มเติมว่า ท่าฉนวนมีประสบการณ์ผ่านเหตุการณ์น้ำท่วมมาก่อน แต่ปี 2554 น้ำท่วมหนักมาก เกินความคาดหมายที่เราคิด ต้องมีการให้กำลังใจกัน แต่ก็มีความภูมิใจ เพราะคนในชุมชนให้ความร่วมมือดีมาก บทเรียนสอนเรามาว่ามันเคยท่วม ใครไม่เชื่อว่าน้ำไม่ท่วมท่าฉนวน ไม่คิดว่าเอาอยู่ เพราะเราเป็นต้นแม่น้ำ เราอยู่หลังประตูเขื่อน การเปิด-ปิดประตูเขื่อน สร้างปัญหาให้เราอยู่แล้ว ช่วงน้ำท่วมมีการเรียงกระสอบทรายกั้นน้ำท่วมหมู่บ้าน การเรียงต้องคุ้ระดับน้ำจากเขื่อนเจ้าพระยามีเท่าไร ระดับน้ำจากนครสวรรค์มีเท่าไร แล้วก็มาเรียงกระสอบทราย ต้องดูปริมาณน้ำเป็นหลัก ถ้าน้ำสูง 2 เมตรจะเรียงกระสอบทรายสูง 2 เมตร และการเรียงกระสอบทรายต้องได้รับความร่วมมือจากพี่น้องประชาชนมาช่วยกันทำด้วยใจ มีการประกาศเรียกชาวบ้าน หลังจากชาวบ้านรับรู้ข่าวสารก็มาร่วมแรงร่วมใจกันสร้างคันกันน้ำ

การเรียงกระสอบทรายของท่าฉนวนมีเทคนิคพิเศษไม่มีน้ำซึมเลย การเรียงกระสอบทรายบางที่อาจมีน้ำซึมและพัง แต่ที่นี่ไม่พังเพราะเป็นภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประสบการณ์ที่เราเจอมา ผจญมาแล้วรับน้ำมาทุกครั้งเรียนรู้มาเรื่อยๆ กระสอบทรายของที่นี่ไม่เคยมดปาก เราใช้กระสอบทรายมาตั้งแต่แรกและพัฒนาจนกระทั่งถึงขณะนี้ โดยเริ่มมาจากหมู่ 2 วางแล้วแน่นดี ก็ให้หมู่อื่นมาดูหมู่ 2 แล้วก็กระจายไป

วิธีการ คือ

1. การกรอกทรายไม่กรอกเต็มรูปจะกรอก 4 พลับ
2. ใช้วิธีการพับปาก ไม่มัด
3. ระบบการเรียงกระสอบทราย เรียงเป็นแนวนอนเว้น 1 คืบ ช่องกลางใช้ทรายใส่ลงไป การหยอดทรายให้หยอดตรงการ ใช้น้ำราดและเหยียบให้แน่น ลักษณะการเรียงเรียงตามแนวนอน ปิดหัวปิดท้าย

เทคนิคการพับปากจะสามารถช่วยอุดช่องโหว่ได้ และการหยอดทรายให้หยอดตรงกลางและใช้น้ำราด เพราะว่าการใช้น้ำราดจะทำให้ทรายจะไหลไปตามช่องทำให้แน่นขึ้น และการเหยียบยังทำให้ทรายแน่นยิ่งขึ้น ก่อนหน้าที่ในการวางกระสอบทรายมีการลองผิดลองถูก แต่วิธีการนี้ลองแล้วมันดีก็ทำ เทคนิคการนำเอาทรายใส่ตรงกลางและใช้เท้าเหยียบของเราทำให้กระสอบทรายไม่พังและแน่น ถึงรื้อบ้างก็เพียงเล็กน้อย ลักษณะการเรียงกระสอบทรายเป็นแนวนอนเพื่อกันการสไลด์ เทคนิคการเรียงกระสอบทรายเป็นภูมิปัญญาของทุกคน อย่างที่กรุงเทพฯมีการมัดปากกระสอบทรายทำให้เป็นช่องโหว่ การเรียงกระสอบทราย สูง 1.50 เมตรเรียงได้อย่างสบาย ฟังโน้นท่วมหมด ฟังนี้ปกติ ช่วงคับขันกระสอบทรายสามารถใช้เดินได้ แต่ตอนรื้อกระสอบทรายออกลำบากมากเพราะแน่นมาก ต้องใช้รถแบคโฮ (Backhoe) มารื้อ

การทำคันกันน้ำ

1. ต้องอุดท่อนก่อน ท่อเป็นท่อน้ำทิ้งออกแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนแรกใช้กล้วยก่อน เพราะกล้วยย่อยสลายได้ แต่ไม่อยู่เพราะกล้วยเน่า ต่อมาใช้กระป๋องอัดเข้าไป

2. ใช้กระสอบทรายทำเป็นสโลฟ
3. มีการดำน้ำเอากระสอบทรายไปอุดท่อ
4. วิเคราะห์น้ำ สถานการณ์น้ำ แล้ววางตรงพื้นที่คันน้ำ

ปัญหาน้ำผุด

เนื่องจากหมู่บ้านในตำบลท่าฉนวนมีพื้นที่ไม่เหมือนกันบางหมู่บ้านเป็นพื้นที่ลุ่ม ที่ดอน บางหมู่บ้านมีดินเป็นโคลน รวมทั้งระดับน้ำในแม่น้ำสูงกว่าที่เราอยู่จึงมีปัญหาน้ำผุดคือ อุดได้ถนนแล้วน้ำไปออกอีกฝั่ง ก็ต้องไปบล็อกน้ำอีกฝั่งหนึ่ง จึงแก้ปัญหาด้วยการเรียงกระสอบแบบดังกล่าวข้างต้นล้อมรอบบริเวณที่น้ำผุดเพื่อเป็นการบล็อกน้ำโดยไม่ต้องหาอะไรมาอุด แต่ให้น้ำผุดออกมาโดยมีกระสอบทรายกันน้ำไว้โดยรอบ ถ้าน้ำผุดออกมาเกือบสิ้นแนวกันก็ให้เรียงกระสอบให้สูงขึ้นอีก วิธีการเหล่านี้ผู้เฒ่าผู้แก่สอนกันมาเป็นภูมิปัญญา เหตุการณ์น้ำท่วมในครั้งนี้ถ้าไม่มีภูมิปัญญาช่วยกันคิดก็จะเป็นปัญหามาก โดยนำองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วมาใช้เป็นบทเรียนแก้ไขปัญหายกยพิบัติน้ำท่วมในครั้งนี้

ชาวบ้านออกมาช่วยกันกรอกกระสอบทราย

กระสอบทรายที่เรียงสำเร็จแล้ว

- **การจัดการระหว่างน้ำท่วม**

งบประมาณ ท้องถิ่นมีงบประมาณ และได้รับการสนับสนุนจากเงินบริจาค 100,000 บาท
โรงครัว ในระหว่างน้ำท่วมมีการจัดตั้งโรงครัวหมู่บ้านเป็นจุดๆ โดยทุกหมู่บ้านมีโรงครัวเป็นของตนเอง แม่ครัวเป็นคนในพื้นที่ทำอาหาร โรงครัวมีข้าวกล่อง โดยนำเงินจากที่ชาวบ้านบริจาคมาทำอาหาร ใครมีเงินสนับสนุนเงิน ใครมีข้าวสาร อาหารแห้งนำมาบริจาค นอกจากนี้ยังมีข้าวกล่องที่ได้รับบริจาคจากภายนอกนำมาแจกพี่น้องในชุมชน

ศูนย์อพยพ แต่ละหมู่บ้านมีศูนย์อพยพเตรียมไว้ มีการเตรียมศาลาการเปรียญของวัด และโรงเรียนไทยรัฐเป็นศูนย์อพยพ แต่ศูนย์อพยพไม่ได้ใช้เพราะไม่มีผู้ใดไปอยู่อาศัย แต่ละคนจะอยู่บ้านของตัวเอง

การดูแลสุขภาพคนในชุมชน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล(รพ.สต.) อยู่ 2 ศูนย์ และมีอาสาสมัครดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ซึ่งแบ่งโซนจากชุมชนหอ และได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง คือโรงพยาบาลมโนรมย์ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

การจัดเวรยาม ในระหว่างน้ำท่วมมีการวางเวรยาม จะมีหน่วยวิ่งคูอยู่ทั้งคืน ซึ่งทางศูนย์แก้ไขปัญหามลพิษพิบัติตำบลท่าฉนวน ใช้ที่ทำการอบต.ท่าฉนวนเป็นศูนย์กองบัญชาการกลาง เป็น

กลางใหญ่ ทุกๆ 4 ชั่วโมงมีการประชุมกัน ถ้าน้ำขึ้นแรงจะมีการวัดระดับน้ำในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีกองบัญชาการย่อยอยู่ ใช้กระสอบทรายสูงกว่าระดับน้ำ 20 ซม. ถ้าต่ำกว่าก็มีการเสริมกระสอบทราย และในแต่ละวันจะมีการประชุมที่ศูนย์กลางเป็นกองบัญชาการกลาง มีการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ มีการพูดคุยกันเกี่ยวกับการกั้นว่ากั้นไปกี่แถวแล้ว ทำให้เราเตรียมรับสถานการณ์น้ำได้ ถ้าน้ำเข้าท่วมหมู่บ้านไหน หมู่ที่ไม่ท่วมก็มาช่วยกันเพื่อป้องกันน้ำเข้าท่วมชุมชน

การช่วยเหลือ ประสานความช่วยเหลือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

- อบต.ช่วย 5,000
- ช่วยซ่อมแซมบ้าน
- รัฐบาลจะประเมินความเสียหายแต่ละหลังจะได้ไม่เท่ากัน งบประมาณเฉลี่ยกันไป
- มีผู้นำ แกนนำ อำเภอ ท้องถิ่นมีงบประมาณมีมาช่วยทุกเทศทุกวัย
- วัสดุ มีหน่วยงานมาช่วย

● การเตรียมการในปีต่อไป

โครงการกั้นน้ำ มีแต่กัน ไม่มีการระบาย และมีการคาดการณ์กันในระดับผู้นำว่าน้ำจะไม่เข้ามาทางแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว แต่น้ำจะมาจากบึงบอระเพ็ด เพราะนครสวรรค์มีเขื่อนแล้ว นอกจากนี้สิ่งสำคัญคือสถานการณ์น้ำท่วมที่ผ่านมา ตำบลท่าฉนวนไม่ได้ประสานทางจังหวัด จังหวัดจึงไม่รู้ว่าท่าฉนวนเป็นอย่างไร ประสานแต่อำเภอ จังหวัดมารู้ทีหลังว่าท่าฉนวนเอาน้ำอยู่ ถ้าน้ำท่วมครั้งหน้าต้องประสานให้จังหวัดรู้ ต้องบอกให้ทางจังหวัดรับทราบถึงสถานการณ์ของตำบลท่าฉนวน

จากการศึกษาดูงานในแต่ละพื้นที่ได้องค์ความรู้ต่างกัน เพราะว่าแต่ละที่มีจุดเด่นไม่เหมือนกัน การศึกษาดูงานครั้งแรกที่เครือข่ายชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ สิ่งที่ได้คือคน คือ ภาวะผู้นำ ลักษณะของผู้นำมีความสำคัญมาก ผู้นำทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และระบบการบริหารจัดการศูนย์พักพิง ทั้งนี้ คุณศิริวรรณ หว่างรักษาวงศ์ หรือพี่แจ้ว ประธานชุมชนวิจิตรสัมพันธ์ เป็นผู้มีส่วนร่วมตั้งศูนย์พักพิงโรงเรียนวัดวิจิตรการนิมิตร มีระบบการบริหารจัดการศูนย์พักพิงที่มีประสิทธิภาพ โดยการออกกระเปาะการอยู่ร่วมกัน การแบ่งหน้าที่การทำงาน และความรับผิดชอบ

การศึกษาดูงาน องค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นเครือข่ายการจัดการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทั้งนี้มีความแตกต่างจากเครือข่ายแรก คือ ไม่การเน้นอพยพ แต่มุ่งให้ชาวบ้านอยู่กับน้ำได้ โดยเครือข่ายจะประสานกับงานให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การบริหารจัดการด้านอาหารการกินในชุมชน การดูแลผู้ป่วย และกลุ่มอื่นๆในชุมชน

และในระยะยาวเครือข่ายอบต.บางระกำมีการปรับวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสภาพภูมิประเทศที่มีน้ำท่วมทุกปีโดยการกันไปประกอบอาชีพที่อยู่กับน้ำได้

การศึกษาฐานเครือข่ายจังหวัดนครสวรรค์ จุดเด่นคือ มีกองทุนภัยพิบัติ จะเห็นได้ว่ากองทุนภัยพิบัติมีความสำคัญและเป็นทางออกที่ดีมาก เพราะระเบียบการใช้เงินของหน่วยงานราชการมีความล่าช้า ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ทันทั่วถึง และการศึกษาฐานที่ตำบลท่าฉนวน อำเภอโนนหมื่น จังหวัดชัยนาท ได้รับองค์ความรู้จากการใช้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดวางกระสอบทรายให้สามารถกันน้ำได้ และจุดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ การมีผู้นำแบบทางการคือผู้ใหญ่บ้านจะทำหน้าที่ประสานงานกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้าน โดยหมู่บ้านทุกหมู่บ้านมีการช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่เพื่อแก้ไขปัญหาภัยพิบัติ

จากบทเรียนในการศึกษาฐานทั้ง 4 เครือข่าย สามารถสรุปบทเรียนได้ดังนี้

1. ต้องมีการบริหารจัดการให้ชาวบ้านสามารถอยู่กับน้ำได้ พยายามประสานหน่วยงานและเครือข่ายที่อาจต้องประสานงานตอนน้ำท่วม
2. บริหารจัดการให้น้ำผ่านไปให้เร็วที่สุด
3. กระบวนการในการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม แบ่งเป็น

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม

- ติดตามสถานการณ์น้ำอย่างใกล้ชิด สังเกตระดับน้ำในคูคลองในชุมชนอยู่เสมอ
- ประชุมทำแผนรับมือ โดยเฉพาะทางด้านกายภาพ เช่น การจัดการที่อยู่อาศัย เช่น ยกของขึ้นที่สูง ทำสะพานเชื่อมทางเดิน เตรียมจัดสถานที่สำหรับคนพิการหรือเตรียมข้อมูลหน่วยงานที่ต้องประสาน เช่น ศูนย์เรนทร ทำแผนเสนอของบประมาณจากหน่วยงานเพื่อสร้างพนังกั้นดิน การเตรียมที่ศูนย์อพยพ และจัดตั้งโรงครัว
- จัดระบบเงินกองทุนภัยพิบัติและจัดสรรการเงินกองทุนสนับสนุนการรับมือน้ำท่วม
- จัดทีมอาสาเฝ้าระวัง ครัว ทีมวางกระสอบทราย ทีมกรอกกระสอบทราย ทีมประสานงาน อสม. อปพร.

ระยะที่ 2 การบริหารจัดการให้ความช่วยเหลือประชาชนในช่วงระยะเวลาที่ประสบภัยพิบัติ

- ประกาศที่ตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย
- อพยพชาวบ้านที่เดือดร้อนไปอาศัยในที่ปลอดภัย
- ประสานงานทั้งภายในและภายนอกเพื่อขอสนับสนุนอุปกรณ์ช่วยเหลือ เช่น ยา อาหาร ของใช้

- ประสานศูนย์สาธารณสุข มาคัดกรองโรค ตรวจโรค เช่น เบาหวาน ความดัน ผู้ป่วยเรื้อรัง เพื่อเตรียมยาให้เพียงพอในช่วงน้ำท่วม หรือหากมีผู้ป่วยที่เป็นโรคติดต่อที่แพร่เชื้อจะประสานเพื่อส่งต่อผู้ป่วยไปโรงพยาบาล
- จัดเรือโดยสารร่วมกันในชุมชน
- จัดคนเฝ้าระวังขโมยในชุมชน
- จัดกิจกรรมคลายเครียดภายในชุมชน เช่น จัดให้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยน แข่งเรือ จับฉลากถุงยังชีพ เล่นดนตรี การแสดงต่างๆตามที่ชาวบ้านสนใจ
- กิจกรรมฝึกอาชีพ เช่น ทำขนม เย็บผ้า ทำอาหาร

ระยะที่ 3 การช่วยเหลือ เยียวยาและฟื้นฟูหลังน้ำลด

- ประสานหน่วยงานมาฟื้นฟูให้มากที่สุด เช่น ปตท.ให้น้ำมันสำหรับ เครื่องสูบน้ำ จัดกิจกรรมงาน ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำความสะอาดชุมชนของตนเองและเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนด้วยประชุมวางแผนฟื้นฟู เช่น ดำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อน จัดทำแผนซ่อมสร้างบ้าน
- ทำแผนลงพื้นที่ จัดทีมงาน จัดทำปฏิทินฟื้นฟู
- สรุปข้อมูลการสำรวจเพื่อเสนอหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ เช่น สำนักงานเขต กระทรวงพัฒนาสังคม หรือ พอช.

5.4 จากการศึกษาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต พบว่า

ในอนาคตแนวโน้มการเกิดอุทกภัยจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ชุมชนริมคลองบางบัวต้องเผชิญกับปัญหาอุทกภัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวจึงต้องพัฒนาระบบการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จากการศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่ผ่านมาของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว รวมถึงการศึกษาดูงานเครือข่ายชุมชนอื่นๆที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สามารถนำบทเรียนดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการจัดการน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต จึงได้ข้อสรุปดังนี้

การพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคตมีเป้าหมาย คือ อยู่กับน้ำอย่างมีความสุข โดยมีแนวทาง ดังนี้

5.4.1 แผนรับมือภัยพิบัติน้ำท่วม

เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวต้องจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

5.4.1.1 ระยะก่อนน้ำท่วม เป็นการป้องกันเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนในการรับมือกับภัยน้ำท่วม การประเมินความเสี่ยงของภัยน้ำท่วมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การระบุความเสี่ยงของภัยน้ำท่วม เพื่อการเตรียมการป้องกันและลดผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เน้นการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศ การจัดทำข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย พื้นที่อพยพ เชื่อมโยงระบบข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน รวมถึงองค์การหรือหน่วยงานระหว่างประเทศ มีการจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม และสื่อสารกับชุมชนให้มีความเข้าใจในเหตุการณ์อุทกภัยที่จะเกิดขึ้น ลดความตระหนก เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีสติ

5.4.1.2 ระยะระหว่างน้ำท่วม เป็นการบริหารงานในภาวะฉุกเฉิน หลักการสำคัญของการบริหารระหว่างเหตุการณ์ คือ การบูรณาการงาน คน ทรัพยากร เทคโนโลยี งบประมาณ การสั่งการ การมอบหมายงาน เน้นการบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนและกำหนดมาตรการที่เหมาะสมและจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานในภาวะฉุกเฉิน ภาวะวิกฤต ภาวะปกติที่สอดคล้องกับการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้สามารถสู้กับภัยน้ำท่วมได้ การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ การอพยพเคลื่อนย้ายกลุ่มเสี่ยงให้อยู่ในที่ปลอดภัย เช่น เด็ก สตรีตั้งครรภ์ ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้สูงอายุ เป็นต้น การประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน เพื่อการช่วยเหลืออย่างทันการณ์และทันเวลา

5.4.1.3 ระยะหลังน้ำท่วม เป็นการดำเนินการหลังการเกิดภัย เน้นการฟื้นฟูบูรณะภายหลังน้ำท่วม การซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดเสียหายให้กลับสู่สภาพเดิม

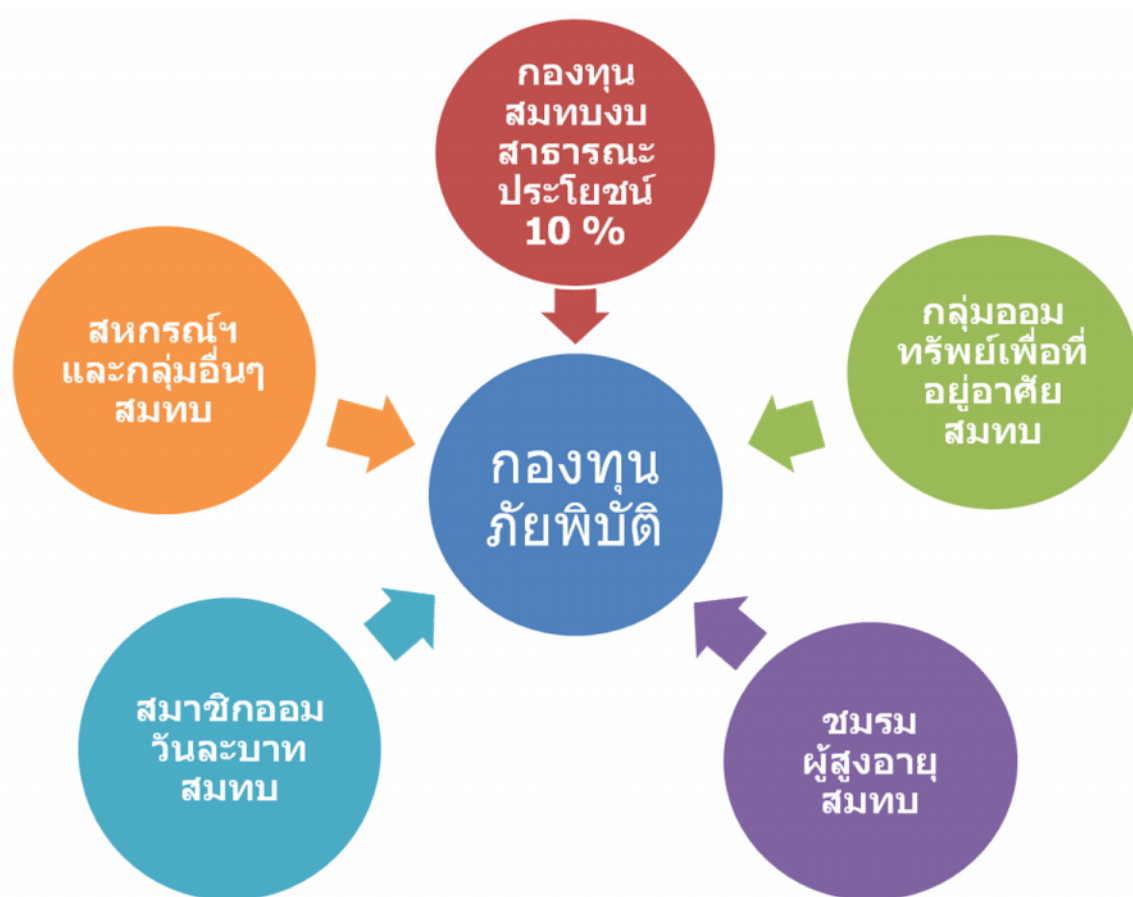
การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วม	หลังน้ำลด
วางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว - ประชุมทำแผนรับมือภัยพิบัติน้ำท่วมและตั้งคณะทำงาน - มีการจัดทำแผนที่ชุมชน เช่น กำหนดจุดที่ตั้งศูนย์อพยพ กำหนด	บริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน - ระบบการสื่อสารภายในชุมชน - มีหอกระจายข่าวประกาศเสียงตามสาย - การแจ้งข่าวทางโทรศัพท์ - เดินบอกตามบ้าน - ประสานข้อมูลกับศูนย์	การช่วยเหลือเยียวยา สำรวจข้อมูลความเสียหายในชุมชน เช่น ข้อมูลครัวเรือนที่ประสบภัย ทั้งเรื่องที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน และการประกอบอาชีพ เป็นต้น

การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำลด
สัญลักษณ์ด้วยการใช้สีในการช่วยเหลือกลุ่มคนพิเศษในชุมชน เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วย เป็นต้น • เตรียมจัดตั้งศูนย์ประสานงาน ศูนย์บริจาค และเตรียมจัดตั้งโรงครัวกลางของแต่ละชุมชนและของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว • เตรียมจัดตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพในละแวกชุมชน ให้เพียงพอกับจำนวนผู้พักอาศัย เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น • กำหนดระบบการเฝ้าระวังและเตือนภัย 1. มีการเฝ้าติดตามข้อมูล ข่าวสารสถานการณ์น้ำจากสื่อกระแสหลัก คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา กรมชลประทาน และกรมอุทกศาสตร์ กองทัพเรือ มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ต้องติดตามข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายภาคเหนือตั้งแต่ เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชัยนาท และสามโคก มาวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์น้ำ ในปีต่อไปถ้าน้ำท่วม นครสวรรค์เกิน 7 วัน ต้องมีการเตรียมตัว	ประสานงานภัยพิบัติในพื้นที่ เช่น สำนักงานเขต หรือ ศูนย์ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นในระหว่างเกิดภัยพิบัติ • จัดระบบการทำงานของทีมงาน และอาสาสมัคร • ระดมทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อขอสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ยา อาหาร ของใช้ • อพยพสมาชิกไปอาศัยในที่ปลอดภัย เช่น ผู้สูงอายุย้ายไปอยู่ศูนย์พักพิง คนพิการ ประสานหน่วยงานรองรับคนพิการและเคลื่อนย้าย เช่น ไปศูนย์สรีรวิทยา หรือโรงพยาบาลใกล้เคียงที่จัดตั้งศูนย์ระหว่างเกิดภัย • ตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพ มีการบริหารจัดการโดยจัดระบบการเข้าพัก การจัดการด้านอาหารและสาธารณสุข รวมถึงจัดระบบการทำงานในศูนย์พักพิง โดยกระตุ้นให้ผู้พักอาศัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามความถนัดและความสมัครใจ • ตั้งโรงครัวกลางเพื่อประกอบอาหาร รวมถึงจัดส่งอาหารให้พี่น้องในชุมชน	• การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐาน • ทำแผนซ่อมสร้างบ้านที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมของชุมชน • ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอการสนับสนุนการช่วยเหลือเยียวยา • ฟื้นฟูอาชีพและวิถีชีวิต • ฟื้นฟูจิตใจ ดูแลสุขภาพจิตคนในชุมชนหลังน้ำท่วม ประสานสถานศึกษา มาทำกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ

การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำลด
2. มีการตรวจสอบข้อมูล ข่าวสารที่ได้รับ เพื่อคุณภาพของข้อมูลข่าวสารมีความถูกต้องแม่นยำ โดยคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้กลั่นกรองและประมวลข้อมูลจากแหล่งข่าว เพื่อส่งต่อไปให้ชุดกระจายข่าวทำหน้าที่ส่งต่อข่าวไปสู่พี่น้องชาวชุมชนต่อไป 3. ชุมชนมีการติดตามสถานการณ์น้ำ โดยผู้สื่อข่าวชุมชน ทำหน้าที่รายงานข่าวและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้และเตรียมการได้ทันทั่วทั้ง • จัดเตรียมตั้งกองทุนภัยพิบัติ จัดระบบเงินกองทุนและจัดสรรการนำเงินกองทุนสนับสนุนการรับมือ น้ำท่วม • เตรียมการป้องกันโดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุดลอกคูคลอง กำจัดวัชพืชและขยะมูลฝอย และทำแนวเขื่อนป้องกันน้ำท่วม • จัดทำคู่มือรับสถานการณ์น้ำท่วม เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ในการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์อุทกภัย ทั้งก่อนเกิดน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมและหลังน้ำลด • การเตรียมความพร้อมเรื่องการป้องกันที่อยู่อาศัย โดยคณะกรรมการชุมชนประกาศเตือนให้ชาวบ้านเตรียมยกของขึ้นที่สูง มีการเคลื่อนย้ายพาหนะ สัตว์เลี้ยงให้	• ระบบการจัดการอาหาร น้ำ และถุงยังชีพ มีการวางสต็อกของส่วนกลางมีการทำบัญชีรับของเข้าและจำหน่ายออก • จัดเรือโดยสารร่วมกันในชุมชน • จัดคนเฝ้าระวังขโมยในชุมชน • จัดกิจกรรมคลายเครียดภายในชุมชน เช่น ดนตรีกรรม สุขภาพจิต หรือ พม.เข้ามาช่วยจัดกิจกรรม • การจัดการด้านสุขภาพอนามัย โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้คำแนะนำเรื่องยา และดูแลสุขภาพคนในชุมชนในเบื้องต้น และติดต่อประสานองค์กร หน่วยงาน เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 มาตรวจสุขภาพในระหว่างน้ำท่วม • ระบบการจัดการภาวะฉุกเฉิน (คนป่วย สัตว์มีพิษ ไฟฟ้าช็อต) มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน(อปพร.) ทีมกู้ชีพ กู้ภัย และตำรวจบ้าน และประสานศูนย์เรนทร 1669	

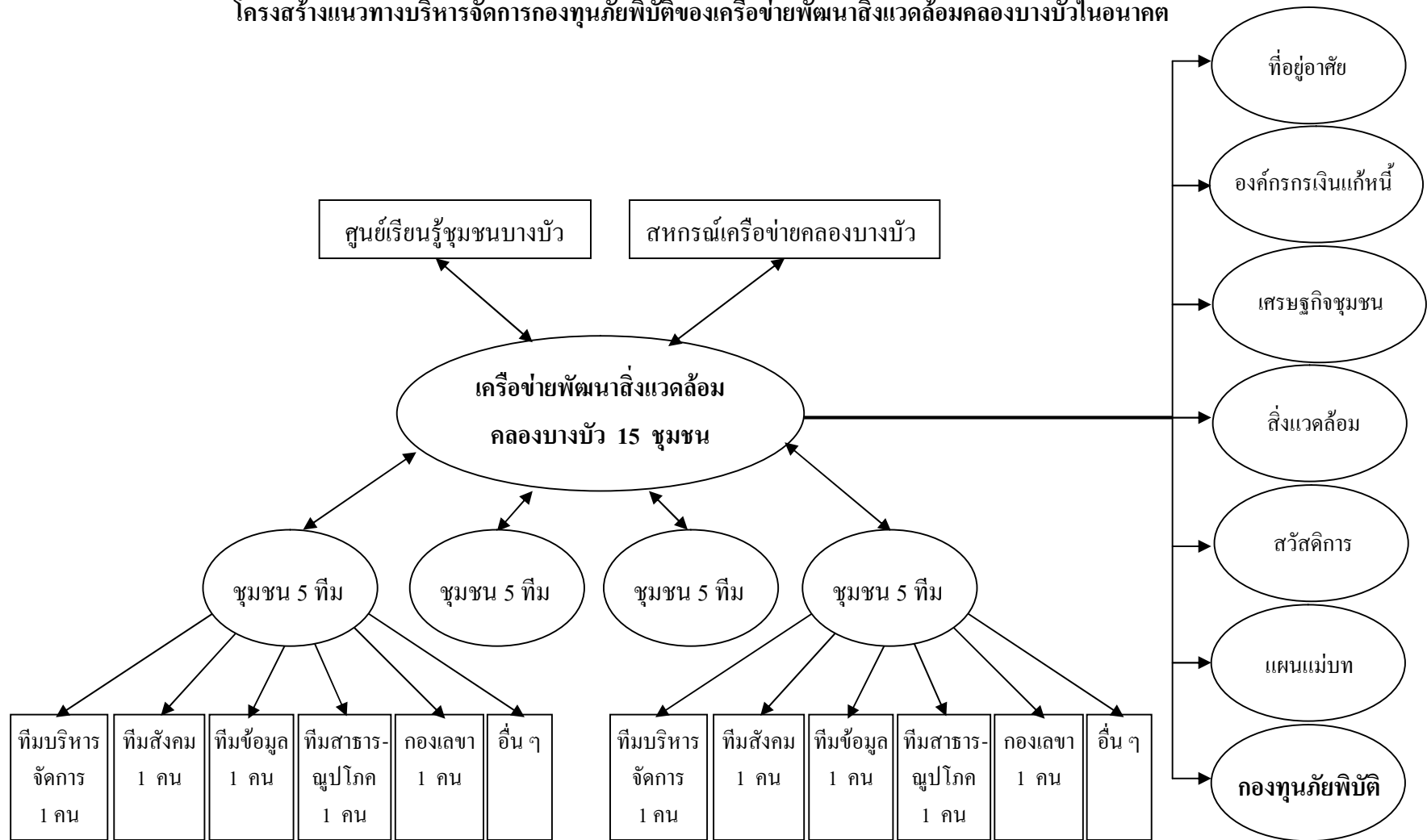
การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำลด
พื้นที่ระดับน้ำที่เคยท่วม และมีการดำเนินการเคลื่อนย้ายปลั๊ก ไฟก่อนน้ำท่วมโดยทีมช่างในชุมชน • การเตรียมความพร้อมเรื่องอาหารและเครื่องใช้ เวชภัณฑ์ มีการเตรียมเสบียง สินค้าอุปโภค บริโภค และของใช้ที่จำเป็น เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง และอาหารสำเร็จรูป รองเท้าบูทสูง • การเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค จัดเตรียมเรือใหญ่ เรือท้องแบน ส้วมลอยน้ำ ออกแบบเส้นทางคมนาคม การอพยพและพื้นที่อพยพและการจัดที่พักในกรณีเกิดภาวะฉุกเฉิน • การดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว มีการเตรียมการ ดูแลเรื่องยารักษาโรค ยาเฉพาะโรค ยาเฉพาะทาง เพราะคนใกล้ชิดมีความรู้ในการดูแลคนในครอบครัว • การดูแลสุขภาพปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน จัดเตรียมเอกสารสำคัญและของมีค่าเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย		

5.4.2 พัฒนากองทุนภัยพิบัติของเครือข่าย โดยคณะกรรมการกลุ่มในชุมชนส่งผู้แทนของแต่ละชุมชนมาเป็นคณะกรรมการเฉพาะดูแลเรื่องภัยพิบัติ ได้แก่ สหกรณ์เคหะสถานชายคลองบางบัว จำกัด กองทุนหมู่บ้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย และชมรมผู้สูงอายุชุมชน ทั้งนี้สามารถสรุประบบและกลไกในการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม (หรือภัยพิบัติอื่นๆ) ของชุมชนบางบัว ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้

โครงสร้างการจัดการภัยพิบัติระดับชุมชน

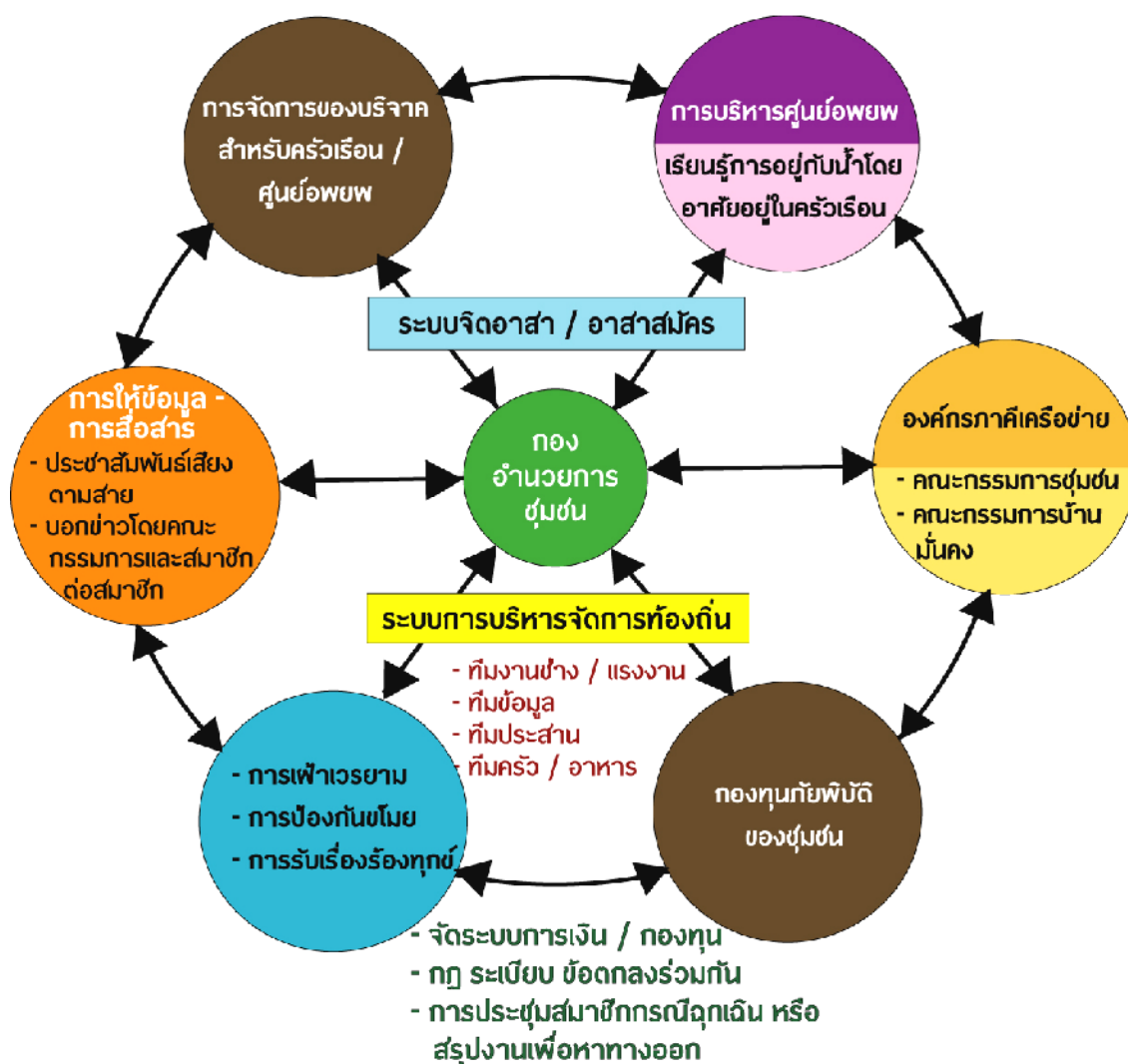
โครงสร้างแนวทางการบริหารจัดการกองทุนภัยพิบัติของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

5.4.3 จัดระบบการทำงานของทีมงาน และซ้อมรับมือภัยพิบัติ ปีละ 1 ครั้ง

ระบบการทำงานของทีมงานจะต้องมีการทำงานที่เชื่อมโยงและประสานสอดคล้องกัน ซึ่งครอบคลุมในทุกช่วงเวลาทั้งก่อน ระหว่าง และภายหลังจากภัยพิบัติ ด้วยการจัดตั้งคณะทำงาน หรือจัดชุดทำงานและอาสาสมัครในการปฏิบัติงาน เพื่อมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ โดยแบ่งเป็น ฝ่ายต่างๆ ทั้งนี้สามารถสรุประบบและกลไกในการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม (หรือภัยพิบัติอื่นๆ) ของชุมชนบางบัว ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้

ระบบและกลไกการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ชุมชนบางบัว

- **จัดชุดช่วยเหลือ / อาสาสมัคร**

ฝ่ายข้อมูลข่าวสารเฝ้าระวังแจ้งเตือนภัย ติดตามข้อมูลข่าวสารการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าผ่านสื่อต่างๆ เช่น การพยากรณ์อากาศ การประกาศแจ้งเตือนของทางราชการถึงสถานการณ์ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น รวมถึงรับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกระจายข่าวไปบอกชาวบ้าน รายงานสถานการณ์น้ำท่วมให้ทราบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฝ่ายป้องกันและเตรียมความพร้อม มีระบบข้อมูลและแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยได้สำรวจข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลทางสังคม ข้อมูลทางเศรษฐกิจ มีการวิเคราะห์ความอ่อนแอหลวม บุคคลใดในชุมชนที่มีความเสี่ยงในชีวิตและทรัพย์สิน หรือมีสิ่งใดบ้างที่จะเสียหายจากอุทกภัย เพื่อช่วยเหลือขนย้าย อพยพ เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ สตรีมีครรภ์ ซึ่งอยู่ในลำดับแรกๆของการอพยพเคลื่อนย้าย เพื่อทำแผนที่พื้นที่ปลอดภัย พื้นที่เสี่ยงภัย และเส้นทางอพยพ

ฝ่ายรักษาความปลอดภัย มีอาสาสมัครทำหน้าที่เป็นชุดรักษาความปลอดภัย กู้ชีพ กู้ภัย เฝ้าเวรยาม ช่วยเหลือผู้ประสบภัย มีการประสานงานกับโรงพยาบาล

ฝ่ายประสานงาน ประสานงานในพื้นที่ ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ

ฝ่ายจัดการ เป็นจุดศูนย์กลางการสั่งการ และประสานงานดูแลจัดระบบการจัดการต่างๆ เช่น ศูนย์พักพิง โรงครัว การประกอบอาหาร จัดระบบการจัดของ การรับบริจาค คัดแยก ตรวจสอบคลังของในแต่ละวัน

- **การบริหารศูนย์พักพิงในชุมชนและหาเครือข่ายศูนย์อพยพนอกชุมชน**

สำหรับผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่อยู่บ้านชั้นเดียวไม่สามารถพักอาศัยในบ้านได้ ส่วนบ้านสองชั้นสามารถอาศัยอยู่ชั้นสองได้ โดยทำเลที่ตั้งของศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิงอยู่บริเวณใกล้กับชุมชน และมีขนาดไม่ใหญ่นักบรรจุนักประชาชนได้ประมาณ 200 คน เพราะศูนย์ขนาดเล็กสามารถบริหารจัดการง่าย ไม่แออัด ซึ่งได้มีการเตรียมวัดและโรงเรียนเพื่อเป็นศูนย์พักพิง รวมทั้งจัดระบบการบริหารศูนย์พักพิงที่ดี เพื่อความปลอดภัยและเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อรองรับคนพิการและผู้สูงอายุ และขอความช่วยเหลือต่างๆ

- **จัดชุดฟื้นฟูหลังเกิดภัยพิบัติ**

ดูแลสุขภาพจิตใจ ฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม การทำความสะอาด ซ่อมแซมบ้าน และที่อยู่อาศัยโดยทีมช่างชุมชน และการฟื้นฟูอาชีพเพื่อสร้างรายได้

- ทดลองหรือชักชวนการใช้ระบบแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ปีละ 1 ครั้ง

กำหนดให้มีการจำลองสถานการณ์เสมือนจริงเมื่อเกิดอุทกภัย และดำเนินการตามแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ โดยจัดให้มีอาคารสถานที่ ระบบการเตือนภัย การอพยพ การติดต่อสื่อสาร การประสานการทำงานต่างๆ ฯลฯ ตามแนวทางการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

5.4.4 ติดตามและประเมินผลการจัดการภัยพิบัติ ทุก 2 เดือน

หลังจากมีการชักชวนการใช้ระบบแนวทางการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวแล้วเสร็จ ทางเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการติดตามและประเมินผลการจัดการภัยพิบัติ ทุกๆ 2 เดือน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ให้สามารถดำเนินการจัดการภัยพิบัติได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง

สรุป

จากการศึกษา“แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” สรุปได้ว่า ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนริมคลองบางบัวเกิดน้ำท่วมบ้างในปีที่น้ำท่วมกรุงเทพฯ หนักๆ เช่น ในปี พ.ศ. 2485 พ.ศ. 2518 พ.ศ. 2526 และ พ.ศ. 2538 แต่น้ำท่วมสูงสุดไม่เกิน 40 เซนติเมตร เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 นับเป็นอุทกภัยที่รุนแรงมากที่สุด สร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก และในอนาคตแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติมีความรุนแรงและบ่อยครั้งมากขึ้น เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จึงมีการปรับปรุงและจัดทำแผนรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น โดยนำบทเรียนจากอุทกภัยในปี 2554 มาปรับปรุงและพัฒนาเป็นระบบและกลไกการบริหารจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว โดยการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชนที่ร่วมคิดร่วมวิเคราะห์ วางแผนและแก้ปัญหา ทำให้ชุมชนเข้าใจถึงสภาพแวดล้อม จุดอ่อน จุดแข็งของชุมชน ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันนำไปสู่การทำงานเป็นกลุ่มและความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ตลอดจนมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน เอกชน เพื่อสร้างเครือข่ายในการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเหล่านี้เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ เพื่อนำไปสู่การวางแผนรับมือกับภัยพิบัติเฉียบพลันในรูปแบบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตที่ชุมชนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีโอกาสได้รับความรู้และทักษะต่างๆ จากการไปศึกษาดูงานการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวทางในการดำเนินงานร่วมกันในอนาคต และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาปรับปรุงการจัดการภัยพิบัติชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทที่ 6

สรุปและวิเคราะห์ผล

โครงการวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เป็นโครงการวิจัยที่เกิดขึ้นเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต โดยการศึกษาลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่สัมพันธ์กับสถานการณ์น้ำท่วมและผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ตลอดจนศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนอื่นๆที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวเป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีเป้าหมาย มุ่งเน้นให้ “คน” ในชุมชน เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้และสามารถแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งสรุปกระบวนการทำงานดังนี้

6.1 กระบวนการทำงานวิจัย

ระยะที่ 1

1. ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงโครงการและวางตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบในทีมวิจัย รวมถึงการทำความเข้าใจเป้าหมายของการวิจัยร่วมกัน
2. ทีมวิจัยระดมความคิดในการร่างแบบสอบถาม เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก
3. ทดลองเก็บข้อมูล โดยการฝึกเก็บข้อมูลในห้อง และฝึกเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง โดยมีทีมพี่เลี้ยงประกบ
4. แบ่งทีมวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่างจาก 3 ชุมชน คือ ชุมชนบางบัว ชุมชนสะพานไม้ 1 และชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา
5. ประชุมทีมวิจัยสรุปข้อมูลที่ได้
6. มีการติดตามข้อมูลจากแบบสอบถาม ข้อมูลไม่ครบต้องลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ระยะที่ 2

1. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ
2. ศึกษาฐานเครือข่ายชุมชน 4 เครือข่าย เพื่อไปศึกษาจุดดีของแต่ละที่ ได้แก่ เครือข่ายชุมชนวัดวิจิตรการนิมิตร เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ เครือข่ายอบต.บางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เครือข่ายชุมชนเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ เครือข่ายอบต.ท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท
3. กลับมาวิเคราะห์ สรุปงานว่าได้อะไรจากการศึกษาฐาน
4. สรุปบทเรียนที่ได้จากการศึกษาฐาน
5. ถอดบทเรียนการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
6. ประชุมทีมวิจัยรวบรวมข้อมูลและจัดระบบข้อมูล
7. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสรุปแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วม ของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว
8. การเขียนร่างรายงานวิจัย
9. การนำเสนอผลงานวิจัย
10. จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

6.2 ผลจากการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” นอกจากได้องค์ความรู้ทางวิชาการแล้ว ยังพบว่าทีมวิจัยชาวบ้านที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในระยะเวลาประมาณ 16 เดือน มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เข้าใจการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ถึงแม้ว่ากระบวนการงานวิจัยเป็นสิ่งใหม่ของชุมชน แต่การเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นลงมือทำวิจัยด้วยตนเอง มีการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ก่อนทำงาน การสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ที่ผ่านมา การศึกษาฐานจากภายนอก การลงพื้นที่เก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการถ่ายทอดความรู้เผยแพร่ข้อมูลได้ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เกิดการเรียนรู้และเข้าใจชุมชนของตนดีขึ้น

6.2.1 สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย

6.2.1.1 กระบวนการเรียนรู้การบริหารจัดการโครงการวิจัยภายในทีม โดยกำหนดให้มีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อร่วมวางแผนการดำเนินงานให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยทีมวิจัยจัดประชุมวางแผนก่อนการดำเนินงาน ร่วมกันสรุปข้อมูลบทเรียนหลังการดำเนินงาน ในแต่ละกิจกรรม จำนวน 13 ครั้ง

6.2.1.2 กิจกรรมลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง 3 ชุมชน โดยทีมวิจัยร่วมกันออกแบบสอบถามในการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ดำเนินการในระหว่างวันที่ 8-16 พ.ย. 2555 วันที่ 27 ธ.ค. 2555 วันที่ 8 ก.พ. 2556 และในวันที่ 28 มี.ค. 2556 จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในชุมชน และมีความชำนาญในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมทั้งการจดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบมากขึ้น

6.2.1.3 กระบวนการถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เป็นการดึงความรู้จากประสบการณ์การทำงานออกมารวบรวมเป็นองค์ความรู้เดิม และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ซึ่งผลที่ได้จากการถอดบทเรียนทำให้ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำมาซึ่งการปรับวิธีคิดและปรับวิธีการจัดการปัญหาภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

6.2.1.4 กิจกรรมศึกษาดูงานเครือข่ายชุมชนที่มีการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด เป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้แก่ทีมวิจัย ให้สามารถนำองค์ความรู้ใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้กับชุมชนได้อย่างเหมาะสม เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

6.2.1.5 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดยทีมวิจัยนำเสนอรายงานความก้าวหน้างานวิจัย 50 % ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในวันที่ 16 ก.พ. 56 และนำเสนอรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 ที่มหาวิทยาลัยเกริก ในวันที่ 29 พ.ค. 2556 รวมทั้งเข้าร่วมประชุมเวทีเครือข่ายนักวิจัยโหนดสุวรรณภูมิ ครั้งที่ 2 / 2556 เพื่อนำเสนอผลโครงการวิจัยที่ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปฏิรูปที่ดิน อ.บางไทรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนั้นทีมวิจัยได้เปิดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย ในวันที่ 1 พ.ย. 2556 ซึ่งจากกิจกรรมดังกล่าวเป็นการนำเสนอผลการวิจัยและแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์มากขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติในพื้นที่ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน

6.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

6.2.2.1 ปัญหาเงื่อนไขของเวลา เนื่องจากทีมวิจัยชาวบ้านบางคนต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว และนักวิจัยชาวบ้านรับหลายโครงการทำให้มีปัญหาเรื่องการจัดสรรเวลา ทำให้ไม่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง

6.2.2.2 ทีมวิจัยมีศักยภาพแตกต่างกัน ทีมวิจัยชาวบ้านยังไม่มีทักษะในการสัมภาษณ์และไม่ถนัดกับการจดบันทึก

6.2.3 แนวทางแก้ไขปัญหาในการดำเนินงาน

6.2.3.1 ในกรณีที่ทีมวิจัยชาวบ้านยังขาดทักษะในการสัมภาษณ์ หัวหน้าโครงการและผู้ร่วมทีมที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยได้ฝึกทักษะ ทดลองฝึกสัมภาษณ์หลายครั้ง เพื่อให้สามารถถามข้อมูลเชิงลึก ส่วนในกรณีการจดบันทึกพยายามให้ผู้สัมภาษณ์จับคู่ ทำหน้าที่สัมภาษณ์และจดบันทึกตามความถนัด

6.2.3.2 ในกรณีที่ชาวบ้านไม่ค่อยมีเวลา เนื่องจากมีงานประจำ ทำให้การประชุมทีมวิจัยขาดความต่อเนื่อง ทั้งนี้ได้พยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหา โดยขอตัวแทนชุมชนละ 2 คน เพื่อถ่ายทอดข้อมูลในกรณีที่มาไม่ได้

6.2.4 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

เนื่องจากแนวโน้มการเกิดอุทกภัยจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ชุมชนริมคลองบางบัวต้องเผชิญกับปัญหาอุทกภัยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวจึงต้องพัฒนาระบบการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีเป้าหมายคือ : อยู่กับน้ำอย่างมีความสุข โดยมีแนวทาง ดังนี้

1. แผนรับมือภัยพิบัติน้ำท่วม

เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวต้องจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติงาน แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะก่อนน้ำท่วม เป็นการป้องกันเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนในการรับมือกับภัยน้ำท่วม การประเมินความเสี่ยงของภัยน้ำท่วมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การระบุความเสี่ยงของภัยน้ำท่วม เพื่อการเตรียมการป้องกันและลดผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เน้นการบริหารจัดการข้อมูลสารสนเทศ การจัดทำข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย พื้นที่อพยพ เชื่อมโยงระบบข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน รวมถึงองค์การหรือหน่วยงานระหว่างประเทศ มีการจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยน้ำท่วม และสื่อสารกับชุมชนให้มีความเข้าใจในเหตุการณ์อุทกภัยที่จะเกิดขึ้น ลดความตระหนก เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถรับมือกับภัยพิบัติน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะระหว่างน้ำท่วม เป็นการบริหารงานในภาวะฉุกเฉิน หลักการสำคัญของการบริหารระหว่างเหตุการณ์ คือ การบูรณาการงาน คน ทรัพยากร เทคโนโลยี งบประมาณ การสั่งการ การมอบหมายงาน เน้นการบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนและกำหนดมาตรการที่เหมาะสมและจัดลำดับความสำคัญของการดำเนินงานในภาวะฉุกเฉิน ภาวะวิกฤต ภาวะปกติที่สอดคล้องกับการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนให้สามารถสู้กับภัยน้ำท่วมได้ การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ การอพยพเคลื่อนย้ายกลุ่มเสี่ยงให้อยู่ในที่ปลอดภัย เช่น เด็ก สตรีตั้งครรภ์ ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้สูงอายุ เป็นต้น การประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน เพื่อการช่วยเหลืออย่างทันการณณ์และทันเวลา

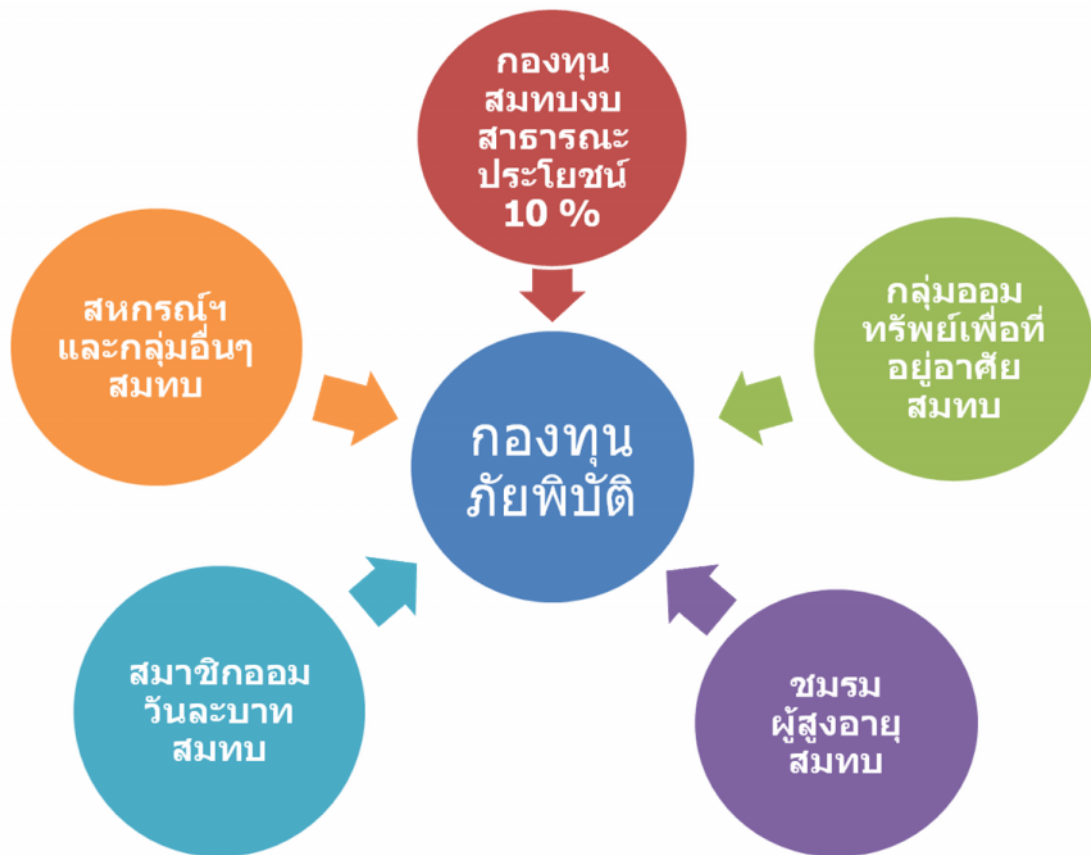
ระยะหลังน้ำท่วม เป็นการดำเนินการหลังการเกิดภัย เน้นการฟื้นฟูบูรณะ ภายหลังน้ำท่วม การซ่อมแซมสิ่งชำรุดเสียหายให้กลับสู่สภาพเดิม

การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำลด
<u>วางแผนป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว</u> - ประชุมทำแผนรับมือภัยพิบัติน้ำท่วม และตั้งคณะทำงาน - มีการจัดทำแผนที่ชุมชน เช่น กำหนดจุดที่ตั้งศูนย์อพยพ กำหนดสัญลักษณ์ด้วยการใช้สีในการช่วยเหลือกลุ่มคนพิเศษในชุมชน เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วย เป็นต้น - เตรียมจัดตั้งศูนย์ประสานงาน ศูนย์บริจาค และเตรียมจัดตั้งโรงครัวกลางของแต่ละชุมชนและของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว - เตรียมจัดตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพในละแวกชุมชน ให้เพียงพอ กับจำนวนผู้พักอาศัย เช่น วัด โรงเรียน เป็นต้น - กำหนดระบบการเฝ้าระวังและเตือนภัย 1. มีการเฝ้าติดตามข้อมูล ข่าวสาร สถานการณ์น้ำจากสื่อกระแสหลัก คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และ อินเทอร์เน็ต รวมถึงศึกษาวิเคราะห์ ข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา กรมชลประทาน และกรมอุทกศาสตร์	<u>บริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน</u> - ระบบการสื่อสารภายในชุมชน - มีหอกระจายข่าวประกาศเสียงตามสาย - การแจ้งข่าวทางโทรศัพท์ - เดินบอกตามบ้าน - ประสานข้อมูลกับศูนย์ประสานงานภัยพิบัติในพื้นที่ เช่น สำนักงานเขต หรือ ศูนย์ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นในระหว่างเกิดภัยพิบัติ - จัดระบบการทำงานของ ทีมงาน และอาสาสมัคร - ระดมทรัพยากรในพื้นที่ เพื่อขอสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ยา อาหาร ของใช้ - อพยพสมาชิกไปอาศัยในที่ปลอดภัย เช่น ผู้สูงอายุย้ายไปอยู่ศูนย์พักพิง คนพิการ ประสานหน่วยงานรองรับคนพิการและเคลื่อนย้าย เช่น ไปศูนย์สิรินธร หรือโรงพยาบาลใกล้เคียงที่จัดตั้งศูนย์ระหว่างเกิดภัย - ตั้งศูนย์พักพิงหรือศูนย์อพยพ มีการบริหารจัดการโดยจัดระบบการเข้าพัก การ	<u>การช่วยเหลือเยียวยา</u> - สำรวจข้อมูลความเสียหายในชุมชน เช่น ข้อมูลครัวเรือนที่ประสบภัย ทั้งเรื่องที่อยู่อาศัย ทรัพย์สิน และการประกอบอาชีพ เป็นต้น - การฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐาน - ทำแผนซ่อมสร้างบ้านที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมของชุมชน - ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอการสนับสนุนการช่วยเหลือเยียวยา - ฟื้นฟูอาชีพและวิถีชีวิต - ฟื้นฟูจิตใจ ดูแลสุขภาพจิตคนในชุมชนหลังน้ำท่วม ประสานสถานศึกษา มาทำกิจกรรมให้ - ผู้สูงอายุ

การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำลด
กองทัพเรือ มาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนั้น ต้องติดตามข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายภาคเหนือตั้งแต่เชียงใหม่ นครสวรรค์ ชัยนาท และสามโคก มาวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์น้ำ ในปีต่อไปถ้าน้ำท่วม นครสวรรค์เกิน 7 วัน ต้องมีการเตรียมตัว 2. มีการตรวจสอบข้อมูล ข่าวสารที่ได้รับ เพื่อคุณภาพของข้อมูลข่าวสารมีความถูกต้องแม่นยำ โดยคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้กลั่นกรองและประมวลข้อมูลจากแหล่งข่าว เพื่อส่งต่อไปให้ชุดกระจายข่าวทำหน้าที่ส่งต่อข่าวไปสู่พี่น้องชาวชุมชนต่อไป 3. ชุมชนมีการติดตามสถานการณ์น้ำโดยผู้สื่อข่าวชุมชน ทำหน้าที่รายงานข่าวและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนรับรู้และเตรียมการได้ทันทั่วทั้ง • จัดเตรียมตั้งกองทุนภัยพิบัติ จัดระบบเงินกองทุนและจัดสรรการนำเงินกองทุนสนับสนุนการรับมือ น้ำท่วม • เตรียมการป้องกันโดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคลากรกองกลาง กำจัดวัชพืชและขยะมูลฝอย และทำแนวเขื่อนป้องกันน้ำท่วม • จัดทำคู่มือรับสถานการณ์การน้ำท่วม เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ใน	จัดการด้านอาหารและสาธารณสุข รวมถึงจัดระบบการทำงานในศูนย์พักพิง โดยกระตุ้นให้ผู้พักอาศัยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามความถนัดและความสมัครใจ • ตั้งโรงครัวกลางเพื่อประกอบอาหาร รวมถึงจัดส่งอาหารให้พี่น้องในชุมชน • ระบบการจัดการอาหาร น้ำ และถุงยังชีพ มีการวางสต็อกของส่วนกลางมีการทำบัญชีรับของเข้าและจำหน่ายออก • จัดเรือโดยสารร่วมกันในชุมชน • จัดคนเฝ้าระวังขโมยในชุมชน • จัดกิจกรรมคลายเครียดภายในชุมชน เช่น ดนตรีกรรม สุขภาพจิต หรือ พม.เข้ามาช่วยจัดกิจกรรม • การจัดการด้านสุขภาพอนามัย โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้คำแนะนำเรื่องยา และดูแลสุขภาพคนในชุมชนในเบื้องต้น และติดต่อประสานองค์กร หน่วยงาน เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 มาตรวจสุขภาพในระหว่างน้ำท่วม	

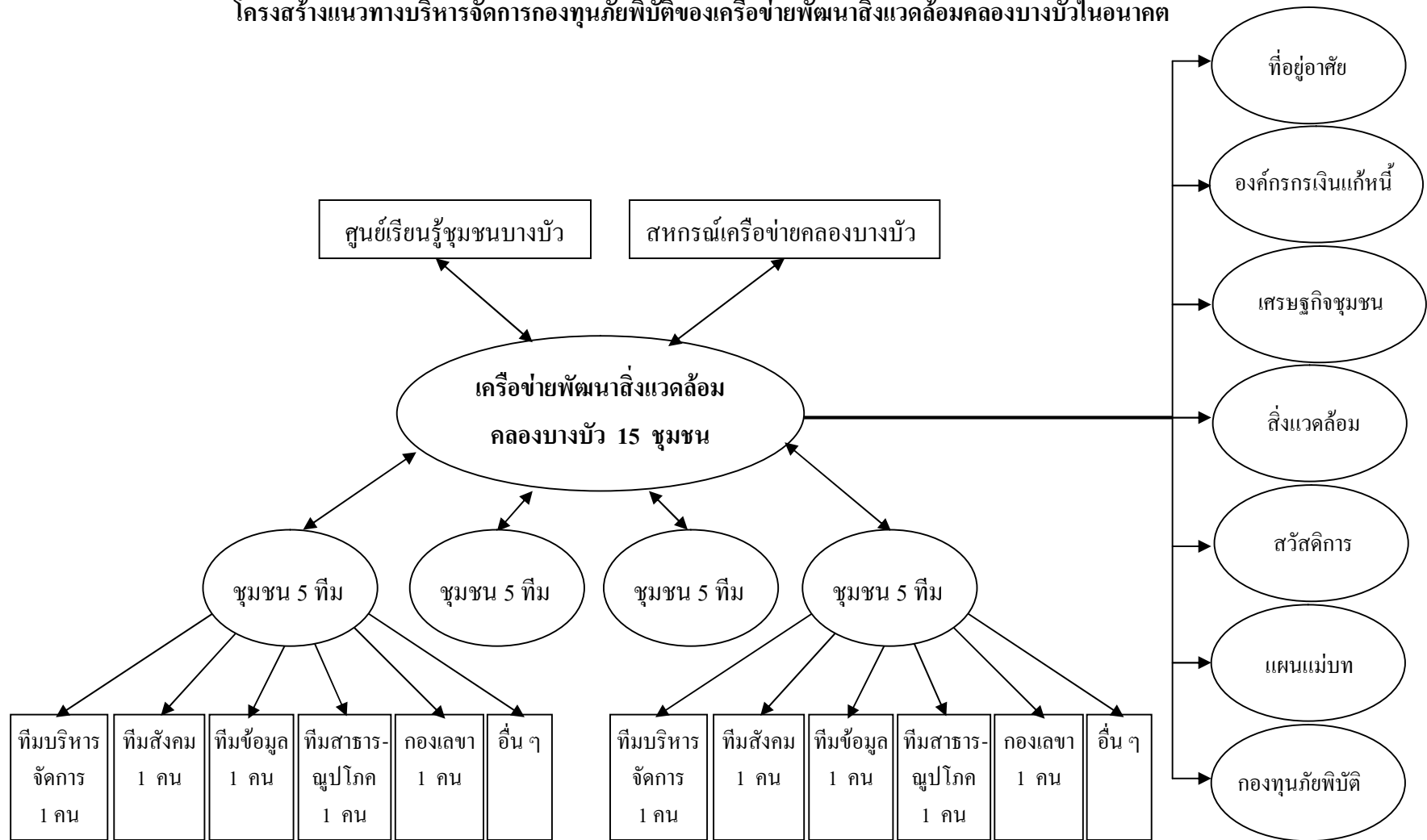
การจัดทำแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ		
เตรียมการก่อนน้ำท่วม	ระหว่างน้ำท่วมขัง	หลังน้ำลด
การเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์อุทกภัย ทั้งก่อนเกิดน้ำท่วม ระหว่างน้ำท่วมและหลังน้ำลด • การเตรียมความพร้อมเรื่องการป้องกันที่อยู่อาศัย โดยคณะกรรมการชุมชน ประกาศเตือนให้ชาวบ้านเตรียมยกของขึ้นที่สูง มีการเคลื่อนย้ายพาหนะสัตว์เลี้ยงให้พ้นระดับน้ำที่เคยท่วม และมีการดำเนินการเคลื่อนย้ายปลักไฟก่อนน้ำท่วมโดยทีมช่างในชุมชน • การเตรียมความพร้อมเรื่องอาหารและเครื่องใช้ เวชภัณฑ์ มีการเตรียมเสบียง สินค้าอุปโภค บริโภค และของใช้ที่จำเป็น เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง และอาหารสำเร็จรูป รองเท้าบูทสูง • การเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค จัดเตรียมเรือใหญ่ เรือท้องแบน ส้วมลอยน้ำ ออกแบบเส้นทางคมนาคม การอพยพ และพื้นที่อพยพและการจัดที่พักในกรณีเกิดภาวะฉุกเฉิน • การดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว มีการเตรียมการ ดูแลเรื่องยารักษาโรค ยาเฉพาะโรค ยาเฉพาะทาง เพราะคนใกล้ชิดมีความรู้ในการดูแลคนในครอบครัว • การดูแลสุขภาพปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน จัดเตรียมเอกสารสำคัญและของมีค่าเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัย	• ระบบการจัดการภาวะฉุกเฉิน (คนป่วย สัตว์มีพิษ ไฟฟ้าช็อต) มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน(อปพร.) ทีมกู้ชีพ กู้ภัย และตำรวจบ้าน และประสานศูนย์เรนทร 1669	

2. พัฒนากองทุนภัยพิบัติของเครือข่าย เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ควรจัดให้มีการพัฒนากองทุนภัยพิบัติของเครือข่าย โดยในเบื้องต้นอาจจัดสรรเงินทุนจากกองทุนต่างๆที่อยู่ในชุมชนอยู่แล้ว ภายหลังจึงหาช่องทางในการพัฒนากองทุนรวมถึงแนวทางการใช้กองทุนโดยคณะกรรมการกองทุน

โครงสร้างการจัดการภัยพิบัติระดับชุมชน

โครงสร้างแนวทางการบริหารจัดการกองทุนภัยพิบัติของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

3. จัดระบบการทำงานของทีมงาน และซ้อมรับมือภัยพิบัติ ปีละ 1 ครั้ง

ระบบการทำงานของทีมงานจะต้องมีการทำงานที่เชื่อมโยงและประสานสอดคล้องกัน ซึ่งครอบคลุมในทุกช่วงเวลาทั้งก่อน ระหว่าง และภายหลังจากภัยพิบัติ ด้วยการจัดตั้งคณะทำงานหรือจัดชุดทำงานและอาสาสมัครในการปฏิบัติงาน เพื่อมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบ โดยแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ทั้งนี้สามารถสรุประบบและกลไกในการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม (หรือภัยพิบัติอื่นๆ) ของชุมชนบางบัว ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ดังนี้

ระบบและกลไกการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ชุมชนบางบัว

- **จัดชุดช่วยเหลือ / อาสาสมัคร**

ฝ่ายข้อมูลข่าวสารเฝ้าระวังแจ้งเตือนภัย ติดตามข้อมูลข่าวสารการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าผ่านสื่อต่างๆ เช่น การพยากรณ์อากาศ การประกาศแจ้งเตือนของทางราชการถึงสถานการณ์ภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น รวมถึงรับข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกระจายข่าวไปบอกชาวบ้าน รายงานสถานการณ์น้ำท่วมให้ทราบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ภัยพิบัติที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฝ่ายป้องกันและเตรียมความพร้อม มีระบบข้อมูลและแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย โดยได้สำรวจข้อมูลต่างๆ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลทางสังคม ข้อมูลทางเศรษฐกิจ มีการวิเคราะห์ความอ่อนแอของบุคคลในชุมชนที่มีความเสี่ยงในชีวิตและทรัพย์สิน หรือมีสิ่งใดบ้างที่จะเสียหายจากอุทกภัย เพื่อช่วยเหลือขนย้าย อพยพ เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ สตรีมีครรภ์ ซึ่งอยู่ในลำดับแรกๆของการอพยพเคลื่อนย้าย เพื่อทำแผนที่พื้นที่ปลอดภัย พื้นที่เสี่ยงภัย และเส้นทางอพยพ

ฝ่ายรักษาความปลอดภัย มีอาสาสมัครทำหน้าที่เป็นชุดรักษาความปลอดภัย กู้ชีพ กู้ภัย เฝ้าเวรยาม ช่วยเหลือผู้ประสบภัย มีการประสานงานกับโรงพยาบาล

ฝ่ายประสานงาน ประสานงานในพื้นที่ ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ

ฝ่ายจัดการ เป็นจุดศูนย์กลางการสั่งการ และประสานงานดูแลจัดระบบการจัดการต่างๆ เช่น ศูนย์พักพิง โรงครัว การประกอบอาหาร จัดระบบการจัดของ การรับบริจาค คัดแยก ตรวจสอบคลังของในแต่ละวัน

- **การบริหารศูนย์พักพิงในชุมชนและหาเครือข่ายศูนย์อพยพนอกชุมชน**

สำหรับผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่อยู่บ้านชั้นเดียวไม่สามารถพักอาศัยในบ้านได้ ส่วนบ้านสองชั้นสามารถอาศัยอยู่ชั้นสองได้ โดยทำเลที่ตั้งของศูนย์อพยพหรือศูนย์พักพิงอยู่บริเวณใกล้กับชุมชน และมีขนาดไม่ใหญ่นักบรรจุนักประชาชนได้ประมาณ 200 คน เพราะศูนย์ขนาดเล็กสามารถบริหารจัดการง่าย ไม่แออัด ซึ่งได้มีการเตรียมวัดและโรงเรียนเพื่อเป็นศูนย์พักพิง รวมทั้งจัดระบบการบริหารศูนย์พักพิงที่ดี เพื่อความปลอดภัยและเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีการประสานหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อรองรับคนพิการและผู้สูงอายุ และขอความช่วยเหลือต่างๆ

- **จัดชุดฟื้นฟูหลังเกิดภัยพิบัติ**

ดูแลสุขภาพจิตใจ ฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม การทำความสะอาด ซ่อมแซมบ้านและที่อยู่อาศัยโดยทีมช่างชุมชน และการฟื้นฟูอาชีพเพื่อสร้างรายได้

- ทดลองหรือซักซ้อมการใช้ระบบแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม ปีละ 1 ครั้ง

กำหนดให้มีการจำลองสถานการณ์เสมือนจริงเมื่อเกิดอุทกภัย และดำเนินการตามแผนการจัดการภัยพิบัติ 3 ระยะ โดยจัดให้มีอาคารสถานที่ ระบบการเตือนภัย การอพยพ การติดต่อสื่อสาร การประสานการทำงานต่างๆ ฯลฯ ตามแนวทางการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว

4. ติดตามและประเมินผลการจัดการภัยพิบัติ ทุก 2 เดือน

หลังจากมีการซักซ้อมการใช้ระบบแนวทางการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวแล้วเสร็จ ทางเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีการติดตามและประเมินผลการจัดการภัยพิบัติ ทุกๆ 2 เดือน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ให้สามารถดำเนินการจัดการภัยพิบัติได้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง

6.2.5 การเปลี่ยนแปลงในชุมชน

จากผลการวิจัยในครั้งนี้ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนริมคลองบางบัวตระหนักถึงปัญหาอุทกภัยที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังกล่าวข้างต้นนี้ช่วยให้คนในชุมชนรับทราบสาเหตุของปัญหาอุทกภัยอย่างแท้จริง ทำให้คนในชุมชนมีความร่วมมือกันในการช่วยเหลือตนเองและชุมชน รวมทั้งมีการบริหารจัดการระดับเครือข่ายโดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนภัยพิบัติของเครือข่าย เพื่อรับมือกับวิกฤตต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และยกระดับคุณภาพชุมชนริมคลองบางบัวให้เป็นชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการแก้ไขปัญหา และพัฒนาการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนได้ด้วยตนเอง อีกทั้งเป็นประโยชน์กับชุมชนอื่นๆ ที่ได้มีโอกาสศึกษาผลงานวิจัยชิ้นนี้แล้วนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยทางทีมวิจัยยังต้องการให้หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยหนุนเสริมการทำงานร่วมกัน คือ

1. เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้นหากหน่วยงานภาครัฐมีการจัดการแผนป้องกันและรับมือกับอุทกภัย ควร

ดึงชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย เพื่อให้ได้แผนการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งแผนปฏิบัติการระดับ
รัฐบาล ระดับท้องถิ่นและแผนระดับชุมชน

2. ควรมีการเตรียมการป้องกันขุดลอก คู คลอง ท่อระบายน้ำอย่างเป็นระบบและครบ
วงจร โดยใช้กลไกของหน่วยงานผู้รับผิดชอบ ร่วมกับกระบวนการอาสาสมัคร และการมีส่วนร่วม
ของชุมชนริมคลองบางบัว

3. ด้านสาธารณสุขนอกจากชุมชนจะมี อสส. แล้ว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการรณรงค์
ให้ความรู้กับคนในชุมชน เกี่ยวกับการจัดการเชื้อโรค และการป้องกันโรคภัยที่มากับน้ำ

4. การฟื้นฟูอาชีพ/สร้างรายได้ภาครัฐต้องเร่งฟื้นฟูอาชีพให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้ที่
สูญเสียรายได้ ตกงาน กลุ่มต่างๆ ได้กลับมามีอาชีพ มีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองได้โดยเร็ว

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการอบรมอาสาสมัครชุมชน และควรคำนึงถึงการช่วยเหลือ
กลุ่มเปราะบางในชุมชนเป็นอันดับต้นๆ อาทิ ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย คนช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

บทที่ 7

ประโยชน์ที่ได้รับและประสบการณ์ความรู้สึจากการทำงานวิจัย

โครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว โดยมีอาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยเกริกเป็นผู้ประสานงานและวิเคราะห์ข้อมูล จากการทำงานวิจัยที่ผ่านมาทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเกริกและทีมวิจัยชาวบ้านมีโอกาสเข้ามาเรียนรู้การทำงานแบบมีส่วนร่วมซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็งสามารถจัดการภัยพิบัติได้ด้วยตนเอง

7.1 ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานวิจัย

1. กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วยกระตุ้นให้นักวิจัยชุมชนมีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และข้อมูลที่เกิดจากการวิจัยทำให้ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพคนในชุมชนให้มีศักยภาพ
2. นักวิจัยของมหาวิทยาลัยเกริกได้เรียนรู้การทำงานร่วมกับชุมชน ได้ฝึกฝนทักษะและพัฒนาความชำนาญในการทำวิจัย และได้พัฒนาผลงานวิจัยที่ได้ใช้ประโยชน์ได้จริงในชุมชน
3. เครือข่ายชุมชนบางบัวนำองค์ความรู้จากงานวิจัยมาพัฒนางานของเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในการจัดการบริหารจัดการภัยพิบัติให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
4. การวิจัยทำให้ชุมชนเครือข่ายคลองบางบัวทราบข้อมูลของชุมชนมากขึ้น สามารถนำความรู้จากการวิจัยมาใช้ในการวางแผนรับมือภัยพิบัติในอนาคต ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนในการจัดการจัดการภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. มหาวิทยาลัยได้ประโยชน์จากงานวิจัย คือ ได้ผลงานทางวิชาการ และการบริการวิชาการแก่สังคมซึ่งเป็นพันธกิจที่สำคัญของมหาวิทยาลัย
6. การวิจัยช่วยให้ทุกฝ่ายทั้ง มหาวิทยาลัย ชุมชน หน่วยงาน ภาคประชาชน เป็นหุ้นส่วนกันเกิดการเรียนรู้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน และนำองค์ความรู้จากการวิจัยมาเชื่อมโยงสู่การแก้ไขปัญหาที่มาร่วมกัน
7. มหาวิทยาลัยกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดีในการทำงานร่วมกับชุมชนในประเด็นอื่นๆต่อไป ตามที่มหาวิทยาลัยได้กำหนดอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยว่า “ภูมิปัญญาเพื่อสังคม”

7.2 ประสบการณ์ บทเรียน ความรู้สึจากการทำงานวิจัย

ประสบการณ์ที่ได้จากการทำวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม
หัวหน้าโครงการวิจัย

1. ความรู้สึกในการมีส่วนร่วม

รู้สึกประทับใจในการให้ความร่วมมืออย่างจริงจังของทีมวิจัยชาวบ้าน แม้บางครั้งจะมีปัญหากันบ้าง ในเรื่องคำพูด วิธีการทำงานหรือวิธีคิดที่ไม่ตรงกัน แต่ในที่สุดทุกคนก็จะปรับตัวยอมรับซึ่งกันและกัน ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันมากขึ้น ใครถนัดหรือช่วยอะไรได้ก็ไม่ลังเลที่จะช่วยกัน และในที่สุดทุกคนก็ประทับใจในผลงานที่ช่วยกันทำ เชื่อว่าทีมชาวบ้านก็คงได้เรียนรู้ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งต้องใช้เวลา ที่ผลได้ได้ก็คุ้มค่า

2. ความรู้ทั่วไปที่ได้

เข้าใจการทำงานกับทีมชาวบ้านมากขึ้น ได้ความรู้ในด้านการจัดการภัยพิบัติในหลากหลายพื้นที่แตกต่างกัน รวมถึงการทำงานพัฒนาในชุมชนของชาวบ้านในรูปแบบโครงการ เช่น โครงการบ้านมั่นคง โครงการเงินทุนชุมชนประเภทต่างๆ นอกจากนี้ยังได้รับความรู้ในการเก็บข้อมูลเชิงลึก การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลและศึกษาดูงานเพิ่มขึ้น

3. ความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย

ในระยะแรกทีมวิจัยยังไม่คุ้นเคยกัน การทำงานก็จะบริหารจัดการโดยเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยเกริก ทีมชาวบ้านจะเป็นผู้รับการสั่งการเสียส่วนใหญ่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปทีมวิจัยมีการเรียนรู้กันมากขึ้น จนระยะหลังมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและเป็นกันเองกันมากขึ้น สามารถพูดคุยกันได้อย่างเปิดเผยมากขึ้น

4. การเรียนรู้ในการทำวิจัย

ได้เรียนรู้การทำวิจัยเพื่อชุมชนที่เน้นกระบวนการมากกว่าผลการวิจัย ซึ่งต่างกับวิจัยสร้างองค์ความรู้อื่นๆที่เคยมีประสบการณ์ที่มุ่งเน้นผลการวิจัย และที่สำคัญได้เรียนรู้ในการเรียนรู้ของชาวบ้านในการทำวิจัย ซึ่งเป็นงานที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคย แต่ก็สามารถเรียนรู้ได้ แม้ศักยภาพของแต่ละคนจะแตกต่างกัน

5. ความประทับใจโดยภาพรวม

แม้การทำงานจะประสบปัญหาบ้าง ไม่ว่าจะเป็นในด้านบุคคลหรือปัญหาในทางเทคนิค การทำงานแต่เมื่อต้องทำงานให้สำเร็จ ทุกคนก็อาสาร่วมไม้ร่วมมือจนงานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามแผนที่วางไว้ มีความสามัคคี ละเอียดความเป็นตัวตนเพื่อให้งานของส่วนรวมผ่านไปได้อย่างดี และเป็นความภาคภูมิใจร่วมกัน สุดท้ายทุกคนก็ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนในสิ่งที่ได้เรียนรู้และได้ช่วยเหลือกัน จนสำเร็จด้วยความเบิกบาน

นางสาวรุ่งอรุณ จิตคงกาล

คณะวิจิตร

1. ความรู้สึกในการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการทำวิจัยมาก งานวิจัยจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็อยู่ที่การร่วมไม้ร่วมมือกันทำงาน ในช่วงแรกของการทำวิจัยความร่วมมือในการทำงานยังไม่ค่อยเห็นชัดมาก แต่หลังจากที่ได้ประชุมทีมวิจัยบ่อยขึ้น ได้ไปศึกษาดูงานตามเครือข่ายต่างๆ กันมากขึ้น มีการพบปะพูดคุยกันมากขึ้น ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงในการทำงาน ทีมวิจัยมีความเป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น ทุกคนต่างให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการทำวิจัยตามทักษะและความสามารถของตนมากขึ้น มีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานวิจัยอย่างแท้จริง ดูได้จากการจัดเวทีเผยแพร่งานวิจัย งานนี้นอกจากเผยแพร่งานวิจัย ทางทีมยังได้จัดนิทรรศการ ทุกคนต่างมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเชิญเข้าร่วมงาน การหาข้อมูลเพิ่มเติม รวมทั้งช่วยกันคิดรูปแบบและจัดนิทรรศการ และในวันเผยแพร่งานวิจัยทีมวิจัยชาวบ้านบอกว่า “งานวันนี้ให้เป็นหน้าที่ของเราดูแลเอง ให้อาจารย์และน้อง (ทีมวิจัย ม.เกริก) อยู่เฉยๆ พักบ้าง” แล้วพวกเขาก็ช่วยกันจัดการและดูแลเอง ทุกคนต่างร่วมกันคนละไม้คนละมือ ทั้งต้อนรับและคอยอธิบายให้ข้อมูลของงานวิจัยในห้องนิทรรศการ ดูแลภาพรวมของงานจนงานประสบความสำเร็จ

2. ความรู้ทั่วไปที่ได้

ได้เรียนรู้ว่างานวิจัยไม่จำเป็นจะต้องเป็นนักวิชาการหรือคนที่มีความรู้สูงๆ เท่านั้นที่จะทำได้ ชาวบ้านที่มีความรู้หน่อยก็สามารถทำได้ ถึงแม้งานที่ได้อาจจะไม่สมบูรณ์มากนัก แต่ถ้าพวกเขาได้รับโอกาสให้ทำวิจัยบ่อยๆ ก็จะสามารถพัฒนาตนเองและงานวิจัยให้ดีและมีคุณภาพมากขึ้นได้ด้วยเช่นกัน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยในทีมก็เป็นไปด้วยดี ทุกคนต่างช่วยเหลือในการทำงานเป็นอย่างดี แม้บางครั้งจะมีปัญหาการไม่เข้าใจกัน กระทบกระแทกกันบ้าง แต่ก็สามารถผ่านไปได้ ทุกคนมีความตั้งใจที่จะให้งานวิจัยสำเร็จจึงร่วมมือกันและเพิกเฉยต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หันหน้าร่วมมือกันทำงานจนงานสำเร็จ

4. การเรียนรู้ในการทำวิจัย

ได้เรียนรู้ถึงวิธีการป้องกันน้ำท่วมที่ถูกต้องวิธี โดยเฉพาะการก่อสร้างทราบายให้แข็งแรง ไม่พังง่าย ที่สำคัญน้ำไม่รั่วซึม รวมถึงได้เกร็ดความรู้ต่างๆ ที่ไม่เคยรู้หรือไม่เคยได้ยิน อย่างเช่น คลองซอย ลำราง เป็นต้น และคนที่ให้ความรู้ว่าคลองของ และลำรางคืออะไรก็คือ ทีมวิจัยชาวบ้านนั่นเองที่ช่วยกันอธิบายจนเข้าใจ

5. ความประทับใจโดยภาพรวม

สิ่งที่ประทับใจในการทำวิจัยในครั้งนี้ก็คือ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของทีมวิจัยชาวบ้าน ตั้งแต่วันแรกที่ได้รู้จักกันจนจบจนวันนี้ที่งานวิจัยใกล้เสร็จ ทีมวิจัยชาวบ้านมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทุกคนเก่งขึ้น กล้าพูด กล้าทำ กล้าคิดกันมากขึ้น จนระยะหลังๆ ดูเหมือนชาวบ้านจะพูดมากกว่าอาจารย์น้องเสียอีก ทุกคนดูมีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น มีความมั่นใจ รู้จักเรียบเรียงกระบวนการคิดแบบเป็นขั้นเป็นตอนได้มากขึ้น โดยเฉพาะพี่สุรศักดิ์ จะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมาก คือ ในตอนแรกที่เจอกันพี่เค้าจะมาพร้อมกับกลิ่นเห่าที่ติดตัวเป็นประจำ จะเจิบและไม่ค่อยพูด แต่หลังจากที่ได้ทำงานร่วมกันมาระยะหนึ่ง สังเกตได้ว่าพี่เค้าพูดเก่งขึ้น กล้าพูด กล้าทำ ดูมีความมั่นใจมากขึ้น โดยเฉพาะกลิ่นเห่าที่ติดตัวทุกครั้งในระยะแรกนั้นไม่มีแล้ว จึงได้ถามพี่เค้าและทีมชาวบ้าน ก็ได้คำตอบว่าถ้ารู้ว่าจะมีประชุมทีมวิจัย หรือทีมวิจัยนัดทำกิจกรรมอะไรก็ตาม อาทิตย์นั้นพี่เค้าจะงดกินเห่าก่อน แต่เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วค่อยกลับไปกินเห่าใหม่

นายกนกศักดิ์ วิภาตกนก

คณะวิจัย

การรับรู้สื่อในทฤษฎีการเรียนรู้

1. ได้รับข้อมูลที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพในการรับรู้ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน
2. ได้รู้ถึงขีดจำกัดและศักยภาพของตนเอง ทบป็นกลุ่มใหม่และมีความรู้ใหม่
3. ได้รู้ถึงวิธีการเรียนรู้ และการทำงานเป็นทีม

การเรียนรู้ที่ไม่ได้

1. ได้รู้ถึงขีดจำกัดและศักยภาพของตนเอง ทบป็นกลุ่มใหม่และมีความรู้ใหม่
 2. ได้รู้ถึงขีดจำกัดและศักยภาพของตนเอง ทบป็นกลุ่มใหม่และมีความรู้ใหม่
- ที่ไม่ได้หมายความว่า จะไม่ได้รู้ถึงขีดจำกัดและศักยภาพของตนเอง ทบป็นกลุ่มใหม่และมีความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

1. ได้ทราบถึงขีดจำกัดและศักยภาพของตนเอง ทบป็นกลุ่มใหม่และมีความรู้ใหม่
 2. ได้ทราบถึงขีดจำกัดและศักยภาพของตนเอง ทบป็นกลุ่มใหม่และมีความรู้ใหม่
- ในชั้นเรียน

การวิจัยในทางปฏิบัติ

1. ศึกษาวิจัยพัฒนาของชุมชน หรือพื้นที่ที่จะทำวิจัย
2. ทดลองปรับเปลี่ยนพฤติกรรม/ทำเพื่ออะไร
3. ทดลองดูความสำเร็จและดีตอนของปีนั้น

การประเมินโดยทางรวม

1. ศึกษา/ทบทวนงานวิจัยอื่น เช่น เปรียบเทียบ/เก็บข้อมูล
2. ศึกษา/วิเคราะห์ข้อมูล ก่อนที่จะนำผลมาทำกิจกรรม
3. โดยทางรวม ทั้งทำเองของชุมชน หรือจ้างของ อบ. (องค์กรที่มาร่วมกันอยู่ด้วย)

ขอขอบคุณ

ความรู้รักในการมีส่วนร่วม

ได้ออกความคิดเห็นและได้รับฟังความคิดเห็นได้เห็นสิ่งแปลกๆและสิ่งใหม่ๆ
ที่ไม่เคยเห็นและได้สัมผัสได้มีการลงมือปฏิบัติและช่วยเหลือกันทำงานของส่วนรวม
ได้มีการทำงานร่วมกันกับประชาชนของคนในพื้นที่และพร้อมด้วยกันทีมงานนี้ก็ช่วย
ถ้าไม่มีงานวิจัยและได้เข้าร่วมในครั้งนี้ ก็คงจะไม่เห็นอะไรดีๆในงานวิจัยในครั้งนี้

ความรู้รักไม่ทิ้งใคร

ได้เรียนรู้ และได้สัมผัสจริง ได้รู้ถึงเทคนิคต่างๆ เช่น เทคนิคการเขียน
เทคนิคการพูด ได้รู้ถึงวิธีการหาข้อมูล มาวิเคราะห์ สิ่งที่เราเห็นต่างๆ
ได้รู้ถึงปัญหาและวิธีแก้ไข ปัญหาของข้อมูลต่างๆและได้หาความรู้และ
ได้นำเทคนิคเหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน และได้นำมาใช้ในส่วนงานของหน่วยงาน

ความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย

การทำงานร่วมกันทุกอย่างจะต้องมีการโต้เถียงกันบ้าง การพูดและการคุย
ใช้คำพูดไม่ถูกต้อง แต่ถ้าไม่มีการถกเถียงกัน การทำงานไม่มีประสิทธิภาพ การงานจะออก
มาแบบเดียวกันไม่แตกต่างกัน ความคิดของคนเราจะไม่เหมือนกัน ก็ต้องเข้าใจ
ทีมนี้ทีมวิจัยควรจะหันหน้าเข้ามาคุยกันหาความคิดเห็นของคนทุกคนมาคุยกันว่าอะไรเป็นอย่างไร
บางคนก็ว่าทำงานอยู่คนเดียว บางคนก็ว่าพูดไปคนเดียว บางคนไม่ทำก็เข้ามาขัด ส่วน
คนที่ไม่พูดไม่คุย หรือคนที่ทำงานด้วยกันทุกคน มาทำงานก็จะสำเร็จก็ได้

การเรียนรู้ในการทำวิจัย

ได้รับความรู้ติดตัว นำมาใช้ในชีวิตประจำวันของเราเอง ได้มีการลงมือทำวิจัย
นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลต่างๆ ได้รู้ได้เห็นจากการทำงานวิจัยทุกข้อ
ทั้งในและนอกสถานที่ต่างๆ และได้นำมาปฏิบัติจากการทำวิจัยในครั้งนี้นี้ด้วย
เราได้เรียนรู้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และรวมถึงอนาคตด้วย ซึ่งไม่เคยทำวิจัย
มาก่อนเลย ทั้งงานวิเคราะห์ สังเคราะห์ วัตถุประสงค์ และข้อมูลต่างๆ เท่าที่หาได้
แต่ได้ลงมือทำลงไปแล้วก็มีประโยชน์ ทั้งส่วนรวม และส่วนตัว

คามประทับใจ โดยภาพรวม

เราได้เรียนรู้จากการทำงานในระบอบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ วัตถุประสงค์ ข้อมูลต่างๆ
เราได้รู้จักสถานที่ต่าง ได้เข้าใจศึกษาข้อมูล แลกเปลี่ยนความรู้และทักษะต่างๆ
เราได้ไปศึกษาต่างสถานที่ และภูมิประเทศ และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ ในหมู่
กลุ่มของ ที่ทีมงานเข้าร่วมทำงานในครั้งนี้ ได้เรียนรู้กันอย่างแท้จริง ในแง่ตามคิดที่ดี
ได้รับความรู้ลึกซึ้งที่ดี และได้ประสบการณ์อย่างแท้จริง

4. การเรียนรู้ในการทำวิจัย

- ศึกษารายละเอียดของทำนองการที่จะเป็นงานวิจัยที่ดีได้บ้าง และข้อ
ข้อห้ามบ้าง แล้วนำข้อมูลไปศึกษา และหาข้อดีข้อเสียที่เห็นชัดเจน
ขึ้นกับตัวเอง แล้วจึงนำข้อดีข้อเสียมาจัดทำเป็นกรอบ
วิจัยเป็นประเด็นการวิจัยที่ชัดเจนเวลา วิจัยจะไม่ไปเลย
- สามารถนำไปใช้ได้จริงได้ ขยายผลไปยังงานที่ไม่ใช่แค่เพียง
วิจัยเชิงทฤษฎีได้ทันที
- วิจัยง่าย ๆ ง่าย ๆ และเข้าใจได้ง่าย ๆ ที่เราจะทำ
- ทำได้ง่าย ๆ
- วิจัยที่ทำได้จริง

5. การสรุปใจโดยสรุป

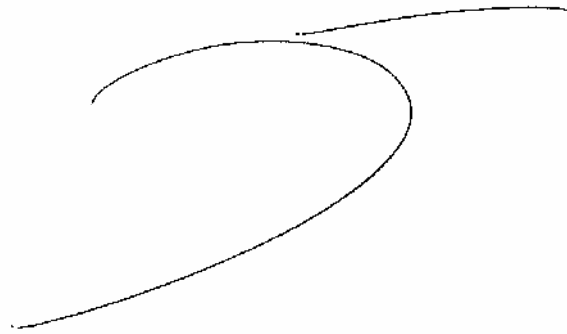
1. สิ่งที่จะสรุปใจโดยสรุปอย่างง่าย ๆ และเข้าใจได้ง่าย ๆ ขึ้นกับ

งานที่เราจะทำวิจัย ๑. เราจะทำ งาน ๑๐๐๐ งาน...

แต่ใจจริง ๆ ที่จริง ๆ ไม่ใช่แค่เพียงงานที่ทำ มีงานที่เราจะทำ

2. ความสำเร็จ ๆ ที่จริง ๆ มีงานที่เราจะทำ งาน ๆ และ ความสำเร็จ ๆ ที่

3. เมื่อได้เรียนจบแล้วต้องทำอะไรต่อไป
4. ได้จบไปแล้วก็ (ดีแล้ว) คุยเรื่องนั้นกับ
(คนรอบข้าง) แล้วปรึกษากับคนอื่น ที่น่าจะ
และจะช่วยเหลือเราถ้าไม่ได้ช่วยเรา
5. วิชาที่จบแล้ว ที่ใช้ในชีวิต 'แล้วทำไม'
6. ขอล่าว่า 'ขอจบชีวิต' ภาชนะอาหารของ
เป็นของสูงที่ในอกส ได้เรียนรู้งาน 'วิจัย' ด้วยตัว

นางชูศรี รอดบำรุง
คณะวิจัย

ประสบการณ์ที่ได้จากการทำวิจัย

ข้อที่ 1 ความรู้สึกในการมีส่วนร่วมทำวิจัย
ดิฉันนางชูศรี รอดบำรุง เป็นคนที่ขี้อายมาจากอุปนิสัยการคบ
สวามีรู้สึกภูมิใจอย่างมากที่ได้มีส่วนร่วมด้วยที่มาจากหลาย
อุปสรรคและอาจารย์ปรอภา และเพื่อนที่มหาวิทยาลัยได้
มากและขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเกร็งสีในอุปสรรคได้มีส่วนร่วม
เข้ามาเป็นเพื่อนวิจัย และได้เปิดโอกาสให้ดิฉันได้แสดงความคิดเห็น
ตามความสามารถของดิฉันได้เข้ามาอยู่ในชั้นปริญญาตรีด้วย
และยังทำให้ดิฉันได้มีความรู้มากขึ้น ขาดโอกาสที่ดิฉันไม่เคยรู้
ก็ได้รู้ และได้ประสบการณ์จากหลาย ๆ และยังได้กลับมาใช้
ในอุปสรรคของดิฉันเอง และยังได้ความรู้ที่ได้มาแนะนำในชั้นเรียน
ได้จึงได้ไปใช้ปริญญาตรีได้ได้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ
แต่พอมาทำวิจัยก็ได้รู้ถึงคุณค่าของเพื่อนที่ปรอภาและเพื่อน
มากและได้กลับมาเป็นเพื่อนร่วมงาน
ดิฉันมีความสุขมาก ๆ ๑๐๐๑

✓ ๓๐ ๓ ตามสันนิษฐานว่า ๖ เป็นจริง

ระบอบที่เป็นจริงที่สันนิษฐานไว้ ๗ มี ๖ ข้อ

๑. ๖ ข้อในโครงการวิจัยบรรพบุรุษ

๒. ๖ ข้อในโครงการวิจัยบรรพบุรุษ

๓. ๖ ข้อในโครงการวิจัยบรรพบุรุษ

๔. ๖ ข้อในโครงการวิจัยบรรพบุรุษ

๕. ๖ ข้อในโครงการวิจัยบรรพบุรุษ

๖. ๖ ข้อในโครงการวิจัยบรรพบุรุษ

4. การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

[illegible]

ขอการพิจารณาจากคณะที่ ๗ ไปดูมา แล้วเห็นดี
กับข้อ ๑๖ นี้ เพราะในข้อ ๑๖ นี้ มี ๑๖ ข้อ

[illegible]

✓ 10 5 တာပေါက်ပေါက်တာပေး

ตามประเภทที่ได้แบ่งมาโดยนิตินิติบัญญัติ

มหาวิทยาลัยเกริก ขออวยพรให้ทุกคนที่สอบ
เข้าโทมามีความสุขและประสบความสำเร็จ
ในหน้าที่การงาน

กอนจกนร กอกรทอชอกรกอช

[illegible]

30/01/2020

ประโยชน์ที่ได้จากการทำวิจัย

1 ความรู้ลึกในการมีสำนึก

ผมนายเสวย มอญดี เป็นที่วิจัยที่มาจากชุมชนที่
ผมมีความสนใจในสิ่งที่ได้มาสำนึกในการทำวิจัยด้วยจิตใจ
ที่ซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบที่ ผมว่าทนายด้วยตัวจริง ผมรู้สำนึก
ทำวิจัย ตรงนี้ ทำให้ผมได้มีความรู้มากขึ้น

2. ความรู้ทั่วไป

ที่ได้ ผมได้เรียนรู้จากผู้รู้ที่ทำงานที่วิจัย ที่จะมีสิ่งใหม่ ๆ ที่อยู่ในใจ
ทำอย่างไร วิจัยกับชุมชน จะทำอย่างไร ให้คนเข้าใจบ้าง ก็จะให้
คนฟัง ช่างใจง่าย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างวิจัย

มีการดู และช่วยเหลือ การทำงานที่สอน ต้องกันไม่อย่างนี้

4 การเรียนรู้ในการทำวิจัย

เกิดความรู้ใหม่ ๆ มากมายที่จะมีในหนังสือให้ดูจาก
เรียนรู้ ว่าการทำวิจัย จะทำอย่างไร ให้เข้าใจบ้าง

5 ความประทับใจที่ได้โดยภาพรวม

ประทับใจที่ได้ไปศึกษาดูงานของเครือข่ายอื่น ๆ แล้วนำ
กลับมาสรุปภาพรวมกัน และนำกลับมาใช้ได้อย่าง
กลับมือที่รู้ และโครงการต่าง ๆ มันเป็น
ความรู้ ที่น่าประทับใจที่สุด-มาก.

ผมนายเสวย มอญดี
ทีมวิจัยจากชุมชนกทพ.

นางสมศรี เกิดสาย

คณะวิจัย

ความรู้รักในธรรมมีล้วนร่วม

ธรรมอันอย่างอัน สมนคร กิตติคุณ ปมอันก่อเกิด ไม่เคยคิดมาก่อน
เลวร้ายจะมีอาจารย์เกริก และเพื่อน ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง มาชวน
ให้ไม่ทำมาหากินแล้วกันวิจัย ภัยพิบัติในชุมชน .

ความรู้ทั่วไปที่ได้ เรือนรู้ และ รู้จักทรงแก้ไข

ปัญหาเฉพาะหน้า อาจารย์ได้พาไปดูสถานที่จริง และทำวิจัย
เกี่ยวกับภัยพิบัติ ที่เกิดจริง และปลอดภัย จนได้รับผลสำเร็จ .

ความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย เราผ่านชุมชน ไม่เคย
รู้จักกันมาก่อน ก็รักกัน ช่วยเหลือกัน ระหว่างชุมชน และชุมชน
ใกล้เคียง สนิทสนมกันมากขึ้น มีเรื่องอะไรก็ปรึกษาหารือกัน
กันเคย

การวิจัยรู้ในธรรมที่วิจัย ขอฝากตามตรงเลยนะ
ว่าไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่าจะมาอยู่ ในความดูแลของ
ท่านอาจารย์เกริก ทุกท่านเลยคือ ว่าการทำวิจัยนั้นใน
อย่างไร ทำอย่างไร ทั้งเรื่องการทำวิจัย

ผลมาทำวิจัยกับอาจารย์เกริก ก็ได้รู้ว่าการวิจัยนั้น
มากมาย

ความประทับใจ โดยภาพรวม
 1. ประทับใจมากที่สุดคือ อาจารย์เกริก ทุกท่านที่ให้ความ
 กุศโลบายในความรู้ โดยไม่เน้น แต่ความเข้าใจ และอยาก
 คำมากที่ตัวไม่เอาสิ่งที่ทำวิจัย และในความรู้ แต่เราอาจมีแบบ
 ที่ร่วมกันทำวิจัย เราจะไม่สิ่งที่ได้ไม่เน้นมาเรียนมาใช้ในไม่ช้า.

๒. เพื่อรวบรวมงานที่เกี่ยวข้อง กันไว้เป็นงานที่ไม่เน้นตลอด.

นายวันชัย จิตร์งาม

คณะวิจัย

ประสบการณ์ที่ได้จากการทำวิจัย

1. ความรู้สึกในการมีส่วนร่วม *สนุก ๑. เปิดใจเรียนรู้ตามสิ่งที่ได้*
2. ความรู้ทั่วไปที่ได้ *เปิดตามสิ่งที่สนใจชอบที่ตัวเองสนใจและอยากได้*
3. ความสัมพันธ์ระหว่างทีมวิจัย *ทำงานเป็นทีม*
4. การเรียนรู้ในการทำวิจัย *รู้ด้วยตัวเองและได้ประสบการณ์*
5. ความประทับใจโดยภาพรวม *สนุกมากที่ได้คิดวิเคราะห์ และนำสิ่งที่ได้ไปใช้ประโยชน์*

นายวันชัย จิตร์งาม

บรรณานุกรม

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. 2550. การประเมินผลการฝึกซ้อมแผนการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติในพื้นที่นำร่องชุมชนบ้านทับละมุจังหวัดพังงา. เอกสารอัดสำเนา.
- _____. 2551. คู่มือประชาชนในการจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน การจัดทำแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยอาศัยชุมชนเป็นฐาน : การจัดทำแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย
- เกษม ชำนาญดี และคณะ. 2552. สรุปรงานวิจัยร่องรอยการเสด็จมาทรงหว่านข้าวของสองกษัตริย์ ณ บางเขน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร. 2553. ถอดบทเรียน (นอกรอบ) เรื่องเล่าวิถีวิทยาลัยอาชีวศึกษาผ่านประสบการณ์การทำงาน พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชุดโครงการระบบออนไลน์เพื่อการจัดการความรู้สู่ภาวะ.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. 2555. “การป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยพิบัติเชิงบูรณาการ.” ใน การประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบการสถาปนาคณะสังคมศาสตร์ ปีที่ 58 เรื่องการคุ้มครองทางสังคมในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ, หน้า 27-45. ศศิพัฒน์ ยอดเพชร บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- ชุมชนบางบัว. ม.ป.ป. ศูนย์การเรียนรู้โครงการบ้านมั่นคงไทยเข้มแข็ง ชุมชนบางบัว (ตามนโยบายรัฐบาล) เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร. เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์.
- ทวิดา กมลเวชช. 2552. “ศาสตร์ด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติ.” ใน รัฐศาสตร์สาร : รัฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ 60 ปี / รัฐศาสตร์ 30 ปี (เล่ม 3), หน้า 340-392. ธเนศ วงศ์ยานนาวา บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นฤกมล จันทร์จิราวุฒิกุล. “การบริหารจัดการอุทกภัยของประเทศไทย: บทสรุปและประเด็นเพื่อพิจารณา.” จุลสาร TRF Policy Brief ปีที่ 2 (20 มีนาคม 2555) : 1-8.
- บัญชา พงษ์พานิช. 2551. 60 กรณีศึกษาของความร่วมไม้ร่วมมือเพื่อจัดการภัยพิบัติในประเทศไทย (2547-2550). กรุงเทพมหานคร : โครงการถอดรหัสข้อเรียนรู้เพื่อการอยู่ดีจากกรณีพิบัติได้ทะเลและคลื่นยักษ์.
- ปราโมทย์ ไม่กล้าด. เรื่อง ถอดรหัสภัยพิบัติพลิกวิกฤตให้เป็นคำเตือน “การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศกับการเกิดภัยพิบัติ” การบรรยายร่วมฉลองครบรอบ 40 ปี คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 16 ธันวาคม 2555.

เปรมปรีดิ์ นาราช และ วรรณฎ เวอร์อาธร. 2555. “เสียดสละ เกื้อหนุน จุนเจือเพื่อส่วนรวม ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท.” ใน เอกสารประกอบการสัมมนา พลังชุมชนท้องถิ่นจัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน, หน้า 35- 37. พรรณทิพย์ เพชรมาก บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิศคอมเซ็นเตอร์ จำกัด.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2547). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ.**

กรุงเทพมหานคร:โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).

พงกฤษณ์ เสนีวงศ์. 2538. **การบริหารและป้องกันสาธารณภัย.** เอกสารอัดสำเนา.

มานิตดา ซาญไชย. 2555. “ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน เพื่อการบริหารจัดการภัยพิบัติของประเทศไทย.” ใน การประชุมวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบการสถาปนาคณะสังคมศาสตร์ ปีที่ 58 เรื่องการคุ้มครองทางสังคมในการจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ, หน้า 72-84. ศศิพัฒน์ ยอดเพชร บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทจรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

เสรี พงศ์พิศ. เครือข่าย. 2548. **เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง.**

กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.

สำนักงานเขตบางเขน. ม.ป.ป. **โฟกัส บางเขน.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร. 2555. **รายงานการรวบรวมและประมวลเหตุการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขและป้องกันปัญหาน้ำท่วมและการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2554.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ศุภวัตร พลายน้อย. (2551). **น่านีวิถีวิทยาการถอดบทเรียน .**กรุงเทพฯ: บริษัท พี.เอ. ลิฟวิ่งจำกัด

อร่ามศรี จันทรสุขศรี. 2554. “สรุปบทเรียนกองทุนภัยพิบัติจังหวัดนครสวรรค์.” ใน **บทเรียนการจัดการอุทกภัยของขบวนการองค์กรชุมชนภาคกลาง ปี 2554,** หน้า 9- 22. อุดมศรี ศิริลักษณ์พร และ ชัยวิชญ์ภณ ดังกิจ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

อัมพร แก้วหนู. 2555. “ขบวนชุมชนจัดการอุทกภัย : ทำไมและอย่างไร ” ใน **เอกสารประกอบการสัมมนา พลังชุมชนท้องถิ่นจัดการภัยพิบัติอย่างยั่งยืน,** หน้า 13-17. พรรณทิพย์ เพชรมาก บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทวิศคอมเซ็นเตอร์ จำกัด.

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร และ จริยา เรืองฉาย, เรียบเรียง. ม.ป.ป. “การจัดการตนเองของเครือข่ายชุมชนริมคลองบางบัวเพื่อที่อยู่อาศัยและการพัฒนาที่ยั่งยืน.” ใน **ปัจจุบัน / ปฏิบัติ /**

ปฏิรูป เอกสารประกอบงาน ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองสู่การปฏิรูปประเทศไทย, หน้า 30-40. พรรณทิพย์ เพชรมาก บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

Website

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. การบริหารงานเครือข่าย. <http://www.northphc.org/doc/mananet.doc>. 15 กรกฎาคม 2556.

ทองเปลว กองจันทร์. การเสวนา หัวข้อเรื่องสรุปบทเรียนมหาอุทกภัย 2554. <http://www.eric.chula.ac.th>. 30 ตุลาคม 2556.

ประยูร อัครบวร. การเสริมสร้างและสนับสนุนการดำเนินงานเครือข่ายสุขภาพในชุมชน. <http://ict.moph.go.th>. 25 ธันวาคม 2555.

ปราโมทย์ ไม้กลัด. รับมือสู้อุทกภัย 55 ในมุมมอง "ปราโมทย์ ไม้กลัด". <http://thaipost.net>. 29 มกราคม 2555.

มูลนิธิชัยพัฒนา. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องน้ำ. <http://www.chaipat.or.th>. 20 กันยายน 2556.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). คู่มือการทำงานการจัดตั้งศูนย์การช่วยเหลือ พื้นที่ผู้ประสบภัยน้ำท่วม โดยขบวนการองค์กรชุมชนเป็นหลัก. <http://www.codi.or.th>. 20 พฤศจิกายน 2556.

เสถียร จิรรังสีมันต์. ความรู้เกี่ยวกับองค์กรเครือข่าย. <http://www.nesac.go.th>. 20 กุมภาพันธ์ 2556.

เสรี ศุภราทิตย์. การบริหารจัดการอุทกภัยในอนาคต. <http://www.thaidisaster.com>. 26 กันยายน 2556

สัมภาษณ์

ณัฐวัฒน์ ชันอินทร์งาม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2556

เดือนดา หมวกสะอาด. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

ประเทือง เจริญลาภ. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

ผกากรอง ช้างเย็นฉ่ำ. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

ผอบ ผลนาค. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

พวงทิพย์ อุ่มโพธิ์. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าฉนวน อำเภอโนนหมื่น จังหวัดชัยนาท. สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2556.

ภาณุวัฒน์ หมวกสะอาด. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

เรียม ดวงกระโทก. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

ศิริวรรณ ห่วงรักษาวงศ์. ประธานชุมชนวิจิตรสัมพันธ์. สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2555.

ศรีประไพ แก้วมณี. สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2556.

อร่ามศรี จันทรสุศรี. ผู้นำชุมชนวัดเขาจอมคีรีนาคพรต เทศบาลนครนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์. สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2556.

ภาษาอังกฤษ

Benson Charlotte and Edward I. Clay. 2004. **Understanding the Economic and Financial Impacts of Natural Disaster: Disaster Risk Management Series No.4**. Washington DC: The World Bank.

Dore Mohammad H.I. and David Etkin. 2003. "Natural Disasters adaptive capacity and development in the twenty-first century" in **Natural Disaster and Development in a Globalizing World**. Ed. Mark Pelling. London: Routledge.

Ronald John Hy and William L. Waugh, Jr. 1990. "The Function of Emergency Management" in **Handbook of Emergency Management Programs and Policies Dealing with Major Hazards**, eds. William L. Waugh, S.R. and Ronald John Hy. New York: Greenwood Press.

United Nations International Strategy for Disaster Reduction. Living with risk: focus on Disaster risk reduction. www.unisdr.org. 30th September, 2012.

ภาคผนวก

ประวัติคณณักวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม อายุ 48 ปี
 การศึกษา ระดับปริญญาเอก
 ที่อยู่ 79/409 หมู่บ้านสัมมากร ถ.สามวา แขวงบางชัน เขตคลองสามวา
 กรุงเทพมหานคร
 โทรศัพท์ 08-6076-0231
 อาชีพ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการพัฒนาสังคม
 คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
 บทบาทในการวิจัย : หัวหน้าทีมวิจัย

2. นางสาวโรทร ม่วงเกลี้ยง อายุ 49 ปี
 การศึกษา ระดับปริญญาตรี
 ที่อยู่ 56/189 ซ.พหลโยธิน 59 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กทม. 10220
 โทรศัพท์ 086-500-0939
 อาชีพ อาจารย์/นักวิชาการอิสระ
 บทบาทในการวิจัย : ประสานงานการวิจัยของโครงการ ออกแบบการวิจัย

3. นางสาวรุ่งอรุณ จิตคงกาล อายุ 39 ปี
 การศึกษา ระดับปริญญาตรี
 ที่อยู่ 59/2 หมู่ 5 ตำบลปากเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
 โทรศัพท์ 08-1634-0276
 อาชีพ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยเกริก
 บทบาทในการวิจัย : วิเคราะห์ข้อมูล

4. นางสาวขวัญสุดา เสงสมบุรณ์ อายุ 36 ปี
 การศึกษา ระดับปริญญาโท
 ที่อยู่ 20/153 หมู่ 4 ซอยคณารักษ์ ถนนฉิมพลี 20 คลิ่งชัน กรุงเทพฯ 10170
 โทรศัพท์ 08-5358-6207
 อาชีพ เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยเกริก
 บทบาทในการวิจัย : วิเคราะห์ข้อมูล

5. นายกนกศักดิ์ วิภาตกนก อายุ 46 ปี
 การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3
 ที่อยู่ 33/46 หมู่ 6 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
 โทรศัพท์ 08-9169-5308
 อาชีพ รับจ้างทั่วไป
 ตำแหน่ง เลขที่อยู่อาศัยชุมชนบางบัว
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
6. นางเนื่อทอง มาทอง อายุ 51 ปี
 การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
 ที่อยู่ 54 ซอยน้ำใส อนุสาวรีย์ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
 โทรศัพท์ 08-3855-0205
 อาชีพ ค้าขาย
 ตำแหน่ง เลขากองทุนแม่ของแผ่นดิน กรรมการสมาคมสภาคนพิการทุกประเภท แห่งประเทศไทย เขตบางเขน ผู้ช่วยเลขานุการจิตอาสาเพื่อนคนพิการ สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย เขตบางเขน อาสาสมัครสาธารณสุข ชุมชน(อสส.) อาสาชมรมพิทักษ์จักรีวงศ์ ร.11 พัน 2. รอ. อาสา อปพร. เขตบางเขน อาสาตำรวจบ้านเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อม คลองบางบัว (สน.บางเขน) กรรมการชุมชนหมู่บ้านน้ำใส
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
7. นายสุรศักดิ์ บุญเลี้ยง อายุ 46 ปี
 การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
 ที่อยู่ 69/3 ชุมชนร่วมใจพัฒนาเหนือ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
 โทรศัพท์ 09-4795-1539
 อาชีพ รับจ้างทั่วไป
 ตำแหน่ง ประธานสัมพันธ์ชุมชน
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

8. นางสาวภาพ สายบุตร อายุ 53 ปี
 การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
 ที่อยู่ 30 หมู่ 6 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
 โทรศัพท์ 08-6618-8103
 อาชีพ รับจ้างทั่วไป
 ตำแหน่ง กรรมการที่อยู่อาศัยชุมชนร้อยกรอง
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
9. นางชูศรี รอดบำรุง อายุ 53 ปี
 การศึกษา ประถมศึกษา
 ที่อยู่ 282/9 หมู่ 4 ตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
 โทรศัพท์ 08-1984-3824
 อาชีพ ค้าขาย
 ตำแหน่ง ประธานที่อยู่อาศัยชุมชนก้าวหน้า
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
10. นายเสวย มอญดี อายุ 75 ปี
 การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 ที่อยู่ 272/11 หมู่ 4 ตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
 โทรศัพท์ 08-9772-9569
 อาชีพ รับจ้างทั่วไป
 ตำแหน่ง ประธานที่อยู่อาศัยชุมชนก้าวหน้า
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
11. พ.ท. สมชาย จินต์ประยูร อายุ 58 ปี
 การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3
 ที่อยู่ 106/4 หมู่ 2 ตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
 โทรศัพท์ 08-5185-8055
 อาชีพ ข้าราชการบำนาญ
 ตำแหน่ง ประธานสหกรณ์ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

12. นายมานพ จงเกษมธรรม

อายุ 63 ปี

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
 ที่อยู่ 75/17 หมู่ 3 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220
 โทรศัพท์ 08-1403-1490
 อาชีพ ค้าขาย
 ตำแหน่ง ประธานสหกรณ์ชุมชนชายคลองบางบัว
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

13. นางสมศรี เกิดสาย

อายุ 65 ปี

การศึกษา มศ.3
 ที่อยู่ 273/1 หมู่ 4 ถนนแจ้งวัฒนะ ตลาดบางเขน หลักสี่ กทม. 10210
 โทรศัพท์ 02-551-2934
 อาชีพ อยู่ที่บ้าน
 ตำแหน่ง อาสาสมัครสาธารณสุข กทม. (อสส.)
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

14. สมร คู่ครอง

อายุ 56 ปี

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 ที่อยู่ 8/57 หมู่ 6 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน
 โทรศัพท์ 08-5328-2515
 อาชีพ แม่บ้าน
 ตำแหน่ง คณะกรรมการชุมชนเศรษฐกิจจวรวิวิ, ประธานกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์
 เศรษฐกิจจวรวิวิ
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

15. นางสาวพุดิชา ฝรั่งาม

อายุ 28 ปี

การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
 ที่อยู่ 106/4 หมู่ 2 แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กทม.
 โทรศัพท์ -
 อาชีพ ค้าขาย
 ตำแหน่ง คณะกรรมการชุมชน
 บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

16. นายณพชัย พลเรืองทอง

อายุ 23 ปี

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

ที่อยู่ 106/4 หมู่ 2 แขวงตลาดบางเขน เขตหลักสี่ กทม.

โทรศัพท์ -

อาชีพ ค้าขาย

บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

17. นายวันชัย จิตรังาม

อายุ 66 ปี

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

ที่อยู่ 2082 ชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน

กรุงเทพมหานคร 10220

โทรศัพท์ 08-5074-1713

อาชีพ รับจ้างทั่วไป

ตำแหน่ง รองประธานชุมชน, หัวหน้าชุด อปพร.เขตบางเขน ฝ่ายวิทย์

บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

18. นายณัฐภัทรธร เนติบันลือฤทธิ์

อายุ 69 ปี

การศึกษา ปริญญาโท

ที่อยู่ 59/10 หมู่ 7 แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220

โทรศัพท์ 08-2498-4159

อาชีพ ข้าราชการบำนาญ

ตำแหน่ง ประธานที่อยู่อาศัยชุมชนร่วมใจพัฒนาใต้

บทบาทในการวิจัย : สัมภาษณ์ชาวบ้านเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

- แบบฟอร์มในการเก็บข้อมูล

1

**แนวคำถามเพื่อการวิจัยโครงการแนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม
โดยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว**

ส่วนที่1.

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลหลัก

อายุ.....ปี ระดับการศึกษา.....

เพศ : ☐ ชาย ☐ หญิงสถานภาพ : ☐ โสด ☐ แต่งงาน ☐ หย่าร้าง ☐ หม้าย ☐ แยกกันอยู่ไม่ได้หย่าร้าง☐ คู่สมรสไปทำงานต่างถิ่น ☐ อื่น ๆ ระบุ.....

อาศัยอยู่ในชุมชน..... ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน.....

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....

วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....สถานที่.....

บุคคลที่ร่วมในการสัมภาษณ์.....

สภาพแวดล้อม

ปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูล

พฤติกรรมหรือเหตุการณ์ในขณะให้ข้อมูล.....

ส่วนที่2 ประสบการณ์การรับภัยพิบัติในปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2554)

1. ในชุมชนของท่านมีการแจ้งเตือนก่อนน้ำท่วมหรือไม่

☐ ไม่มีการแจ้งเตือน☐ มีการแจ้งเตือน

ผู้แจ้งคือใคร.....

วิธีการแจ้งเตือน.....

2. เมื่อเกิดน้ำท่วมมีการเตรียมการอย่างไรบ้าง

2.1 ด้านที่อยู่อาศัย

.....

.....

.....

2.2 ด้านอาหาร / การกิน สาธารณูปโภค เช่น ยารักษาโรค

.....

.....

.....

2.3 การเดินทาง

2.4 การเตรียมการสำหรับสมาชิกในบ้าน

2.4.1 ผู้สูงอายุ

2.4.2 เด็ก

2.4.3 คนพิการ

2.4.4 ผู้ป่วย

2.5 การเก็บรักษาทรัพย์สิน

2.6 ความกังวลของท่านเมื่อเกิดน้ำท่วม (ภัยพิบัติ)

.....

.....

.....

.....

2.7 ในครอบครัวของท่านใครเป็นคนตัดสินใจเวลามีปัญหาและใครคือตัวหลักในการแก้ปัญหา

☐สามี/ภรรยา ☐พ่อ/แม่ ☐ลูก ☐ปู่ ย่า ตา ยาย ☐อื่นๆ.....

2.8 ชุมชนของท่านมีการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มผู้ขาดโอกาสต่างๆ ในชุมชนอย่างไรบ้าง

- ☐ กลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป
- ☐ กลุ่มเด็กอายุ 0 - 6 ปี
- ☐ กลุ่มเด็กอายุ 7 - 15 ปี
- ☐ กลุ่มแรงงานต่างด้าว
- ☐ กลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง (เบาหวาน ความดัน หัวใจ ไต มะเร็ง).....
-
- ☐ ผู้ป่วยโรคเอดส์
- ☐ โรคอื่นๆ
- ☐ กลุ่มแม่หม้าย
- ☐ กลุ่ม พ่อ / แม่ เลี้ยงเดี่ยว
- ☐ หญิงมีครรภ์
- ☐ คนพิการ รูปแบบการจัดการคือ.....

2.9 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเกิดน้ำท่วม (ภัยพิบัติ) มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

2.10 ในช่วงน้ำท่วม ท่านช่วยเหลืออะไรในชุมชนบ้าง

.....

.....

.....

.....

3. ผลที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวหลังน้ำลด

3.1 ท่านได้รับการช่วยเหลือเยียวยาอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3.2 ท่านได้รับการช่วยเหลือจากใครหรือหน่วยงาน ใดบ้าง

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 การเตรียมการในปีนี้ (พ.ศ. 2555)

1. ท่านรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร การเฝ้าระวังเตรียมตัวอย่างไร

.....

.....

.....

2. ในครอบครัวมีการเตรียมตัวอย่างไร

2.1 ด้านที่อยู่อาศัย

.....

.....

.....

2.2 อาหารการกิน สาธารณูปโภค เช่น ยารักษาโรค

.....

.....

.....

2.3 การเดินทาง

.....

.....

.....

2.4 งบประมาณค่าใช้จ่าย

2.5 การเตรียมการสำหรับสมาชิกในบ้าน

2.5.1 ผู้สูงอายุ

2.5.2 เด็ก

2.5.3 คนพิการ

3. ท่านคิดว่า ชุมชน หน่วยงาน องค์กรที่จะเข้ามาช่วยเหลือ ควรช่วยเหลืออะไรบ้าง

4. ท่านคิดว่า หากเกิดภัยพิบัติท่านจะช่วยเหลือชุมชนอย่างไร

บันทึกช่วยจำ

- ข้อสังเกตอื่นๆ

[The page contains dense horizontal noise lines.]

- หนังสือขอความอนุเคราะห์ศึกษาดูงาน

ที่ม.กร. 0501/202

วันที่ 7 ธันวาคม 2555

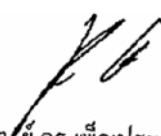
เรื่อง ขอศึกษาดูงานการจัดการภัยพิบัติเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ อบต.บางระกำ อ.นครชัยศรี
เรียน นายก อบต.บางระกำ

ด้วยมหาวิทยาลัยเกริกร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุน โครงการวิจัย “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายคลองบางบัว เขตบางเขน และเครือข่ายชุมชนอื่นๆ เพื่อพัฒนาเป็นแนวทางในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในพื้นที่ต่อไป

ในการนี้ทางคณะทีมวิจัยฯ เห็นว่าเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ อบต.บางระกำ อ.นครชัยศรี เป็นเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในปี 2554 ที่ผ่านมา จึงใคร่ขอศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมของเครือข่ายชุมชนฯ ในวันที่ 15 มกราคม 2556 เวลา 10.00 น. - 14.00 น. จำนวน 20 คน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม
หัวหน้าทีมวิจัย

โครงการวิจัย

โทรศัพท์ 02-970-6406 / 086-076-0231

- หนังสือเชิญหน่วยงานเข้าร่วมประชุมเสนอผลงานวิจัย

ที่ ม.กร.0501/

วันที่ 15 ตุลาคม 2556

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมเวทีนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว”

เรียน ผู้อำนวยการเขตบางเขน

ด้วยสำนักงานส่งเสริมการวิจัย (สกว.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริก ได้ให้ทุนสนับสนุนการทำวิจัยชุมชน เรื่อง “แนวทางการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วม โดยเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว” ดำเนินการโดยชาวบ้านนักวิจัยชุมชนสายคลองบางบัวและอาจารย์มหาวิทยาลัยเกริก ระหว่าง เดือน สิงหาคม 2555 – กันยายน 2556 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเรียนการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว และนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดการน้ำท่วมของเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลองบางบัวในอนาคต

ในการนี้ทีมวิจัยจึงใคร่ขอเชิญท่านหรือผู้แทน และทีมงานเข้าร่วมเวทีนำเสนอรายงานผลการวิจัยดังกล่าวเพื่อรับฟังและให้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2556 เวลา 13.00-16.00 น. ณ ห้อง 2102 อาคารคร.เกริก มหาวิทยาลัยเกริก รามอินทรา

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเข้าร่วมเวทีนำเสนอผลการวิจัย

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม)

หัวหน้าทีมวิจัย

โทรศัพท์ 02 – 552 – 3500 – 9 ต่อ 222